

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

25. årgang

Sønderjysk Almanak

2018

SØNDERJYDSK SKOLEFORENING

KOM OG VÆR MED I ET GRÆNSELØST FÆLLESSKAB

Vil du være med til at støtte danskheden i grænselandet?

Så blev medlem i Grænseforeningen og deltag i spændende aktiviteter. Du får også tilsendt Grænsen, et magasin om mindretal, sprog og kultur, der udkommer seks gange om året.

Meld dig ind via vores hjemmeside eller kontakt en lokalforeningsformand i dit område.

Aabenraa

Andreas Brandenhoff • a_brandenhoff45@hotmail.com • tlf. 7464 6502

Haderslev

Peter Popp Andersen • kapopp@outlook.dk • tlf. 7456 2277

Sønderborg

Kirsten Fanø Clausen • kifano@gmail.com • tlf. 6177 8515

Tønder

Marie Stamp • stamp.marie02@gmail.com • tlf. 2074 6088

www.graenseforeningen.dk

GRÆNSEFORENINGEN
FOR EN ÅBEN DANSKHED

Sønderjysk Almanak

25. årgang

2018

Udgivet af Sønderjysk Skoleforening

Sønderjysk Almanak

25. udgave

Udgivet af Sønderjysk Skoleforening

Redaktion:

Inger Rahbek Andersen (håndbog og vejviser)

Anders Schaltz Andersen

Georg Bendix

Povl Christian Callesen (annoncer)

Hanne Clausen (regnskab)

Britta Slot Johnsen (ansvarshavende redaktør)

Mariane Jørgensen (kalender og almanak)

Poul Krebs Lange (mindeord)

Lis Mikkelsen

Hans-Ole Mørk

Lisbet Skau

Peder Moltesen Ravn

Støtte:

VELUX FONDENS støtte er ydet under fondens fundatsbestemmelse, der giver mulighed for at støtte aktive ældre.

Kvalitative og redaktionelle vurderinger i forbindelse med udgivelsen er varetaget af forlaget og forfatteren.

Støttet af Sydbank Fonden.

Portrætter til mindeord fra Sydslesvig:

Povl Klausen, Tim Riediger,

Lars Salomonsen, Otmar Petersen

Layout, opsætning, billedredigering og fotos på side 31, 84, 206, 240, 243, 246 og 248:

Elin Brodersen, Aabenraa

www.GodtGrafisk.dk

Tryk og bogbind:

Mohrdieck Tryk, Aabenraa, www.mohrdieck.dk

Ekspedition:

Hans-Ole Mørk,

Farverhus 21, 6200 Aabenraa,

tlf. 7462 8062,

e-mail: haomoerk@gmail.com

Pris i boghandel:

kr. 100,-

Pris for abonnenter:

kr. 80,- + porto

Abonnement kan tegnes på

www.sønderjyskalmamak.dk

- eller ved henvendelse til Hanne Clausen,

Møllevej 33, Møgeltønder, 6270 Tønder,

tlf. 7473 8187

Forside:

Skamlingsbankestøtten

ISBN-nr:

978-87-994872-7-1

GodtGrafisk

Elin Brodersen
Langbjergvej 2
6200 Aabenraa
Mobil 6126 9117
elin@godtgrafisk.dk

Grafisk design & tryk www.GodtGrafisk.dk

- Fødselsdag • Barnedåb • Familie-sammenkomst • Konfirmation
- eller bare en hyggestund med venner

- den skal holdes på Folkehjem!
- stedet med den sønderjyske historie

Buffét, 3-retters-menu eller en lækker brunch. Ring og hør nærmere!

FOLKEHJEM

Haderslevvej 7 · 6200 Aabenraa · Tlf. 7462 2848
folkehjem@folkehjem.dk · www.folkehjem.dk

Forord	
Forord	5
Almanak	
Kalenderen	6
Solens op- og nedgang	30
Højvande ved Vestkysten	31
Stjernesked	32
Formørkelser i året 2018	33
Artikler	
Inger Rahbek Andersen: Prolog	35
Lis Mikkelsen: 125 års jubilæum med Skoleforeningen	36
Johanne Frølund Jørgensen: Den fantastiske, forvirrende fremtid	67
TEMA: Den Store Krig	
René Rasmussen: Den Store Krig – en hjemmeside	71
Lis Mikkelsen, Carl Erik Christensen og Dan Obling: Fra Vestergade til Vestfronten	79
Sven-Erik Ravn: Strejftog blandt travle og udsatte sønderjyske kvinder under 1. Verdenskrig	85
Svend Borregaard: Nis A. Jacobsens dagbøger og oplevelser	94
Kristian Kjær Nielsen: Jaruplund Højskole - Nordens sydligste højskole	99
Britta Slot Johnsen: Min Fars dagbøger	109
Poul Krebs Lange og Anders Schaltz Andersen: Søndagsturen	115
Niels Peter Fengler: Hjortspringbåden	120
Tage Rosenstand: Kannikegården og Ribe Domkirkes omgivelser	127
Jesper Erik Sørensen: Sønderborg bygger sin egen fremtid	132
Birger Kühl: Slesvig Roklub	138
Poul Krebs Lange: Salget af de Vest- indiske Øer - set fra Sønderjylland	142
TEMA: Hvad jorden gemmer	
Bent Hansen: Ud med metaldetektoren	150
Marie Aagaard Larsen: Regnbuen viste vej	154
Lars Grundvad: Fæstedskatten og fundets historie	159
Jens Peder Hansen: Verden er stor	164
Harald Wolbersen: Det danske sprog på Angel	172
Helle Juhl: Skamlingsbankeselskabet – Med allerhøieste approbation	178
Frode Sørensen: Fra Sprogforeningens årsberetning 2017	184
Peder Moltesen Ravn: Sønderjydsk Skoleforening - Formandens beretning	188
Mindeord:	
Nis Christian Mikkelsen	192
Olav C. Lindegaard	193
Launi Pedersen	194
Karl Kristoffer Juhl	195
H. D. Kloppenborg Skrumsager	196
Christian Skov	197
Henry Buhl	198
Hans Detleff Andresen	199
Franz Füchsel	200
Bent Preben Vognsen	201
Gunnar Juul	202
Svend Oksen	203
Jørgen Kusk	204
Thorkild Demuth	205
Håndbog og vejviser	
Det Danske Kongehus	207
Regeringen Lars Løkke Rasmussen II	208
Valg i Sydslesvig	209
Sydslesvig-udvalget	209
Statsforvaltningen Syddanmark	210
Region Syddanmark	210
Sønderjyske regionsmedlemmer 2014-2017	210
Region Sønderjylland-Schleswig	211
Kommuner i Sønderjylland	211
Foreninger, organisationer, institutioner m.v.	212
Kirkelige foreninger og organisationer	215
Fonde	216
Danske og frisiske foreninger og institutioner i Sydslesvig	216
Musik, teater og kunst	219
Lokalhistoriske foreninger, arkiver og samlinger	220
Biblioteker	226
Frie skoler	228
Kirkemusikskoler	231
Vandrerhjem	232
Muséer m.v.	232
Muséer m.v. i Sydslesvig	235
Jagt	240
Jagttider og fredningsbestemmelser	241
Ferieplan for skolerne i Sydslesvig 2018	245
Flagregler	246
Officielle civile flagdage 2018	247

Den danske hverdag i Sydslesvig leves i SYDSLESVIGSK FORENING

**TEATER, BØRNETEATER, KONCERTER,
FOREDRAG, FILM OG MANGE ANDRE
AKTIVITETER.**

**Info-bladet KONTAKT hver torsdag i Flensborg
Avis og dagsaktuel information via foreningens
hjemmeside www.syfo.de**

Bliv medlem af mindretallets forening!

Det første kalenderår er medlemskab gratis. Og fra 1. januar koster det kun 22 EUR om året at være medlem eller 35 EUR for en husstand. Men medlem bliver du ikke automatisk. Du skal melde dig ind. Optagelsesblanket på SSFs hjemmeside www.syfo.de eller ring til Dansk Generalsekretariat på tlf. 0(049)461-144 08-0.

Styrk mindretallet
Bliv medlem af
SYDSLESVIGSK FORENING
www.syfo.de

SSFs hjemmeside: www.syfo.de

Tag på Rødding Højskole i 2018. Vi har spændende kurser for både unge og ældre. Forår og efterår har vi lange kurser på 13, 17, 19 eller 24 uger, hvor unge kan gå i dybden med design, journalistik, litteratur, politik eller musik og mere end 40 andre fag. Desuden har vi et bredt udvalg af korte kurser indenfor bl.a. litteratur, politik, natur, tekstil og religion. På Rødding Højskole møder du uanset dit kursusemne, engagerede foredragsholdere og undervisere samt medkursister fra hele landet.

Vi glæder os til at se dig på Rødding Højskole!

T 74 84 22 84 · E kontor@rhskole.dk · W www.rhskole.dk

RØDDING HØJSKOLE

Sønderjysk Almanak har i år 25 års jubilæum i sin nuværende form som landsdelens almanak og opslagsbog med oplysninger til foreninger, organisationer og alle, som ønsker at vide noget om sønderjyske forhold.

Velkommen til dette års almanak, som især vil være præget af Sønderjydsk Skoleforenings 125 års jubilæum i form af et jubilæumsskrift, som udgør den første del af almanakken. 2018 er også 100 året for afslutningen på 1. Verdenskrig – eller Den Store Krig, som den ofte kaldes i Sønderjylland. Det markerer vi med et tema, hvor vi anskuer tilværelsen under 1. Verdenskrig fra »hjemmefronten« og ude fra den store verden. Som sædvanlig spænder emnerne vidt fra personlige beretninger over artikler om historie, natur og kultur. Årets portræt af en skole er historien om Jaruplund Højskole.

Sønderjysk Almanak indeholder også en almindelig kalender, en astronomisk kalender og en tabel over højvandtider ved Vestkysten. Vejviseren indeholder adresser og telefonnumre på bl.a. foreninger, organisationer og skoler i Sønderjylland og Sydslesvig. Vejviseren bliver løbende forbedret og udbygget, og forslag hertil modtages gerne af redaktionen. Kontakt os på almanak@bbsyd.dk

Endelig rummer Almanakken mindeord over kendte, afdøde personer fra Sønderjylland og Sydslesvig eller med tilknytning til landsdelen.

Udgivelsen af Sønderjysk Almanak er også med til at bidrage til, at unge mennesker fra landsdelen kan få støtte til efterskole- og højskoleophold. Almanakkens hjemmeside er www.sønderjyskalmanak.dk

Forsidebilledet er i år Skamlingsbankestøtten

Valget af forsidebillede er en hilsen til Sønderjysk Almanaks forgænger, der altid havde et billede af Skamlingsbankestøtten på forsiden. Skamlingsbankestøtten er en 16 m høj mindesøjle for 18 personer, der har gjort en særlig indsats for den danske sag i Slesvig. Mindesøjlen er lavet af 25 granitblokke og blev rejst i 1863. Støtten er udformet af arkitekten Ferdinand Meldahl, og stenene er udhugget af Hans Klewing. Støtten blev sprængt i luften af preusserne i 1864, men genrejst et par måneder senere. I 2015 blev Skamlingsbankestøtten renoveret.

Tak for støtte til udgivelsen af Almanakken

Sønderjydsk Skoleforening vil gerne her rette en varm tak til de mange, som støtter Almanakken. Det gælder annoncører, det gælder de mange, der beredvilligt har bidraget med indlæg og idéer, og det gælder foreningens tillidsmænd og medlemmer, der med praktisk indsats og opbakning har støttet arbejdet.

Sønderjydsk Skoleforening og redaktionen ønsker med Almanakken en glædelig jul og et godt nytår 2018.

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7 timer 4 min. og tiltager i månedens løb 1 time 28 min.				SOL		MÅNE		
				OP	NED	OP	NED	
Ma.	1	Nytårsdag	☾ nærmest Jorden Merkur st. vestl. elong Vega kulm. midnat m.n Solens radius 16' 16"	UGE 1	08.41	15.45	15.38	07.24
		<i>Fadervor. Matt 6,5-13</i>						
Ti.	2	Abel	○ f.m. 03.24		08.41	15.46	16.44	08.30
On.	3	Enoch	Tusmørket varer 49 min. Jorden nærmest Solen Sirius kulm. midnat		08.41	15.48	18.00	09.23
To.	4	Methusalem			08.40	15.49	19.21	10.04
Fr.	5	Simeon			08.40	15.50	20.44	10.36
Lø.	6	Helligtrekonger			08.39	15.52	22.04	11.01
Sø.	7	1. s.e.h.3 k.	Knud, hertug <i>Jesus velsigner de små børn Mark 10,13-16</i>		08.39	15.53	23.21	11.23
Ma.	8	Erhardt	☉ s.kv. 23.25	UGE 2	08.38	15.55	-	11.43
Ti.	9	Julianus			08.37	15.57	00.35	12.02
On.	10	Paul eremit	Tusmørket varer 47 min.		08.37	15.58	01.47	12.21
To.	11	Hyginus			08.36	16.00	02.57	12.43
Fr.	12	Reinhold			08.35	16.02	04.04	13.07
Lø.	13	Hilarius			08.34	16.03	05.09	13.37
Sø.	14	2. s.e.h.3 k.	Felix <i>Den samaritanske kvinde Joh 4,5-26</i>		08.33	16.05	06.10	14.13
Ma.	15	Maurus	☾ fjernest Jorden	UGE 3	08.32	16.07	07.04	14.56
Ti.	16	Marcellus	Castor kulm. midnat		08.31	16.09	07.52	15.47
On.	17	Antonius	Tusmørket varer 46 min. ● n.m. 03.17 Procyon kulm. midn.		08.29	16.11	08.32	16.45
To.	18	Prisca			08.28	16.13	09.04	17.49
Fr.	19	Pontianus	Pollux kulm. midnat		08.27	16.15	09.32	18.56
Lø.	20	Fabian og Sebastian			08.25	16.17	09.55	20.06
Sø.	21	3. s.e.h.3 k.	Agnes <i>Hvedekornet. Joh 12,23-33</i>		08.24	16.19	10.16	21.17
Ma.	22	Vincentius		UGE 4	08.23	16.21	10.35	22.30
Ti.	23	Emerentius			08.21	16.23	10.54	23.45
On.	24	Timotheus	Tusmørket varer 45 min. ● f. kv. 23.20		08.19	16.25	11.14	-
To.	25	Pauli omv.			08.18	16.27	11.36	01.02
Fr.	26	Polycarpus			08.16	16.29	12.03	02.20
Lø.	27	Chrysostomus			08.15	16.31	12.37	03.40
Sø.	28	Septuagesima	Fred. 6.s fødsel <i>De betroede talenter. Matt 25,14-30</i>	Carolus Magnus	08.13	16.33	13.21	04.57
Ma.	29	Chr. 7.s fødsel	Valerius <i>Stormen på søen. Matt 8,23-27</i>	UGE 5	08.11	16.35	14.18	06.08
Ti.	30	Adelgunde	☾ nærmest Jorden		08.09	16.37	15.28	07.07
On.	31	Vigilius	Tusmørket varer 43 min. ○ f.m. 14.27		08.08	16.39	16.48	07.55

		Højvande ved Vidåslusen (se side 31)	
Ma.	1	UGE 1	01:45 14:12
Ti.	2		02:42 15:10
On.	3		03:34 16:04
To.	4		04:22 16:53
Fr.	5		05:07 17:39
Lø.	6	Hellig 3 konger	05:52 18:24
Sø.	7		06:37 19:10
Ma.	8	UGE 2	07:24 20:00
Ti.	9		08:16 20:53
On.	10		09:13 21:53
To.	11		10:16 22:56
Fr.	12		11:21 23:59
Lø.	13		- 12:23
Sø.	14		00:57 13:21
Ma.	15	UGE 3	01:50 14:12
Ti.	16		02:37 14:58
On.	17		03:19 15:37
To.	18		03:54 16:11
Fr.	19		04:24 16:40
Lø.	20		04:51 17:08
Sø.	21		05:18 17:38
Ma.	22	UGE 4	05:50 18:13
Ti.	23		06:27 18:54
On.	24		07:11 19:41
To.	25		08:02 20:35
Fr.	26		09:00 21:37
Lø.	27		10:08 22:49
Sø.	28		11:25 -
Ma.	29	UGE 5	00:07 12:46
Ti.	30		01:21 13:57
On.	31		02:24 14:58

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 8 timer 36 min. og tiltager i månedens løb 1 time 59 min.			SOL		MÅNE		
			OP	NED	OP	NED	
To.	1	Brigida	Solens radius 16' 14"	08.06	16.42	18.11	08.32
Fr.	2	Kyndelmisse	Deneb kulm. midnat m.n.	08.04	16.44	19.35	09.01
Lø.	3	Blasius		08.02	16.46	20.56	09.25
Sø.	4	Seksagesima	Veronica <i>Sædens vækst. Mark 4,26-32</i>	08.00	16.48	22.15	09.46
Ma.	5	Kprs. Mary	Agathe	UGE 6	07.58	16.50	23.30
Ti.	6	Dorothea			07.56	16.52	-
On.	7	Richard	Tusmørket varer 42 min. ☉ s.kv. 16.54		07.54	16.55	00.42
To.	8	Corintha			07.52	16.57	01.52
Fr.	9	Apollonia			07.50	16.59	02.59
Lø.	10	Scholastica			07.47	17.01	04.01
Sø.	11	Fastelavn	Quinquagesima Esto mihi Euphrosyne ☾ fjernest Jorden <i>Op til Jerusalem. Luk 18,31-43</i>		07.45	17.03	04.58
Ma.	12	Eulalia		UGE 7	07.43	17.06	05.48
Ti.	13	Hvide tirsdag	Benignus		07.41	17.08	06.31
On.	14	Aske onsdag	Valentinus Tusmørket varer 41 min.		07.39	17.10	07.06
To.	15	Faustinus	☉ n.m. 22.05		07.36	17.12	07.35
Fr.	16	Juliane			07.34	17.14	08.00
Lø.	17	Findanus			07.32	17.16	08.22
Sø.	18	1. s. i. fasten	Quadragesima Invocavit Concordia <i>Hvem er den største? Luk 22,24-32</i>		07.30	17.19	08.41
Ma.	19	Ammon		UGE 8	07.27	17.21	09.00
Ti.	20	Eucharias			07.25	17.23	09.20
On.	21	Tamperdag	Samuel Tusmørket varer 40 min.		07.22	17.25	09.41
To.	22	Peters stol			07.20	17.27	10.06
Fr.	23	Papias	☉ f. kv. 09.09		07.18	17.29	10.36
Lø.	24	Matthias	Regulus kulm. midnat		07.15	17.31	11.15
Sø.	25	2. s. i. fasten	Reminiscere Victorinus <i>Drengen med den urene ånd. Mark 9,14-29</i>		07.13	17.34	12.04
Ma.	26	Inger		UGE 9	07.10	17.36	13.06
Ti.	27	Leander	☾ nærmest Jorden		07.08	17.38	14.19
On.	28	Øllegård	Tusmørket varer 39 min.		07.05	17.40	15.40

		Højvande ved Vidåslusen (se side 31)	
To.	1	03:19	15:51
Fr.	2	04:08	16:39
Lø.	3	04:53	17:21
Sø.	4	05:35	18:01
Ma.	5 Kronprinsesse Mary	UGE 6	06:15 18:40
Ti.	6 Prinsesse Marie		06:57 19:21
On.	7	07:41	20:05
To.	8	08:29	20:57
Fr.	9	09:25	21:57
Lø.	10 Afstemningsdag 1920	10:28	23:04
Sø.	11	11:37	-
Ma.	12	UGE 7	00:11 12:42
Ti.	13	01:12	13:39
On.	14	01:45	14:30
To.	15	02:51	15:13
Fr.	16	03:30	15:51
Lø.	17	04:04	16:24
Sø.	18	04:34	16:54
Ma.	19	UGE 8	05:04 17:24
Ti.	20	05:36	17:57
On.	21	06:11	18:33
To.	22	06:52	19:15
Fr.	23	07:41	20:06
Lø.	24	08:38	21:06
Sø.	25	09:46	22:19
Ma.	26	UGE 9	11:09 23:44
Ti.	27	-	12:35
On.	28	01:03	13:47

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 10 timer 39 min. og tiltager i månedens løb 2 timer 19 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
To. 1	Albinus	Solens radius 16' 8"	07.03	17.42	17.03	06.58
Fr. 2	Simplicius	○ f.m. 01.51	07.01	17.44	18.26	07.25
Lø. 3	Kunigunde		06.58	17.46	19.47	07.47
Sø. 4	3. s. i fasten	Oculi Adrianus <i>Løgnens fader. Joh 8,42-51</i>	06.55	17.48	21.06	08.08
Ma. 5	Theophilus	UGE 10	06.53	17.50	22.22	08.28
Ti. 6	Gotfred		06.50	17.53	23.35	08.49
On. 7	Perpetua	Tusmørket varer 39 min.	06.48	17.55	-	09.12
To. 8	Beata		06.45	17.57	00.45	09.38
Fr. 9	40 riddere	● s.kv. 12.20	06.43	17.59	01.50	10.10
Lø. 10	Ædel		06.40	18.01	02.50	10.47
Sø. 11	Midfaste	Lætare Fred. 9.s fødsel Thala ☾ fjernest Jorden <i>Jesus, livets brød. Joh 6,24-35;37</i>	06.38	18.03	03.43	11.33
Ma. 12	Gregorius	UGE 11	06.35	18.05	04.28	12.26
Ti. 13	Macedonius		06.32	18.07	05.06	13.26
On. 14	Eutychius	Tusmørket varer 39 min.	06.30	18.09	05.37	14.31
To. 15	Zacharias	Merkur st. østl. Elong	06.27	18.11	06.03	15.40
Fr. 16	Gudmund		06.25	18.13	06.26	16.52
Lø. 17	Gertrud	● n.m. 14.12	06.22	18.15	06.46	18.06
Sø. 18	Mariæ Bebudelses dag	Judica Fred. 3.s fødsel Alexander <i>Marias lovsang. Luk 1,46-55</i>	06.20	18.17	07.06	19.22
Ma. 19	Joseph	UGE 12	06.17	18.19	07.25	20.39
Ti. 20	Gordius	Jævn døgn 17.15	06.14	18.21	07.46	21.57
On. 21	Benedictus	Tusmørket varer 39 min.	06.12	18.23	08.10	23.16
To. 22	Paulus		06.09	18.25	08.38	-
Fr. 23	Fidelis		06.06	18.27	09.13	00.33
Lø. 24	Ulrica	● f.kv. 16.35	06.04	18.29	09.58	01.45
Sø. 25	Palmesøndag	Mariæ bebudelse Sommertid begynder <i>Jesus salves i Betania. Mark 14,3-9 eller Joh 12,1-16</i>	07.01	19.31	11.55	03.49
Ma. 26	Gabriel	☾ nærmest Jorden UGE 13	06.59	19.33	13.03	04.42
Ti. 27	Kastor		06.56	19.35	14.19	05.25
On. 28	Ingrid	Eustachius Tusmørket varer 39 min.	06.53	19.37	15.39	05.59
To. 29	Skærtorsdag	Jonas <i>Fodvaskningen. Joh 13,1-5</i>	06.51	19.39	17.01	06.26
Fr. 30	Langfredag	Quirinus <i>Korsfæstelsen. Luk 23,26-49 eller Joh 19,17-37</i>	06.48	19.41	18.21	06.49
Lø. 31	Fred. 5. s. fødsel	Balbina ○ f.m. 14.37	06.46	19.43	19.41	07.10

		Højvande ved Vidåslusen (se side 31)	
To. 1		02:09	14:46
Fr. 2		03:04	15:37
Lø. 3		03:52	16:20
Sø. 4		04:34	16:59
Ma. 5	UGE 10	05:13	17:34
Ti. 6		05:50	18:07
On. 7		06:26	18:41
To. 8		07:03	19:19
Fr. 9		07:45	20:04
Lø. 10		08:34	20:57
Sø. 11		09:33	22:02
Ma. 12	UGE 11	10:42	23:15
Ti. 13		11:56	-
On. 14		00:26	13:02
To. 15		01:26	13:57
Fr. 16		02:17	14:45
Lø. 17		03:01	15:26
Sø. 18		03:39	16:02
Ma. 19	UGE 12	04:14	16:36
Ti. 20		04:47	17:08
On. 21		05:21	17:40
To. 22		05:58	18:16
Fr. 23		06:39	18:57
Lø. 24		07:27	19:46
Sø. 25 Palmesøndag	Sommertid begynder	09:25	21:46
Ma. 26	UGE 13	10:37	23:03
Ti. 27		-	12:05
On. 28		00:31	13:26
To. 29 Skærtorsdag		01:49	14:35
Fr. 30 Langfredag		02:52	15:30
Lø. 31		03:45	16:17

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13 timer 2 min. og tiltager i månedens løb 2 timer 9 min.				SOL		MÅNE	
				OP	NED	OP	NED
Sø.	1 Påskedag	Solens radius 16'0'' <i>Jesu Kristi opstandelse. Matt 28,1-8</i>	06.43	19.45	20.59	07.30	
Ma.	2. påskedag	Theodosius UGE 14 <i>Den opstandne Jesus og Maria Magdalene. Joh 20,1-18</i>	06.40	19.47	22.14	07.50	
Ti.	3 Nicætas		06.38	19.49	23.27	08.12	
On.	4 Ambrosius	Tusmørket varer 40 min.	06.35	19.51	-	08.37	
To.	5 Irene		06.33	19.53	00.36	09.06	
Fr.	6 Sixtus		06.30	19.55	01.39	09.41	
Lø.	7 Egesippus		06.28	19.57	02.36	10.24	
Sø.	8 1. s. e. påske	Quasimodo Chr. 9.s fødsel ☾ fjernest Jorden ● s.kv. 09.18 <i>Vogt mine får. Joh 21,15-19</i>	06.25	19.59	03.25	11.14	
Ma.	9 Procopius	UGE 15	06.22	20.01	04.05	12.11	
Ti.	10 Ezechiel		06.20	20.03	04.39	13.14	
On.	11 Leo	Tusmørket varer 41 min.	06.17	20.05	05.06	14.22	
To.	12 Chr. 4.s fødsel	Julius	06.15	20.07	05.30	15.33	
Fr.	13 Justinus		06.12	20.09	05.51	16.46	
Lø.	14 Tiburtius		06.10	20.11	06.10	18.02	
Sø.	15 2. s. e. påske	Misericordia Domini Chr. 5.s fødsel Olympia Spica kulm. Midnat <i>Mine får hører min røst. Joh 10,22-30</i>	06.07	20.13	06.29	19.20	
Ma.	16 Margrethe	Mariane UGE 16 ● n.m. 03.57	06.05	20.15	06.49	20.39	
Ti.	17 Anicetus		06.02	20.17	07.12	22.00	
On.	18 Eleutherius	Tusmørket varer 43 min	06.00	20.19	07.39	23.21	
To.	19 Daniel		05.58	20.21	08.12	-	
Fr.	20 Sulpicius	☾ nærmest Jorden	05.55	20.23	08.54	00.37	
Lø.	21 Florentius		05.53	20.25	09.48	01.45	
Sø.	22 3. s.e. påske	Jubilate Cajus ● f.kv. 23.46 <i>Vejen, sandheden og livet. Joh 14,1-11</i>	05.50	20.27	10.52	02.42	
Ma.	23 Georgius	UGE 17	05.48	20.29	12.06	03.28	
Ti.	24 Albertus		05.46	20.31	13.24	04.03	
On.	25 Mark. evang.	Tusmørket varer 44 min.	05.43	20.33	14.44	04.31	
To.	26 Cletus		05.41	20.35	16.03	04.55	
Fr.	27 St. Bededag	Charl. Amalie Ananias <i>Bed, så skal der gives jer. Matt 7,7-14</i>	05.39	20.37	17.22	05.15	
Lø.	28 Vitalis	Arcturus kulm. midnat	05.36	20.39	18.39	05.34	
Sø.	29 4. s. e. påske	Cantate Peter martyr Merkur st. vestl. elong <i>Sandheden gør fri. Joh 8,28-36</i>	05.34	20.41	19.55	05.53	
Ma.	30 Severus	○ f.m. 02.58 UGE 18	05.32	20.43	21.09	06.14	

		Højvande ved Vidåslusen (se side 31)	
Sø. 1	Påskedag	04:32	16:58
Ma. 2	2. påskedag	UGE 14	05:13 17:34
Ti. 3		05:50	18:07
On. 4		06:23	18:36
To. 5		06:55	19:06
Fr. 6		07:27	19:39
Lø. 7		08:05	20:20
Sø. 8		08:50	21:09
Ma. 9		UGE 15	09:44 22:07
Ti. 10		10:50	23:16
On. 11		-	12:05
To. 12		00:31	13:18
Fr. 13		01:39	14:19
Lø. 14		02:36	15:11
Sø. 15		03:26	15:57
Ma. 16	Dronning Margrethe	UGE 16	04:10 16:37
Ti. 17		04:50	17:14
On. 18		05:26	17:50
To. 19		06:07	18:25
Fr. 20		06:47	19:03
Lø. 21		07:31	19:45
Sø. 22		08:21	20:36
Ma. 23		UGE 17	09:22 21:38
Ti. 24		10:36	22:55
On. 25		12:00	-
To. 26		00:18	13:14
Fr. 27	St. Bededag	01:30	14:16
Lø. 28		02:31	15:08
Sø. 29	Prinsesse Benedikte	03:24	15:54
Ma. 30		UGE 18	04:10 16:35

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15 timer 16 min. og tiltager i månedens løb 1 time 44 min.				SOL		MÅNE	
				OP	NED	OP	NED
Ti.	1	Voldermisse	Philip og Jacob Solens radius 15' 52''	05.30	20.45	22.20	06.37
On.	2	Athanasius	Tusmørket varer 47 min.	05.27	20.47	23.27	07.04
To.	3	Korsmisse		05.25	20.49	-	07.36
Fr.	4	Florian		05.23	20.51	00.27	08.16
Lø.	5	Danmarks befrielse	Gothard De lyse nætter begynder	05.21	20.53	01.20	09.03
Sø.	6	5. s. e. påske	Rogate Johannes ante portam ☾ fjernest Jorden <i>Jesu bøn for disciplene. Joh 17,1-11</i>	05.19	20.55	02.04	09.57
Ma.	7	Flavia	UGE 19	05.17	20.57	02.40	10.58
Ti.	8	Stanislaus	● s.kv. 04.09	05.15	20.59	03.10	12.04
On.	9	Caspar	Tusmørket varer 49 min. Jupiter i opp. til Solen	05.13	21.01	03.34	13.13
To.	10	Kr. Himmelfart	Gordianus <i>Jesu Kristi himmelfart. Luk 24,46-53</i>	05.11	21.03	03.55	14.24
Fr.	11	Mamertus		05.09	21.05	04.15	15.38
Lø.	12	Pancratius		05.07	21.07	04.33	16.54
Sø.	13	6. s.e. Påske	Exaudi Ingenuus <i>At de alle må være ét. Joh 17,20-26</i>	05.05	21.08	04.52	18.14
Ma.	14	Kristian	UGE 20	05.03	21.10	05.13	19.35
Ti.	15	Sophie	● n.m. 13.48	05.01	21.12	05.38	20.58
On.	16	Sara	Tusmørket varer 52 min.	04.59	21.14	06.08	22.19
To.	17	Bruno	☾ nærmest Jorden	04.58	21.16	06.47	23.34
Fr.	18	Erik		04.56	21.17	07.37	-
Lø.	19	Potentiana		04.54	21.19	08.40	00.38
Sø.	20	Pinsedag	Angelica <i>Helligåndens komme. Joh 14,15-21</i>	04.53	21.21	09.53	01.29
Ma.	21	2. pinsedag	Helene <i>Den, der tror, har evigt liv. Joh 6,44-51</i>	04.51	21.23	11.11	02.08
Ti.	22	Castus	● f.kv. 05.49	04.49	21.24	12.32	02.38
On.	23	Tamperdag	Desiderius Tusmørket varer 55 min.	04.48	21.26	13.51	03.02
To.	24	Esther		04.47	21.28	15.09	03.23
Fr.	25	Urbanus		04.45	21.29	16.26	03.42
Lø.	26	Kronpr. Frederik	Beda	04.44	21.31	17.41	04.00
Sø.	27	Trinitatis	Lucian <i>Dåb i den treenige Guds navn. Matt 28,16-20</i>	04.42	21.32	18.55	04.19
Ma.	28	Vilhelm	UGE 22	04.41	21.34	20.06	04.41
Ti.	29	Maximinus	○ f.m. 16.20	04.40	21.35	21.15	05.05
On.	30	Vigand	Tusmørket varer 58 min.	04.39	21.37	22.18	05.35
To.	31	Petronella		04.38	21.38	23.15	06.11

	Højvande ved Vidåslusen (se side 31)	
Ti. 1	04:51	17:11
On. 2	05:27	17:42
To. 3	05:59	18:10
Fr. 4	06:28	18:37
Lø. 5 Danmarks Befrielse	06:57	19:08
Sø. 6	07:31	19:45
Ma. 7 UGE 19	08:13	20:31
Ti. 8	09:04	21:25
On. 9	10:05	22:27
To. 10 Kr. Himmelfartsdag	11:15	23:36
Fr. 11	-	12:28
Lø. 12	00:47	13:35
Sø. 13	01:51	14:33
Ma. 14 UGE 20	02:48	15:24
Ti. 15	03:39	16:10
On. 16	04:26	16:52
To. 17	05:11	17:32
Fr. 18	05:54	18:12
Lø. 19	06:39	18:54
Sø. 20 Pinsedag	07:26	19:39
Ma. 21 2. Pinsedag UGE 21	08:19	20:31
Ti. 22	09:19	21:33
On. 23	10:29	22:44
To. 24	11:42	23:58
Fr. 25	-	12:50
Lø. 26 Kronprins Frederik	01:06	13:49
Sø. 27	02:06	14:42
Ma. 28 UGE 22	02:59	15:29
Ti. 29	03:47	16:12
On. 30	04:30	16:49
To. 31	05:07	17:22

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17 t 3 min. Tiltager indtil den 21., hvor den er 17 t 27 min. Aftager så 5 min.			SOL		MÅNE		
			OP	NED	OP	NED	
Fr. 1	Nikomedes	Antares kulm. midn. Solens radius 15' 46"	04.37	21.39	-	06.55	
Lø. 2	Marcellinus	☾ fjernest Jorden	04.36	21.41	00.02	07.47	
Sø. 3	1. s. e. trin.	Fred. 8.s fødsel Erasmus <i>Den rige bonde. Luk 12,13-21</i>	04.35	21.42	00.42	08.45	
Ma. 4	Optatus	UGE 23	04.34	21.43	01.13	09.49	
Ti. 5	Grundlovsdag	Kong Hans' fødsel Bonifacius	04.33	21.44	01.39	10.56	
On. 6	Norbertus	Tusmørket varer 61 min. ☉ s.kv. 20.32	04.32	21.45	02.01	12.06	
To. 7	Jeremias		04.31	21.46	02.20	13.17	
Fr. 8	Medardus		04.31	21.47	02.38	14.31	
Lø. 9	Primus		04.30	21.48	02.56	15.47	
Sø. 10	2. s. e. trin.	Onuphrius <i>Kristi efterfølgelse. Luk 14,25-35</i>	04.30	21.49	03.16	17.06	
Ma. 11	Prins Henrik	Barnabas apostel	UGE 24	04.29	21.50	03.38	18.28
Ti. 12	Basilius		04.29	21.51	04.04	19.51	
On. 13	Cyryllus	Tusmørket varer 63 min. ● n.m.21.43 Capella kulm. midnat m.n.	04.28	21.51	04.39	21.11	
To. 14	Rufinus		04.28	21.52	05.24	22.23	
Fr. 15	Valdemarsdag	Vitus ☾ nærmest Jorden	04.28	21.53	06.22	23.22	
Lø. 16	Tycho		04.28	21.53	07.33	-	
Sø. 17	3. s. e. trin	Botolphus <i>Den fortabte søn. Luk 15,11-32</i>	04.28	21.54	08.52	00.07	
Ma. 18	Leontius	UGE 25	04.28	21.54	10.15	00.42	
Ti. 19	Gervasius		04.28	21.54	11.37	01.09	
On. 20	Sylverius	Tusmørket varer 64 min. ☉ f.kv. 12.51	04.28	21.55	12.57	01.31	
To. 21	Albanus	Solhverv 12.07 Længste dag	04.28	21.55	14.15	01.50	
Fr. 22	10.000 martyrer		04.28	21.55	15.30	02.09	
Lø. 23	Paulinus		04.28	21.55	16.44	02.27	
Sø. 24	4. s. e. trin.	Skt. Hansdag <i>Elsk jeres fjender. Matt 5,43-48</i>	04.29	21.55	17.56	02.47	
Ma. 25	Prosper	UGE 26	04.29	21.55	19.05	03.10	
Ti. 26	Pelagius		04.30	21.55	20.10	03.37	
On. 27	Syvsoverdag	Tusmørket varer 63 min. Saturn i opp. til Solen	04.30	21.55	21.09	04.10	
To. 28	Carol. Amalie	Eleonora ○ f.m. 06:53	04.31	21.55	22.00	04.51	
Fr. 29	Petrus Paulus		04.32	21.54	22.42	05.40	
Lø. 30	Lucina	☾ fjernest Jorden	04.32	21.54	23.16	06.36	

		Højvande ved Vidåslusen (se side 31)	
Fr.	1	05:39	17:50
Lø.	2	06:07	18:17
Sø.	3	06:34	18:45
Ma.	4	UGE 23	07:05 19:19
Ti.	5 Grundlovsdag	07:45	20:01
On.	6	08:32	20:50
To.	7 Prins Joachim	09:27	21:46
Fr.	8	10:29	22:49
Lø.	9	11:38	23:57
Sø.	10	-	12:47
Ma.	11 Prins Henrik	UGE 24	01:06 13:52
Ti.	12	02:11	14:51
On.	13	03:10	15:43
To.	14	04:05	16:32
Fr.	15 Valdemarsdag	04:56	17:17
Lø.	16	05:45	18:02
Sø.	17	06:32	18:46
Ma.	18	UGE 25	07:21 19:33
Ti.	19	08:11	20:24
On.	20	09:07	21:20
To.	21	10:07	22:23
Fr.	22	11:11	23:29
Lø.	23	-	12:15
Sø.	24 Skt. Hansdag	00:35	13:16
Ma.	25	UGE 26	01:37 14:11
Ti.	26	02:33	15:02
On.	27	03:24	15:48
To.	28	04:09	16:30
Fr.	29	04:49	17:06
Lø.	30	05:23	17:36

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17 t 21 min. og aftager i månedens løb 1 time 20 min.				SOL		MÅNE	
				OP	NED	OP	NED
Sø.	1	5. s. e. trin. Chr. 2.s fødsel Fred. 2.s fødsel Theobaldus Solens radius 15' 44" <i>Peters bekendelse. Matt 16,13-26</i>					
Ma.	2	Mariæ besøg. UGE 27	04.34	21.54	23.44	07.38	
Ti.	3	Cornelius Vega kulm. midn.	04.35	21.53	00.07	09.53	
On.	4	Ulricus Tusmørket varer 62 min.	04.36	21.52	00.27	11.03	
To.	5	Anshelmus	04.37	21.51	00.45	12.14	
Fr.	6	Dion ☉ s.kv. 09.51 Jorden fjernest Solen	04.38	21.51	01.02	13.27	
Lø.	7	Villebaldus	04.39	21.50	01.20	14.43	
Sø.	8	6. s. e. trin. Kjeld <i>Den rige yngling. Matt 19,16-26</i>	04.40	21.49	01.40	16.01	
Ma.	9	Sostrata UGE 28	04.41	21.48	02.03	17.22	
Ti.	10	Knud, konge	04.42	21.47	02.33	18.43	
On.	11	Josva Tusmørket varer 59 min.	04.43	21.46	03.11	19.59	
To.	12	Henrik Merkur st. østl. elong. Pluto i opp. til Solen	04.45	21.45	04.02	21.05	
Fr.	13	Margarethe ● n.m. 04.48 ☾ nærmest Jorden	04.46	21.44	05.07	21.58	
Lø.	14	Bonaventura	04.48	21.43	06.24	22.39	
Sø.	15	7. s. e. trin. Apostl. deling <i>Bekendelse uden frygt. Matt 10,24-31</i>	04.49	21.41	07.49	23.10	
Ma	16	Susanne UGE 29	04.50	21.40	09.14	23.35	
Ti.	17	Alexius	04.52	21.39	10.38	23.56	
On.	18	Arnolphus Tusmørket varer 56 min.	04.53	21.37	11.59	-	
To.	19	Justa ☉ f.kv. 21.52	04.55	21.36	13.17	00.15	
Fr.	20	Elias	04.57	21.35	14.33	00.34	
Lø.	21	Evenus	04.58	21.33	15.46	00.54	
Sø.	22	8. s. e. trin. Maria Magd. Hundedagene beg. Altair kulm. midn. <i>At høre og gøre derefter. Matt 7,22-29</i>	05.00	21.31	16.56	01.16	
Ma.	23	Apollinaris UGE 30	05.01	21.30	18.02	01.41	
Ti.	24	Christina	05.03	21.28	19.03	02.12	
On.	25	Jacobus Tusmørket varer 53 min.	05.05	21.26	19.57	02.50	
To.	26	Anna	05.07	21.25	20.42	03.36	
Fr.	27	Martha ○ f.m. 22.20 Måneformørkelse ☾ fjernest Jorden Mars i opp. til Solen	05.08	21.23	21.19	04.30	
Lø.	28	Aurelius	05.10	21.21	21.48	05.30	
Sø.	29	9. s. e. trin. Oluf <i>At vente på Herren. Luk 12,32-48 eller Enken og den uretfærdige dommer. Luk 18,1-8</i>	05.12	21.19	22.13	06.35	
Ma.	30	Abdon UGE 31	05.14	21.17	22.34	07.43	
Ti.	31	Germanus	05.15	21.16	22.52	08.52	

		Højvande ved Vidåslusen (se side 31)	
Sø.	1	05:51	18:02
Ma.	2	UGE 27	06:18 18:28
Ti.	3	06:47	18:59
On.	4	07:22	19:36
To.	5	08:04	20:20
Fr.	6	08:52	21:11
Lø.	7	09:48	22:09
Sø.	8	10:51	23:14
Ma.	9	UGE 28	- 12:00
Ti.	10	00:25	13:12
On.	11	01:39	14:19
To.	12	02:47	15:20
Fr.	13	03:49	16:14
Lø.	14	04:44	17:04
Sø.	15	05:35	17:51
Ma.	16	UGE 29	06:23 18:36
Ti.	17	07:08	19:21
On.	18	07:54	20:08
To.	19	08:41	20:58
Fr.	20	09:33	21:53
Lø.	21	10:30	22:53
Sø.	22	11:32	23:59
Ma.	23	UGE 30	- 12:36
Ti.	24	01:03	13:37
On.	25	02:04	14:33
To.	26	02:59	15:24
Fr.	27	03:48	16:09
Lø.	28	04:30	16:48
Sø.	29	05:07	17:20
Ma.	30	UGE 31	05:37 17:48
Ti.	31	06:04	18:14

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15 timer 56 min. og aftager i månedens løb 2 timer 6 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
On. 1	Peters fængsel	Tusmørket varer 50 min. Solens radius 15' 46''	05.17	21.14	23.09	10.03
To 2	Hannibal		05.19	21.12	23.27	11.14
Fr. 3	Nikodemus	Deneb kulm. midnat	05.21	21.10	23.45	12.28
Lø. 4	Dominicus	☉ s.kv. 20.18	05.23	21.08	-	13.43
Sø. 5	10. s. e. trin.	Osvaldus <i>Dom over denne slægt. Matt 11,16-24</i>	05.25	21.06	00.06	15.00
Ma. 6	Kristi forkl.	UGE 32	05.26	21.03	00.31	16.19
Ti. 7	Donatus	De lyse nætter ender	05.28	21.01	01.04	17.35
On. 8	Ruth	Tusmørket varer 47 min.	05.30	20.59	01.47	18.45
To. 9	Romanus		05.32	20.57	02.44	19.44
Fr. 10	Laurentius	☾ nærmest Jorden	05.34	20.55	03.54	20.31
Lø. 11	Herman	● n.m. 11.58	05.36	20.53	05.16	21.07
Sø. 12	11. s. e. trin.	Chr. 3.s. fødsel Clara <i>Jesus og synderinden. Luk 7,36-50</i>	05.38	20.50	06.43	21.35
Ma. 13	Hippolytus	UGE 33	05.40	20.48	08.10	21.58
Ti. 14	Eusebius		05.42	20.46	09.35	22.19
On. 15	Mariæ himmelfart	Tusmørket varer 45 min.	05.44	20.44	10.57	22.39
To. 16	Rochus		05.45	20.41	12.16	22.58
Fr. 17	Anastatius	Venus st. østl. elong	05.47	20.39	13.32	23.20
Lø. 18	Agapetus	☉ f. kv. 09.49	05.49	20.36	14.44	23.44
Sø. 19	12. s. e. trin.	Sebaldus <i>Bespottelse imod Ånden. Matt 12,31-42</i>	05.51	20.34	15.53	-
Ma. 20	Bernhard	UGE 34	05.53	20.32	16.56	00.13
Ti. 21	Salomon		05.55	20.29	17.52	00.49
On. 22	Symphorian	Tusmørket varer 43 min.	05.57	20.27	18.40	01.32
To. 23	Zakæus	Hundredagene ender ☾ fjernest Jorden	05.59	20.24	19.20	02.23
Fr. 24	Bartholomæus		06.01	20.22	19.52	03.22
Lø. 25	Ludvig		06.03	20.19	20.18	04.26
Sø. 26	13. s. e. trin.	Irenæus ○ f.m. 13.56 Merkur st. vestl. elong <i>Zebedæussønnerne. Matt 20,20-28</i>	06.05	20.17	20.40	05.33
Ma. 27	Gebhardus	UGE 35	06.07	20.15	20.59	06.43
Ti. 28	Lovise	Augustinus	06.09	20.12	21.16	07.53
On. 29	Joh. halshugning	Tusmørket varer 42 min.	06.10	20.10	21.33	09.05
To. 30	Benjamin		06.12	20.07	21.51	10.18
Fr. 31	Bertha		06.14	20.04	22.11	11.32

		Højvande ved Vidåslusen (se side 31)	
On.	1	06:31	18:42
To.	2	07:02	19:15
Fr.	3	07:38	19:55
Lø.	4	08:21	20:41
Sø.	5	09:11	21:36
Ma.	6	UGE 32	10:09 22:39
Ti.	7	11:17	23:53
On.	8	-	12:34
To.	9	01:15	13:52
Fr.	10	02:32	15:00
Lø.	11	03:37	15:59
Sø.	12	04:33	16:50
Ma.	13	UGE 33	05:22 17:37
Ti.	14	06:07	18:20
On.	15	06:48	19:02
To.	16	07:28	19:44
Fr.	17	08:08	20:28
Lø.	18	08:52	21:16
Sø.	19	09:42	22:11
Ma.	20	UGE 34	10:40 23:14
Ti.	21	11:47	-
On.	22	00:24	12:56
To.	23	01:30	13:59
Fr.	24	02:30	14:55
Lø.	25	03:22	15:43
Sø.	26	04:07	16:24
Ma.	27	UGE 35	04:46 16:59
Ti.	28	Prins Nikolai	05:19 17:29
On.	29		05:47 17:56
To.	30		06:15 18:24
Fr.	31		06:43 18:56

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13 timer 46 min. og aftager i månedens løb 2 timer 12 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
Lø. 1	Ægidius	Solens radius 15' 51"	06.16	20.02	22.34	12.48
Sø. 2	14. s. e. trin.	Elisa <i>Den syge ved Betesda dam. Joh 5,1-15</i>	06.18	19.59	23.03	14.05
Ma. 3	Seraphia	☉ s. kv. 04.37 UGE 36	06.20	19.57	23.40	15.20
Ti. 4	Juliane Marie	Theodosia	06.22	19.54	-	16.30
On. 5	Regina	Tusmørket varer 40 min. Danmarks udsendte	06.24	19.52	00.29	17.32
To. 6	Magnus		06.26	19.49	01.32	18.23
Fr. 7	Louise	Robert Fomalhaut kulm. midn. Neptun i opp. til Solen	06.28	19.46	02.47	19.02
Lø. 8	Mariæ fødsel	☾ nærmest Jorden	06.30	19.44	04.10	19.33
Sø. 9	15. s. e. trin.	Gorgonius ● n.m. 20.10 <i>Ét er fornødent. Luk 10,38-42</i>	06.32	19.41	05.37	19.58
Ma. 10	Burchhardt	UGE 37	06.33	19.39	07.04	20.20
Ti. 11	Hillebert		06.35	19.36	08.29	20.40
On. 12	Guido	Tusmørket varer 39 min.	06.37	19.33	09.51	21.00
To. 13	Cyprianus		06.39	19.31	11.11	21.21
Fr. 14	† ophøjelse		06.41	19.28	12.27	21.45
Lø. 15	Eskild		06.43	19.26	13.40	22.12
Sø. 16	16. s. e. trin.	Euphemia <i>Lazarus' opvækkelses. Joh 11,19-45</i>	06.45	19.23	14.47	22.46
Ma. 17	Lambertus	☉ f.kv. 01.15 UGE 38	06.47	19.20	15.46	23.26
Ti. 18	Chr. 8.s. fødsel	Titus	06.49	19.18	16.37	-
On. 19	Tamperdag	Constantia Tusmørket varer 39 min.	06.51	19.15	17.20	00.15
To. 20	Tobias	☾ fjernest Jorden	06.53	19.12	17.54	01.11
Fr. 21	Matthæus	Venus lyser klarest	06.55	19.10	18.22	02.14
Lø. 22	Mauritius		06.57	19.07	18.45	03.20
Sø. 23	17. s. e. trin.	Linus Jævendøgn 03.54 <i>Jesus som gæst hos toldereren Levi. Mark 2,14-22</i>	06.58	19.05	19.05	04.30
Ma. 24	Tecla	UGE 39	07.00	19.02	19.23	05.41
Ti. 25	Cleophas	☉ f.m. 04.52	07.02	18.59	19.40	06.53
On. 26	Chr. 10.s. fødsel	Adolph Tusmørket varer 39 min.	07.04	18.57	19.57	08.07
To. 27	Cosmus		07.06	18.54	20.16	09.22
Fr. 28	Venceslaus		07.08	18.51	20.38	10.38
Lø. 29	Skt. Michael		07.10	18.49	21.05	11.55
Sø. 30	18. s. e. trin.	Hieronymus <i>Det sande vintræ. Joh 15,1-11</i>	07.12	18.46	21.38	13.11

		Højvande ved Vidåslusen (se side 31)	
Lø.	1	07:16	19:33
Sø.	2	07:54	20:17
Ma.	3	UGE 36	08:40 21:10
Ti.	4	09:35	22:14
On.	5	Danmarks udsendte	10:43 23:33
To.	6	-	12:06
Fr.	7	01:02	13:32
Lø.	8	02:21	14:43
Sø.	9	03:25	15:42
Ma.	10	UGE 37	04:18 16:33
Ti.	11	05:04	17:18
On.	12	05:45	17:59
To.	13	06:22	18:38
Fr.	14	06:57	19:16
Lø.	15	07:32	19:54
Sø.	16	08:10	20:36
Ma.	17	UGE 38	08:53 21:25
Ti.	18	09:45	22:23
On.	19	10:49	23:34
To.	20	-	12:04
Fr.	21	00:49	13:15
Lø.	22	01:54	14:16
Sø.	23	Jævn døgn	02:49 15:08
Ma.	24	UGE 39	03:37 15:52
Ti.	25	04:18	16:30
On.	26	04:54	17:04
To.	27	05:25	17:35
Fr.	28	05:55	18:06
Lø.	29	06:24	18:39
Sø.	30	06:56	19:17

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 11 timer 30 min. og aftager i månedens løb 2 timer 14 min.				SOL		MÅNE		
				OP	NED	OP	NED	
Ma.	1	Remigius	Solens radius 15' 59''	UGE 40	07.14	18.44	22.23	14.23
Ti.	2	Ditlev	● s.kv. 11.45		07.16	18.41	23.19	15.27
On.	3	Mette	Tusmørket varer 39 min		07.18	18.38	-	16.19
To.	4	Franciscus			07.20	18.36	00.28	17.01
Fr.	5	Placidus			07.22	18.33	01.46	17.34
Lø.	6	Fred. 7.s. fødsel	Broderus ☾ nærmest Jorden		07.24	18.31	03.10	18.00
Sø.	7	19. s. e. trin.	Fred. 1.s. fødsel Amalie <i>De første disciple. Joh 1,35-51</i>		07.26	18.28	04.35	18.22
Ma.	8	Ingeborg		UGE 41	07.28	18.26	06.00	18.42
Ti.	9	Dionysius	● n.m. 05.47		07.30	18.23	07.23	19.02
On.	10	Gereon	Tusmørket varer 39 min.		07.32	18.20	08.45	19.22
To.	11	Fred. 4.s fødsel			07.34	18.18	10.04	19.44
Fr.	12	Maximilian			07.36	18.15	11.20	20.10
Lø.	13	Angelus			07.38	18.13	12.32	20.41
Sø.	14	20. s. e. trin.	Calixtus <i>De onde vinbønder. Matt 21,28-44</i>		07.40	18.10	13.36	21.19
Ma.	15	Hedevig		UGE 42	07.42	18.08	14.32	22.05
Ti.	16	Gallus	● f. kv. 20.02		07.44	18.06	15.18	22.59
On.	17	Florentinus	Tusmørket varer 39 min. ☾ fjernest Jorden		07.46	18.03	15.56	23.59
To.	18	Lukas evangeliet			07.48	18.01	16.25	-
Fr.	19	Balthasar			07.50	17.58	16.50	01.04
Lø.	20	Felicianus			07.52	17.56	17.10	02.13
Sø.	21	21. s. e. trin.	11.000 jomfruer <i>De dræbte galilæere. Luk 13,1-9</i>		07.54	17.53	17.28	03.23
Ma.	22	Cordula		UGE 43	07.56	17.51	17.46	04.36
Ti.	23	Søren			07.58	17.49	18.03	05.49
On.	24	FN dag	Proclus Tusmørket varer 40 min. ○ f.m. 18.45 Uranus i opp. til Solen		08.01	17.46	18.21	07.05
To.	25	Crispinus			08.03	17.44	18.41	08.23
Fr.	26	Amandus			08.05	17.42	19.06	09.42
Lø.	27	Sem			08.07	17.39	19.38	11.01
Sø.	28	22. s. e. trin.	Marie Sophie Frederikke Simon og Judas Sommertid ender <i>Den største i Himmeriget. Matt 18,1-14</i>		07.09	16.37	19.19	11.16
Ma.	29	Narcissus		UGE 44	07.11	16.35	20.12	12.24
Ti.	30	Absalon			07.13	16.33	21.17	13.20
On.	31	Reform. begynder	Louise Tusmørket varer 41 min. ● s.kv. 17.40 ☾ nærmest Jorden		07.15	16.31	22.32	14.04

		Højvande ved Vidåslusen (se side 31)	
Ma. 1	UGE 40	07:32	20:01
Ti. 2		08:17	20:54
On. 3		09:12	22:01
To. 4		10:22	23:25
Fr. 5		11:49	-
Lø. 6		00:55	13:15
Sø. 7		02:08	14:25
Ma. 8	UGE 41	03:08	15:22
Ti. 9		03:58	16:12
On. 10		04:41	16:56
To. 11		05:20	17:36
Fr. 12		05:55	18:12
Lø. 13		06:27	18:46
Sø. 14		06:57	19:20
Ma. 15	UGE 42	07:30	19:56
Ti. 16		08:08	20:39
On. 17		08:55	21:32
To. 18		09:52	22:37
Fr. 19		11:01	23:53
Lø. 20		-	12:17
Sø. 21		01:06	13:25
Ma. 22	UGE 43	02:07	14:23
Ti. 23		02:59	15:12
On. 24	FN dag	03:44	15:56
To. 25		04:24	16:35
Fr. 26		05:00	17:12
Lø. 27		05:34	17:48
Sø. 28	Sommertid ender	05:07	17:26
Ma. 29	UGE 44	05:41	18:06
Ti. 30		06:19	18:53
On. 31		07:05	19:48

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 9 timer 11 min. og aftager i månedens løb 1 time 45 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
To. 1	Alle helgen	Solens radius 16' 7"	07.17	16.28	23.52	14.38
Fr. 2	Alle sjæle		07.19	16.26	-	15.05
Lø. 3	Hubertus		07.22	16.24	01.15	15.28
Sø. 4	Alle helgens s. Otto <i>Jordens salt og verdens lys. Matt 5,13-16 eller Saligprisningerne. Matt 5,1-12</i>		07.24	16.22	02.38	15.47
Ma. 5	Malachias	UGE 45	07.26	16.20	04.00	16.06
Ti. 6	Leonhardus	Merkur st. østl. elong	07.28	16.18	05.21	16.25
On. 7	Engelbrecht	Tusmørket varer 42 min. ● n.m. 17.02	07.30	16.16	06.41	16.45
To. 8	Claudius		07.32	16.14	07.59	17.08
Fr. 9	Theodor		07.34	16.12	09.13	17.37
Lø. 10	Luther		07.36	16.10	10.23	18.11
Sø. 11	24. s. e. trin. Morten bisp <i>Fra døden til livet. Joh 5,17-29</i>		07.38	16.08	11.23	18.54
Ma. 12	Torkild	UGE 46	07.41	16.06	12.15	19.45
Ti. 13	Arcadius		07.43	16.05	12.56	20.44
On. 14	Frederik	Tusmørket varer 44 min. ☾ fjernest Jorden	07.45	16.03	13.28	21.47
To. 15	Leopold	● f.kv. 15.54	07.47	16.01	13.54	22.55
Fr. 16	Othenius		07.49	15.59	14.16	-
Lø. 17	Anianus		07.51	15.58	14.34	00.04
Sø. 18	25. s. e. trin. Hesychius <i>Guds rige er midt iblandt jer. Luk 17,20-33</i>		07.53	15.56	14.51	01.15
Ma. 19	Elisabeth	UGE 47	07.55	15.55	15.08	02.27
Ti. 20	Volkmarus		07.57	15.53	15.25	03.42
On. 21	Mariæ ofring	Tusmørket varer 45 min.	07.59	15.52	15.44	04.59
To. 22	Cecilia		08.01	15.50	16.07	06.19
Fr. 23	Clemens	○ f.m. 06.39	08.03	15.49	16.35	07.40
Lø. 24	Chrysogonus		08.04	15.48	17.13	09.00
Sø. 25	Sidste s. i kirkeåret Catharina <i>Kom til mig. Matt 11,25-30</i>		08.06	15.46	18.02	10.13
Ma. 26	Conradus	☾ nærmest Jorden	08.08	15.45	19.05	11.16
Ti. 27	Facundus		08.10	15.44	20.19	12.06
On. 28	Sophie Magd.	Tusmørket varer 47 min.	08.12	15.43	21.39	12.44
To. 29	Saturninus		08.13	15.42	23.02	13.13
Fr. 30	Chr. 6.s fødsel	Andreas ● s. kv. 01.19	08.15	15.41	-	13.36

		Højvande ved Vidåslusen (se side 31)	
To.	1	08:02	20:57
Fr.	2	09:12	22:20
Lø.	3	10:36	23:41
Sø.	4	11:55	-
Ma.	5	UGE 45	00:48 13:02
Ti.	6		01:44 13:59
On.	7		02:33 14:49
To.	8		03:17 15:33
Fr.	9		03:55 16:13
Lø.	10		04:30 16:48
Sø.	11	Morten Bisp	05:00 17:19
Ma.	12	UGE 46	05:28 17:49
Ti.	13		05:57 18:21
On.	14		06:32 18:59
To.	15		07:14 19:47
Fr.	16		08:05 20:45
Lø.	17		09:05 21:52
Sø.	18		10:12 23:05
Ma.	19	UGE 47	11:23 -
Ti.	20		00:14 12:29
On.	21		01:13 13:27
To.	22		02:05 14:19
Fr.	23		02:52 15:06
Lø.	24		03:34 15:50
Sø.	25		04:13 16:33
Ma.	26	UGE 48	04:52 17:16
Ti.	27		05:31 18:01
On.	28		06:13 18:50
To.	29		07:00 19:45
Fr.	30		07:57 20:50

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7 t 23 min. Aftager indtil den 21., hvor den er 6 t 56 min. Tiltager så 6 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
Lø. 1	Arnold	Solens radius 16' 13''	08.17	15.40	00.24	13.55
Sø. 2	1. s. i advent	Aldebaran kulm. midnat Venus lyser klarest <i>Jesu indtog i Jerusalem. Matt 21,1-9</i>	08.18	15.39	01.45	14.13
Ma. 3	Svend	UGE 49	08.20	15.38	03.05	14.31
Ti. 4	Charlotte	Frederikke Barbara	08.22	15.38	04.24	14.50
On. 5	Sabina	Tusmørket varer 48 min.	08.23	15.37	05.41	15.11
To. 6	Nikolaus		08.25	15.36	06.56	15.37
Fr. 7	Agathon	● n.m. 08.20	08.26	15.36	08.08	16.08
Lø. 8	Mariæ undf.		08.27	15.35	09.12	16.47
Sø. 9	2. s. i advent	Rudolph <i>Når Menneskesønnen kommer. Luk 21,25-36</i>	08.29	15.35	10.08	17.34
Ma. 10	Judith	UGE 50	08.30	15.35	10.54	18.30
Ti. 11	Damasus		08.31	15.34	11.30	19.32
On. 12	Epimachus	Tusmørket varer 49 min. ☾ fjernest Jorden Rigel / Capella kulm. midnat	08.32	15.34	11.59	20.38
To. 13	Lucia		08.33	15.34	12.22	21.47
Fr. 14	Crispus		08.34	15.34	12.41	22.56
Lø. 15	Nikatus	● f. kv. 12.49 Merkur st. vestl. elong	08.35	15.34	12.58	-
Sø. 16	3. s. i advent	Lazarus <i>Johannes Døber i fængsel. Matt 11,2-10</i>	08.36	15.34	13.14	00.06
Ma. 17	Albina	UGE 51	08.37	15.34	13.30	01.18
Ti. 18	Lovise		08.38	15.35	13.47	02.33
On. 19	Tamperdag	Tusmørket varer 49 min.	08.39	15.35	14.07	03.50
To. 20	Abraham		08.39	15.35	14.32	05.10
Fr. 21	Thomas	Solhverv 23.23 Korteste dag	08.40	15.36	15.05	06.31
Lø. 22	Japetus	○ f.m. 18.49 Betelgeuze kulm. midnat	08.40	15.36	15.48	07.50
Sø. 23	4. s. i advent	Torlacus <i>Johannes Døbers vidnesbyrd. Joh 1,19-28</i>	08.41	15.37	16.46	09.01
Ma. 24	Juleaften	Alexandrine Adam UGE 52 ☾ nærmest Jorden	08.41	15.37	17.58	09.59
Ti. 25	Juledag	<i>Jesu Kristi fødsel. Luk 2,1-14</i>	08.41	15.38	19.19	10.43
On. 26	2. juledag	Skt. Stephan Tusmørket varer 49 min. <i>Det retfærdige blod. Matt 23,34-39</i>	08.42	15.39	20.45	11.16
To. 27	Joh. Evangeliet		08.42	15.40	22.10	11.42
Fr. 28	Børnedag		08.42	15.41	23.33	12.03
Lø. 29	Noah	● s.kv.10.34	08.42	15.42	-	12.22
Sø. 30	Julesøndag	David <i>Simeon og Anna. Luk 2.25-40</i>	08.42	15.43	00.53	12.40
Ma. 31	Sylvester	UGE 1	08.42	15.44	02.12	12.58

		Højvande ved Vidåslusen (se side 31)	
Lø.	1	09:03	22:03
Sø.	2	10:17	23:14
Ma.	3	UGE 49	-
Ti.	4	00:18	12:35
On.	5	01:15	13:33
To.	6	02:06	14:25
Fr.	7	02:51	15:11
Lø.	8	03:32	15:52
Sø.	9	04:08	16:27
Ma.	10	UGE 50	04:40 16:57
Ti.	11	05:07	17:24
On.	12	05:33	17:53
To.	13	06:04	18:27
Fr.	14	06:42	19:10
Lø.	15	07:28	20:01
Sø.	16	08:20	21:00
Ma.	17	UGE 51	09:19 22:05
Ti.	18	10:24	23:14
On.	19	11:33	-
To.	20	00:22	12:41
Fr.	21 Korteste dag	01:23	13:43
Lø.	22	02:19	14:40
Sø.	23	03:09	15:32
Ma. 24	Juleaftensdag	UGE 52	03:55 16:21
Ti. 25	Juledag	04:39	17:08
On. 26	2. Juledag	05:22	17:55
To.	27	06:06	18:43
Fr.	28	06:54	19:34
Lø.	29	07:46	20:30
Sø.	30	08:45	21:32
Ma.	31	UGE 1	09:50 22:37

Korrektioner for Sønderjylland

De i kalenderen angivne klokkeslæt for solens opgang og nedgang gælder for Københavns horisont. Ved hjælp af de i nedenstående tabel anførte korrektioner er det muligt af udregne tidspunkterne for henholdsvis Aabenraa og Husum.

Tabellen anvendes på følgende måde: I tabellens første kolonne opsøges tidspunktet på året, idet de efter månederne anførte romertal I og II betegner henholdsvis første og sidste halvdel af den pågældende måned. De ud for månedhalvdelen anførte tal i de følgende kolonner er det antal minutter, der skal lægges til kalenderens klokkeslæt for henholdsvis solopgang og solnedgang for at få klokkeslættet for vedkommende lokalitet.

I landsdelens vestlige egne indtræder de omhandlede begivenheder yderligere op til 3 minutter senere, ved østkysten 1-2 minutter tidligere.

Eksempler på udregning: Kalenderen (side 18) angiver solopgang kl. 04.39 den 7. juli 2018. For Aabenraa lægges 17 minutter til (iflg. tabellen herunder / Juli I) - dermed solopgang kl. 04.56. For Højer lægges 23 minutter til (som Husum) - solopgangen er her kl. 05.02. Det bemærkes, at tabellen ikke kan anvendes til korrektion af tidspunkterne for månens op og nedgang.

MÅNED	AABENRAA		HUSUM	
	Solopgang	Solnedgang	Solopgang	Solnedgang
December II	+ 8	+ 17	+ 7	+ 23
Januar I - December I	+ 9	+ 17	+ 8	+ 22
Januar II - November II	+ 9	+ 16	+ 9	+ 21
Februar I - November I	+ 10	+ 15	+ 11	+ 19
Februar II - Oktober II	+ 11	+ 14	+ 12	+ 18
Marts I - Oktober I	+ 12	+ 13	+ 14	+ 16
Marts II - September II	+ 13	+ 13	+ 15	+ 15
April I - September I	+ 14	+ 12	+ 16	+ 14
April II - August II	+ 15	+ 11	+ 18	+ 12
Maj I - August I	+ 16	+ 10	+ 20	+ 10
Maj II - Juli II	+ 16	+ 9	+ 21	+ 9
Juni I - Juli I	+ 17	+ 8	+ 23	+ 7
Juni II	+ 17	+ 8	+ 23	+ 7

Alle oplysninger i denne kalender er meddelt af Københavns Universitet, bortset fra højvandtiderne (se side 31). De i kalenderen angivne tidspunkter for solens og månens opgang og nedgang er beregnet for disse himmellegemers centre og gælder for København. Alle klokkeslæt i denne kalender er i perioden fra 30. marts til 25. oktober angivet i sommertid, som er en time mere end mellemeuropæisk tid, der er normalt i Danmark.

Højvandet er i kalenderen beregnet for Vidåslusen. Udgangspunktet er højvandet ved Havneby som angivet i Farvandsvæsenets tidevandstabel. Tidsangivelserne er mellem-europæisk tid med hensyntagen til dansk sommertid. Vil man kende vandtiderne ved andre punkter på vestkysten end ved Vidåslusen, må man ved:

Nordslesvig

Havneby, Rømø	trække 23 minutter fra
Lakolk	trække 1 time og 3 minutter fra
Koldby	trække 3 minutter fra
Ballum Sluse.....	trække 18 minutter fra
Rejsby sluse	trække 3 minutter fra
Vester Vedsted	trække 13 minutter fra

Fanø

Nordby.....	lægge 2 minutter til
Sønderho.....	trække 43 minutter fra

Sydslesvig

Dagebøl (forbindelse til Før)	trække 28 minutter fra
Schlüttsiel (forbindelse til Hallingerne).....	trække 48 minutter fra
Husum (forbindelse til Pellworm m.v.)	trække 48 minutter fra
Frederiksstad	lægge 56 minutter til
Tønning	lægge 2 minutter til
Wyk	trække 38 minutter fra
St. Peter	trække 1 time og 31 minutter fra
Westerland.....	trække 1 time og 45 minutter fra

Ballum Sluse

Formørkelseser i året 2018

I 2018 er der tre partielle solformørkelseser

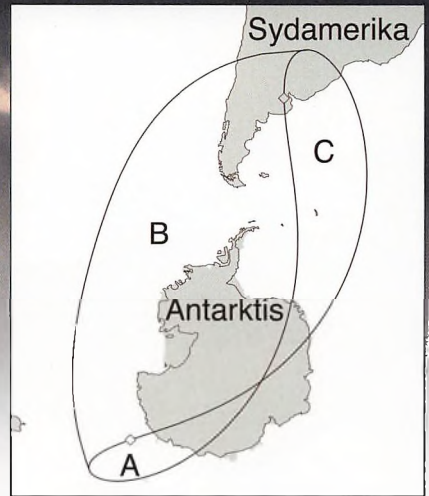
I 2018 er der tre partielle solformørkelseser:
15. februar, 13. juli og 11. august.
Ingen af dem kan ses fra Danmark.

Total solformørkelse

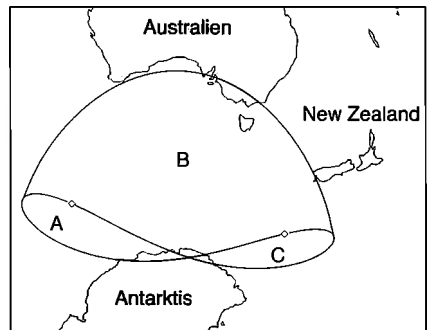
Der er total måneformørkelse 31. januar.
I København er den afsluttende penumbrale
fase i gang når Månen står op og formørkelsen
slutter kl. 17.10.

Der er total måneformørkelse den 27. juli.
I København er den indledende partiele fase
i gang når Månen står op. Totaliteten varer fra
kl. 20.30 kort efter Månen står op til kl. 22.14.
Den er på sit højeste kl. 21.22. Efter totaliteten
varer den afsluttende partiele fase til kl. 23.19
og den afsluttende penumbrale fase varer til
kl. 0.30 kort før Månen går ned.

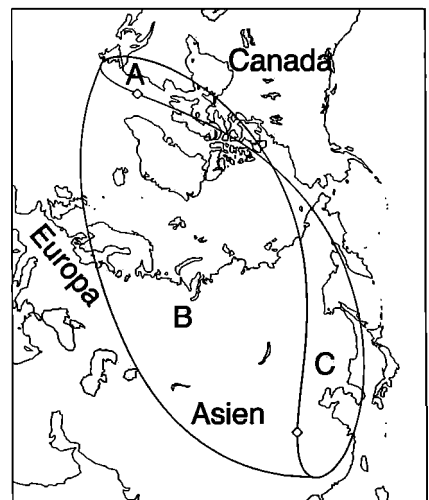
I en måneformørkelses penumbrale fase er
Månen kun inde i Jordens halvskygge - penum-
bra - og er hele tiden belyst af en del af Solen.
Derfor er månelystet svækket en smule, men det
er ikke noget spektakulært fænomen. I den parti-
elle fase er en del af Månen helt inde i Jordens
helskygge og ikke belyst af direkte sollys. Derfor
er det tydeligt at der »mangler noget« af måne-
skiven. I den totale fase er Månen helt inde i
Jordens helskygge, men kan alligevel ses, fordi
den oplyses af sollys, der er brudt i Jordens
atmosfære og derfor ser svagt rødligt ud.

Partiel solformørkelse 15. februar 2018

Partiel solformørkelse 13. juli 2018

Partiel solformørkelse 11. august 2018

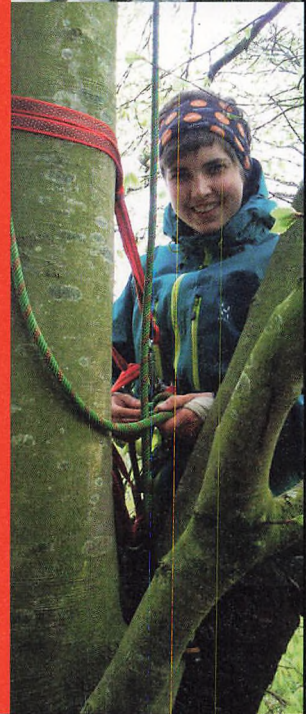
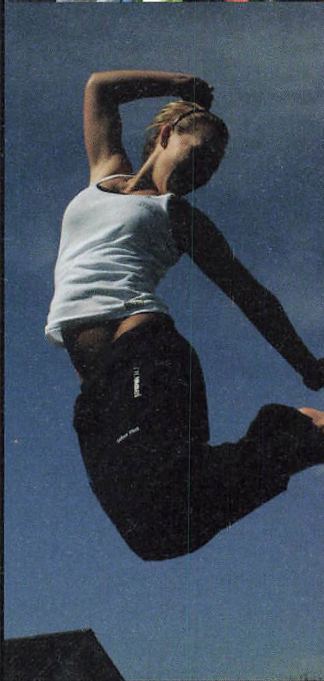

**ADVENTURE
EFTERSKOLEN
SØNDERJYLLAND**

**AQUA
OUTDOOR
RACE
SKI/SNOWBOARD
FITNESS FOR PIGER
RIDNING
E-SPORT**

**Selvtillid, sundhed
og venner for livet!**

**Grib eventyret og find din
indre helt!**

**Dyntvej 113 . 6310 Broager . Telefon 7444 2762
info@adventure-efterskolen.dk . www.adventure-efterskolen.dk**

Prolog 2018

Af Inger Rahbek Andersen

Det er da grov', som æ ti den gå'e.
Nu fylde æ Almanak 25 å'e.
Og glant er'et mæ sån en Almanak,
så nu er der grund te og sej' dem tak,
som töt, at en Almanak er nau'e særle,
og i hvert fald nærmest uundværle.
Jo, godt at der den gang vå naue, der töt,
at her ku æ Skol'forening gø'e nöt.
I æ Almanak da ka'en se, hva der ske'e,
hvornå'e æ sol den stå'e op og gå'e ne'e,
hvornå'e der er højvand' rundt omkring,
om solformørkels', kométe og den slaus ting.
Let er'et og find' nau'e interessant
imel æ artikle – der er møj' glant.
Afdø'e – ål har i hvert fald fortjen'et o'e,
men så vil' æ Almanak nok bliv' for sto'e,
så for nu sån og få det te og pas',
så bliv'et de mest kend', der få'e en plads.
Æ håndbog og æ vejvise den gør'et let
og find' det, en osse ka find' å æ net,
men hvis en nu it har sån en maskin'
så er'et jo her, og det er det fin'.
I de 25 å'e, som nu er gon,
er der ingen end å, hva vi har fån
af o'e, som vi dengang slet it kend'
og det få'e åbenbart da hel' ingen end.
En tingest som en I-phone
er å syndejsk – en ajfon
og en I-pad er en ajpat,
så engelsk å syndejsk – det blive nau pjat.
Nej og skriv' engelsk å syndejsk

ka it la sæ gø'e – det er lette mæ tysk.
Det he'e nu it en påhængsvun længe.
Det kom via tysk te og he'e anhænge.
Men nu er det o'e erstat af »trailer«,
for engelsk det er nu så evig dejle.
Twitter – facebook – mobilepay –
podcast – app – det er ål stej'.
Brexit elle ej – engelsk det er'et.
Vi komme nok fremøve te og lev' mæ'et.
I gammel dau' da bygt folk et værk
et tårn, som sku væ'e så høj og så stærk,
at en bar ve æ tank' ku bliv hel svimmel.
Det sku nemle ku nå hel' op te æ himmel.
Men det ku Vor Herre jo altså it li.
Mæ babylonisk forvirring gø'e han'et forbi.
Folk blev sprej u'e øve æ jo'e
og de forstoj it hverande – it et o'e.
Hvis World Trade Center i vor ti
er det babelstårn Vor Herre it ku li,
så blev æ virkning her nau andt
og det er da ent'le interessant,
for i dau da ka vi jo konstat'e,
at engelsk det bre'e sæ me'e og me'e.
Her komme den påstand hel forsichte,
at i dau er'et hel bestemt grov' vichte
at både æ Sprog- og æ Skol'forening
fortsætte i den oprindle mening:
at det og ku løjs' og skriv' å dansk
det komme før ålt det u'enlandsk.
»Alternativ' facts« ska holdes i skak.
Telyk te den Syndejsk Almanak.

Jubilæum med Skoleforeningen

Af Lis Mikkelsen

Sønderjydske Skoleforening kan den 30. november 2017 markere sit 125 års jubilæum. Skoleforeningens bestyrelse har i den anledning besluttet at nedsætte et udvalg, hvis opgave er at udarbejde et jubilæumstillæg, som skal indgå i Sønderjydske Almanak 2018.

Ved foreningens 50 års jubilæum udgav man »Sønderjydske Skoleforening 1892-1942«. Ved 100 års jubilæet udkom »Sønderjydske Skoleforening gennem 50 år 1942-1992«. Dette jubilæumsskrift omhandler fortrinsvis foreningens virke 1992-2017.

Nordslesvigsk Skoleforening dannes

Efter krigen i 1864 stod det hurtigt klart for både tyskere og danskere, at hvis man skulle vinde fremtiden, skulle man have fat i børnene. Tyskerne

ønskede at germanisere den nye landsdel og indførte regler på skoleområdet, der skulle føre dem nærmere til målet.

De dansksindede i Nordslesvig søgte på forskellig måde at sikre den danske påvirkning af børnene. I 1885 opstod de første tanker om, at man kunne hjælpe unge nordslesvigere til et ophold på efterskoler og højskoler i Danmark.

Søren Hansen Salling, forstander på højskolen i Lustrupholm ved Ribe, fik idéen til, at man kunne oprette en støtte-

forening, der skulle have til formål at hjælpe unge sønderjyder med at lære dansk sprog og kultur.

Salling henvendte sig til Jens Peter Jensen fra Lovrup ved Døstrup og fik ham til at indkalde til det første møde. Der var 64 gode, danske mænd,

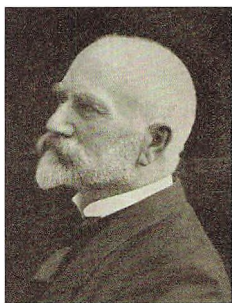

Sønderjydske Skoleforening 1892-1942

Sønderjydske Skoleforening 1942-1992

Søren Hansen Salling oprettede en folkehøjskole på Lustrupholm. Han flyttede den senere til Ribe og knyttede den til et mejeri og en mælkeriskole

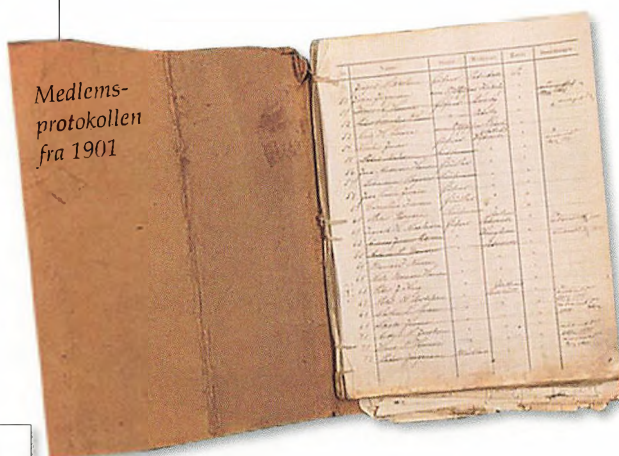
der skrev under på indbydelsen. Mødet fandt sted på Aablings Hotel i Skærbæk den 30. november 1892, og trods dårlige trafikforbindelser kom der 200 til mødet. Der var enkelte kritiske røster på mødet. Nogle mente, at det var en dårlig idé at danne endnu en forening. I forvejen var Sprogforeningen aktiv. Den udsendte læsestof til hele landsdelen og udsendte vandrelærere. Kunne Sprogforeningen ikke også stå for den økonomiske del?

Trods indvendingerne blev Nord-slesvigsk Skoleforening dannet, og den vandt hurtigt god tilslutning. Jens Peter Jensen blev foreningens første formand.

Skoleforeningens økonomiske basis

Sønderjyds Skoleforening oparbejdede en formue, der blev brugt til at støtte unge sønderjyders ophold på de frie skoler. Der kom en del penge ind som medlemsbidrag.

Det lykkedes for Skoleforeningen at få gode aftaler med de danske efterskoler, højskoler, landbrugsskoler og husholdningsskoler. Det blev almindelig praksis, at Skoleforeningen betalte for mad og ophold, og at skolerne gav gratis undervisning til de nordslesvigske elever.

Der begyndte at strømme penge ind til foreningen. En del privatpersoner fra Danmark gav store gaver. Kendte foredragsholdere lod deres honorar for foredrag og artikler gå i Skoleforeningens kasse. Nogle testamenterede deres formue til Skoleforeningen.

En af dem, der uforvarende hjalp til med at øge pengestrømmen til Skoleforeningen, var den tyske rigskansler Otto von Bismarck. Han brød sig ikke om Skoleforeningens virke og advarede i 1897 mod foreningen. Han skrev en artikel i avisen Hamburger Nachrichten og advarede mod den farlige, danske forening.

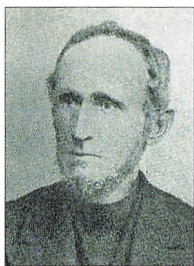
»De unge dresseres på afretningsinstittet« skrev han. Det fik den danske redaktør Åge Sorterup til at citere artiklen

A. P. Lund, Rejsby-Ballun	Jens P. Jensen, Lovrup.	A. T. Hansen, Randerup.	H. P. Hanssen, Sønderborg.
Fred Højberg, Nørmark.	H. Petersen, Rørkjær.	H. A. Knudsen, Trojborg.	L. Bertelsen, Tørving.
T. H. Refslund, Vellerup.	H. M. Boesen, Sendernæs.	And Jørgensen, Hoved.	Math. Petersen, Hoved.
L. Arnum, Bovlund.	L. B. Poulsen, Bovlund.	J. Fausbol, Branderup.	A. D. Hørlück, Rurup.
H. Thomsen, Hoost.	J. N. H. Skrumsoager, Kjøbenhoved.	A. Jensen, Gram.	Ludvig Petersen, Gramby.
Chr. Thuyesen, Skærbæk.	N. Beuer, Vangshø.	Jes P. Mærsk, Vodder.	H. P. Hansen, Arnum.
Jens Warming, Lundsmark.	Klaus M. Smidt, Lundsmark.	D. Hansen, Møgeltonder.	P. B. Bertelsen, Ballun.
K. Knudsen, Visby Hedegård.	A. Petersen, Kornved.	Hans Lassen, Lysahlid.	H. Jepsen, Rørkjær.
F. C. Mathiesen, N. Vollum.	H. J. Høgh, N. Vollum.	J. Michelsen, Kolstrup.	Gustav Johannsen, Flensborg.
N. H. Callesen, Lerskov.	Ph. Møller, Jægerup.	Falle Litholdt, Løjt Kirkeby.	P. H. Wiuff, Sillerup.
P. Skau, Bukshave.	Oluf Høyer, Øster Lindet.	A. Jürgensen, Graasten.	And. Andresen, Skjeldemærk.
A. Paulsen, Sotrøp.	P. Lorenzen, Søvang.	Chr. Salling, Kåshjerg.	N. M. Aabling, Dostrup.
B. N. Bennedsen, Hæres.	A. C. Lau, Stenderup.	J. Bjørholm, Øderup.	J. J. Bennedsen, Bylderup.
N. H. Bossen, Løgumkloster.	Nicolai Knudsen, Ottersbøl.	P. N. Pedersen, Kvørp.	Jens Chr. Holm, Lindetskov.
H. Lund, Gaansager.	R. P. Clausen, Smedager.	Hans Nissen, Viby.	P. Reimers, Sønderborg.
P. H. Pedersen, Visbjerg.	Niels Andersen, Medølden.	J. Iversen, Svejrup.	

Invitationen til det stiftende møde på Aablings hotel var underskrevet af 64 sønderjyske mænd

i sin avis Danebrog, og til at opfordre folk til at støtte Skoleforeningen. Der kom mange penge ind på den konto.

At sidde i bestyrelsen for Skoleforeningen var et overordentlig stort og ulønnet arbejde. Den første formand J. P. Jensen måtte i 1899 på grund af sine økonomiske forhold overlade formandsposten til Andreas Tyssen Hansen.

Andreas Tyssen Hansen

Jens Peter Jensens gård i Louруп

J. P. Jensen havde forsømt sin gård på grund af arbejdet i Skoleforeningen, og det gik ikke i længden.

De første mange år var sekretæren og kassereren Hinrich Thomsen i Roost. Det var to tungtvejende poster, der var samlet i samme person, og de to poster medførte meget arbejde for Hinrich Thomsen.

Hinrich Thomsen

Hans Jepsen Christensen bliver formand

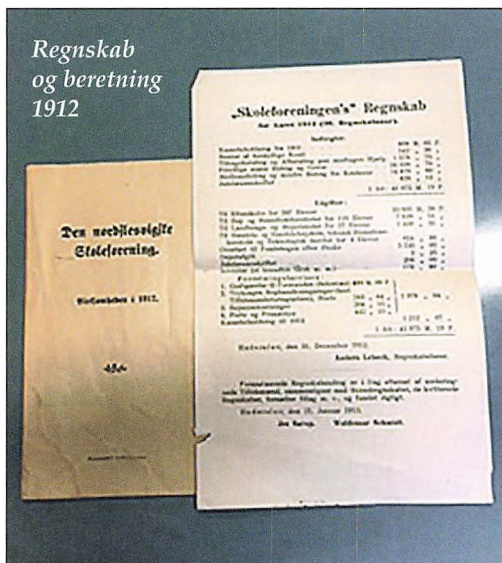
I 1910 blev Hans Jepsen Christensen fra Høgsbro formand. Han kom til at sidde i 46 år.

Tyskerne gjorde, hvad de kunne for at genere Skoleforenin-

Hans Jepsen Christensen

Regnskab og beretning 1912

gens arbejde. De tyske myndigheder truede mange medlemmer til at melde sig ud, men på trods af den tyske chikane, var medlemstallet støt stigende.

Da 1. Verdenskrig brød ud, var der 11.392 medlemmer. Foreningen havde organiseret sig med et tillidsmandsnetværk, der fungerede i hele Sønderjylland. Man gik rundt til medlemmerne og indsamlede medlemsbidrag.

Nu kom 1. Verdenskrig og afstedkom kaos i medlemsbetalingen. Man måtte stille sagen i bero, så længe krigen varede.

Hinrich Thomsen, Jepsen Christensen og den nye kasserer, Anders Lebeck, var forudseende mænd. De overførte i 1914 Skoleforeningens formue fra en bank i Haderslev til Den Danske Landmandsbank i Kolding. Overførselen skete, mens kursen på Mark og Krones var i pari. Skoleforeningens formue var på det tidspunkt 20.000 kr.

Den rettidige omhu betød Skoleforeningens overlevelse. Foreningens formue blev bevaret i en tid, hvor mange mistede alt, hvad de ejede.

Anders Lebeck

Sønderjyds Skoleforening

Efter krigen skiftede Nordslesvigs Skoleforening navn til Sønderjyds Skoleforening.

Der ventede bestyrelsen et stort arbejde og mange diskussioner. Man diskuterede, hvem man skulle støtte i fremtiden. Skulle man satse på eliten og støtte unge, der ville tage en akademisk uddannelse, mod at de senere vendte tilbage til landsdelen?

Bestyrelsen enedes om, at afkastet af foreningens formue skulle gå til at give flest mulige mulighed for et ophold på en af de frie danske skoler. Dette koncept har foreningen holdt ved gennem alle årene.

I 1919 sendte man tomme medlemslister ud til tillidsmændene. »Tegn så mange medlemmer, I kan« skrev man til dem. Resultatet var, at der kom 14.192 nye medlemmer.

Nu skulle den nye landsdel tilpasses danske forhold. Sønderjyds Skoleforening fik hele 5 pladser i den kommission, der skulle indarbejde den danske folkeskole i Sønderjylland. Skoleforeningens formand tog sig personligt af talrige sager i forbindelse med skiftet fra tyske til danske lærere. Man overvejede, om Skole-

DET MIDLERTIDIGE MINISTERIUM FOR SØNDERJYSKE ANLIGGENDER

Det Midlertidige Ministerium for Sønderjydske Anliggender tog sig af sønderjyske anliggender lige efter Genforeningen

foreningen skulle fortsætte sit arbejde. Lige efter Genforeningen splittede grænespørgsmålet i nogen grad foreningen. Man bebrejdede lederne i de gamle foreninger, at de ikke havde været mere aktive i spørgsmålet om grænsedragningen.

Hvor skal grænsen gå?

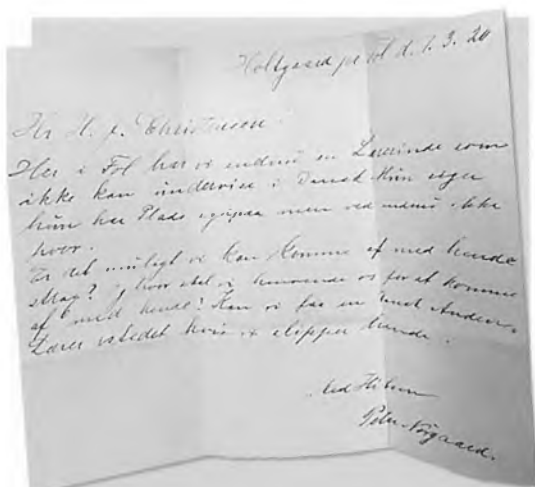
Skoleforeningens formand Jepsen Christensen ville ikke tage stilling i grænsestriden. Han havde stillet op til Folketinget, men var ikke blevet valgt. I stedet blev han nu valgt til Landstinget via en særordning for Sønderjylland.

Begge de stridende parter i grænespørgsmålet var vrede på ham. »Han beklender ikke kulør!« sagde de.

Virkeligheden var, at Jepsen Christensen så lidt længere end blot til den nærmeste fremtid. Han var enig med H. P. Hanssen i, at grænsen nu måtte ligge fast. Han ønskede at »tage grænsens bitterhed væk«, som han sagde. Han mente, både Tyskland og Danmark frit skulle kunne støtte deres mindretal. Den holdning var der ikke mange, der delte.

Formanden for Skoleforeningen var centralt placeret og havde gode forbindelser til regeringen. Han blev den, der talte Sydslesvigs sag på tinge. Da man ikke kunne tillade, at en stat støttede en bestemt folkegruppe i en anden stat, blev Sønderjyds Skoleforening en slags økonomisk mellemlid mellem den danske stat og Sydslesvig.

Man oprettede Sydslesvigudvalget, der i begyndelsen bestod af lægfolk, men som senere fik politikere med. Udvalget blev oftest omtalt som Statsudvalget. I nyere

Brev dateret 1/3 1920 fra Fole, hvor man beder om Jepsens Christensens råd til, hvordan man skaffer sig af med den tyske lærerinde

Der kom mange breve til Jepsen Christensen. Brevene ligger i kassevis på Rigsarkivet

tid kaldes udvalget Femmandsudvalget eller Seksmandsudvalget afhængigt af, hvor mange der sidder der.

I Flensborg stiftede man i 1920 Dansk Skoleforening for Flensborg og Omegn. Den kom senere til at hedde Dansk Skoleforening for Sydslesvig.

Når midlerne til børnehaver, skoler og institutioner var tildelt Sønderjydsk Skoleforening, sørgede den for at kanalisere pengene videre til Sydslesvig.

I Sydslesvig var antallet af danske skoler stærkt stigende i mellemkrigstiden. I hele den periode var Jepsen Christensen formand for foreningen. Han tog sig personligt af mange sager, der drejede sig om problemer med elever fra Sydslesvig.

Hvordan skal det tyske mindretal behandles?

Da 2. Verdenskrig var forbi, bredte der sig en ophidset stemning i Sønderjylland. Hvordan skulle man behandle det tyske mindretal efter krigen? Nogle ønskede, at Sønderjydsk Skoleforening skulle tage initiativ til et lovforslag om dette. Det mente Jepsen Christensen ikke, at man skulle.

»Den beslutning, der vedrører mindretallets fremtidige behandling, er et landsanliggende,« sagde han. »Danmark og de nordiske lande må ikke begå selvmord på åndsfrihedens område under indflydelse af øjeblikkeligt had.«

Skoleforeningens formand forsvarede sit standpunkt. Han mente, at tyskerne

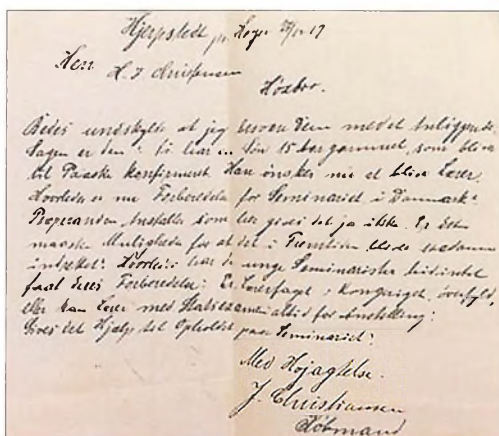
Store opgaver venter forude stod der i Dannevirke i 1946

skulle have lov til at have deres skoler i Sønderjylland, og at danskerne skulle have deres i Sydslesvig. Hadet efter besættelsen var så stort, at man ikke lyttede til ham, og han fik ikke sæde i de kommissioner, der blev nedsat for at lovgive omkring mindretallet.

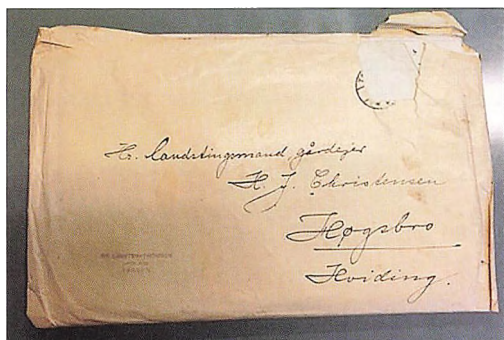
Jepsen Christensen kæmpede i årene efter krigen for at få rimelige bevillinger til de mange nye, danske skoler syd for grænsen. Om nødvendigt lagde Skoleforeningen penge ud af egne midler.

Hvordan fik han tid?

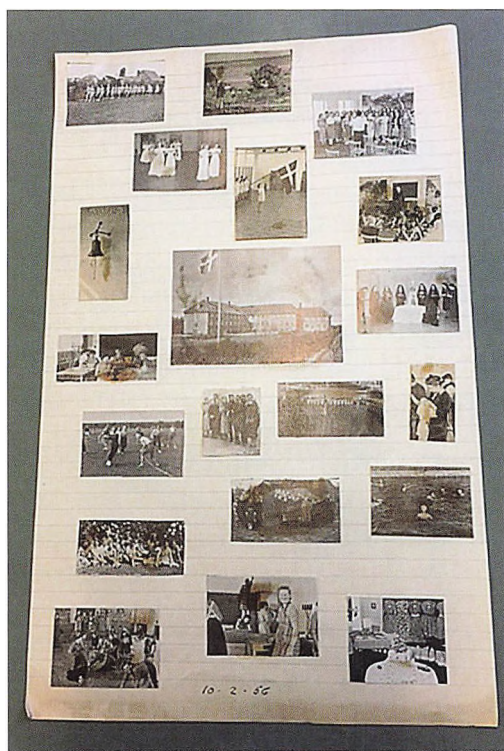
Det er imponerende at se de mange arkivkasser med breve, Hans Jepsen Christensen har efterladt. Der er i tusindvis af breve. Han har egenhændigt svaret på forespørgsler om alt, hvad der vedrører

Et af de mange breve i Jepsen Christensens korrespondance

Jefsen Christensen modtog et utal af breve

Hilsen til Jefsen Christensen fra Højer Ungdomsskole med både billeder og navne

Skoleforeningen. I tiden omkring Genforeningen har han personligt været involveret i massevis af læreransættelser rundt om i landsdelen. Han har taget sig af henvendelser vedrørende de enkelte sydslesvigske elever. Han har holdt foredrag i Danmark og i Norge og forklaret, hvordan han så det idéelle skolesystem.

»Jeg går imod utøjlet statsegoisme« sagde han. »Forældrene skal have indflydelse på

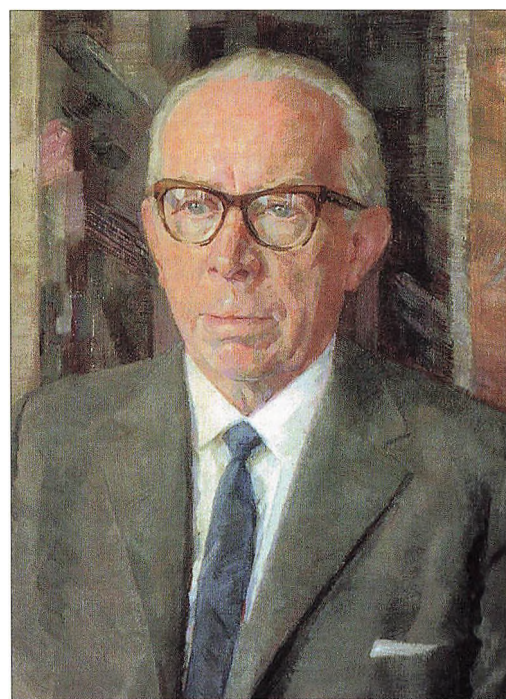
børnenes skolegang.« Han har skrevet masser af indlæg i aviserne. Han deltog jævnligt i grundstensnedlæggelser for nye skoler i Sydslesvig. Det kan undre, hvordan han fik tid.

Der er et særligt hjerteligt forhold til Den danske Ungdomsskole i Højer og forstanderen Carla Schibler. Hvert år sendes der personlige hilsener til Hans Jefsen Christensen med elevernes håndskrevne navne.

Statsmidlerne går direkte til Sydslesvig

I 1952 foreslog redaktør Morten Kamphövener en sammenlægning af de nationale foreninger. Jefsen Christensen var imod. »Foreningerne har hver sin funktion!« sagde han.

Sønderjydsk Skoleforenings rolle som formidler af statsmidler til Dansk Skoleforening i Sydslesvig ophørte i 1954. Indtil da havde man taget sig af de tilskud,

Morten Kamphövener var redaktør, forfatter og foredragsholder. Han redigerede Sprogforeningens Almanak i 15 år

Hans Lund var forstander på Rødding Højskole, og han var tilligemed en landskendt foredragsholder

der gik til drift af skoler i Flensborg og Sydtønder Amter.

Foreningen fortsatte indtil 1967 med at fordele de penge, der gik til sydslesvigske skoleelevers ophold på danske efter- og højskoler. Det var en opgave, man havde haft siden 1945.

Jefsen Christensen døde i 1956. Han havde været foreningens formand i 46 år og havde ført foreningen gennem store og vanskelige omskiftelser. Det var ham, der havde udstukket foreningens kurs både efter Genforeningen og efter besættelsen. Han var ofte gået mod strømmen og havde altid holdt fast i, at der var brug for Sønderjydsk Skoleforening. Mødte han modstand, henvendte han sig direkte til sin modstander. Som formand for Statsudvalget havde han haft stor magt og betydning. Han havde med enorm flid gennemgået alle ansøgninger om støtte og havde personligt været involveret i alle de mange skolebyggerier syd for grænsen.

Hans Lund

Den nye formand i Sønderjydsk Skoleforening blev højskoleforstander Hans Lund fra Rødding.

Efter Jefsen Christensens død kom der en voldsom debat i Skoleforeningen. Man stillede disse spørgsmål:

- Skal Sønderjydsk Skoleforening fortsætte?
- Skal det nationale arbejde fortsætte?
- Skal skolehjælpen fortsætte?

Amtslæge Lausten Thomsen mente, at Skoleforeningens opgave var løst. Han foreslog en sammenlægning af Sprogforeningen og Skoleforeningen. Mange var enige med ham.

På et stort møde i Rødding i 1957 bestemte man, at Grænseforeningen, Skoleforeningen og Sprogforeningen skulle samarbejde, men ikke sammenlægges. Man dannede De Nationale Foreningers Samarbejdsudvalg, der skulle drøfte de overordnede emner for de tre foreninger.

Svend Christensen, Burkal

Hans Lund døde i 1969 og blev afløst af Svend Christensen, Burkal. Svend Christensen var søn af Hans Jefsen Christensen.

Der havde været en medlemsnedgang, som nu blev stoppet. Svend Christensen moderniserede det materiale, der skulle fortælle tillidsmændene om Skoleforeningens arbejde. Han foreslog i 1984, at man indførte livsvarige medlemskaber. Snart

Svend Christensen Burkal havde mange tillidshverv. Han var den første borgmester i Tinglev kommune efter kommunesammenlægningen i 1970. Han sad i Skoleforeningens bestyrelse i 33 år - heraf de 17 som formand

foretrak de fleste nye medlemmer at blive livsvarige medlemmer.

Da Svend Christensen stoppede som formand i 1986, blev han afløst af Hans Schmidt fra Sandet, der også var kendt i landsdelen som »den syngende bonde«. Den nye formand Hans Schmidt havde siddet i bestyrelsen i en årrække, så han vidste, hvad han gik ind til. Han kendte de årlige bevillingsmøder, hvor man gen-

nemgik de mange ansøgninger og bevilligede tilskud til efterskoleelever og højskoleelever. Han kendte til arbejdet med at passe på foreningens formue, så den gav bedst muligt udbytte.

Hans Schmidt, Sandet

Bestyrelsen i jubilæumsåret

Da Sønderjydsk Skoleforening fyldte 100 år i 1992 blev bestyrelsen foreviget (billedet herunder).

De seneste 25 år

Det var med Hans Schmidt ved roret, Sønderjydsk Skoleforening kunne fejre sit

Bageste række fra venstre: Catrine Gyldenkerne, Hjerndrup, Birthe Boe, Hostrupskov, Johan Philipsen, Ullerup, Uffe Bjerre, Visby, Jens Østergaard, Københoved, Tage Maasen, Bylderup-Bov, Steffen Oxholm, Tirslund, Lisbet Skau, Styding, Marie Speggers Simonsen, Mjang.

Forreste række fra venstre: Jens Peter Jensen, Bov, Nis Christensen, Lavensby, Jes Peter Capersen, Aabenraa, Elsebeth Smidt, Tanderupgård, Hans Schmidt, Sandet, Roost, Hanne Clausen, Toghale, Jens Friis Styrk, Visby, Eduard Dragsholt, Vanløse, Britta Nielsen, Rinkenæs

100 års jubilæum i 1992. Der blev udgivet en jubilæumsbog redigeret af Henrik Fangel: »Sønderjydske Skoleforening gennem 50 år 1942-1992«. Der var talrige fonde, virksomheder og institutioner, der ydede bidrag til bogen. Også de sønderjyske kommuner og Sønderjyllands amt bidrog til udgivelsen.

Ved jubilæet afslørede et portræt af Skoleforeningens første formand J. P. Jensen, Lovrup. Maleriet blev afsløret af

J. P. Jensens barnebarn af samme navn. Portrættet var malet af Viggo Kragh-Hansen og hænger i dag i Billedsalen på Folkehjem.

Det blev et festligt og fint jubilæum. Talerækken var lang:

- Festtale ved professor Troels Fink
- Tale ved formand Hans Schmidt
- Næstformand Elsebeth Smidt
- Fmd. for Billedsamlingen Jørgen Mågård

Sønderjydske Skoleforening fejrer 100 års jubilæum
 Sønderjydske Skoleforening afholder i anledning af jubilæet en jubilæumsfest lørdag den 28. november 1992 kl. 13.30 på Højer Ungdomsskole i Højer.
 Festdagen markeres bl.a. med udgivelse af en jubilæumsbog samt afsløring af et maleri af foreningens første formand Jens Petersen Jensen. Professor Troels Fink holder festtalen.
 Foreningen vil hermed gerne invitere medlemmer og venner til at deltage i jubilæumsfesten, hvortil tilmelding vil kunne ske senest inden den 10. november til foreningens formand Hans Schmidt, Sandet, Sandervej 1, Arrild, 6520 Toftlund, tlf. 74 83 41 08 eller til sekretær Jens F. Stryk, Catharinavej 22, Visby, 6261 Breddebro, tlf. 74 78 32 81.

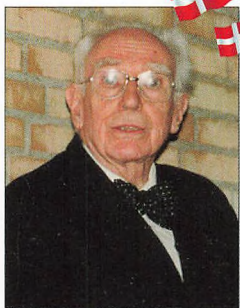

Maleriet af J. P. Jensen afsløres

- Henrik Fangel (præsentation af jubilæumsbogen)
- Jens Peter Jensen, Kruså
- Forstander Wolfgang Dibbern, Højer Ungdomsskole
- Inger Rahbek Andersen
- Formand for Sprogforeningen Jørgen Maagaard
- Formand for Grænseforeningen Viggo Witt Hansen
- Fhv. formand Svend Christensen

- Skoledir. Hans Andresen, Flensborg
- Ed. Dragsholt, Københavnsafdelingen
- H. C. Clausen, formand for Nordborg Slots Efterskole
- Amdsrådsmedlem Helge Jensen
- Formand for Landeværnet Bahne Nicolajsen, Jyndevad
- Per Salling, Københavnsafdelingen
- Svend Kristiansen, Sønderjysk Idrætsforening
- Folketingsmedlem Peder Sønderby

Højer-koret

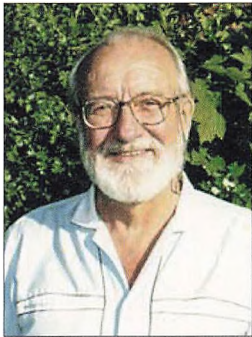

Mediernes betydning

TV-Syd kom ikke til jubilæet! Man kan læse i protokollerne, at Sønderjyds Skoleforenings bestyrelse var utilfreds med TV-Syd. Man indkaldte bestyrelsesformanden og direktøren til et møde for at få en forklaring. Man bad om en begrundelse for, at der ikke havde været transmission fra 100-års jubilæet.

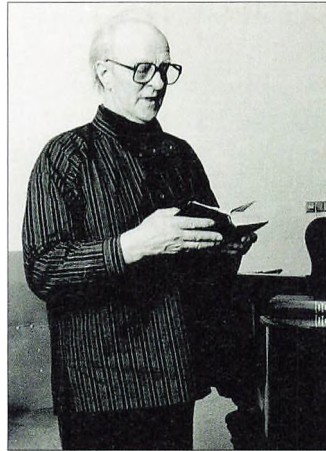
Direktør Helge Lorenzen og bestyrelsesformanden i TV-Syd stillede begge op og undskyldte mange gange. Man havde selv haft et 10 års jubilæum at tænke på, og det havde taget mange kræfter. Endvidere havde TV-Syd kun en daglig sendetid på en halv time.

Mødet afsluttedes med fromme ønsker for fremtiden og en aftale om, at Sønderjyds Skoleforening måske kunne indgå i et fremtidigt samarbejde om en historisk serie. Også Grænseforeningen og Sprogforeningen skulle være med. Samarbejdet kom faktisk i gang, men forløb ikke som forventet. Grænseforeningen og Sprogforeningen trak sig meget hurtigt. Det gjorde Sønderjyds Skoleforening også.

*Helge Lorenzen,
direktør for TV-Syd*

*Jørn Buch, foredragsholder og historiker.
Ansæt som grænse-
landsmedarbejder på
Radio Syd 1985-1994*

*Hans Schmidt
var kendt i
Sønderjylland
som »Den
syngende
bonde«*

TV-Syd satte ikke Skoleforeningen højt på deres prioriteringsliste over vigtige temaer. Radio Syd, der havde hjemme i Aabenraa, havde en anden indstilling til de nationale foreninger. Radio Syd havde Jørn Buch, som var interesseret i området. Han lavede en radiosnak på Folkehjem, der fik titlen. *»Hvem tegner den nationale identitet i Sønderjylland?«* Programmet var en såkaldt »caféudsendelse«.

Sprogforeningens Almanak nedlægges

I Sprogforeningen havde man i bestyrelsen overvejet foreningens fremtid. Man var enige om, at man ville nedlægge foreningen. Sprogforeningens Almanak, der i 1993 havde 100 års jubilæum, skulle udkomme for sidste gang med jubilæumsudgaven. Sprogforeningens formand, overbibliotekar Jørgen Maagaard, havde alt det formelle klar.

Sprogforeningens Almanak havde i 100 år været fast på sønderjydernes boghylder. Nu mente man, det var passende at sætte punktum.

Tage Madsen fra Bylderup sad i Sønderjyds Skoleforenings bestyrelse. Han var med i mange kulturelle tiltag i Sønderjylland og sad også i Amtsrådet. Han mente, der stadig var fremtid i Almanakken. Han havde en idé om, at de to nationale foreninger kunne udgive en ny, mo-

Lærer Tage Madsen,
Bylderup

derniseret Almanak sammen. Han luftede tanken første gang i 1992. Hans Schmidt var positiv, så han var med på idéen.

Forhandlingerne med Sprogforeningen strandede. Maagaard havde taget sin beslutning om at lukke Almanakken. Han ønskede ikke et samarbejde om en ny udgivelse.

Sønderjysk Almanak

Den 28.04.1993 vedtog man i Sønderjysk Skoleforenings bestyrelse, at man fra 1994 ville udgive Sønderjysk Almanak. Den skulle udkomme i et nyt, moderne udseende. Indholdet skulle fremkomme ved frivillig indsats. Man regnede med et underskud de første tre år, men på langt sigt kalkulerede man med overskud.

Udgivelsen skulle alene være Sønderjysk Skoleforenings. Man nedsatte det første redaktionsudvalg, der var en selv-

stændig afdeling i foreningen. Redaktionen bestod af:

- Hardy Knudsen
- Tage Madsen
- Hans Schmidt
- Hanne Clausen
- Kern Haurum Pedersen

Man udsendte straks ansøgninger til fonde om at støtte arbejdet. Der blev ligeledes udsendt pressemeddelelser.

Beslutningen fik en lunken modtagelse på årsmødet. Amtrådsmedlem Helga Hørlück tog ordet. Hun mente ikke, der var brug for en almanak. Hvis man ville

fastholde Almanakken, mente hun, det var oplagt, at der skulle stå flere foreninger bag.

Kern Haurum Pedersen og Hans Schmidt svarede, at de mente, Almanakken ville være et værdifuldt element i den kulturelle debat i Sønderjylland. Kern Haurum Pedersen præsenterede ved den lejlighed bestyrelsens forslag til forside. Man kunne se et flot, rødt hæfte, der virkede særdeles indbydende.

Indholdet var tænkt som en slags håndbog over Sønderjylland og Sydslesvig. Her skulle man kunne læse om

Sidste redaktionsmøde før Almanakken udkommer. Fra venstre ses Tage Madsen, Hanne Clausen, Kern Haurum Pedersen, Hardy Knudsen, Hans Schmidt

Tage Madsen overrækker den første Almanak til dronning Ingrid i 1994

de mange kulturelle foreninger og deres bestyrelser, man skulle kunne orientere sig om museer og lignende, og man skulle naturligvis kunne læse om alle de frie skoler i området. Der skulle være et artikelindhold, der kom rundt i hele landsdelen. Endvidere skulle der være mindeord over kendte, afdøde sønderjyder og sydslesvigere.

Almanakken blev sat i produktion. Almanakudvalget arbejdede selvstændigt og præsenterede det første år en tiltalende almanak, der blev trykt i 4000 eksemplarer. Tillidsmændene i foreningen var aktive i salget. Tage Madsen kunne på et møde fortælle, at den nye almanak var blevet solgt i 3500 eksemplarer. Prisen for almanakken var 75 kr. Når fondsmidlerne regnedes med, kunne almanakken løbe rundt økonomisk.

Blandt forfatterne til den første almanak kan nævnes: Dycke Hoff, Kresten Philipsen, C. Stig Eeg Sylvest, H. P. Clau-

sen, Peter Holst og Henrik Becker-Christensen. Forfatterne havde med deres navn blåstemplet den nye almanak.

Det var en stor ære og en stor tilfredsstillelse, da Tage Madsen i 1994 kunne overrække den første almanak til dronning Ingrid.

I 1996 blev Hans-Ole Mørk ny redaktør på Almanakken. Han justerede oplaget, så det passede sammen med salget. Oplaget var nu 2500. I 1997 gav Almanakken for

*Hans-Ole Mørk,
Aabenraa*

*Fhv. skoleinspektør
Hans-Jørgen Thomsen,
Agerskov*

Hanne Clausen overrækker i 2006 årets første Almanak til prins Joachim

første gang overskud. Den første redaktion havde set rigtigt. Der var stadig behov for en almanak i Sønderjylland.

I 1998 kunne almanakken give et overskud på 37.000 kr. til Sønderjydsk Skoleforening. Salget hos boghandlerne havde stabiliseret sig omkring 1000 eksemplarer. Resten distribueredes af tillidsmændene.

Idé-manden bag almanakken, Tage Madsen fra Bylderup, trådte tilbage på grund af sygdom i 2000.

Lis Mikkelsen overtog redaktørposten i 2003. Hun blev afløst af Hans-Jørgen Thomsen i 2006, men fortsatte i redaktionen.

Johann Mikkelsen fra Mikkelsborg havde været med næsten fra begyndelsen som almanakkens redaktionsmedlem i Sydslesvig. Johann Mikkelsen var overlærer ved Risum Skole og havde i 1974 grundlagt teatergruppen »Æ Amatør«. Han var kendt i hele Sydslesvig. Han stoppede i almanakkens redaktion i 2005 og afløstes af Anders Schaltz Andersen fra Hattsted.

Det var helt fra begyndelsen klart, at der i almanakken skulle være stof både fra Sydslesvig og fra Sønderjylland. Redaktionen prøvede hvert år i sine artikler at nå ud i alle hjørner af sit udgivelsesområde.

Sønderjysk Almanak blev hurtigt en god opslagsbog over sønderjyske og sydslesviske forhold.

Den nye redaktør Britta Slot Johnsen ved Almanakkens udgivelse i 2016

Hvert år gav almanakken et pænt overskud tilbage til hovedforeningen. Oplaget blev efterhånden lidt mindre og har i 2016 fundet sit leje på omkring 1600 stk.

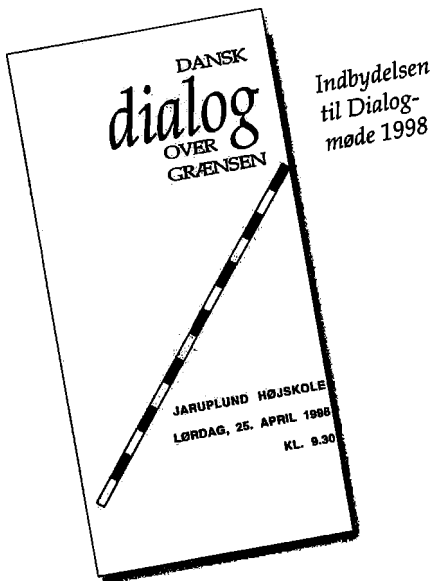
Efter 10 år på posten sluttede Hans-Jørgen Thomsen som redaktør, og Britta Slot Johnsen kom til. Britta Slot Johnsen er datter af Hardy Knudsen, der sad i den første redaktion, da almanakken blev stiftet.

At de nationale spændinger i Sønderjylland er fortid, ses i Almanak 2016. Her skriver Gwyn Nissen, der er redaktør på det tyske mindretals avis »Der Nord-schleswiger«, en artikel om mindretallets presse. Det ville have været utænkeligt blot få år tilbage.

Almanakken er blevet Sønderjydsk Skoleforenings ansigt udadtil. Den har vist sig levedygtig og sund, og Sønderjydsk Skoleforenings bestyrelse fortryder ikke, at man vovede et eksperiment for 25 år siden.

Man indkalder tillidsmændene

Jens Friis Styrk var kommet i bestyrelsen i 1971 og var blevet sekretær i foreningen i 1979. Han boede i Visby og havde her Sønderjydsk Skoleforenings kontor. Der blev i 1993 nedsat et rationaliseringsudvalg, der skulle se på, hvordan man kunne lette sekretærens arbejdsgange. Man foreslog en ny udformning af ansøgningsblanketterne, og man tog EDB i

brug ved behandling af skemaerne. I 1993 ønskede man at øge brugen af tillidsmændene. De skulle indgå som en vigtig brik i salget af den nye Almanak. Man indkaldte til i alt 3 tillidsmandsmøder i landsdelen. De skulle foregå i Øster Lindet, Bredebro og på Sundeved. I Øster Lindet udsendte man 59 indbydelser. Der kom 10 mand. I Bredebro udsendte man 66 indbydelser. Der kom også 10. På Sundeved udsendte man 56 indbydelser. Også der kom der 10.

Det var et skuffende fremmøde, men de tillidsmænd, der kom til møderne, var begejstrede ved tanken om den nye Almanak. Den ventede de sig meget af. De fremmødte tillidsmænd blev meget vigtige for salget af Almanakken.

Dialogmøder

I 1994 begyndte man en ny tradition. Sprogforeningen, Sønderjydsk Skoleforening og Det sydslesvigske Samråd arrangerede i fællesskab en række såkaldte Dialogmøder. Møderne afholdtes hvert år i november, og der var et eller to temaer for hvert møde. I 1994 var der to temaer: »Ungdomskultur i grænselandsperspektiv i og uden for foreningerne« og »Nationale fest- og mindedage i samarbejds

tegn«. Der deltog ca. 60 i det første dialogmøde, der blev afholdt på Jaruplund Højskole. Deltagerne kom både fra Sønderjylland og Sydslesvig.

Foredragsholderne på det første dialogmøde var Wolfgang Dibbern, Flemming Meyer, Heike Werner, Dieter Küssner og Inge Adriansen. Senere tog man andre emner op:

- Arbejdslivet i grænselandet
- Kulturlivet i grænselandet
- Nationale mindretal og nationale foreningers rolle i det grænseoverskridende samarbejde
- Grænseoverskridende erhvervsøkonomisk uddannelse i teori og praksis

Dialogmødet i 1999 blev aflyst på grund af for få tilmeldinger. Måske var emnerne for møderne blevet for teoretiske og overordnede? Det sidste dialogmøde skulle have været holdt på Højskolen Østersøen.

75-året for Genforeningen

I 1994 gik man i gang med at forberede festligholdelsen af 75 året for Genforeningen. Der blev nedsat en planlægningsgruppe, hvor Sønderjydsk Skoleforening var med. Man planlagde at invitere det danske kongehus og den slesvig-holstenske

Forsiden af JyskeVestkysten den 12. juli 1995

præsident Heide Simonis til at deltage. Det sidste gav anledning til diskussioner. Skulle man også invitere repræsentanter for det tyske mindretal? Man fik ikke nogen klar afgørelse i første omgang. Fra nogle blev der yttret betænkelighed ved at invitere en officiel tysk repræsentant.

Lisbet Skau fra Sønderjydsk Skoleforening meddelte på planlægningsmødet, at man meget nødigt så det tyske flag vaje på Dybbøl Banke. Diskussionen endte med, at der ikke blev nogen officiel tysk deltagelse i festen, men man inviterede repræsentanter fra det danske mindretal i Sydslesvig og fra det tyske mindretal i Sønderjylland.

Resultatet af drøftelserne blev protokolleret: *»Sønderjydsk Skoleforenings opgave er nu som før at værne om de nationale folkelige og kulturelle værdier i de sønderjyske områder på en folkelig og værdig måde med åbenhed over for de forandringer, der stadig sker.«*

Jubilæumsfesten blev afholdt på Dybbøl den 11. juli 1995 kl. 11-17. Der kom ifølge Jydske Vestkysten over 15.000 deltagere i Kongeskansen. Festen blev dækket af TV i en direkte udsendelse.

Hans Schmidt udtalte på mødet: *»Jeg håber, begge mindretal kan bevares. Jeg ser en rigdom i mindretallene, og jeg ser nødtigt, at forskellen forsvinder.«*

Om aftenen var der reception på Kongeskibet. Her deltog formanden for Sønderjydsk Skoleforening og hans hustru.

Københavnsafdelingen

Bestyrelsesmøderne i Sønderjydsk Skoleforening blev holdt rundt omkring i landsdelen. Med i bestyrelsen var også skoleinspektør Niels J. Nørgård, der var formand for Københavnsafdelingen, der havde 630 medlemmer.

Københavnsafdelingen var i sin tid stiftet af den berømte Ernst Kaper (ham med den tyske grammatik), hvis far var kommet til København ved tabet af Søn-

derjylland i 1864. Ernst Kaper var skoleborgmester i København og var i mange år formand for Skoleforeningens Københavnsafdeling.

Der var lidt stille i afdelingen nu, meddelte Niels Nørgaard på et bestyrelsesmøde i Vojens i 1994. Han ville forsøge at øge medlemsskaren ved at hænge opslag på lærerværelserne i de københavnske skoler. I protokollen bemærkes det i 1997: *»Man hører ikke meget til Københavnerafdelingen«*. Der kom et årligt tilskud på 5.000 kr. fra afdelingen, og afdelingens formand deltog en gang imellem i bestyrelsesmøderne, men ellers var det småt med kontakten.

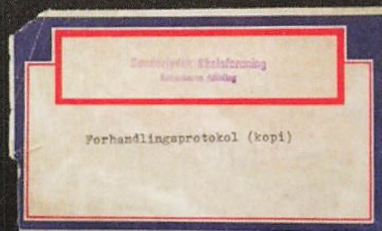
I 1998 kom der kun 4.000 kr. I 2002 blev afdelingen i København nedlagt, og dens formue på 200.000 kr. blev overdraget hovedafdelingen.

Efter nedlæggelsen af Københavnsafdelingen var der nu 17 medlemmer i Sønderjydsk Skoleforenings bestyrelse.

Ernst Kaper

Sønderjydsk Skoleforening
Københavns afdeling
Birkagervej 7 · 2720 Vanløse
Tlf. (45) 71 39 93
Giro 3 00 27 05

Ændringer i udbetalingerne

Bestyrelsen indkaldte i 1994 til møde om foreningens fremtid. Lisbet Skau var indleder, og hun bad hvert medlem af bestyrelsen komme med sit bud på, hvordan man så på foreningens fremtid. Det endte med, at man forfattede en udtalelse, der sendtes til Danmarks Radio. Man ønskede at oplyse hele Danmark om de forhold, der rådede i Sønderjylland.

Det blev foreslået, at Skoleforeningen skulle rekvirere skoleplaner fra de enkelte efterskoler og så graduere tilskudene efter skoleforeningens vurdering af de enkelte skoler. Dette forslag vandt ikke gehør.

Sønderjyds Skoleforening bestyrede 6 mindre legater, hvis afkast skulle fordeles. Støtten blev fra 1994 udbetalt direkte til elevernes eller forældrenes bankkonto. Tidligere blev pengene overført til skolen, og beløbet blev fratrukket elevens udgiftsside. Med den nye ordning blev det tydeligere for modtagerne, at penge kom fra Sønderjyds Skoleforening.

Der kom en ny fondslov. Legaterne blev nu underlagt Civildirektoratets tilsyn. Indtil 1991 gik renteindtægten med i udlånskapitalen. Derefter udloddedes overskuddet med 75 % til Sønderjyds Skoleforening, 25% skulle tilføjes den bundne kapital.

Ved sin afskedsfest modtog Hans Schmidt bevis på, at han nu var æresmedlem af Sønderjyds Skoleforening

Sønderjyds Skoleforening administrerede også udlån sammen med Landeværnet. Nu blev udlånene administreret af Sydbanks forvaltningsafdeling i Aabenraa. Man regnede med, at der i løbet af få år ikke længere ville være brug for de ret små udlån.

I 1995 gik Hans Schmidt af som formand. I afskedstalen til ham udtalte næstformanden, Elsebeth Smidt: *»Du har altid villet samarbejdet«*. Ved afskedsfesten blev Hans Schmidt udnævnt til æresmedlem i foreningen.

Lisbet Skau

I stedet for Hans Schmidt blev Lisbet Skau valgt som ny formand. *»Vi har fået en arv givet, som vi skal værne om«* sagde Lisbet Skau ved sin tiltræden.

Arven bestod af alt det nationale og kulturelle, som Sønderjyds Skoleforening havde været med til at støtte gennem årene. Den bestod også af en formue, der skulle forvaltes, så den gav bedst muligt støtte til de elever, der ville søge de frie skoler.

Endvidere havde Skoleforeningen sæde i forskellige bestyrelser. Man sad i bestyrelsen for Løgumkloster Højskole og Refugiet, for Nordborg Slots Efterskole og Hejlsfonden, for Jaruplund Højskole, for Folkehjem og for Dansk Kultursamfund af 1910.

På årsmødet i 1999 udtalte Lisbet Skau: *»I foreningens barndom var arbejdet en daglig kamp. Nu er foreningen blevet voksen, og kampen er reduceret til et dagligt arbejde.«*

Formanden kunne konstatere, at en væsentlig del af foreningens arbejde tidligere lå i Sydslesvig. I 1999 arbejdede man mest nord for grænsen. Det nationale var ikke længere omdrejningspunktet i

Lisbet Skau, Styding, blev formand i 1995

Folkehjøm har en særstatus som hele Sønderjyllands forsamlingshus - her med besøg af regentparret i 2015

arbejdet, og det tyske mindretal udgjorde ikke længere nogen trussel.

Medlemstallet lå nogenlunde konstant på ca. 8.000 medlemmer. Tillidsmændene var stadig fundamentet i foreningens virke. Foreningens hovedformål var at yde støtte til unge sønderjyder, der ville på efterskole eller højskole.

Folkehjøm og Billedsalen

Noget af det, der optog foreningens bestyrelse omkring årtusindskiftet, var problemet med Billedsalen.

Folkehjøm var i økonomiske vanskeligheder, og det stod uklart, hvem der egentlig ejede kunstsakken i Billedsalen. Der blev lavet en billedserie, hvor Troels Fink fortalte om de enkelte personer på billederne, og der var enighed om, at Billedsalen var et enestående historisk mindesmærke, som skulle bevares. Man arbejdede med en fundats, der skulle overlade billederne til Museum Sønderjylland, og man drøftede Folkehjøms fremtid.

Biblioteket i Aabenraa har hjemme i Folkehjøms bygninger, og borgmesteren er født formand for huset. Folkehjøm og Aabenraa Kommune er gensidigt afhængige af hinanden.

Det var svært at drive restaurant med

Billedsalen på Folkehjøm er ramme om det nationale portrætgalleri, der fortæller om det mest betydningsfulde afsnit i Sønderjyllands historie

Brødrene Grams Jubilæumsfond blev stiftet i 1987 og opløst i 1994

overskud i de gamle lokaler. En uheldig bestyrer satte gang i spekulationerne om fremtiden, men efterhånden fik man styr på driften af den store bygningsmasse.

Gaver til Sønderjysk Skoleforening

Sønderjysk Skoleforening har gennem årene modtaget mange store gaver. I 2004 modtog man som nævnt 200.000 kr. efter opløsningen af Københavnsafdelingen.

Fra Brdr. Grams Jubilæumsfond fik man 102.348 kr. Jubilæumsfonden blev opløst og lod pengene tilfalde Skoleforeningen.

Endvidere modtog foreningen et legatbrev på 300.000 kr. fra Johan Philipsens enke Elna Philipsen. Johan Philipsen havde i en årrække været bestyrelsesmedlem i Sønderjysk Skoleforening, og ved hans død iværksatte hans enke legatbrevet.

Peder Moltesen Ravn tager over

I 1998 trådte Peder Moltesen Ravn ind i bestyrelsen. Han blev i 2001 næstformand efter Elsebeth Smidt.

Sønderjysk Skoleforening forvaltede en stor formue på omkring 11 millioner kroner. Med jævne mellemrum havde man drøftet foreningens fremtid. Her havde man overvejet, om man skulle omdanne foreningen til en fond og derved opløse den. Hver gang drøftelserne kom op, var

der kræfter, der mente, foreningen burde fortsætte sit virke.

I 2004 var der 10.200 medlemmer af Skoleforeningen. Det var en stor fremgang. Ti år tidligere havde der været 7.000 medlemmer.

Efter at have siddet 9 år som formand ønskede Lisbet Skau at stoppe i 2004.

I Lisbet Skaus sted valgtes foreningens næstformand Peder Moltesen Ravn til formand. Den nye formand udtalte sin bekymring for de frie skolars fremtid. Han mente at kunne konstatere, at politikerne sendte signaler, der var imod skolerne.

Peder Moltesen Ravn indledte sin formandsperiode med at lægge op til input fra bestyrelsen: »Kan Sønderjysk Skoleforening være mere synlig?« I bestyrelsen var man enige om, at Sønderjysk Almanak gjorde foreningen synlig. Man var klar over, at bestyrelsen i foreningen mest blev opfattet som en legatkommission. Bestyrelsen var på det rene med, at det nationale er for tid. Det var den politiske dimension i forhold til de frie skoler, der var vigtig for Sønderjysk Skoleforening.

Peder Moltesen Ravn opsummerede

Lisbet Skau blev interviewet i Jydske Vestkysten, da hun stoppede som formand for Skoleforeningen. »Hun har et stædet i sin forening« lød overskriften

bestyrelsens drøftelse: »Sønderjyds Skoleforening understøtter en skoleform, hvor de unge får historie fyldt på, så de kan få verden til at hænge sammen. De frie skoler giver de unge en ballast, som de ikke kan få i folkeskolen.«

Politikernes holdning til 10. klasse som en unødvendig spildperiode bekymrede selvfølgelig Sønderjyds Skoleforening. Formanden formulerede et brev til undervisningsminister Bertel

Haarder, hvor foreningen gjorde rede for sine holdninger. Brevet appellerede meget til, at et 10. skoleår på en efterskole ikke var spildt. Foreningen fik positive tilbagemeldinger både fra Bertel Haarder og fra de andre politikere, man henvendte sig til. Alligevel blev loven om en indskrænkning af det 10. skoleår vedtaget. Medlemstallet i Skoleforeningen var støt stigende. Det var foreningens formue også.

Hjemmesiden

Foreningen besluttede i 2005 at etablere en hjemmeside. De elektroniske henvendelser til foreningen blev flere og flere, og det stod klart, at fremtidens medie var internettet. Der blev lavet en overskuelig og lettilgængelig hjemmeside, hvor medlemmerne kan orientere sig om foreningens virke, og hvor legatansøgere kan orientere sig om de økonomiske muligheder.

I 2006 kom der en kommunalreform, der så bort fra det gamle Sønderjylland.

Skoleforeningens logo er indgangen til den lettilgængelige hjemmeside:

www.sønderjydsskoleforening.dk

Amterne blev til regioner, der ikke fulgte Kongeåen som grænse. Skoleforeningens virke var dog stadig afgrænset af Kongeåen.

Formuen gøres op og trimmes

Sønderjyds Skoleforenings nye formand havde sit erhverv i realkreditverdenen. Det var naturligt, at han indledte sin formandsperiode med at se på alle de legater og fonde, som Skoleforeningen var engageret i. Det blev

opgjort, at Sønderjyds Skoleforening i 2006 havde regnskaber i 4 kategorier:

Legater uden særlige legataktiver, men med særligt formål

Legatafkast opgøres særskilt:

1. Carla Schiblers mindefond
2. Ella og Holger Andersens legat til støtte for danskheden i Sønderjylland
3. Enkefru Doris Loebger, født Ries' mindelegat
4. Appelfonden til støtte for Valsbølhus

Legaterne er siden udbetalt til formålet.

Legater uden særskilte legataktiver

Legatafkastet opgøres ikke særskilt, men indgår i Skoleforeningens samlede renteindtægter:

1. Kreaturkspeditør Jens Holms legat
2. J. Rasmussen Højby og hustrus legat
3. Gårdejer af Hvolbæk, Rasmus Rasmussen og hustrus legat
4. Købmand Hans Jessen og hustrus legat
5. Cornelius Julius Stæhrs legat

6. Professor Poul Verrier og hustru Ida Verriers legat
7. A. P. Wests Mindelegat til Danskhedens fremme
8. Ida og Fanny Buchhaves legat
9. Gårdejer af »Sandet« Alfred Christensen og hustru Marie Christensens legat
10. Chresten og Line Schmidts Skolehjælpslegat
11. Mindelegat for Jens Peter Jensen, Lovrup
12. Osthandler Larsens legat
13. Apoteker Johan Sanders legat
14. Fælleslegatet

Legaterne opgøres i dag ikke særskilt, men de indgår i Sønderjydsk Skoleforenings samlede formue.

Legater med særskilt bestyrelse og eget regnskab

1. Den Sønderjydske Fonds legat for skolehjælp til danske syd for grænsen. Legatets bestyrelse er identisk med Skoleforeningens bestyrelse, men administreres af praktiske årsager af bestyrelsen for Jessens legat
2. Købmand af Nørre Hostrup Hans Jessen og hustru Kela Jessens studielegat. Bestyrelsen består af Peder M. Ravn, Henrik Nissen, Povl Callesen, Ellen Christensen, Hanne Clausen og Inger Rahbek Andersen

Legater, hvor det er vedtægtsbestemt, at Skoleforeningen skal have del i afkastet

1. Provst Simonsen og hustrus Mindelegat for Duborgskolen i Flensborg (ophørt)
2. Nikleander og Ninus Nissens legat (ophørt)
3. Ingeborg og Thomas Thomsens legat Bestyrelsen bestod i 2005 af Thorbjørn Heick og Thomas Rodenberg fra Sprogforeningen, Hardy Knudsen, Chr. Buch fra Grænseforeningen, Rita Jespersen fra Den Nordslesvigske Kvindeforening, Henrik Nissen og Hanne Clausen fra Sønderjydsk Skoleforening.

Bestyrelsen består i dag af Thorbjørn Heick og Lis Mikkelsen fra Sprogforeningen, Hanne Clausen og Henrik Nissen fra Sønderjydsk Skoleforening og Jens Andresen og Gitte Hattesen fra Grænseforeningen.

10% af renterne går til Møgeltønder menighedsråd, mens Sprogforeningen, Grænseforeningen, Den Nordslesvigske Kvindeforening og Sønderjydsk Skoleforening får hver en fjerdedel af resten. Efter omdannelsen af Den Nordslesvigske Kvindeforening til en fond er foreningen udtrådt af bestyrelsen

4. Købmand Lars Sørensen og hustru Ane Christine Sørensen f. Larsens legat. Bestyrelsen bestod i 2005 af Johannes Hermansen, formand, Thomas Rodenberg, Jørn Outzen, Viggo V. Christiansen og Peder M. Ravn. Bestyrelsen består 2017 af Peder M. Ravn (fmd.), Søren Wollesen, Jørn Outzen, Viggo V. Christiansen og Henrik Nissen

Øvrige fonde, legater og bestyrelser, hvor Skoleforeningen er repræsenteret

1. Den Sønderjydske Fonds Legatbestyrelse bestod i 2005 af Ove Nissen, Thomas Rodenberg, Wolfgang Dibbern, Uffe Bjerre. Der uddeles 8-9.000 kr. om året til børnehaver syd for grænsen og til lejrskoleophold til sydslesvigske børnehaver. Sønderjydsk Skoleforening er i dag ikke repræsenteret i legatet.
2. Hejls Fonden. Bestyrelsen bestod i 2005 af Peder M. Ravn (formand), Ellen Christensen, H. D. Kloppenborg-Skrumsager. Hejlsfonden er i dag opløst og udbetalt til formålet.

ERNST & YOUNG
Quality In Everything We Do

Den eksterne revision varetages af firmaet Ernst & Young

3. H. P. Hanssens Mindefond. Bestyrelsen bestod i 2005 af: Margrethe Vind (formand), Helge Jensen, Finn Dyhr, Folmer Christiansen og Inger Langhede (Sønderjydsk Skoleforening).
I dag består forretningsudvalget i H. P. Hanssens Mindefond af Margrethe Vind (formand), Karen von Guineau Jessen (næstformand), Finn Dyhr (kasserer), Gert C Jönk, Jens Andresen (Grænseforeningen). I fonden sidder desuden Inge Adriansen, Peter Jørdt Jørgensen, Kaj Matthiesen, Laura Skau Bjerregaard (Sønderjydsk Skoleforening), Jørgen Hanssen, Hans Chr. Kehlet (Landeværnet), Henrik Nissen, Lis Mikkelsen (Sprogforeningen), Birgitte Rodenberg Hattesen.
4. Dansk Kultursamfund af 1910.
Medlemmer i 2005 var J. K. Hansen formand, Peder M. Ravn.
I dag er Frode Sørensen (Sprogforeningen) formand og Peder Moltesen Ravn medlem (Sønderjydsk Skoleforening).
5. Jaruplund Højskole – Henrik Nissen repræsenterer Sønderjydsk Skoleforening i bestyrelsen.

Der var imidlertid nedgang i gaveregnen og også i udbyttet af den store formue. Peder Moltesen Ravn stod i spidsen for en omlægning af foreningens formue, så den blev placeret gunstigere. En del af formuen blev placeret i Sydinvestfonde. På grund af omlægningen steg formuen.

Gennemsynet af økonomien rejste flere spørgsmål. I 2008 lagde Peder Moltesen Ravn op til, at kritisk revisor blev afskaffet. Det stod i vedtægterne, at der skulle være en såkaldt kritisk revisor - altså en folkevalgt revisor - ved siden af den eksterne revision, der blev varetaget af firmaet Ernst & Young. Det var efterhånden så stort et arbejde at foretage revisionen, at det var svært at få nogen til at påtage sig opgaven frivilligt. Ved en vedtægtsændring afskaffede man posten.

Samtidig begyndte man den modernisering af økonomien, som var nødvendig. Nogle af de mange legater var meget små, og administrationen af dem var for dyr. Nu søgte man om tilladelse til at opløse nogle af legaterne, og på den måde undgå alt for megen administration. Bag alle legaterne lå der imidlertid en legathistorie, så det var ikke bare en enkel opgave, da man også ønskede at vise respekt og troskab over for legatstifterne.

Opløsningen af de små legater fortsatte i årene fremover. Et af de legater, man til stadighed diskuterede, var Købmand Lars Sørensen og hustru Ane Christine Sørensen f. Larsens legat.

Købmand Lars Sørensen og hustru havde mistet en søn og havde derfor ingen arvinger. De viste i 1920'erne og 1930'erne interesse for Sønderjylland. De kom til møder og stiftede bekendtskab med Skoleforeningen og Jepsen Christensen. De lavede testamente flere gange, og da købmand Sørensen døde i 1952, fremgik det, at en del af hans store formue skulle gå til unge menneskers uddannelse via Skoleforeningen.

På daværende tidspunkt så Skoleforeningen sig ikke i stand til at forvalte formuen alene. Så man etablerede et legat, der kunne understøtte jordkampen. Det var nogle af de samme folk, der sad i Landeværnet og i Sønderjydsk Skoleforening, og på den måde mener man, at Landeværnet blev impliceret i Sørensens legat.

Kapitalgrundlaget var 7,5 millioner kr. Man besluttede i enighed i bestyrelsen at ophøre med udlån til jordkøb i 2006. Peder Moltesen Ravn var Skoleforeningens repræsentant i bestyrelsen. Han havde via Skoleforeningens arkiver fået fremskaffet den oprindelige, originale fundats for Sørensens legat. Han var på baggrund heraf overbevist om, at legatet af legatgiver oprindeligt var tiltænkt Skoleforeningen. Han foreslog at sende materialet til Civilstyrelsen for at afklare sagen.

Der kom ingen klare løfter fra Berlin

Tilskud. Politikerne i indenrigsministeriets kontaktsudvalg lovede at arbejde for, at Dansk Skoleforening også får tilskud fra Berlin i 2012. Men det bliver hårdt arbejde, mener de.

BERLIN. Formand for Sydslesvigsk Vælgerforening, Flemming Meyer, og den sydslesvigiske delegation, der netop har været til møde med det såkaldte kontaktsudvalg i Berlin, kom hjem uden klare løfter om fortsat støtte fra Berlin som kompensations for de betydelige, som delstatsregeringen i Kiel har gennemført. Men kontaktsudvalget har forstøbet, at der er udgang for en hurtig aftaling på den økonomiske situation for de danske skoler.

Flemming Meyer bad på mødet i kontaktsudvalget politikerne og formandsregjeringens samrådsrådgiver, Christoph Bergner (CDU), om at støtte mindretallets ansøgning om tilskud fra Berlin i 2012 og gøre også i fremtiden.

Vil være meget tilfredse.

hvis udvalget giver et så vigtigt signal, sagde Flemming Meyer på mødet.

Og dagen efter ligger han mødets resultat som positivt. I modsætning til tidligere, når vi hurtigt fik at vide, at der ikke var noget at gøre, resultatet var faktisk for vores problemer, siger SSWs formand. Udvalgsmedlemmerne har sagt, at de vil på tilbage til deres politiske grupper, og for klare vores situation.

- Men de lagde ikke skjul på, at det bliver hårdt arbejde at overbevise partifællerne, siger Flemming Meyer.

Tilskuddet til de danske skoler er ikke med i det budgetudkast for 2012, som skal forelægges ministrene i Berlin. Nu skal budgettet gå sin parlamentariske gang, og kontaktsudvalgets medlemmer er klar over, at det er problematisk, hvis Dansk Skoleforening før resultatet af det parlamentariske arbejde i slutningen af budgetlægningen. Derfor vil kontaktsudvalgets medlemmer arbejde for, at tilskuddet til de danske skoler allerede kommer med i budgetudkastets forberedelse, siger Flemming Meyer.

Daniel Dyrkop
den 1. juni
Leder side 2

Flensborg Avis den 1. juni 2011

På baggrund af det fremsendte materiale meddelte Civilstyrelsen, at legatets afkast efter konsolidering skulle tilgå Sønderjydsk Skoleforening. Denne afgørelse faldt godt i tråd med Lars Sørensens oprindelige ønske. Dermed var al diskussion om legatets tilhørsforhold endelig afsluttet.

Den store grund på Parkvej 27 - grunden er udstykket til 2 byggegrunde, men er endnu ikke bebygget

Sydslesvig

I Sydslesvig var der problemer med de tyske tilskud til de danske skoler. Et spareprogram fra delstatsregeringen stillede i 2011 de danske skoler syd for grænsen meget ringere end de tyske skoler nord for grænsen.

Endvidere blev elever fra det danske mindretal diskriminerede, hvis de søgte adgang til gymnasierne i Slesvig Holsten efter et ophold på de danske efterskoler. I 2016 blev det endelig godkendt, at et ophold på en dansk efterskole gav samme merit som et ophold i den almindelige tyske skole.

Parkvej 27

Sønderjydsk Skoleforening havde en stor formue baseret på gaver og legater. I 2011 viste det sig, at man også var grundejer. Baggrunden var den, at man den 14. juni 1914 havde holdt det sidste danske årsmøde i Haderslev i det kvarter, der senere blev kaldt Genforeningskvarteret. Mødet blev holdt i det fri og havde H. P. Hanssen som hovedtaler. Der var ca. 10.000 deltagere. Dengang var området ikke bebygget.

I 1937 rejste de tre nationale foreninger Sprogforeningen, Sønderjydsk Skoleforening og Grænseforeningen en mindsten på Parkvej 27 i Haderslev. Man havde købt den store grund, hvor friluftsmødet i sin tid blev holdt, og man ønskede, at området

Anlægget på Parkvej 27, som det ser ud efter udstykningen

Fra det sidste danske årsmøde afholdt den 14. juni 1914, hvor H. P. Hanssen var hovedtaler

skulle være mindelund. Haderslev kommune overtog vedligeholdelsen af grunden. Efterhånden glemte man, hvem der egentlig ejede grunden, der var gået ind i Haderslev bys almindelige vedligehold.

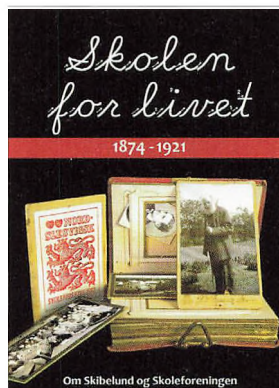
I 2010 var området tæt bebygget. Træerne på grunden med mindelunden var imidlertid blevet så store, at de generede naboerne på Parkvej. Disse klagede til kommunen, der så opdagede, at det slet ikke var Haderslev kommune, der ejede grunden, men de tre nationale foreninger. Alle tre foreninger blev meget forbavsede, da ejerskabet stod klart. De enedes om at udstykke arealet til to byggegrunde og så tage et lille stykke jord fra, hvor man kunne genopstille mindestenen. I 2013 var grundene solgt, og de tre foreninger kunne hver især indkassere 500.000 kr.

Det lille, nyanlagte anlæg står nu med en mindesten, hvor man med moderne teknik kan genhøre H. P. Hanssens tale fra 1914. Haderslev kommune vedligeholder anlægget.

Skolen for livet

Da Sønderjydsk Skoleforening i 2012 fyldte 120 år, blev begivenheden fejret med udgivelsen af bogen »Skolen for livet«. Bogen fortalte om de tætte bånd mellem Skibelund Efterskole og Sønderjydsk Skoleforening. Især i udlændighedstiden fra 1864-1920.

Baggrunden for udgivelsen var den såkaldte Skibelund Protokol, der blev lagt ud på Skoleforeningens hjemmeside i sin helhed.

Skolen for livet
er skrevet
af Lis Mikkelsen

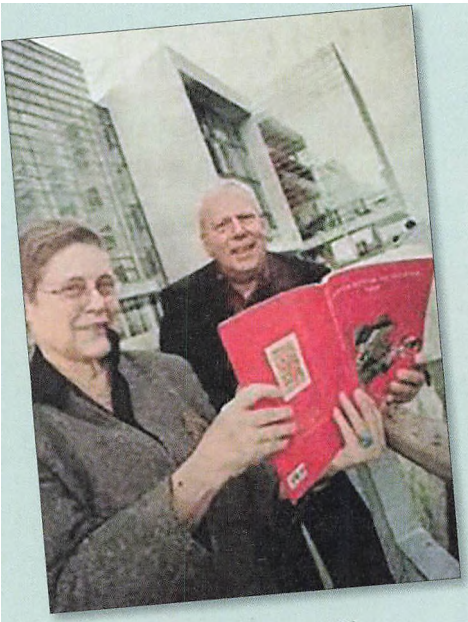
Skoleforeningens synlighed

Tilskuddene til de enkelte elever fra Sønderjydsk Skoleforening var ikke store. Beløbet kunne ikke på nogen måde betale et efterskoleophold. Man drøftede i bestyrelsen, om man måske skulle tage større sociale hensyn og uddele større legater til færre elever. Det ønskede et flertal i bestyrelsen ikke. Man ville ikke være den, der skulle bedømme folks sociale status. Man holdt fast i det oprindelige formål.

Sønderjydsk Skoleforening ønskede at øge synligheden. Foreningens udbygning af hjemmesiden var en del af denne synliggørelse.

Også almanakken gjorde opmærksom på foreningen. Hvert år søgte man at få omtale ved at overrække årets første almanak til en kendt sønderjyde.

I 2016 udskrev man en artikelkonkurrence blandt de efterskoleelever, der modtager tilskud fra Sønderjydsk Skoleforening. Der indkom rigtig mange gode

Lis Mikkelsen overrækker i 2009 første Almanak til Leif Maibom. Overrækkelsen foregår i Alsion.

Laura Skau Bjerregaard overrækker præmier til de tre vindere af artikelkonkurrencen

bidrag, og det var svært for dommerkomitéen at vælge vinderne. Man endte med at præmiere Simon Galsgård Jensen og Jonas Toft Christensen, der fik 3. og 2. præmien. Førstepræmien blev vundet af Johanne Frølund Jørgensen, der i skoleåret 2016/17 tog 10. klasse på Tommerup Efterskole.

Johanne Frølund Jørgensen kalder sin stil »Den fantastiske, forvirrende fremtid«. Hun skildrer i sin tekst, hvordan hun i sin dagligdag som teenager har kendt til ensomhed og usikkerhed. To år på efterskole har modnet hende, så hun nu kan glæde sig til fremtiden og til at blive voksen. Det vindende bidrag bringes i sin fulde længde i dette års udgave af Sønderjydsk Almanak

Sønderjydsk Skoleforening er fra 2017 sammen med de andre nationale foreninger med til at afholde afstemningsfesterne på Folkehjem i Aabenraa. Arrangementet går på skift mellem Sprogforeningen, Grænseforeningen, Foreningen Norden, Historisk Samfund for Sønderjylland, Frederiksklubben og Sønderjydsk Skoleforening. Arrangementet tiltrækker hvert år mange tilhørere.

Et arbejdsomt triumvirat

Sønderjydsk Skoleforenings forretningsudvalg har mange opgaver. Der er i 2016

fem mand i forretningsudvalget, der består af formanden Peder Moltesen Ravn, næstformanden Henrik Nissen, kasserer Hanne Clausen, sekretær Inger Rahbek Andersen og menigt medlem Kirsten Dahlmann. Fra gammel tid har formand, kasserer og sekretær haft hovedparten af opgaverne. En overgang var kassereren og sekretæren samme person, så der kun var to personer i forretningsudvalget.

Skoleforeningen har en stor bestyrelse på 17 mand. De kommer fra hver sin del af Sønderjylland. Indtil nu har det ikke været svært at få afløser, når bestyrelsesmedlemmer går af.

Peder Moltesen Ravn

Der er tradition for, at man sidder længe i Skoleforeningen. Hans Jepsen Christensen sad som formand i 46 år fra 1910-1956. Hans søn Svend Christensen var formand i 17 år fra 1969-86.

I dag er Jepsen Christensens barnebarn, Peder Moltesen Ravn, formand for Sønderjydske Skoleforening. Han har foreløbig siddet fra 2004. Peder Moltesen Ravn kalder sig selv et foreningsmenneske. Han er engageret i mange ting og har siddet i talrige bestyrelser i lokalsamfundet Hviding, hvor han kommer fra. Han har blandt andet også været bestyrelsesmedlem i Højer Efterskole i en årrække. Peder Moltesen Ravn var 3. generation på gården i Høgsbro, hvor Skoleforeningens virke har haft sit udgangspunkt gennem en lang årrække. Gården er nu overgået til 4. generation.

Peder Moltesen Ravns morbror Christen Christensen var i mange år tillids-

Bestyrelsen og Almanakudvalget sætter pris på den årlige udflugt. Billedet her er fra 1996, hvor turen gik til Sydslesvig

mand for Skoleforeningen i Høgsbro og Hviding. Han var søn af Jepsen Christensen og var vokset op i et hjem, hvor Skoleforeningen var del af dagligdagen, så det var ganske naturligt for ham, at han som ældre brugte det meste af vinteren på at køre rundt i Hviding for at samle penge ind til Skoleforeningen.

Han blev desværre ramt af sygdom og var frygtelig ulykkelig over ikke at kunne tage sig af Skoleforeningens sager, som han plejede. Peder Moltesen Ravn besluttede sig for at hjælpe ham. Det var naturligvis kun for en sæson. Han fik yderligere to andre til at hjælpe sig, og sammen udførte de morbroderens opgaver som opsøgende tillidsmænd for Skoleforeningen.

Da vinteren var gået, sagde morbroderen: »Du skal afløse mig som tillidsmand, Peder!«.

Peder Moltesen Ravn havde ikke tid. Han havde oprindeligt taget en grøn landmandsuddannelse og havde drevet gården i Høgsbro. Senere havde han taget en merkonomuddannelse, og han var så blevet ansat i Realkredit Danmark.

Her var han nu Landbrugskundechef samtidig med, at han drev sit landbrug. De to jobs krævede en del. Dagene hos Peder Moltesen Ravn var fuldt optagne. Der var ikke plads til mere.

Da han afleverede morbroderens regnskab til kassereren i Skoleforeningen Jens Friis Styrk, blev han spurgt, om han ville stille op til bestyrelsen i Skoleforeningen. Peder Moltesen Ravn tøvede. Arbejdet interesserede ham, men han kunne ikke deltage i årsmødet på grund af sit arbejde. Det gjorde ingenting, forsikrede Jens Friis Styrk. Man ville gerne have ham i bestyrelsen alligevel, så han blev i 1998 valgt uden at være til stede.

I 2001 blev han valgt til næstformand efter Elsebeth Smidt.

Da Lisbet Skau ville stoppe som formand i 2004, ville man gerne have Peder

Moltesen Ravn som afløser. Han tøvede længe med at sige ja. Hans arbejde var meget omfattende. Kunne han løfte arven og fylde pladsen ud som foreningens formand samtidig med, at han havde travlt på arbejdsmarkedet? Peder Moltesen Ravn valgte at sige ja til hvervet. Han kendte historien og var ydmyg over for opgaven.

I jubilæumsåret har Peder Moltesen Ravn været formand i 13 år. Han er nu pensioneret fra arbejdsmarkedet og kan bruge den nødvendige tid på Sønderjydske Skoleforening.

Hanne Clausen

Foreningens kasserer Hanne Clausen var idrætspige. Hun var aktiv i Møgeltønder Ungdoms- og Idrætsforening og trænede håndbold drenge.

Samtidig med det var hun ansat 28 timer om ugen som bankassistent på Sydbank i Tønder. Hendes mand, Christian Clausen drev landbrug, og der var altid en karl på kost. Desuden skulle familiens to drenge passes.

Der var således nok at tage sig til. I banken bestod en del af hendes arbejde i at assistere Rudi Jensen, der bestyrede en del legater og fonde. Der lå mange obligationer og aktier, og det var i en tid, hvor man skulle klippe kuponer hver gang, der blev udbetalt udbytte. Svend Christensen fra Burkal kom ofte i banken i sin egenskab af formand for Skoleforeningen, og han lagde mærke til den unge bankassistent, der altid afleverede alting i skønneste orden.

I 1981 spurgte Rudi Jensen, om Hanne Clausen kunne tænke sig at gå ind i Sønderjydske Skoleforening som kasserer. Foreningens kasserer Niels Gotthardsen, Høgsbro, ville gå af, og man søgte hans afløser.

Hanne Clausen vidste ikke rigtig, hvad hun gik ind til, men hun sagde ja til at påtage sig opgaven. Først skulle hun møde den samlede bestyrelse på Centralhotellet i Løgumkloster. Det var en slags godkendelsesmøde. Da bestyrelsen havde accepteret Hanne Clausen som ny kasserer, blev hun valgt på generalforsamlingen.

Der ventede hende en større overdragelsesforretning. Man havde besluttet, at alle Skoleforeningens midler skulle placeres i Sydbank. Sammen med en revisor og formanden var Hanne Clausen rundt i 3 pengeinstitutter i Ribe for rent fysisk at hente foreningens formue. Den blev så talt op og placeret i Sydbank.

Den tidligere kasserer havde haft en pengekasse. Det ville Hanne Clausen ikke have. Alle hendes ind- og udbetalinger skulle gå gennem banken. Hun havde en rigtig god revisor og følte sig på den

Bestyrelsen for Sønderjysk Skoleforening havde i går travlt med at pakke Sønderjysk Almanak til udsendelse. Forrest ses formanden Hans Schmidt. (Foto: Mikkel Mauter)

Sønderjysk Almanak er sendt på gaden

Hanne Clausen har helt fra begyndelsen været hovedmanden bag pakningen og udsendingen af Almanakken.

Denne artikel i Flensborg avis viser pakning af Almanakken i 1995: Tage Madsen, Hans Schmidt, Johan Philipsen, Hanne Clausen, Hans-Ole Mørk, Steffen Oxholm, Cathrine Gyldenkerne

måde klædt på til at tage sig af Skoleforeningens formue. »I dag er alting blevet enklere. Det var på en måde sjovere, dengang man klippede kuponer og fik 10% i rente«, mener Hanne Clausen.

Hanne Clausen har i jubilæumsåret passet Skoleforeningens formue i 35 år. I jubilæumsåret er balancen 11,5 mio. kr. Hun har i alle årene sørget for, at Almanakken er blevet pakket og gjort klar til alle de mange abonnenter, og hun har sørget for at de mange elever på de frie skoler har fået deres tilskud til tiden.

Der er mange, der er hende tak skyldig.

Inger Rahbek Andersen

I jubilæumsåret er foreningens sekretær Inger Rahbek Andersen. Foreningens kontor er på hendes adresse. Her står foreningens telefon,

pengeskab og alt det moderne elektroniske udstyr, der er nødvendigt i en forening. Inger Rahbek Andersens oldefar var Hinrich Thomsen, der var med til at stifte Skoleforeningen for 125 år siden.

Inger Rahbek Andersen har altid været interesseret i historie, og en dag gik hun i gang med at læse Hinrich Thomsens papirer. Hun lærte sig selv at læse gotisk håndskrift for at kunne gøre det.

I 1993 mødte Inger Rahbek Andersen tilfældigt Hans Schmidt ved Arrild kirke.

»Jeg har læst i avisen, at de vil nedlægge Sprogforeningens Almanak!« sagde hun.

»Hvor er det da ærgerligt!«. »Nå, synes du det?« svarede Hans Schmidt. Han fortalte så, at der var en gruppe i Skoleforeningen, der ville tage over og søge at fortsætte udgivelsen.

Det varede ikke længe, før Hans Schmidt henvendte sig til Inger Rahbek Andersen og spurgte, om hun havde lyst til at overtage hans plads i bestyrelsen af

Sønderjyds Skoleforening. Hun kom ind i bestyrelsen i 1995.

I 1997 blev Jens Friis Styrk syg, og det var naturligt at bede Inger Rahbek Andersen overtage sekretærposten. Den post har hun nu haft i 20 år. Der er rigtig meget arbejde forbundet med sekretærarbejdet i Skoleforeningen.

Der bliver sendt mange breve til og fra foreningen, men fra næste år vil en del af brevvekslingen foregå elektronisk. Skoleforeningens kontor er blevet moderniseret.

Inger Rahbek Andersen arbejder hver dag i Skoleforeningens tjeneste. Dels er der håndteringen af de mange ansøgninger

Hinrich Thomsens pengeskab, der stadig anvendes

til Skoleforeningens fonde. Tidligere var der op til 5-600 ansøgere om året. Nu er tallet lidt mindre, men det er stadig stort. Dels er der brevvekslingen mellem de mange foreninger og institutioner, der er nævnt i Almanakken. Når man dertil fjører alle referaterne af møderne og breve til foreningens tillidsmænd, giver det en stor arbejdsbyrde.

Inger Rahbek Andersen har i 25 år forsynet Sønderjysk Almanak med en prolog, der for manges vedkommende er grunden til, at de køber Almanakken. Her skriver Inger Rahbek Andersen på sønderjysk og på rim om et emne, der har været aktuelt i årets løb.

Skoleforeningens kontor er i dag, næsten hvor det var, da foreningen blev stiftet i 1892. Det er Hinrich Thomsens oldebarn, der er sekretær. Inger Rahbek Andersen har boet på Hoffmannsgave i Roost, der var Hinrich Thomsens hjemsted. Nu bor hun i gårdens aftægtshus, men Skoleforeningens kontor har stadig en plads.

Der er mange, der har fået støtte

Sønderjyds Skoleforening har delt rigtig mange penge ud i årene, der er gået.

I årene fra 1892 er der uddelt støtte til godt og vel 33.000 elever fra Sønderjylland til ophold på efterskoler. Skoleforeningens egne midler har fra 1956 givet næsten 18 millioner kroner til det gode formål.

Over 8.000 unge har fået tilskud til ophold på højskoler og fagskoler. Deres tilskud har fra 1956 udgjort næsten 3 millioner kroner. Også sydslesvigske elever har nydt godt af Sønderjyds Skoleforening.

Der er altså ikke tale om småpenge, som Skoleforeningen har bidraget med for at understøtte unge sønderjyders ophold på de frie skoler. Det er den væsentlige opgave, som Skoleforeningen har haft i 125 år.

Fremtiden i Skoleforeningen

Der er mange enkeltpersoner, der har gjort et enormt arbejde for at forvalte arven fra fortiden så godt som muligt. Sønderjysk Skoleforenings formand i jubilæumsåret Peder Moltesen Ravn siger:

»I nyere tid har Skoleforeningens opgaver ændret sig, idet tiden er en anden. De nationale spændinger er afløst af et samarbejdende folkestyre, der endog er grænseoverskridende.

Nogle kunne med rette spørge, om de nationale foreningers rolle ikke er ved at være udspillet. Jeg mener absolut NEJ!

Vi lever i en globaliseringens og regionaliseringens tidsalder, der stiller store krav til unge om omstillingsevne. Jeg tror derfor, det er vigtigt for kommende generationer, at der fortsat knyttes bånd mellem fortid, nutid og fremtid. Dette kan Sønderjysk Skoleforening medvirke til ved fortsat at understøtte unge sønderjyders ophold på efterskoler, højskoler og videregående uddannelser. Skoleforeningen har for mig at se fortsat en vigtig og tidløs opgave at varetage, nemlig at bibringe kommende generationer den nationale baggrund og historie, der kan danne kobling til de unges fremtidige virke. Sønderjysk Skoleforening skal i lyset af en ny tidsalder tage denne opgave på sig.

I Skoleforeningens bestyrelse drøfter vi i øjeblikket, hvordan vi fremadrettet kan være med til at sikre, at flere børn fra alle samfundslag kan få råd til et efterskoleophold. Vi ønsker at oprette en særskilt pulje ved at søge midler fra fonde, virksomheder og private. Fra denne pulje håber vi at kunne støtte indtil 5 elever årligt med op til 1/3 af egenbetalingen for et efterskoleophold. Tilvejebringelsen af puljen skal ses som et led i Skoleforeningens stadige arbejde for at gøre det økonomisk muligt for alle unge i landsdelen at komme på efterskole, hvis det er deres ønske.

Foreningen er i dag en livskraftig forening med en solid medlemsskare og et solidt kapitalgrundlag. Der er således skabt et stærkt fundament til fortsat virke i fremtiden. Det er bestyrelsens ønske, at mange gode kræfter fortsat må samles om foreningen og give den kraft og styrke til frem i tid at løse sin formålsbestemte opgave«.

Bestyrelse og udvalg 2017

Sønderjydsk Skoleforenings bestyrelse:

Bageste række fra venstre: Hans-Ole Mørk, Aabenraa, Bodil M. Jørgensen, Vojens, Poul Chr. Callesen, Brobøl, Henrik Nissen, Bylderup, Laura Skau Bjerregaard, Rise, Kirsten Dahlmann, Skærbæk, Poul Callesen, Løjt Kirkeby, Frode Rindom, Mojbøl, Ove Kirk Andersen, Kelstrup
Forreste række fra venstre: Inger Rahbek Andersen, Roost, Ellen Christensen, Lavensby, Ingelise Duus, Fjelstrup, Hanne Clausen, Møgeltønder, Anne Marie Christensen, Hønsnap, Søren Wollesen, Nr. Hostrup, Peder Moltesen Ravn, Hviding. På billedet mangler: Jes Speggers Simonsen, Broager

Almanakudvalget 2017:

Bageste række: Andreas Andresen, Poul Chr. Callesen, Peder Moltesen Ravn, Georg Bendix, Poul Krebs Lange. Forreste række: Inger Rahbek Andersen, Mariane Jørgensen, Britta Slot Johnsen, Lis Mikkelsen, Anders Schaltz Andersen. På billedet mangler: Hanne Clausen, Lisbet Skau og Hans-Ole Mørk

Den fantastiske, forvirrende

FREM TID

Af Johanne Frølund Jørgensen

Om teenageforvirring, modet til at træffe valg, kontraster, udvikling og usikkerhed i mange former ...

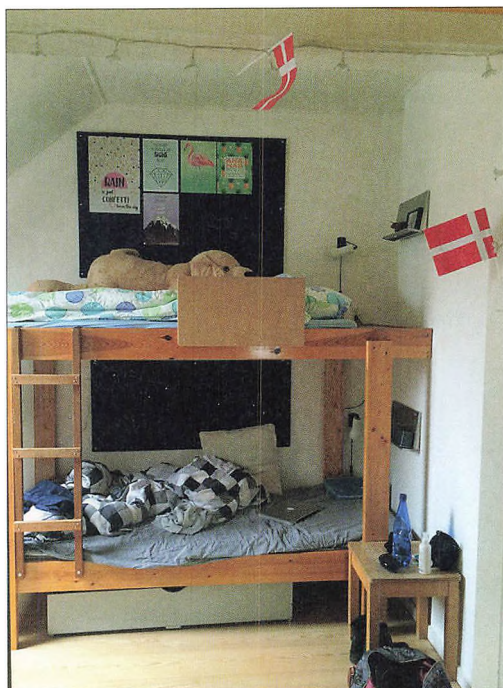
Fremtiden er en sær størrelse. Den kan ikke undgås; den er nu, om et minut og om et år. Den er dog ikke fastlagt. Vi kan forme og farve den gennem mødet med andre mennesker, erfaringer, valg og handlinger. Skræmmende er det, men ikke desto mindre fantastisk.

Jeg voksede op og bor stadig i en lille sønderjysk by, hvor »hele verden« ligger lige rundt om hjørnet. I de mindre klasser var der ingen grund til offentlig transport, da både venner, købmand og skole lå indenfor en radius på 500 meter. Derfor var det heller ikke nemt pludselig at skulle forlade min lille oase af tryghed, og starte på en ny skole i syvende, hvor fire klasser på et klassetrin var normalt, og offentlig transport var en nødvendighed, hvis ikke jeg ville komme halvanden time for sent i skole.

»Jeg havde fået nok: Jeg ville på efterskole, og det kunne kun gå for langsomt!«

Usikkerheden kom snigende, og jeg gik nogle udfordrende år i møde med skoleskift og ensomhed som en naturlig del af skoleskemaet. Pusterum og stjernestunder var der dog også nogle af; en enormt støttende familie og et pigekor, hvor den strukturerede fremgangsmåde og det ubeskriveligt gode fællesskab gav og lærte mig en masse.

Jeg begyndte dog at tvivle på, at ensomheden og usikkerheden i dagligdagen nogensinde ville få ende. Indtil det en dag slog mig, at jeg havde fået nok: Jeg ville have forandring. Jeg ville på efterskole, og det kunne kun gå for langsomt! Jeg startede i niende klasse på en efterskole

på Fyn, og det var naturligvis både hårdt, spændende, angstprovokerende og fantastisk.

Det med at være langt væk hjemmefra i længere tid ad gangen havde aldrig rigtig tiltalt mig, og selvom jeg bare gerne ville have en frisk start og være glad, holdt usunde mønstre fra fortiden mig hele tiden lidt tilbage. Jeg havde bl.a. svært ved at stole på folk. Svært ved at tro på, at nogen helt oprigtigt ville mig det godt. Jeg var dog så heldig, at jeg kom et sted hen, hvor både elever og personale gjorde en kæmpe indsats for at overbevise mig om, at jeg også havde noget at byde på.

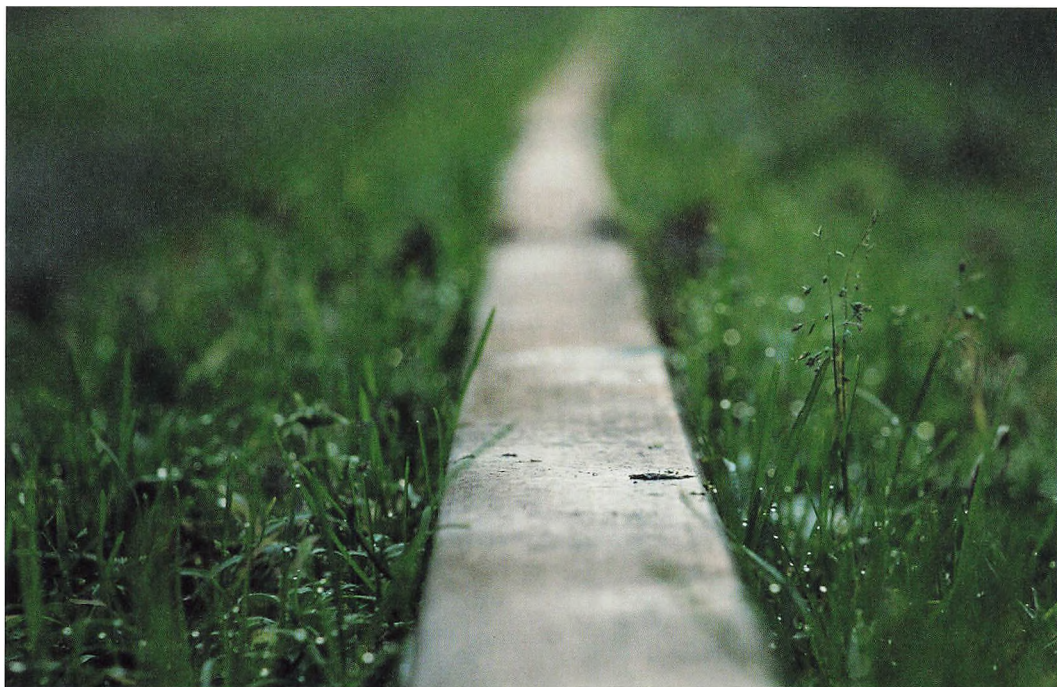
Jeg har lært meget om mig selv, og generelt bare om mennesker og menneskelig adfærd ved at gå på efterskole. Man bliver konstant sat i situationer, hvor man bliver nødt til at tage stilling; hvor det simpelthen ikke er en mulighed at forholde sig passivt. Jeg har lært, at mennesker reagerer forskelligt på pres og sorg, og at alle i en eller anden grad har tunge ting med sig i rygsækken. At de, der altid går i det dyreste mærkevareøj,

råber højest og fjoller rundt, kan være mindst lige så usikre som en selv.

En væsentlig ting ved at gå på efterskole og ved livet generelt er også at værdsætte de små og store kontraster og forskelligheder man møder. Mit andet år på efterskole er ved at være slut, og jeg har ikke tal på, hvor mange gange jeg er blevet overrasket. Overrasket over, hvordan en person, der ikke virker som ens type, har en anden baggrund end en selv og interesserer sig for noget, der ligger langt væk fra ens egne interesser, kan ende ud med at blive en virkelig god ven. Hvordan den stille pige i hjørnet kan have den fedeste humor og hvordan den vildeste »bypige« kan blive kæreste med en landmandssøn fra Nordjylland. Det er fantastisk at observere, og ikke mindst at være en del af.

»Der sker bare et eller andet, når man har set hinanden i svedlugtende skiundertøj«

Det er ikke nogen hemmelighed, at det ikke altid er let at være teenager. Verden i dag har så travlt med gennem sociale medier at fortælle os, hvad vi burde gøre, hvordan vi burde opføre os, og ikke mindst hvordan vi burde se ud. Jeg har på egen krop mærket hvad disse krav kan gøre ved én i form af psykiske udfordringer, men jeg har til gengæld også oplevet disse krav smuldre væk og blive til ingenting. For i takt med, at et efterskoleophold skrider frem, bliver det mindre og mindre vigtigt, hvordan man ser ud. Der sker bare et eller andet, når man har set hinanden i svedlugtende skiundertøj eller med uglet morgenhår og sorte rande under øjnene ved morgenmadsbordet. Man ser hinanden helt høje på lykke og helt nede i kulkælderer, og det tror jeg er voldsomt sundt. Det er sundt at se den virkelige verden i stedet for den blankpolerede og redigerede verden, der kan forekomme på bl.a. Instagram og Facebook, men også i form af

facader og »masker« i folkeskolen. Kravene til udseende og væremåde er ikke de eneste, der kan virke overvældende. Fx er der nu til dags flere uddannelsesmuligheder end nogensinde før, hvilket jo på mange måder er virkelig dejligt. Men mange muligheder er ikke altid ensbetydende med, at det er nemmere at vælge.

Forvirring kan og vil opstå, og det skal den også have lov til. Ofte blomstrer der nemlig nye ideer op, og ting kan ændre sig på meget kort tid.

Dette er jeg et pragteksempel på, da jeg så sent som i juleferien 2016 ikke anede, hvad jeg skulle stille op med både mig selv og min skolegang efter mit andet år på efterskole. Nogle kedelige omstændigheder gjorde, at jeg ikke følte mig klar til at tage en ungdomsuddannelse, selvom mine karakterer sagde noget andet, og jeg var bange for, at jeg slet ikke ville kunne gennemføre bare én måned på STX.

Jeg tænkte meget på, hvad jeg synes jeg burde, og hvad der var normalt at gøre for unge på min alder, men en aften blev jeg stillet spørgsmålet: »Johanne, hvis DU

kunne bestemme, hvad ville DU så gerne næste år?«.

»Jeg glæder mig, og det er vigtigere, end at følge strømmen«

Jeg begyndte at tænke i utraditionelle baner, og allerede aftenen efter kom jeg med svaret: Hvis jeg kunne bestemme, ville jeg gå tiende klasse om på en efterskole, hvor jeg i trygge rammer ville kunne lære mig selv endnu bedre at kende og blive ordentlig klar til at give den gas på gymnasiet.

Vi undersøgte sagen frem og tilbage og fandt hurtigt ud af, at min efterskole gerne ville have mit selskab et år mere. Pludselig forvandlede mit fremtidsbillede sig fra et sort hul til en palet af farver, og dét på grund af et aktivt og utraditionelt valg.

Mit fokus har derfor ændret sig fra fremtid til nutid. Jeg har valgt, at jeg vil forsøge at fokusere på at få det bedste ud af den sidste del af skoleåret, samt tage kommentarerne om, at jeg bliver den første tredjeårselev i skolens historie med

humor. Jeg glæder mig, og det er vigtigere end at følge strømmen. Jeg har fået endnu en unik chance for at udvikle mig, og ikke mindst har jeg fået modet til at prøve nye ting tilbage.

Jeg kastede mig f.eks. hovedkulds ud i at lære at spille trommer for bare to måneder siden, hvilket hverken jeg selv, mine venner eller min musiklehrer havde forudset. Med min angst for at stå på en scene er det da også en kæmpe sejr allerede nu at have spillet to vellykkede koncerter og være klar til at tage på en lille

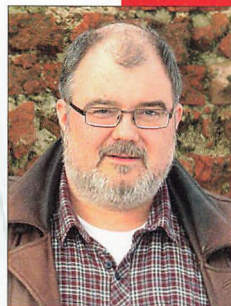
Danmarksturné med skolens musik- og teaterlinje.

Jeg ser meget frem til at træffe endnu flere utraditionelle valg, lade mig overraske, møde nye udfordringer og spændende mennesker, lære mere om mig selv og andre, sætte pris på og knuselske kontrasterne og ikke mindst glæder jeg mig bare til **FREMTIDEN**.

*Billeder og artikel af efterskoleelev
Johanne Frølund Jørgensen, 16 år,
Tommerup Efterskole 15/16/17/18*

Den store Krig 1914-1918

Tema:
Den store Krig

Af René Rasmussen

Kan det lade sig gøre at sætte navn og ansigt på de ca. 35.000 sønderjyder, der deltog i Første Verdenskrig? Det lyder som en umulig opgave! Men arbejdsgruppen bag www.denstorekrig1914-1918.dk mener efterhånden, at det ikke længere er helt urealistisk.

I foråret 2014 sad en slukøret forsamling omkring et mødebord på Historisk Arkiv for Haderslev Kommune. Der var kommet svar på en række ansøgninger til i alt 1.300.000,- kr. til etablering af en hjemmeside om sønderjyder og Sønderjylland under Første Verdenskrig. Siden skulle rumme en del med data og fakta om landsdelen og dens indbyggere under krigen og en del med undervisning, rettet mod skoler og læreanstalter.

Men kun en enkelt fond havde givet tilsagn om støtte til et beløb på 40.000,- kr. Der var enighed om, at det under disse omstændigheder ikke kunne lade sig gøre at etablere en hjemmeside, og man gik derfor hver til sit.

Men i løbet af april-maj 2014 udvekslede flere af mødedeltagerne idéer, og der blev enighed om at skrue ambitionsniveauet ned og forsøge at etablere en hjemmeside alligevel. Tovholder på projektet blev Museum Sønderjylland – Sønderborg Slot, men hovedparten af arbejdet – også

den del, som denne artikels forfatter skulle levere – måtte gøres ulønnet efter fyraften. Arkivet i Haderslev, Forskningsafdelingen i Flensborg og Landsarkivet i Aabenraa var fortsat med som partnere (efterfølgende er Kolding Stadsarkiv også kommet til), men på samme betingelser: Det meste arbejde må udføres frivilligt efter fyraften.

Sydbank Fonden, der havde støttet det oprindelige projekt, gav tilsagn om, at vi måtte overføre det bevilgede beløb til det nye og mere beskedne projekt. Og så gik vi i gang ...

100 år gamle nyheder

Idéen var at etablere en nyhedsblog, inspireret af hjemmesiden www.1864Live.dk der fra sommeren 2012 havde bragt daglige »nyhedsopdateringer« med 150 års forsinkelse. Hver dag på dato bragte 1864Live én eller flere, nøjagtig 150 år gamle »nyheder« og lagde på denne måde løbende op til 150-års jubilæet for krigen i 1864. 1864Live ville følge krigen og de efterfølgende fredsforhandlinger igennem jubilæumsåret 2014.

Hjemmesiden var skabt af medarbejdere ved www.danmarkshistorien.dk på Aarhus Universitet.

1864Live.dk kørte i to år fra juli 2012 til

Billedet af hunden og soldaten har en ukendt sønderjysk soldat forsynet med ordene »gode kammerater« og sendt hjem. Det er blevet et kendingsfoto for hjemmesiden

november 2014. På de godt to år opnåede **1864Live** 250.000 sidevisninger, hvilket var meget tilfredsstillende.

Vi var sent på den med Første Verdenskrig, så vi fik travlt! Nogle vigtige grunddata var dog allerede på plads, nemlig den udførlige liste over ca. 6.000 faldne sønderjyder, som en arbejdsgruppe under ledelse af Hanne Cordes Christensen og med tilknytning til Sønderborg Slot og Landsarkivet for Sønderjylland havde etableret i 2012 i forbindelse med restaureringen af den sønderjyske kirkegård i Braine i Frankrig. Listen var resultatet af en grundig gennemgang af navnlig kirkebøger, dødsbiregistre, mindetavler og mindsten fra sønderjyske (nordslesvigske) sogne og mindeblade på Landsarkivet for Sønderjylland samt arkiverne på Sønderborg Slot og Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig. På grundlag af denne liste ville det være muligt på hjemmesiden hver dag som et minimum at bringe dagens faldne – ofte også med foto

og de mest nødvendige personlige data.

Dagens faldne skulle så suppleres med beretninger fra ude- og hjemmefront i form af udtog af soldaterdagbøger, feltpostbreve, aviser, bekendtgørelser og andet, som skulle bringes nøjagtigt på 100-årsdagen.

Og således begyndte hjemmesiden – og den tilhørende side på Facebook. De første opslag kom i juni 2014. JydskeVestkystens sønderjyske lokalsektioner bragte hen over sommerferien i juli pluk fra hjemmesiden, der på det tidspunkt fulgte den storpolitiske udvikling i Europa før krigsudbruddet gennem uddrag af Haderslev-avisen Modersmaalet og Flensborg Avis.

Den 31. juli 2014 blev der erklæret truende krigsfare, og den 1. august blev der mobiliseret! Krigen var i gang – og det var hjemmesiden også! En lille håndfuld frivillige afskrev febrilsk aviser eller foretog udpluk af dagbøger, feltpost og erindringer. Nogle gange var vi kun ganske få

dage eller endog kun få timer foran den løbende nyhedsstrøm!

Stor interesse – og den stiger!

Hjemmesiden kom rigtig godt fra start. I løbet af få uger rundede vi 150 faste mail-abonnenter, der fik de daglige nyheder direkte i egen mailbox, og hjemmesiden fik forbavsende hurtigt mange hundrede helt faste læsere, der trofast fulgte de sønderjyske soldater og deres familier hjemme i Sønderjylland.

Vi har læsere, der fortæller os: »Før startede jeg altid dagen med at læse Jydske til min morgenkaffe, men nu skal jeg lige ind og se, hvad der er sket i krigen først!«.

Hjemmesiden lå i 2014 stabilt omkring 35-40.000 sidevisninger (page views) om måneden, visse måneder mere end 50.000 sidevisninger. Siden da er interessen bare vokset og vokset; i august 2016 satte vi

I de første augustdage 1914 blev tusindvis af sønderjyder mobiliseret. Ægtepar lod sig ofte fotografere sammen til afsked – for mange blev det sidste gang. (Museum Sønderjylland)

ny rekord med 83.439 sidevisninger på én måned. Året 2017 er begyndt med mellem 55.000 og 80.000 sidevisninger om måneden. De fordeler sig på mellem 8.000 og 12.000 unikke brugere (users) om måneden. Det er virkelig mange for en hjemmeside, der formidler historie!

Den tilhørende Facebookside gav meget snart alle Museum Sønderjyllands øvrige Facebooksider baghjul. Facebooksiden har i skrivende stund (maj 2017) over 5.100 følgere (Sønderborg Slots Facebookside på 2. pladsen har kun det halve) – og den har i mellemtiden passeret forbilledet **1864Live** med det seksdobbelte! Én-komma-seks millioner (1.600.000) sidevisninger blev passeret i april 2017.

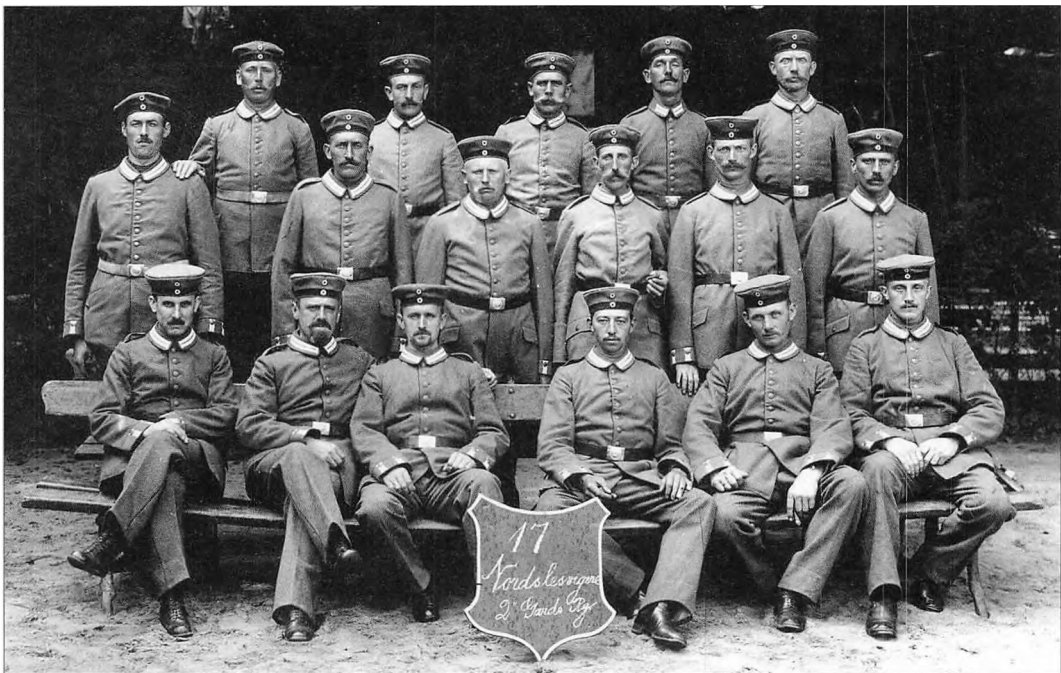
Læserne er navnlig fra Danmark, men der er læsere over hele verden med Tyskland, USA, Sverige, Norge, Storbritannien og Frankrig som de lande, der følger siden tættest.

Siden bringer dagligt »nyheder« fra ude- og hjemmefront. Nyhederne er først og fremmest »plukket« fra samtidens aviser, feltpostbreve, dagbøger og erindringer, således at siden har et nogenlunde fast (men ganske stort!) persongalleri, hvis skæbner læserne følger gennem krigen – eller indtil de falder.

Hvad er det, hjemmesiden kan?

Man skulle måske mene, at 100 år gamle nyheder ikke burde kunne interessere nogen. Men det har altså vist sig at være en helt forkert antagelse. Mange af vore læsere følger intenst med i opslagene. Folk, der ellers ikke kunne drømme om at sætte sig ned og læse en brevsamling eller en dagbog fra Første Verdenskrig fra ende til anden, sluger det hele råt, når det bliver serveret i mindre bidder.

Der er en egen nervepirrende autenticitet over de daglige livstegn fra fronten (eller hjemme fra familien Sønderjylland). Læserne lærer soldaterne at kende, for brevskriverne har dagligt eller i hvert fald

Sønderjyder søgte ofte sammen i kompagnier. Her er det 17 sønderjyder i 2. Garde-Regiment, der har ladet sig fotografere sammen. (Museum Sønderjylland)

flere gange om ugen delt deres glæder og sorger med os; de har meddelt os deres tanker om verden og krigen, og vi har læst om deres længsler efter fred og efter at komme hjem. Og vi ved noget, som de ikke ved: Krigen varer (desværre) længe endnu!

Selvom de alle for længst ligger under mulde, så virker mange af dem ofte ejendommeligt nutidige i deres tankegang, og de taler så stærkt og direkte til os, at vi føler, at vi kender dem. Da den tænksomme og meget velskrivende Kresten Andresen fra Ullerup blev meldt savnet den 8. august 1916 midt under slaget ved Somme, var der særligt mange tilkendegivelser på Facebooksiden: »Åh, nej! Ikke også Kresten!«, var der én, der skrev, og flere gav udtryk for sorg over, at denne prægtige unge mand, som vi havde fulgt så længe, nu ikke var mere. Hans lig blev aldrig fundet.

Og da Jacob Moos fra Holm i slutningen af oktober 1916 besluttede sig for at desertere, så forstod vi ham inderligt godt:

Også han havde været indsat ved Somme, vi havde fulgt ham længe, og vi forstod hans bevæggrunde. Men flugten til Danmark blev nervepirrende og strakte sig over flere nætters fodrejse fra Nordals til Jels. Flugten involverede både møde med vagtposter og en rasende hund. Man kunne næsten føle hans lettelse, da han endelig nåede over grænsen til Danmark – og flere læsere kvitterede med et: »Tak for spændende læsning!«.

Historierne indeholder lige fra de mest bloddryppende beskrivelser af frontkampe, lusejagt og kedsomhed på mere rolige frontafsnit til muntre soldaterhistorier om dumme befalingsmænd eller »organisering« af lidt ekstra forplejning.

I begyndelsen blev de daglige opslag med dagens faldne (ledsaget af fotos af smilende eller alvorlige unge mænd) tit kommenteret på Facebooksiden med et »Hvil i fred« eller »RIP«. Men efterhånden blev de erstattet med kommentarer fra læsere som: »Det er først nu jeg forstår,

Verdun: Dræbte ved højdedraget »Toter Mann« ved Verdun. Her var talrige sønderjyder indsat

hvor omfattende krigen var!«. Tæt ved 6.000 faldne sønderjyder ud af en samlet befolkning på 170.000 er rigtig mange døde. Men det er også bare et tal. Når der kommer navn og ansigt på, så bliver de nærværende.

Lister, links og litteratur

Men hjemmesiden bringer også mange andre ting. De mange lister over krigsdeltagere er meget populære og anvendelige, ikke mindst for slægtsforskere.

Listerne over de faldne sønderjyder suppleres hele tiden med nye navne og oplysninger. Det sker, når frivillige f.eks. gennemgår de mange enkepensionssager eller krigsinvalidesager, eller når sidens læsere bidrager med nye oplysninger.

Antallet af registrerede faldne har nu passeret de 6.200 og stiger fortsat. Da det er en stor opgave at indtaste de mange faldne, så hver sønderjyde har sin egen side med data, sker det i det tempo, de falder. Indtastningen af alle faldne kan derfor ikke forventes at være færdig før

i 2019. Men naturligvis er data over alle registrerede faldne tilgængelige andre steder på siden. Også indtastningen af de overlevende krigsdeltagere foregår i det tempo, der nu engang er muligt.

En anden frivillig har udarbejdet lister over kirkegårde med gravsteder for mange af de faldne sønderjyder, og disse lister er kombineret af en tredje frivillig med et Google Map, så det er muligt at få gps-koordinater til mange af de soldaterkirkegårde, hvor de ligger begravet.

En tredje frivillig har udarbejdet lister over de ca. 2.500 sønderjyske desertører. Han har omhyggeligt gennemgået efterlysningerne i Kreisblatt for de fire nord-slesvigske kredse samt listerne over efterlyste i Aabenraa Landrådsarkiv. Snart vil disse lister blive suppleret med oplysninger fra arkiver fra det Danmark, der tog imod dem. Og på ét eller andet tidspunkt vil alle disse lister blive sammenkørt i et egentligt desertørregister. Men det er en meget stor opgave, der overstiger en enkelt frivilligs kræfter.

Nyt fra hjemstavn – tre sønderjyder læser dansksprogede aviser. (Museum Sønderjylland)

En fjerde frivillig er i gang med at gennemgå de bevarede medlemslister af foreningen DSK – Dansksindede sønderjyske Krigsdeltagere med i alt tæt ved 8.000 medlemmer. Det er dog desværre langt fra alle medlemslister, der er bevaret.

Ca. 25 personer er eller har været engageret på hjemmesiden som frivillige. Det er i hovedsagen pensionister eller studerende. Der er pt. ca. 15 frivillige i sving.

Vi bringer desuden i samarbejde med Statens Arkiver lister over de ca. 7.300 sønderjyder (og i nogen grad også sydslesvigere), der havnede i vestallieret krigsfangenskab. Fangerne i de vestallierede krigsfangelejre foreligger nemlig på ca. 7.300 kartotekskort i arkivet efter det foreløbige Ministerium for sønderjyske Anliggender. Både desertørlisters og krigsfangelister indgår i et crowd sourcing-projekt (netværk af frivillige og samarbejdspartnere), som Statens Arkiver har iværksat i samarbejde med Museum Sønderjylland - Sønderborg Slot.

Kartotekskortene over krigsfanger om-

fatter kun i begrænset omfang de sønderjyder, der kom i russisk krigsfangenskab. Men en forsker, der til eget brug har udarbejdet en liste på over 400 sønderjyske fanger i russiske krigsfangelejre, vil i løbet af kort tid stille sin liste til rådighed for hjemmesiden.

Hjemmesidens mange læsere indsender desuden løbende oplysninger om slægtninge, der har deltaget i krigen. Ofte er der fotos, feltpost eller andet med. Her er dog efterhånden opstået en stor pukkel, for vi kan simpelthen ikke overkomme løbende at lægge navnene på siden. Det samme gælder de mange personarkiver i Sønderborg Slots eget arkiv. Dem har der ikke været tid til at indarbejde endnu. Og det samme gælder i næsten endnu højere grad de mange oplysninger, som de over 70 lokalhistoriske arkiver i Sønderjylland ligger inde med – med Toftlund som en vigtig undtagelse.

Det er dog så stor en opgave at koordinere og indsamle data fra de lokalhistoriske arkiver, at det simpelthen ikke kan

Füsilier-Regiment »Königin« Nr. 86 havde særligt mange sønderjyder. Regimentets 3. bataljon havde i fredstid kaserne på Sønderborg Slot

overkommes på frivillig basis. Her vil det være nødvendigt med en fuldtidsindsats i mindst ét år. Der er dog i skrivende stund ingen udsigt til, at dette kan realiseres.

Ud over lister med persondata stiller hjemmesiden også scannet litteratur om Første Verdenskrig til rådighed. Det er både litteratur, som vi selv har scannet eller links til scannet litteratur på andre hjemmesider. Frivillige pensionerede bibliotekarer har desuden sammensat bibliografier over litteratur om sønderjyder i Første Verdenskrig fra hhv. Tønder og Aabenraa Kommune, og Sønderborg er også under vejs. Vi mangler dog stadig en frivillig til at lave en tilsvarende liste over litteratur fra Haderslev.

Hjemmesiden rummer endvidere korte oversigter over krigens forløb og en leksikondel. Begge dele er dog på et temmelig foreløbigt niveau. Men frivillige er så småt i gang med at forbedre siderne.

Undervisning og forskning

Endelig ligger der et stort og endnu ufor-

løst undervisningspotentiale i hjemmesiden. Vi har indledt et samarbejde med HistorieLab – Nationalt Videnscenter for Historie- og Kulturarvsformidling om at udvikle en lærervejledning og udarbejde en strategi for, hvordan siden kan tilrettelægges, så den egner sig til undervisning på gymnasieniveau og i Folkeskolens ældste klasser. Der skal lægges »spor« eller »stier« ind i siden; spor, der kan være tilpasset klassetrin, emner eller lokalhistorie. Der er i princippet ingen begrænsning på, hvor mange »spor« eller »stier«, der kan lægges ind i siden.

Emnespor kan være om »dagligliv i skyttegraven«, »patruljetjeneste«, »hjemmefronten«, »teknologi«, »krigsforbrydelser«, »kulturmøde« o.s.v. Andre spor kunne være lokalhistoriske (for de sønderjyske skolars vedkommende): »Mit sogn eller min by under Første Verdenskrig«. Men også dette er alt for stor en opgave at løse på frivillig basis.

Hjemmesiden rummer desuden en temmelig enestående mulighed for at be-

skæftige sig med Første Verdenskrig på dansk og med en dansk krigserfaring, der ligner de øvrige krigsførende europæiske magters – men som adskiller sig markant fra Kongeriget Danmarks, der jo som bekendt var neutralt under krigen. Der er kun kommet ganske få videnskabelige udgivelser, der bygger på det i virkeligheden meget omfattende sønderjyske materiale. Men jeg tør godt spå, at der vil komme flere i den nærmeste fremtid.

Der deltog sønderjyder på alle fronter og i alle våbenarter: Vestfront, Østfront, Balkan, Afrika og Fjernøsten, på og under Verdenshavene og i luften i fly, balloner og zeppelinere. Og på hjemmefronten oplevede man krigens mangler, afsavn og nød på en helt anden måde end nord for Kongeåen. På hjemmesiden bliver materialet efterhånden samlet – lige til at gå til for en historiker eller lokalhistoriker.

En guldgrube af informationer

Der er mange bolde i luften, og de jongleres rundt ved en frivillig indsats af mange mennesker. Men der er ingen tvivl om, at

hjemmesiden denstorekrig1914-1918.dk har et stort potentiale på mange planer.

For en slægtsforsker med sønderjyske slægtninge giver siden først og fremmest let adgang til at undersøge, om ens slægtning deltog som soldat i Første Verdenskrig – og en indgang til at dykke dybere ind i hans personlige krigsoplevelse: Hvilke regimente tjente han i? Hvor kæmpede han? Hvor mange gange blev han såret? Faldt han, deserterede han eller blev han taget til fange?

Og for en studerende eller forsker bliver der stillet en stor mængde data til rådighed, data som kan bearbejdes og bruges til at forøge vor viden om sønderjyderne og Den store Krig 1914-1918.

Der er allerede adskillige historiestuderende, der har påbegyndt eller afsluttet specialeafhandlinger eller bacheloropgaver med materiale fra siden.

Vil det lykkes at sætte navn og ansigt på alle ca. 35.000 krigsdeltagere? Næppe! Men vi kan komme et rigtigt langt stykke. Vi er i hvert fald godt på vej.

René Rasmussen: Født 1966. Opvokset i Sønderborg og på Sundeved. Historiker, uddannet ved Aarhus Universitet. Museumsinspektør ved Museum Sønderjylland, Sønderborg Slot siden 2012. Bosiddende i Tønder. Tidligere ansat ved Forskningsafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, Landsarkivet for Sønderjylland og Dannevirke Museum. Forfatter til talrige bøger og artikler om Sønderjyllands og Sydslesvigs historie og efterspurgt foredragsholder. Vært for TV-serien "100 år i Syd- og Sønderjyllands historie" i 10 afsnit, der blev sendt første gang på TVSYD+ i 2015 og siden flere gange genudsendt

En levende skole med et levende fællesskab
og en levende Gud

Sydvestjyllands Efterskole
www.s-e.dk

Vojens Gymnastik- & Idrætsefterskole

www.vgie.dk

Fra Vestergade til

✝ Vestfronten

tema:
Den store Krig

Af
Carl Erik Christensen,
Lis Mikkelsen og
Dan Obling

Den Store Krig (1. Verdenskrig) forandrede livet for mange mennesker i sønderjyske byer og sogne. Mange sønner og fædre faldt i krigen, og på hjemmefronten måtte de tilbageværende klare sig som de bedst kunne. Artiklens tre forfattere satte sig for at undersøge, hvilken indflydelse 1. Verdenskrig havde på Toftlund og beretter her om arbejdet med bogen »Fra Vestergade til Vestfronten«, som udkom i 2016.

Vi er tre forfattere på bogen Fra Vestergade til Vestfronten, der udkom i nov. 2016.

Vi er alle tre historisk interesserede, og for Dan Obling og Carl Erik Christensen gælder det, at de fra barnsben har interesseret sig for 1. Verdenskrig.

Vi havde lyst til at se verdenskrigen ovenfra og trække den ned i mikroperspektivet.

Overskriften for vores arbejde blev hurtigt: »Det lille sogn i det store rige«. Vi havde et vist kendskab til, hvad der var sket i vores sogn under 1. Verdenskrig, men vi ville gerne dykke ned og undersøge nærmere, hvad vi yderligere kunne finde ud af. Arbejdet begyndte i 2013.

Inden selve skriveprocessen gik i gang, foretog vi en masse research i lokalområdet. Minde-tavlen i Toftlund kirke var et naturligt udgangspunkt. Vi blev overraskede over, hvor utroligt mange oplysninger, det var muligt at få ved at benytte mange forskellige kilder. Da oplysningerne blev samlet, viste pusle-

spillet pludselig et sammenhængende billede.

Vi troede, vi kunne finde inspiration i lignende udgivelser enten i Sønderjylland eller i Tyskland, men det viste sig, at der ikke var udgivet noget, der lignede det, vi havde tænkt os. Vi ville skildre krigen og dens virkninger for et helt sogn.

Mindetavlen i Toftlund kirke

Som nævnt var noget af det første, vi gjorde, at se på mindetavlens oplysninger. Vi gik selvfølgelig ud fra, at tavlens oplysninger stod til troende. Det viste sig slet ikke at være tilfældet. Der var fejl i datoer, dødssteder og navnenes stavemåder. Da vi havde fundet de første fejl, indså vi, at vi måtte undersøge alle mindetavlens oplysninger. Vi studerede kirkebøger, Dødsbiregistret og Museum Sønderjyllands liste over faldne. Undervejs spekulerede vi på, hvilke kriterier der mon havde været for at blive optaget på mindetavlen. Vi fandt nemlig mindst 112 faldne fra sognet. På mindetavlen er der nævnt 70.

DSK protokoller

Lokalhistorisk Arkiv i Toftlund har en del materiale fra den lokale DSK-afdeling (DSK = dansksindede krigsdeltagere), der eksisterede fra 1937-1978. Der er medlemslister og skrifter, der oplyser om regimentstilhørsforhold. DSK-årbøgerne kunne i begrænset omfang give oplysninger.

Ved bogudgivelsen genoptog vi i øvrigt en gammel DSK-tradition. Indtil 1978 afholdtes der hvert år den 11/11 kl. 11 en mindehøjtidelighed i kirken for at mindes fredsslutningen efter 1. Verdenskrig og de faldne soldater fra sognet. Her deltog foruden DSK-medlemmerne børnene fra skolen, og der blev nedlagt

DSK bordflag afleveret på Toftlund Lokalhistoriske Arkiv

Entens Søner. Enke Marie Christensen i Toftlund modtog i Gaar den forærgelige Efterretning, at hendes Søn, Niels, er død i et Udsæret i Hønsborg, efter at være bleven haardt saaret i Frankrig for 2 Aar siden. Han blev liden 23 Aar. Enken har haft 4 Søner med i Felten; deraf er den ene, Poul, bleven kasteret for et Saar i Anæet, de 2, Lovens og Marten, ligger endnu ved Fronten.

Gaardejer Hans C. Dilling i Høllestov ved Toftlund, der har været hjemme paa Orlov i 14 Dage, har faaet sin Hjemlov forlænget med andre 14 Dage, da hans Hustru ligger syg af Palæbetændelse.

Notitser fra de to mest læste aviser: Modersmaalet og Hejmdal

en krans ved mindetavlen. Da bogen udkom den 11/11 kl. 11 2016, blev det markeret med en mindehøjtidelighed i kirken, hvor der deltog elever fra Toftlund skole. Her blev der nedlagt en krans ved mindetavlen.

Aviser

Under 1. Verdenskrig var aviserne strengt censurerede. Der var derfor mange ting, der ikke blev nævnt. Det var alligevel muligt at få et godt indtryk af de almene forhold under krigen ved at læse aviserne Hejmdal og Modersmaalet fra 1913-1920. Vi var selvfølgelig klar over, at avisernes oplysninger ikke altid var dækkende, men vi fik et godt indblik i lokalsamfundets dagligliv ved at læse i aviserne. Vi læste ca. 2000 notitser og artikler.

I-akter og E-akter

På Rigsarkivet i Aabenraa søgte vi adgang til de såkaldte I-akter (invalidakter) og E-akter (efterladteakter). Akterne er erstatningssager for krigsinvalidere og faldnes efterladte. Soldaterne eller deres efterladte søgte efter krigen om økonomisk hjælp. Sagerne blev fra 1920 behandlet af Invalidenævnet i Sønderborg.

Enkelte havde allerede fået tilkendt erstatning under krigen af den tyske stat. Danmark overtog alle forpligtelser efter Genforeningen, og alle sager blev taget op til genovervejelse. Det var i mange tilfælde rystende læsning.

Der ligger et stort og righoldigt materiale på Rigsarkivet. Meget af det har været uåbnet siden 1920'erne. Den største sag, vi undersøgte, indeholdt ikke færre end 750 bilag.

Museum Sønderjyllands hjemmeside

Museum Sønderjyllands fantastiske hjemmeside blev opdateret under arbejdet med bogen, så vi måtte rette en del oplysninger undervejs. Hjemmesiden indeholder blandt meget andet en liste over faldne sønderjyder i 1. Verdenskrig. Der er mange relevante oplysninger om de enkelte soldater.

Endvidere har vi brugt hjemmesiden

*Jens Jensen mistede sit ene øje i 1. Verdenskrig.
Han modtog Jernkorset af II Klasse*

www.denstorekrig.dk - som varmt kan anbefales.

Statens arkiver

Statens arkiver har rigtig mange relevante oplysninger. Der er scannet et utal af arkivalier, som ligger tilgængeligt for alle på nettet. Somme tider er det blot et spørgsmål om at vide, at oplysningerne eksisterer. Vi har især gjort brug af Dødsbiregistret og hjemmesiden for Det Midlertidige Ministerium for Sønderjydske Anliggender. I oplysningerne fra det sidste

fandt vi informationer om hjemtransport af sønderjyske krigsfanger fra allieret fangenskab i England, Frankrig og Rusland.

Materiale i privat eje

De fleste sønderjyske lokalarkiver har et stort feldpostmateriale. Det har arkivet i Toftlund også, og det læste vi naturligvis. Der er rigtig mange private, der ligger

Russiske krigsfanger og tyske landstormsmænd under middagsspising i Stenderup enge, hvor der udføres jordforbedringsarbejder

Foto af Andreas Nissen Engkjær blev afleveret efter udgivelsen af bogen. Fotoet kommer med i 2. udgave

inde med feldpostmateriale. Lokalavisen skrev om vort projekt og opfordrede folk til at aflevere relevant materiale fra 1. Verdenskrig på arkivet i Toftlund. Vi kunne så gennemgå og eventuelt scanne materialet og ejerne kunne få materialet med hjem igen, hvis de ville.

Der kom rigtig mange henvendelser. Vi fik billeder, gode historier, militærpapirer, breve, dagbøger, granatsplinter og meget andet. Efter bogudgivelsen er der kommet en del yderligere materiale, der vil blive anvendt i 2. udgave.

Verlustlisten

De officielle tyske tabslister indeholder navne og andre oplysninger på sårede, tilfangetagne og faldne soldater. Vi fandt listerne på tyske hjemmesider. Aviserne fik under 1. Verdenskrig mange af deres oplysninger fra disse Verlostlisten, og de er i dag tilgængelige for alle på nettet.

Problemer

Der er mange ting, der har voldt problemer. Der har været sammenfald i navne og navne på samme person, der var stavet forskelligt. Stednavne gav ofte anledning til forvekslinger. Der er f.eks. flere Stenderup'er og flere Lindholm'er.

Navnesammenfald har givet anledning til megen tankevirksomhed. Samme person kunne optræde samtidigt på Øst- og Vestfronten, indtil vi fandt ud af, at det drejede sig om to fætre med samme navn. Vi lærte undervejs, at alle billeder skal scannes i farver.

Rådgivning

Vi var famlende i begyndelsen. Hvordan skulle vi gribe det store materiale an? Museumsinspektør René Rasmussen rådgav os i arbejdet med dispositionen. Efterhånden fandt vi en god arbejdsrytme og kunne sætte de mange oplysninger i system. Derefter kunne vi arbejde målrettet med tekst og billeder. Arbejdet tog længere tid, end vi havde forventet. Vi syntes, vi arbejdede flittigt gennem hele forløbet, men vi fik alligevel travlt til sidst.

Fra bogens disposition

Foruden listen over krigsdeltagere med relation til Toftlund indeholder bogen afsnit om:

- Sognet før krigen
- Krigsudbruddet
- De internerede
- Reservelazarettet
- Krigsfanger og krigsfangelejre
- Sikringsstilling Nord og straffefanger
- Faneflugt
- Omfattende kortmateriale
- Uniformer og udrustning
- Byen efter genforeningen
- Foreninger opstået efter krigen

Carl Martin Bocksch fra Stenderup var underofficer. Her ses han med kikkert og pistol i bæltet

Derudover er der for hvert af krigsårene en beskrivelse af sognet og udførlige artikler om enkelte krigsdeltagere.

Trykprisen for 600 bøger var 171.000 kr. Bogens format er 24 x 29 cm, der er i alt 476 sider i farver, og bogen er i stiv indbinding. Vi søgte og fik fondsmidler, så bogen kan sælges for 225 kroner pr. stk.

Fra »Vestergade til Vestfronten« udkom den 11. november 2016 og var udsolgt kort efter nytår 2017. Der er siden indkommet mange oplysninger, så bogen vil blive genoptrykt i ny revideret udgave i november 2017.

Vi forestiller os, at flere lokalhistoriske arkiver i Sønderjylland får lyst til at udføre et lignende arbejde, så der kommer en mere omfattende beskrivelse af, hvordan den store krig forandrede de enkelte sogne.

Kilder: Alle anvendte kilder nævnes i artiklen

*Forfattere:
Carl Erik Christensen,
tidligere ansat på landmålerkontor
Lis Mikkelsen, tidligere folkeskolelærer
Dan Obling, faglærer*

NYHEDI
International
10. klasse med
undervisning på
engelsk

Sprog

Rejser og kultur-
møder

Høj faglighed

Samfundsfag

Fritid og frihed

EN VERDEN AF LÆRING

REJSBY
EUROPÆISKE EFTERSKOLE

Rejsby Europæiske Efterskole ★ Kogsvej 3, Rejsby ★ DK-6780 Skærbæk
Tlf. 74 75 36 22 ★ kontor@rejsby-efterskole.dk ★ www.rejsby-efterskole.dk

DEN GAMLE DIGEGREVES GÅRD

Klægager

Kåret til Danmarks smukkeste Bondegård

Beliggende på kanten af Marsken med udsigt til dige og Nationalpark Vadehavet.

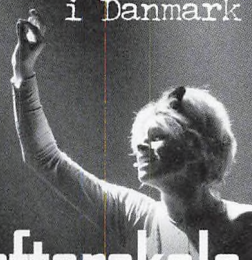
11 sengepladser. Plads til 75 spisende gæster.

Vi hjælper gerne med at arrangere frokost, kaffebord eller middag i forbindelse med udflugter eller andre arrangementer. Gode fortællinger og tilbud om guidede ture på egnen.

Ruth og Christian Lorenzen

Østerende 13 . Ballum . Telefon 2393 1511
www.klaegager.dk . mail@klaegager.dk

Efterskolen for scenekunst
i Danmark

hoptrupefterskole
MUSIK · DANS · TEATER

Få luft under vingerne

Vi giver dig styrke,
selvtillid og et lækkert år!

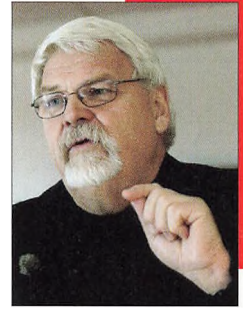
DYBBØL EFTERSKOLE

www.dybboefterskole.dk

Ballum Sluse

Strejftog blandt travle og udsatte sønder- jyske kvinder under 1. Verdenskrig

Af Sven-Erik Ravn

*Lad børnene hjælpe til inde som ude. Så hvede efter roer og rug efter kartofler... Sådan lød det i et af de mange feltpostkort, som min farfar, Johannes Ravn - født i 1876 og død i en tysk skyttegrav ved vestfronten 1. august 1916 - sendte hjem fra fronten. Og så lidt mere personligt: *Mon den lille Mathias har glemt mig?**

Jo, tankerne gik fra skyttegraven til familie og bedrift.

Hans skæbne og hans hustrus og families vilkår er betegnende for den barske tid, som de sønderjyske kvinder oplevede under krigen. Her er et par strejftog rundt i landsdelen.

Lad os sætte scenen

Farfar, der var gårdejer på Asdalgaard to kilometer vest for Gram, var sammen med 30.000 andre sønderjyder (nordslesvigere) indkaldt til tysk militær i Den Første Verdenskrig 1914-1918. Sønderjylland havde da været under prøjsisk/tysk fremmedherredømme siden 1864, og da Tyskland gik ind i den store krig, måtte også de dansksindede sønderjyder i kamp for en sag, der ikke var deres.

Farfar var som 40-årig en af dem, der skulle ud, og sammen med mere end 5.000 andre kom han ikke hjem. Hans grav blev et bombekrater i det nordlige

Frankrig. Men historien handler ikke blot om farfar Johannes, men også om hans familie og især hans kone, Maren Schmidt Ravn, der blev derhjemme på Asdalgaard. Hun skulle nu - som så mange andre sønderjyske kvinder - fylde mandens plads og klare hjemmefronten.

Der er i forbindelse med 100-året for krigens udbrud bragt mange beretninger fra krigen og især fra felt og skyttegrave. De er set fra soldater- og mandeside og handler mest om den ødelæggende hverdag, det deprimerende liv i den tyske uniform, og de mange breve derudefra handler naturligvis også om dem derhjemme, om bedriften, om børnene og om konen. Tankerne var ved hjemmet.

Fokus på hjemmefronten

Jeg har sat mig for at prøve at beskrive, hvordan kvinderne havde det, da de pludselig ved mandens fravær var blevet familiens overhoved. Som optakt til et foredrag ved en fætter- og kusinesammenkomst, søgte jeg informationer om kvindernes situation i almindelighed og farmors i særdeleshed. Om vor egen familie findes kun lidt. For eksempel er breve fra farmor til farfar ikke eksisterende. De er gået tabt derude ved fronten. Det kunne ellers have været interessant at have læst

mere om hendes situation i detaljer. Såfremt hun da har givet udtryk for den.

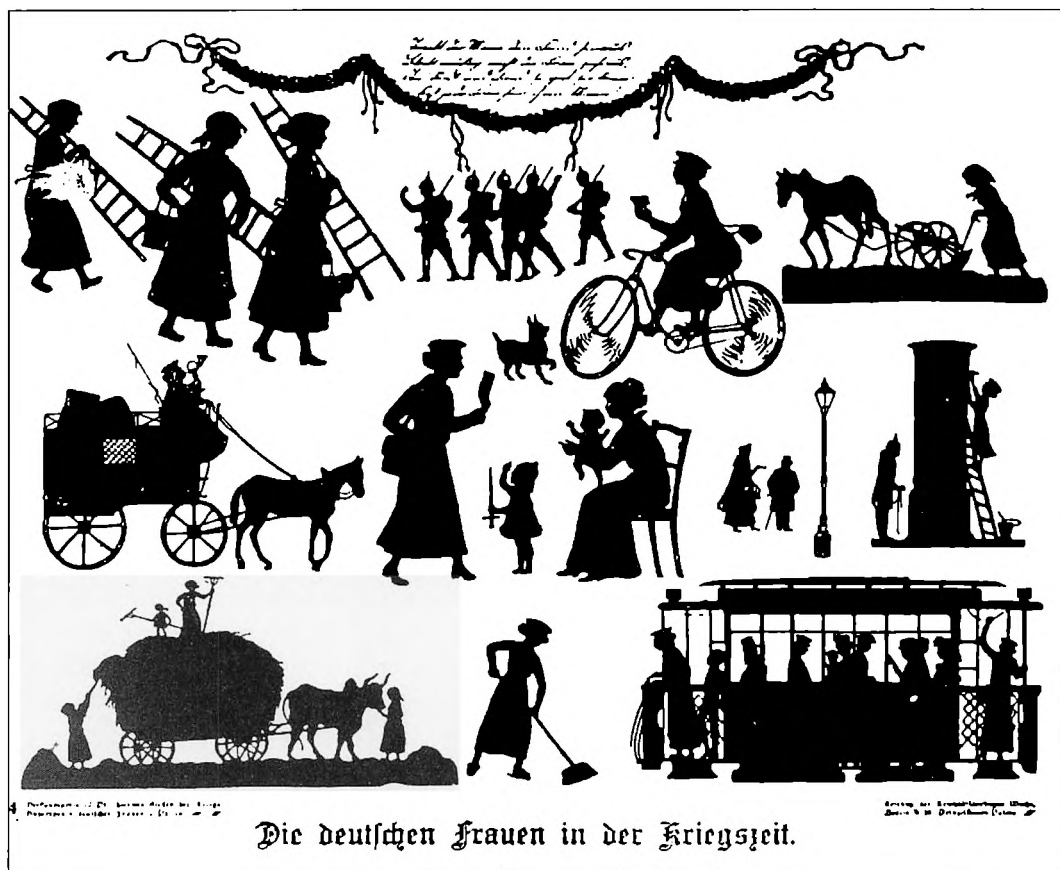
I andre familiers gemte breve begge veje findes kun få steder med udtryk for følelser og meget personlige forhold. Der er sjældent noget om den kærlighed, der måtte trives på afstand, de daglige bekymringer nævnes ofte slet ikke, for man ville ikke forurolige med den slags bagateller til husbond derude i skyttegravene. Han havde nok at tænke på. Derfor blev korrespondancen ofte meget konkret om dagliglivet og bedriften.

Kvindens rolle i samfundet

Generelt havde datidens kvinder ikke været synlige i bedrifterne og i samfundet. Kvinderne fik først stemmeret i 1919 i det tyske rige. »Kvindens plads var i

hjemmet«, og samfundet var præget af, at det var mændene, der førte ordet. Det ændrede krigen dramatisk på. Nu var det kvinderne, der ud over moderrollen, blev familiens overhoved og også skulle stå for den daglige drift, hvis man kom fra landet. Og det gjorde de fleste.

Vi må tænke os til, hvad der har stået på de åbne postkort fra hjemmet, som med meget stor præcision gratis blev afsendt og modtaget. Den kejserlige hær havde nemlig styr på postgangen. Også småpakker kunne sendes gratis. De indeholdt ofte gode madvarer fra gården - godbidder som flæsk, frikadeller, smør og andet, der gjorde det lidt lettere at overleve i skyttegravene og tjente som supplement til den ofte daglige, tynde suppe. Ofte delte soldaterne de ekstra

Tysk postkort, der viser kvindernes hårde arbejde under 1. Verdenskrig

rationer, og det gav anledning til snak om dem derhjemme.

Tager vi farfars breve til hjemmet, hvoraf en del er bevaret, fremgår det klart, hvad der var hovedtemaet i korrespondancen fra skyttegrav til Asdalgaard: Det var praktiske problemer i bedriften, anvisninger på hvordan gården skulle drives og gode råd samt henvisninger til, hvem hans kone skulle søge råd og vejledning hos. Det var slut med kun amnestuesnak hos kvinderne, nu skulle der bygges et fagligt netværk op.

Markplanen fra skyttegravene

Imponerende er et postkort tegnet i skyttegravene med indtegnning af Asdalsgårds marker og fakta om tidligere afgrøder, og hvad der var spredt af ajle og møg, og hvad der skulle sås til den kommende sæson. En anstændig markplan. *Så hvede efter roer og rug efter kartofler, lød parolen.*

Instruktionerne var sendt til hustruen, der så måtte give dem videre til den bestyrer, der var blevet ansat som hjælp i husbondens fravær. Da alle raske mænd fra 15 år og op til 42 var indkaldt, måtte man hente den ekstra arbejdskraft nordfra i Danmark, og farmor Maren hentede en bestyrer i Foldingbro.

Blandt de faglige og konkrete anvisninger, var der dog nogle gange, hvor ængstelsen for familien ikke kunne skjules: *»Mon den unge Mathias endnu kan huske mig...«* (om yngste søn, Mathias Ravn, født i 1914 og altså endnu ikke to år, da faren blev indkaldt.)

»Lad børnene hjælpe i bedriften«, lød ordren dernede fra. Og børnene var endnu ikke alle konfirmeret. Datteren Sofie var den *»skriftkloge«* og på trods af, at hun kun var 12 år, stod hun for korrespondancen (bl.a. julehilsner) med nogle af de karle og bestyrere, der havde været på gården. Johannes og Maren Ravn havde seks børn – tre drenge og tre piger.

På Asdalgårds ca. 90 tønder land var

der mange dyr, der nok har været hovedopgaven for drengene, mens pigerne har hjulpet til i indhuset med at få det daglige brød på bordet. Selv om man boede på en stor landbrugsbedrift, var det ikke så ligetil med føden. Lige fra krigen start blev der indført rationering – der blev skærpet igen og igen, som krigen krævede mere og mere. Familien på Asdalgaard var også underlagt denne rationering, og der blev ført nøje kontrol med antallet af dyr. Men hungersulten, der ramte mange andre hjem (og mest dem, der ikke havde flæskevenner på landet), har næppe været så udbredt her.

Rationeringen var streng

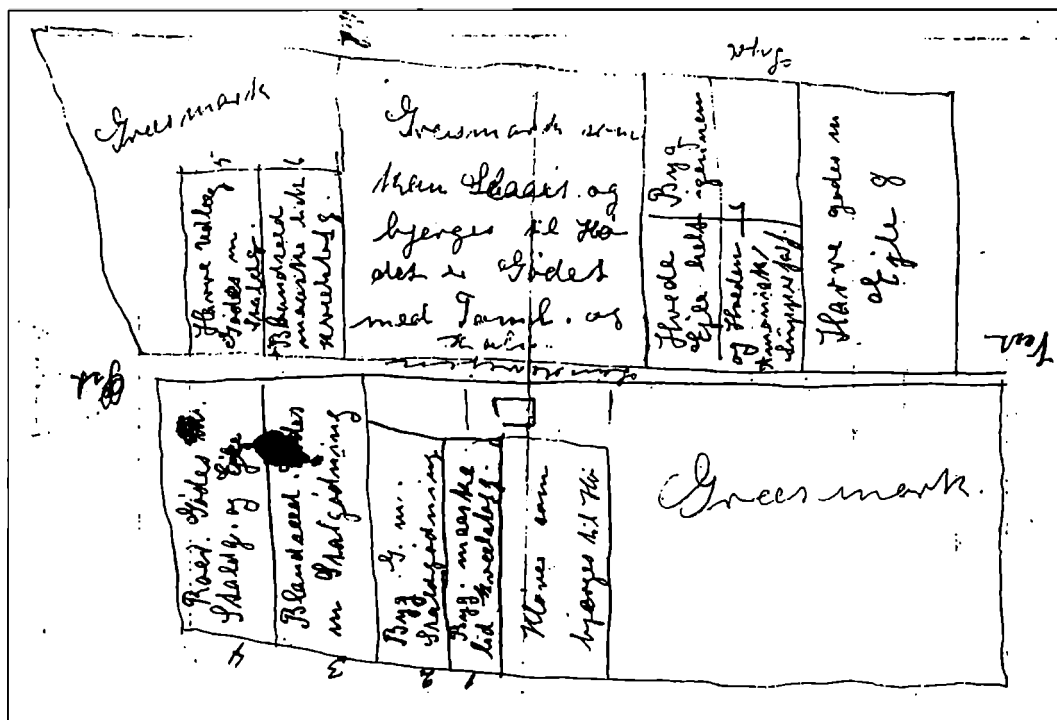
Da krigen brød ud, blev alle fødevarer rationeret, og der blev indført tvangsafleveringer. I august 1915 var rationerne således pr voksen:

Brød: fire pund ugentligt. Kød: kvart pund ugentligt. Smør: 90 gram ugentligt. Sukker: 1,5 pund pr måned. 1 æg om ugen. Kartoffler: 1 pund pr dag. Sæbe 50 gram toiletsæbe og et halvt pund sæbepulver pr måned.

»Vi må stjæle fra os selv« skrev bondenkone Margrethe Schmidt i Øster Lindet, når hun gemte nogle kilo flæsk og nogle kilo brødkorn til sig selv og dem, der trængte i sognet eller ved fronten. Der var kontrol, men efterhånden som krigen skred frem (og tyskerne selv ikke længere troede på en heldig udgang for dem), kunne den lokale gendarm bestikkes.

Til gengæld faldt landbrugsbedriftens produktion. En del af heste- og kreaturholdet skulle tvangsafleveres til de tyske myndigheder, for hvad der var af gode varer skulle sikres soldaterne ved fronten, der var ikke gødning at få, så markerne blev udpint. Der var ikke kræfter til at vedligeholde bygningerne eller penge til investeringer.

Kaffen blev erstattet af brændt rug eller cikorie, og der blev kogt sukkerroer

Den meget udførlige markplan, som Johannes Ravn sendte hjem fra fronten udfærdiget på et åbent feltpostkort. Der kom efterfølgende og løbende mange instrukser fra skyttegraven om gårdens drift

med rødbederne. Der blev udvundet kartoffelmel af revne kartofter, hvis der da fandtes kartofler, og kålrabi blev da en erstatning herfor. Der blev udgivet mange kogebøger med spare-opskrifter, og der blev propageret for kødløse dage fra det kejserlige indenrigsministerium. Der findes utallige historier om, hvordan man snød de tyske myndigheder og gemte brødkorn og flæk for dem for at undgå tvangsafleveringen.

Krigsfange som medhjælper

Disse trængsler har også præget livet på Asdalgård. Udover børnene, tjenestepigen og bestyreren var der hjælp af en russisk krigsfange, der var blevet udstationeret på gården fra en af de store baraklejre i området. Han blev kaldt Ruski og blev hver aften lukket ind på et lille kammer. Der var gitter for vinduet, og den lokale gendarm kom og satte slåen for.

Der er ikke i min familie nogle beretninger om denne person, udover at han blev kaldt Ruski, men fra gården Billeslund ved Gram (en af Gram Gods tre store gårde) har bestyreren Jens Høyers datter, Mette, (der senere blev gift med højskoleforstander Arne Fogh Petersen, Rødding) fortalt i bogen Et sønderjysk hjem om krigens start:

»Den ældre søster Maren meddelte råbende: »æ Kri er brækket ue«. Vi troede det var kreaturerne, der var brækket ud, så vi ventede hele tiden at se Gramgårds store kreaturflok komme brasende. Men det var krigen!

Tyskerne skulle ikke alene bruge mænd, men også heste, og vi skulle mønstre med to på Gramgårds gårdsplads. Vi havde to gode køreheste, vi gerne ville beholde, Klaus og Herkules, men det var klart at tyskerne ville tage dem før arbejdshestene. De blev enige om, at det var risikabelt at forsøge at redde begge køreheste, men man besluttede så at forsøge at

Der er en stol tom, familiens overhoved mangler på dette billede fra Asdalgårds have. Forrest de seks børn og Maren Ravn med den yngste på skødet. Bagerst: Den russiske krigsfange, den ansatte bestyrer, og den gendarm, der kom for at låse krigsfangen inde for natten. Til højre den unge tjenestepige

redde Herkules. Hans (forvalteren) slog et søm op i hoven, så den blev halt. Det virkede meget brutalt, men så snart Herkules var hjemme igen – den blev jo kasseret - og sømmet var fjernet, var den helt i orden ...

Vi fik ti russere til rådighed som arbejdskraft under opsyn af en lille tysk vagtmester. Der var også indkvartering af tysk militær, så det var en broget flok, der var på gården.

Mor og Tante Raben tog til Haderslev for at købe lerskåle, som russerne kunne spise af. De stakkels russere var åbenbart ikke vant til at få så meget at spise, for da mor den første dag kogte kål og flæsk til dem, blev de syge og kastede op efter den kraftige kost«.

Så vidt livet på Billeslund.

Man lærte at tilpasse sig

Der var mangel på de basale fødevarer og slet ingen luksus, men det lærte kvinderne at håndtere. Således skriver Margrethe Schmidt i sin dagbog fra Vojensgård:

»Har i dag bagt brune kager til julen. Bagningen kan ikke blive til ret meget. Men det kan jo sagtens gå uden så mange kager. Vi var ved at overdrive det i fredstid. Nu får man lært, at der sagtens kan spares meget og endda være godt«.

Støtte til enker og invalider

Johannes Ravn faldt ved Somme i 1916 og herefter var Maren Ravn enke med 6 børn på Asdalgaard, som hun drev gennem de vanskelige tider gennem en landbrugskrise og en verdenskrise indtil 1938, da hendes yngste søn, Mathias Ravn, overtog gården.

Ved fredsslutningen og den efterfølgende genforening overtog den danske stat ansvaret for udbetaling af krigsenkerstatninger og erstatninger til de ca. 4.000 mænd, der fik tildelt invaliderente. For at sætte størrelsen af disse summer i et forståeligt lys, har jeg registreret, at Maren

Ravn betalte 1.600 kr. pr. år plus kost og logi for en bestyrer.

Da hendes mand blev erklæret falden (vermisst), blev erstatningen i 1924 (efter den kendte liste, for vi har ikke konkrete bilag) i alt 1.925 kr. pr år udregnet efter 725 kr. i grundbeløb plus 300 kr. for det første barn og 180 kr. for de øvrige for hjemmeboende børn.

Invaliderne (det var stort set kun dem med fysiske skader) fik en invaliderente, såfremt de havde en invaliditetsgrad på over 10 pct. Denne støtte var langt fra prangende, idet en invalid landmand med en invaliditetsgrad på 25 pct. og med tre børn fik en årlig støtte på 600 kr. i 1924 penge. Altså ca. en tredjedel af hvad Maren Ravn betalte for en voksen og erfaren bestyrer i 1915.

De kummerlige forhold

I forbindelse med at jeg har udarbejdet et foredrag om de sønderjyske kvinder og børn i den store krig, har jeg konstateret en irriterende mangel på konkret viden og billeddokumentation fra hjemmefronten. Mændene blev fotograferet i deres

Mimi Philipsen var 24 år og alene med to børn, da hendes mand (og flere af karlene) blev indkaldt. Hun ses her fotograferet i 1915 sammen med børnene Johan (født i 1911) og Marie Kristine (født i 1913)

fine uniform ved indkaldelsen og med kammeraterne i felten, men de simple og fattige kår, som familier herefter måtte leve under, er sjældent dokumenteret med nøjagtige beskrivelser og slet ikke med fotos.

Det var jo ikke kutyme at beskrive sin armod og elendighed og slet ikke at omtale de dårlige nerver, der fulgte med arbejdet, ansvaret, ængstelserne og de kummerlige forhold. En lægelig undersøgelse fastslog efter 1920, at kvinderne var påvirket i sjælen - »at tankerne gik i ring« - og på hvilehjemmet på Rømø, hvor mange efter krigen fik bevilget et rekreationsophold, lød det, at de var »nervøse«, og at de trængte til ro og frisk luft. Det var, hvad man kunne tilbyde dem. Ej heller en statue for de ukendte kvinders kamp på hjemmefronten, er der tænkt på.

Fra Mimi Philipsen på Lundtoftbjerg

Det er ikke ret mange kvinder, der har beskrevet deres liv og trængsler under krigen, men nogen beretninger er der dog. Jeg har bl.a. fundet denne om Mimi Philipsens oplevelser på den store gård Lundtoftbjerg i Holbøl Sogn.

Mimi Philipsen var næsten nygift, da ægtefællen, Kresten Philipsen, blev indkaldt ved krigens begyndelse. De var flyttet ind på Lundtoftbjerg nogle år før. Mimi Philipsen har i sine erindringer skrevet nogle spændende træk fra livet under krigen, især arbejdet med de russiske krigsfanger. Der var udfordringer nok for den unge kone:

»I løbet af 4 dage efter at krigen brød ud var forkarlen, andenkarlen, daglejeren, fodermesteren og Kresten i trøjen. Tilbage stod jeg med Steffen Jørgensen 16 år, og høsten var begyndt. Hvordan vi fik høsten ved jeg næsten ikke, men en mand ved navn Carl Knudsen fra Lundtoft hjalp mig. Jeg husker vi satte rugen i skok (som vi sagde dengang). Efter en times

tid sagde han jeg måtte hellere gå hjem, jeg kunne ikke få de store neg til at stå. »1915 blev der oprettet en fangelejr på Hokkerup Hede til russiske fanger, og det blev bekendt, at vi kunne få nogle til at hjælpe med arbejdet. Jeg fik tilsagn om to. Jeg hentede dem om morgenen og bragte dem hjem til lejren igen om aftenen.

Det var i den tid vi hakkede roer. Jeg havde svært med at få dem det lært, jeg var selv ikke dygtig til det arbejde. Efter et par dage hvor deres arbejde gik fremad, fik jeg en morgen to nye russere, som jeg så måtte til at lære. Efter en diskussion med kommandanten derovre, hvorfor jeg ikke fik dem jeg havde før, fortalte han, at de første to var kommen til kommuneforstander Hansen; selvfølgelig skulle denne tysker have gavn af det, jeg havde lært dem.

Snart derefter kom der 12 fanger til Lundtoft og en vagtmand. De 12 blev installeret i ridestalden, som var en del af hestestalden. Der blev sat jernstænger for vinduer og en forsvarlig lås for døren. Vagtmanden fik værelse på loftet i stuehuset. Af de 12 fik jeg 5. Hver morgen ledsagede vagtmanden de 7 til Lundtoft, hvor de fik arbejde forskellige steder«.

Kærlighed og vodka

»Det gik godt med russerne, det var også bedre her end i fangelejrene. Maden var bedre, endskønt alt var rationeret, men de kunne dog blive mæt. Den ene Rodian, en godmodig fyr, blev sat til at passe køerne. En af fangerne var sommetider stædig, og vagtmanden var altid på nakken af ham. En dag blev han bundet til et træ og måtte ikke få noget at spise. Men da vagtmanden var taget til Lundtoft fik han mad, og med fagter og gebærder bad jeg til ham at komme til fornuft, ellers kom han tilbage til lejren. Siden den dag gik det godt. Efterhånden fik russerne mere frihed, og Rodian gik ofte om aftenen til Lundtoft til en pige, og når jeg spurgte,

hvor han skulle hen, sagde han: »Mari Mari«.

En søndag eftermiddag blev der stor uro på landevejen, da havde mine russere været på kroen og fået vodka. Med besvær fik jeg dem hjem og til ro. Det har nok været et stolt syn, da jeg havde en russer under hver arm, men færdslen var ikke stor dengang. Det var kromanden forbudt at skænke for fangerne, men det tog han let på. Når han fik pengene, så var det godt. Jeg husker ikke, hvor meget en russer skulle have om dagen, men det har vel ikke været ret meget. De fik sommetider pakke hjemmefra. I deres fritid aften og søndag sang og spillede de på harmonika; hvordan de fik den ved jeg ikke. Johan gik meget oppe i stalden hos Rodian og kunne godt snakke med ham«.

Vi snød, når vi slagtede

»Alt var rationeret: smør, margarine, mel, gryn, sukker, brød, kaffe. Alle mulige erstatninger kom frem. Det ene forbud efter det andet kom frem, så vi knap vidste, hvad vi måtte. Men desto mere forbud mod dette og hint, desto mere svindel blev der lavet. Når man søgte lov om at slagte et svin, slagtede vi to. Jeg husker ikke, hvor ofte vi måtte slagte; det gik efter hvor mange personer, der var på gården. For eksempel skrev jeg altid Far og Mor med på listen og i Undelev, hvor de boede hos min bror, var de også på listen. Når gendarmen kom for at tælle personerne, var de her, og når han kom i Undelev, var de der. Sådan omgikkes alle forbud. Sent om aftenen eller også tidlig på dagen blev der slagtet, alt i smug. Slagtningen foregik her i vaskehuset, eller bakhuset som vi kaldte det. Jeg husker, vi skulle slagte en kvie, og russerne havde fået den hernel og bundet den og skulle så slå den for hovedet o.s.v. Men Rodian kom løbende, at det kunne de ikke. Så måtte jeg. Rodian slog den for panden, så den segnede om, hvorpå jeg skyndte

Jens Møller Jensen og hustruen Cecilie Jensen med familiens seks børn – inden husbond og den ældste søn flygtede over Kongeåen. Som straf blev gården konfiskeret, men det lykkes Cecilie Jensen med lokal opbakning at købe gården tilbage

mig at skære halsen over. Det var hårdt. Rodian måtte støtte mig op i køkkenet for at hvile. Senere skulle den flås men det var let, jeg havde flået mange kalve.

Af og til måtte jeg aflevere en ko for betaling, en lille betaling. Da krigen var slut og Kresten kom hjem havde vi 12 køer tilbage af de 40 – 45 køer, vi havde ved begyndelsen af krigen. Markerne var fulde af ukrudt; de var blevet dårligt behandlet, så det måtte begyndes forfra«. Så vidt et uddrag af den spændende beretning om udfordringen på Lundtoftbjerg.

Tyskerne tog ejendommen

Med de frygtelige vilkår, der var ved fronten, var der mange, der overvejede at flygte, men frygten for represalier mod de efterladte – bl.a. tab af hjemstavn – afholdt ganske givet mange fra at desertere. Alligevel deserterede ca. 2500 sønderjyder.

Flere planlagde faneflugten ved at overføre ejendom og andre værdier i konens navn, før de forsøgte sig på den farlige rute mod Danmark.

Men således havde Jens Møller Jensen, Damgaard i Lintrup, ikke forberedt sig, da han flygtede sammen med sin ældste søn. Flugten gik godt, men efterfølgende konfiskerede de prøjsiske myndigheder hans gård i Lintrup. Den efterladte hustru, Cecilie Jensen, fik dog lov til at blive boende med de fem tilbageværende børn. Til gengæld skulle hun bestyre bedriften sammen med polske krigsfanger, fortæller familien i dag.

Det klarede hun med bravur og fik endda skrabet en lille privat formue sammen. Da man fornemmede, at tyskerne ikke ville vinde krigen, besluttede hun sig til at forsøge at købe gården tilbage. Den var vurderet i tyske Reichsmark

(rigsmark), der begyndte at have en svindende værdi på grund af den tyske inflation, så ved hjælp af familien og en »husindsamling« blandt naboerne og i Lintrup, fik hun skaffet det fornødne antal tyske mark, så hun kunne få skøde på ejendommen. Så da manden efter Genforeningen vendte hjem fra landflygtigheden i Åtte Bjerger, hvor han havde etableret sig på en lille ejendom, kunne han bydes velkommen på hustruens matrikel.

13 dage i arresten

En familie fra Tiset ved Gram var – som mange andre – også udsat for alvorlig chikane. Det beretter den sønderjyske fører, H.P. Hanssen, om i dagbogen »Fra Krigstiden Dagbogsoptegnelser«.

»Jeg bestormes stadig af folk, som klager deres nød og vil have råd og vejledning i alle mulige anliggender. Her en stikprøve fra i dag ...

Derpå fru Ingeman-Schmidt. Tiset. Fru Schmidt har siddet arresteret i Rødding amtsret i 13 dage sigtet for at have hjulpet sin mand over grænsen. Han er rømt, da han var hjemme på orlov.

Fru Schmidt var forskræmt, måtte rådes og trøstes. Gendarmen havde optrådt meget brutalt mod hende. Han havde blandt andet sagt, at hun kunne overgive sit barn til fattigvæsenet, og hun i grunden burde trækkes i et reb til Rødding. I modsætning hertil havde amtsdommeren behandlet hende høfligt og humant«.

Men der gik 13 dage i kachotten før Tiset-konen kunne vende hjem til gården, som dog ikke blev konfiskeret, og gense sønnen Peter Schmidt, der da kun var et par år.

Bøde for tiggeri

Landbokonerne var bedre stillet end

kvinderne i byerne. De kunne jo stjæle fra sig selv – og ofte var de gavmilde og delte ud af de gode sager.

De byfamilier, der ikke havde »flæskevenner« på landet var ilde stedt og levede ofte i fattigdom og sultede. Men der var ikke megen trøst at hente hos myndighederne, det vidner følgende beretning om i Dagbladet Dannevirke:

»To koner fra Haderslev, enke Hvolbech, der sidder med 4 børn i en alder fra 2 til 14 år og nyder en månedlig understøttelse af 29,50 mark, og konen Breitenkampf, hvis mand er indkaldt, og som har 8 børn i en alder fra 2½ til 15 år og nyder en understøttelse af 108 mark om måneden, havde forlangt retslig afgørelse ved bisidderretten i Haderslev mod hver en bøde på 5 mark for overtrædelse af pasforordningen og hver 8 dages fængsel for tiggeri.

I april måned havde de været på vej fra Høgelund til Skovby. Nøden havde tvunget dem til at tigge om levnedsmidler. Gendarmen havde nappet dem.

Begge tilstod og bad om en mild straf. Sagen behandlede ved bisidderretten i torsdags. Amtsadvokaten androg på stadfæstelse af bøden og 1 dages fængsel for tiggeri. Det var vanskeligt under den herskende dyrtid at slå sig igennem med en sådan understøttelse med en så stor børneflokk.

Retten dømte i overensstemmelse hermed og besluttede at indstille dem til betinget benådning, hvad fængselsstraffen angik«.

Med dette billede af de hårde vilkår for kvinderne i byerne slutter strejftøget blandt de efterladte kvinder i Den Store Krig.

Sven-Erik Ravn er født i 1945 på Asdalgård, uddannet journalist, har udgivet 12 bøger. Nu freelance historiefortæller og foredragsholder. Bosat på Sletagergård i Hjartrbo

Nis A. Jacobsens rejse 1915-1920

Af Sven Borregaard

Under 1. verdenskrig strandede en del danskere, bl.a. sømænd ude i den store verden uden mulighed for at vende hjem. En sådan skæbne fik Nis A. Jacobsen, som rejste den halve jord rundt. Sven Borregaard beretter her om hans rejse.

Hvis man går en tur på Tyrstrup Kirkegård ved Christiansfeld, kan man møde en gravsten med en spændende indskrift: »Installatør Nis A. Jacobsen, født i Anslet i 1880 og død 1960. Deltog i Verdenskrigen 1914-1918. Boxeropstanden i Kina 1900-1901. I Øst-Asien 1900-03. I Øst-Afrika 1915-16. I Syd-Indien 1916-20«.

Googler man Nis A. Jacobsen, kommer der en særdeles spændende historie frem: en dagbog som samme Nis har skrevet og fået udgivet i 1940 og med hans egen signatur.

Nis Jacobsen var smed, og da han var udlært, blev han indkaldt til marinen i Kiel og var der med til at slå boxerop-

Nis A. Jacobsens gravsten på Tyrstrup Kirkegård

standen i Kina ned omkring 1900. Så blev han hjemsendt, men stod stadig i lægdsrullen i Kiel. Undervejs har han sikkert fundet ud af, at det var mere spændende at arbejde med det nye fag: elektriker, og derfor nedsatte han sig som el-installatør i Christiansfeld og var med til at elektrificere området efter år 1900. Han havde også egen bil: D 223!

Den 1. august 1914 begyndte 1. verdenskrig som bekendt, og da Nis kom hjem til fyraften, så han, at der var sat plakater op i Christiansfeld: mobilisering, og han skulle derfor uopholdeligt melde sig så hurtigt som muligt på marinekasernen i Kiel. Han kom dog ikke af sted første dag, der var lige noget, der skulle klares af først, men næste morgen stod den tyske gendarmmester i døren og sagde, at så var der afgang. Nis og nogle andre efternølere sprang i FORD'en og nåede fortroppen i Haderslev. Allerede samme dag kl. 16 nåede de Kiel, så kunne de igen efter 13 år trække i uniformen, og så gik det ellers slag i slag med arbejder omkring Kiel. Han fik også sin egen bil derned, da han var blevet 'Kraftwagenführer'.

Eftersom hans bror var stukket af til

*Nis A. Jacobsen som tysk matros, udateret.
Christiansfeld Lokalhistoriske Arkiv*

Danmark, kunne han ikke få orlov, men fik det alligevel. Det blev sygeorlov i 3 uger, ikke fordi han var syg, men fordi der var gode tyske officerer, der hjalp ham dertil. Hans forhold til tyskerne og til officererne var udmærket, han følte det ikke som et offer, at han skulle være soldat i den tyske marine. – Det blev i øvrigt den eneste orlov han fik, indtil han var hjemme igen i 1920.

På hemmelig mission til Afrika

For forståelsens skyld må med, at da stormagterne i Berlin i 1885 trak grænserne i Afrika, var man enige om, at en evt. krig i Europa ikke måtte brede sig til Afrika, det ville se dumt ud over for de sorte, hvis de hvide begyndte at skyde på hinanden. Englænderne fik Kenya, Tyskland Deutsche Ostafrika, altså Tanganyika, Belgien fik Congo og Portugal Mozambique.

I november 1915 fik han og nogle andre

danskere besked på, at de skulle deltage i en hemmelig særopgave. De blev kørt til Bremerhafen og ført ombord på et mærkeligt skib, der blev lige så mærkeligt udrustet. De måtte absolut ikke have kontakt med nogen som helst, men Nis fik alligevel før afsejlingen smuglet et brev ud til hjemmet i Anslet og fortalte, at der nok gik en rum tid, inden de igen hørte fra ham.

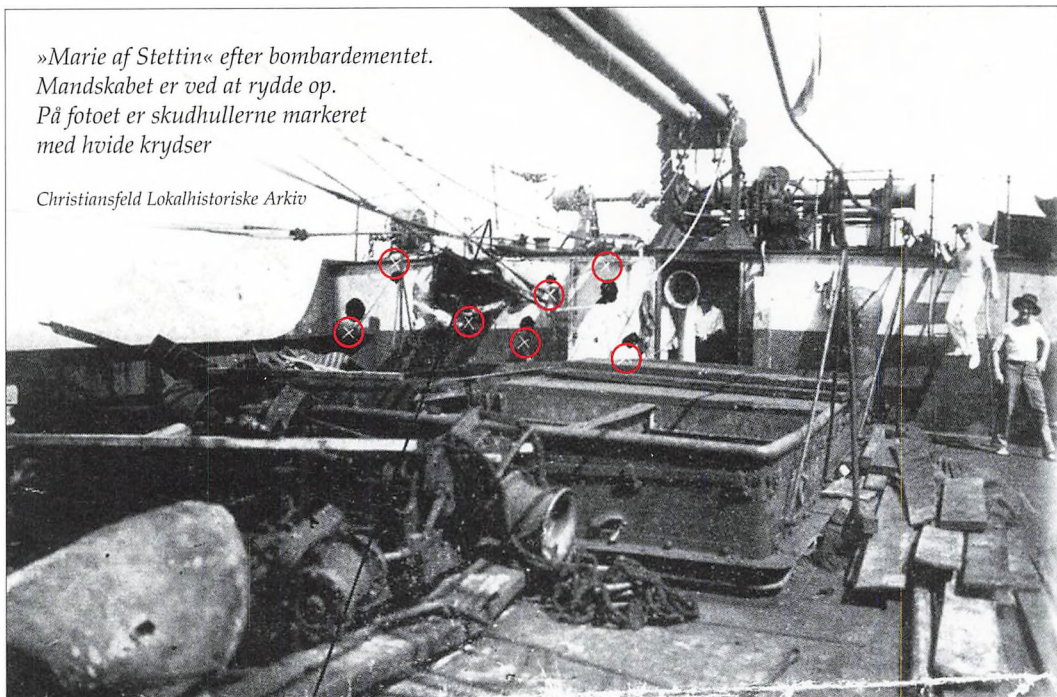
Den 9. januar 1916 afgang skibet så fra Bremerhafen med svensk flag under det gode navn »Thor fra Gävle« og med dækslast af træ. Papirerne lød på Island, og søfolkene var selvfølgelig klædt i civilt tøj. Skibet sneg sig i ly af mørke og tåge op langs Jyllands vestkyst og til kysten af Norge. Her blev første ordre brudt: Nu var skibet blevet til »Nordamerika« fra Rederiet Norden af København, de rød-hvide farver kom frem, Dannebrog blev hejst, billeder af Chr. X og dronning Alexandrine kom op på væggen, og der skulle snakkes dansk ombord. De fik også nye danske søfartsbøger. Alt foregik på dansk!

Den 26. januar gik de forbi Island, og nu sattes en ny kurs: Mod Argentina, altså ned gennem Atlanterhavet og over Ækvator, men da de nærmede sig målet, fik de igen en ny ordre, og nu var det blevet den 20. februar: De skulle til Kapstaden i sydenden af Afrika! Her sejlede man også forbi, og så kom sidste ordre: Endemålet er Tanganyika, i dag Tanzania, altså nordpå igen på østkysten af Afrika med alle de ting, der var i bunden af skibet, der jo var et »neutralt« undsætningsfartøj med forsyninger til hæren. Navnet blev ændret en gang mere til »Marie af Stettin«. Nu var det endelig tysk. På det sidste var der også udleveret geværer. Endelig den 15. marts nåede de frem til målet i Sudibugten, Tanzania.

Og her må så tilføjes: Krigen kunne ikke holdes ude af Afrika, englænderne preskede fra nord, - man husker måske fra film-

»Marie af Stettin« efter bombardementet.
Mandskabet er ved at rydde op.
På fotoet er skudhullerne markeret
med hvide krydser

Christiansfeld Lokalhistoriske Arkiv

På dette tyske kort vises sejlturen fra Wilhelms-
hafnen til Tysk Østafrika. Det er uvist fra hvilken
tysksproget publikation kortet oprindeligt stammer.
Christiansfeld Lokalhistoriske Arkiv

en »Out of Africa« om Karen Blixen, at man mobiliserede i Kenya, belgierne med general Olsen fra Kalundborg fra vest, portugiserne fra syd og til søs blokade af englænderne. Tyskerne stod ganske alene med en forholdsvis beskeden hær. Deres mål var at binde så mange europæiske tropper som muligt, så de ikke kunne kæmpe i Europa, og det lykkedes ganske godt. Tyskerne drev faktisk gæk med englænderne under hele verdenskrigen og blev aldrig slået. Måske har man hørt navnet von Lettow-Vorbeck, han var den tyske generalmajor og var rejsefælle med Karen Blixen, den eneste dannede person, der var ombord, skriver Blixen om sejlturen til Kenya i 1913.

Skibet nåede Deutsche Ostafrika i god behold, og man kunne begynde losningen. Værdien af lasten var 20 mill. Reichsmark, et svimlende beløb, men det var også nødvendigt med nye forsyninger: kanoner, maskingeværer, ammunition, medicin, forbindsstoffer, frimærker og en hel masse andet. Rygter fortæller, at der skulle have været 50.000 bærere i gang

med at slæbe lasten frem mod Dar es Sa-laam, en strækning på 500 km igennem urskov og på dårlige veje.

Så gik det galt. Englænderne fik øje på skibet og bombarderede det, så hele overbygningen blev smadret. Besætningen gemte sig i urskoven rundt om, men da der blev ro igen, sneg de sig ombord. Her kunne maskinmesteren konstatere, at dampmaskinen var nogenlunde uskadt, han mente, at »Marie« kunne gøres søklar igen, hvorefter besætningen fik valget: Vil I sejle med videre, eller vil I kæmpe på landjorden?

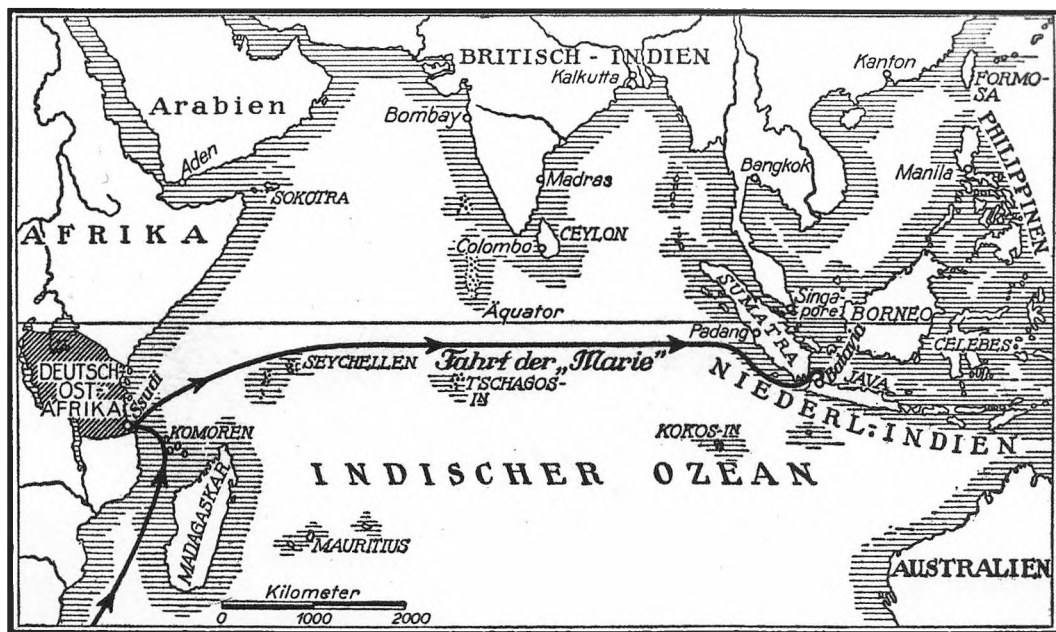
De fleste ville sejle videre. Det fik de lov til af den tyske kommandant, da det hed sig, de skulle sejle til Java nogenlunde lige mod øst for at hente ris og så sejle tilbage. I ly af natten sneg de sig igen forbi englænderne, og den 12. maj 1916 kunne de se land. Java var nået. Her kiggede man noget, da de sejlede ind i havnen i Batavia, der nu er hovedstaden i Indonesien, hedder Jakarta og ligger i det, der dengang hed Hollandsk Ostindien. En

rejse fra Bremerhafen på 4 måneder og en strækning på hen ved 28.000 km var slut.

Og hvad så?

Ja man kiggede noget, da et tysk handels-skib dukkede op i så miserabel tilstand. Havnelægen kom ombord, de syge blev bragt på hospital, de fik tøj, penge, cigarer og en masse andet. Nis skriver, at aldrig har han været så glad: nu var rejsen slut. Det korte af det lange: Selvom de var tyskere på papiret i hvert fald, og de var kommet til en hollandsk koloni, der var blokaderamt af englænderne, havde de det som blommen i et æg og kunne nogenlunde frit bevæge sig omkring, men hjem kunne de ikke komme.

Nogle flygtede, men Nis blev og begyndte at kigge sig om efter arbejde. Det lykkedes til dels, det kneb jo med papirer, men han endte med at få et godt arbejde. Han blev ansat ved telegrafvæsenet, hvor man netop var i gang med at installere en automatisk telefoncentral fra L. M. Eriksen i Stockholm, og man skriver endnu

Kortet viser skibets rejse fra Østafrika til Batavia på Javas nordkyst. Må stamme fra samme tysksprogede publikation. Christiansfeld Lokalhistoriske Arkiv

Nis A. Jacobsen
efter han fik arbejde
for telefonselskabet.
Her kom han til at
høre til i det bedre
selskab i Hollandsk
Ostindien

Christiansfeld
Lokallhistoriske
Arkiv

ikke 1920. Det var praktisk nok, at han kunne tale noget, der lignede svensk, for der var også to svenske ingeniører købt med til montagen. Sådan gik det slag i slag, han mødte mange sjove mennesker, og som billedet viser, blev han faktisk en forholdsvis stor mand derovre. Da krigen var forbi i 1918, fejrede man genforeningen med en kæmpesfest, det var jo lovet Nordslesvig, det var ganske vist for tidligt, men alligevel ...

Ovenstående artikel har tidligere været bragt i *Langs Fjord og Dam*.
Lokallhistorie omkring Haderslev. 2015

Kilder: Nis A Jacobsens privatarkiv i Christiansfeld Lokallhistoriske Arkiv. Nis A. Jacobsen: *Under Dannebrog til Østafrika og Indien. Dagbogsoptegnelser fra Verdenskrigen*. Christiansfeld, 1940.

Sven Borregaard er elingeniør og bor i Skovbølling ved Haderslev. Han er udlært som elektriker i Fjerritslev, ingeniør fra Aarhus teknikum og ansat på Haderslev Tekniske Skole/EUC-SYD 1972-2007. Udsendt af Udenrigsministerie for DANIDA til Tanzania for at starte et skolevedligeholdelsesprojekt 1981-1983. Pensioneret 2007. Interesserer sig for historiske spørgsmål og er kustode på Grænse- og Genforeningsmuseet nord for Christiansfeld

Hjem igen

Hvordan kom han tilbage til Danmark? Det var ikke så nemt med tyske papirer, men endelig i begyndelsen af 1920 lykkedes det. Han påmønstrede det gode skib Selandia fra ØK, verdens første diesel-drevne skib, som maskinist og kom således til København. Han skriver, det var med et vist vemod, han forlod Java efter tre et halvt år.

Han kom i laser og pjalter, og nu rejste han derfra som en holden mand med penge på lommen. Således gik han i land i København foråret 1920. Afstemningen den 10. februar nåede han ikke, men han var med, da kong Chr. X red over grænsen nord for Christiansfeld den 10. juli. Da var det også næsten 5 år siden, han havde haft orlov og været hjemme.

Han var klar til at genoptage sit arbejde som el-installatør. I 1930'erne solgte han forretningen til installatør Schulz, som i 70'erne solgte den til Andreas Gaarde, hvor en blev videreført under navnet AG Electric. Gaarde solgte den for nogle år siden til de nuværende ejere. For en god ordens skyld må forfatteren tilføje, at han har undervist elektrikerlærlinge fra de tre sidste firmaer på Haderslev tekniske Skole, nuværende EUC-SYD.

JARUPLUND HØJSKOLE

Nordens sydligste højskole

Af Kristian Kjær Nielsen

Artikler
og digte

Portrættet af dette års skole, Jaruplund Højskole, rummer forhistorien og kampen for at få oprettet en højskole i Sydslesvig samt beretningen om de fem forstandere, der satte hver deres præg på skolen og de udfordringer, Jaruplund Højskole står over for i dag.

Foreningen for Højskoler og Landbrugs-skoler udgav i 1894 i anledning af 50 års jubilæet for oprettelsen af Danmarks første folkehøjskole i 1844 i Rødding en bog med meddelelser fra skolerne af Hans Rosendal.

Denne bog indeholder en meget interessant fortegnelse over alle danske folkehøjskoler, som er oprettet i de første 50 år af højskolernes historie, både stadig bestående i 1894 og de allerede lukkede. 146 skoler i alt. Nogle skoler var knapt åbnet, før de atter var lukket igen, men bogen viser den utrolige aktivitet, der fandt sted overalt i Danmark for at åbne store og små lokale dannelsessteder for datidens befolkning.

Nummer 25 i fortegnelsen er Aagaard Landboskole, Oversø Sogn ved Flensborg. Den korte beretning om skolen lyder således: »Skolen oprettedes 1863 af cand. pharm. J. A. Wiinsted, der ved Hjælp af et rentefrit Laan af Statskassen paa 20.000 Kr. købte Gaarden Aagaard i Oversø Sogn, en Mil Syd for Flensborg for 32.000 Kr. Gaarden har 120 Tdr. Land let Jord, hvorved der gaves Eleverne Lejlighed til praktisk Øvelse i Landbrugsfagene. Skolen

ophævedes 1889.« Om det første skoleår 1863-64 er der anført 17 elever om vinteren og 6 om sommeren. I rubrikken anmærkninger står der: »Efter 1869 er der af Hensyn til de mærkelige Forhold, hvorunder den Slags Skoler, nu maa arbejde, ikke ført Bog over Eleverne. - Af samme Grund opgives heller ikke den Understøttelse, Skolen kan have modtaget.«

Med Sprogforordningen af 18. december 1888 var det slut med mulighederne for at holde dansk folkehøjskole på dansk i Slesvig, idet forordningen gjorde tysk til obligatorisk undervisningssprog i alle fag med undtagelse af religion i alle kejserrigets flersprogede grænseområder. Aagaard Landboskole indstiller undervisningen i 1889, men i beretningen står der om højskolens anden og sidste forstander, seminarist H. M. Tofte, fader til det kendte billede »de sønderjydske piger«, at han ved bogens udgivelse i 1894 endnu boede på gården.

De første slesvigske højskoler

Højskolen i Aagaard var ikke en enlig sva-le i Slesvig. Højskolens første forstander,

*Buste af Adolf Knudsen i Jaruplund
Højskoles dagligstue*

J. A. Wiinsted, kom fra Rødding Højskole, den første højskole i landsdelen, og fra Aagaard udklækkedes flere nye forstandere til højskoler syd for Kongeåen. I 1865 oprettedes Søgaard Højskole ved Vamdrup med Aagaard-læreren seminarist D. H. Ross som forstander, og i 1869 åbnede Højskoleforeningen for Als og Sundeved Sandbjerg Højskole ved Als-sund med cand.theol. premierløjtnant Adolf Knudsen som forstander. Sandbjerg Højskole blev dog allerede i 1874 lukket af magthaverne, berettes det i bogen med meddelelser om højskolerne.

Fra 1889 var det altså slut med at drive dansk folkehøjskole i Slesvig, og først efter Anden Verdenskrig blev det atter muligt at åbne en ny højskole i den del af landsdelen, som nu hed Sydslesvig, nemlig den nuværende Jaruplund Højskole.

Rødderne tilbage til de gamle slesvigske højskoler finder man i dag i Jaruplund Højskoles dagligstue, hvor der bag flyglet står en portrætbuste i marmor af den gamle slesvigske højskolemand, premierløjtnant Adolf Knudsen. Hvor busten oprindeligt kommer fra, melder historien intet om.

De første initiativer

Med udgangspunkt i Harreslev lige syd for grænsen havde vandrerlærer Niels Kjems sammen med sin kone Anna været en uvurderlig drivkraft i børne- og ungdomsarbejdet i Sydslesvig siden 1920 og havde selv i mellemkrigsårene holdt højskole for nogle få kvindelige elever om vinteren. Niels Kjems, der var fra Sdr. Hygum, havde før Første Verdenskrig været på flere højskoler i Danmark og uddannet sig ved Askov Sløjdskeole og siden i gymnastik i København, hvor han også gik på Statens Lærerhøjskole. Kjems opterede for tysk statsborgerskab i 1920 for at kunne udføre et folkeligt arbejde i Sydslesvig for de danske, der ikke kom hjem til Danmark ved Genforeningen.

Allerede i sommeren 1945 kontaktede Niels Kjems højskoleforstanderne Hans Lund på Rødding Højskole og J. Th. Arnfred på Askov Højskole for at få dem med på tanken om at oprette en dansk højskole i Sydslesvig. Der var ikke langt fra tanke til handling, og allerede i august måned besluttede de to forstandere sammen med Niels Kjems, at der skulle rejses en højskole i Sydslesvig.

Der blev sat en indsamling i gang ved hjælp af 35 høj- og landbrugsskoler i Danmark. Der kom penge fra tidligere højskoleelever og også fra en del andelselskaber, ligesom forstander Johannes Dons Christensen fra Ladelund Landbrugsskole indtrådte i indsamlingskomitéen. Mellem 250.000 og 300.000 kroner blev der indsamlet. Ikke nok til en stor og flot højskolebygning, men nok til at man i 1947 kunne indkøbe flygtningebarakker og inventar fra lejrene i Blåvand og Oksbøl.

Som forstander for højskolen fandt man cand. mag Jørgen Jessen, der under krigen havde været lærer på Danebod Højskole på Als. Under et besøg i Sydslesvig i 1939 havde Jørgen Jessen lagt vejen forbi Sankelmark sø, ikke langt fra

Aagaard. Det var selvfølgelig her, den nye højskole skulle ligge. Den 10. september 1947 forpagtede Dansk Skoleforening, ved en 99-årig kontrakt, 2 hektar jord af gårdejer Wilhelm Thomsen ved søens sydlige ende. Forpagtningsafgiften, der blev forhandlet mellem Thomsen og gårdejer Johann Buddach, blev aftalt som det 2 Zentner eller omregnet 2,5 tons rug til enhver tid kostede. Denne ordning garanterede prisstabilitet med hensyn til en usikker Rigsmark og en eventuel ny valuta i efterkrigstidens Tyskland.

Der blev lavet tegninger til den nye højskole, værelser, skolestuer, lærerboliger, og alt det der skulle til, og i februar 1948 blev der sendt ansøgning til ministeriet for undervisning i Kiel om godkendelse af byggeriet. Godkendelsen gik hurtigt igennem, og alle glædede sig til at komme i gang. Men glæden varede kort, én var nemlig ikke taget i ed, fhv. ubådskaptajn, landråd Friederich Wilhelm Lübke, gård-ejer i Aagaard.

En kæp i hjulet

Under Anden Verdenskrig havde Lübke været leder af den tyske marines udstationering i Århus, hvor han modigt havde sat sig imod jødernes internering i 1943. Nu var han landråd og leder af Kredsdagen i Landkreds Flensborg. Kredsdagen skulle give den endelige byggetilladelse, og Lübke syltede sagen. Tiden brugte han på at overbevise Thomsen om, at den indgåede forpagtningskontrakt var lovstridig og i strid med den britiske militærregerings forordning til sikring af den tyske valuta. Det endte med, at Thomsen opsagde kontrakten, som han havde indgået med Dansk Skoleforening.

Det kom nu til samtaler mellem Lübke og repræsentanter for det danske mindretal, som Lübke i sin grundholdning ikke havde noget imod, hvorimod han var imod den nydanske offensiv og deres repræsentanter. Lübke havde endog i

eftersommeren 1945 været fortaler for at Sydslesvig skulle tilfalde Danmark for at undgå en evt. russisk besættelse af Kielerkanalen. Han havde ført samtaler herom i den danske skole i Jaruplund og rejst rundt blandt bønder på Angel for at fremme dette syn.

Som formand for den tyske grænseforening var Lübke bekendt med, at der allerede i Weimartiden i Den tyske Skoleforening for Nordslesvig havde været overvejelser om at rejse et kursuscenter i det historiske landskab ved Sankelmark sø. Overvejelser, som dengang var faldet til jorden på grund af manglende økonomiske midler.

Under ovennævnte samtaler om højskolens placering ved Sankelmark, foreslog Niels Bøgh Andersen derfor, at der kunne lægges en dansk højskole ved siden af en tysk højskole, så disse to skoler kunne tjene en fredelig kappestrid mellem de to kulturer i grænselandet. Lübke var ikke afvisende overfor dette forslag, men bandt det sammen med et krav om, at det danske mindretal skulle gøre en indsats for at få genåbnet den tyske højskole i Tinglev, hvilket repræsentanterne for det danske mindretal måtte afvise, da det overskred deres muligheder.

Efter disse samtaler afviste Lübke egenmægtigt at give Dansk Skoleforening en byggetilladelse, hvilket gav en del uro hos mindretallet. Lübke tog derefter ansøgningen om byggetilladelse op i Kredsdagen, hvor den blev afvist. Siden udtrykte Lübke i en tale under valgkamp i 1948: »- vi vil ikke have en dansk folkehøjskole ved Sankelmark sø«. Herefter rettede Skoleforeningen blikket andetsteds hen.

De første år i Jaruplund

Blikket faldt på Røhmindes jord ved Jaruplund. Her tilbød gårdejer Meta Røh, at Skoleforeningen ganske gratis kunne overtage et stort stykke jord. En bar mark, der omkransede en gammel mergelgrav.

De tyske myndigheder slog sig stadig i tøjet, men endelig i august 1949 kom byggetilladelsen. Barakkerne fra Oksbøl og Blåvand, som i mellemtiden havde været oplagret på Olmerstoft ved Bov, blev fragtet til Jaruplund, hvor arbejdet med deres genopførelse blev ledet af Jørgen Jessen.

Jaruplund Højskole blev indviet på Grundtvigs fødselsdag den 8. september 1950. Dansk Skoleforening i Flensborg overtog nu driften af højskolen sammen med Sønderjydsk Skoleforening, hvis formand Hans Jepsen Christensen kom i bestyrelsen sammen med indstillingsudvalget, skoledirektør Bernhard Hansen og Niels Kjems.

Oprindeligt var planerne for Jaruplund Højskole, at skolen fortrinsvis skulle være for unge fra Danmark, medens kun en lille del af eleverne skulle komme fra Sydslesvig, idet de unge fra Sydslesvig selvfølgelig skulle på højskole oppe i Danmark. Men allerede fra højskolens start måtte man indse, at en sådan fordeling af elever ikke kunne lade sig gøre.

I stedet måtte man satse på at hente eleverne i selve Sydslesvig til sprogkurser i dansk og til den tids almindelige højskolefag, som var dansk, historie, litteratur, regning, sang og gymnastik. For de kvindelige elever blev der undervist i håndarbejde, og for de mandlige blev der lavet et lille værksted, hvor de kunne få undervisning i sløjd af Niels Kjems.

Som på en klassisk dansk højskole var der 3 måneders sommerhøjskole for kvindelige elever og fem måneders højskole om vinteren for unge mænd, men fra 1952 kunne kvinderne også være med om vinteren. Elevtallene svingede mellem 12 og 26 på elevholdene de første år af skolens liv. Højskolen påtog sig også at oprette forberedende kurser til optagelse på lærerseminarier i Danmark, såkaldte præparandkurser, som stod på fra september til marts og afsluttedes med eksamen. Der var brug

for uddannelse af lærere til de mange nye danske skoler i Sydslesvig.

På højskolen underviste skolens forstanderpar, Bodil og Jørgen Jessen, samt nogle enkelte fastansatte lærere. En af de første var Aage Rasmussen, der senere blev lærer på Rønshoved Højskole og derefter virkede i mange år som forstander for Sundeved Ungdomsskole. En anden var Asbjørn Mandøe, der efter en tur om ad Rønshoved og Vallekilde højskoler blev forstander for Ry Højskole. Herudover knyttede skolen en række timelærere til sig, som dækkede fag, de fastansatte ikke kunne påtage sig.

Ud over de lange 3 og 5 måneders kurser oprettede højskolen også en lang række korte kurser og stævner hen over hele året. Navnlig i efterårsmånederne og i jul og nytår, tiltrak disse kurser folk både fra Danmark og Sydslesvig.

For eksempel blev der i forbindelse med Sydslesvigs danske Ungdomsforeningers ungdomsuge i anledning af SdU's 30 års jubilæum i oktober måned 1953 afholdt et lørdagsstævne på højskolen under mottoet »Hjemvendte højskoleelevers indsats blandt sydslesvigsk ungdom«. Man var blevet opmærksom på, at alt for få af de unge sydslesvigere, som havde været på højskoleophold i Danmark, gik ind i ungdomsarbejdet som ledere, når de vendte tilbage til Sydslesvig. Her holdt Niels Kjems bl.a. et opmuntrende foredrag om »Hjemvendt ungdoms indsats i Nordslesvig efter Genforeningen«.

Med Bøgh Andersen som forstander

I 1954 sagde Jørgen Jessen efter opfordring ja til fra april måned samme år at påtage sig at blive forstander for den store Vallekilde Højskole i Odsherred på Sjælland. Der skulle nu findes en ny leder til den lille økonomisk trængte Jaruplund Højskole.

»Fra barnsben har højskolen været med i mine drømmerier. Det skyldes mors for-

tællinger. I vort uberørte barnesind fik vi den opfattelse, at højskole var et sted, hvor man var så glad, at man dansede og sang dagen lang«, således indleder Niels Bøgh Andersen i sine erindringer afsnitte om tiden på Jaruplund Højskole. Og det blev netop sydslesvigeren, rektor for Skolen ved Frederikshøj på Aabenraa-gade, Sydslesvigsk Forenings formand: Niels Bøgh Andersen, der som ny højskoleforstander sammen med sin kone Ingrid i maj måned flyttede fra hjemmet i Harreslev og ind i de beskedne rammer i barakkerne, der endnu udgjorde Jaruplund Højskole.

Med Niels Bøgh Andersens indtog på Jaruplund kom der noget nyt til højskolen. Bøgh eksperimenterede, udtalte Rolf Lehfeldt til Jaruplund Højskoles 50 års jubilæumsskrift. Bøgh lagde nemlig ud over det historiske og poetiske, også stor vægt på det legemlige og på håndens arbejde. Der blev sat gang i keramikundervisning, og der blev sat gang i vævning. For at det hele ikke skulle ende i kreativt kaos, indkaldte Bøgh fagligt kompetente undervisere til i perioder at undervise i kunstfagene. Blandt disse var den unge billedhugger Claes Birk, der fast underviste en måned hvert år.

Også fast havearbejde for eleverne var en del af højskoleopholdet hos Bøgh. Den helt unge Anke Werner, der senere udfyldte en stor plads som børnehaveleder i Sydslesvig, opholdt sig en vinter på Jaruplund Højskole og fortæller, at eleverne en solrig forårsdag hellere ville sidde i solen ved søen end deltage i undervisningen, hvorefter Bøgh dukkede op med et bundt haveredskaber, og så var det bare om at gå i gang med at fjerne ukrudt. Sidst på dagen, da Bøgh syntes det var nok, sagde han, at nu havde eleverne tjent 100 DM til deres studierejse til Holland.

Bøgh mente nemlig også, at eleverne havde godt af at se noget andet end højskolen og det omliggende Sydslesvig, og

derfor foretog han på alle elevhold rejser ud i Europa. Holland var dengang et yndet rejsemål for danske højskoler, og her kom Bøghs store kendskab til den klassiske og nyere europæiske kunst til udfoldelse, når han præsenterede eleverne for de verdenskendte hollandske malere i Amsterdam. Til Jugoslavien og Sovjetunionen gik rejserne også, ja, to gange tog han oven i købet eleverne med til Egypten.

Jaruplund Højskole får nye bygninger

Barakkerne fra Oksbøl og Blåvand var i længden ikke egnede til højskoleophold for unge. Hen i slutningen af 50'erne lykkedes det derfor Bøgh at skabe økonomi til i årene 1958 til 62 at bygge først nye elevboliger med centralvarme og siden en ny hovedbygning med undervisningslokaler, bibliotek og en stor gymnastiksal med scene, hvor eleverne ud over kendte skuespilforfatteres teaterstykker kunne opføre stykker, som de selv havde skrevet. Sammen med de nævnte byggerier blev der også plads til at bygge en ny forstanderbolig og lærerhuse.

Blandt Jaruplund Højskoles lærere i Bøghs tid var Rolf Lehfeldt, der i 25 år var tilknyttet højskolen. Allerede da Bøgh overtog skolen i 1954, bad han Lehfeldt om at passe skolens regnskaber og ellers undervise i fag der var oppe i tiden. Side-løbende fungerede Lehfeldt som forretningsfører for institutioner i mindretallet og på et senere tidspunkt som partisekretær for SSW i Landdagen i Kiel og gruppeformand for partiet i Flensborg byråd. En anden af lærerne, var den unge Dieter Küssner, der som barn havde gået i skole hos Bøgh, og som nu, efter at have været elev på Jaruplund, Kerteminde og Vrå højskoler kom til Jaruplund med en lærereksamen fra Tønder Seminarium.

I 1972 var det tid for Ingrid og Niels Bøgh Andersen til at sige farvel til Jaruplund Højskole. De var kørt trætte af rige-

lig meget arbejde. Et vilkår, som mange højskoleforstandere har måttet leve under. »Den ene time kunne vi ligge ude i haven og rode ukrudt væk, og næste time skulle man stå på talerstolen og fortælle beåndet om det, der gør livet rigt«, skriver Bøgh i sine erindringer om de mange år på Jaruplund. De tog afsked med højskolen og flyttede om på Jaruplundgård, hvor dørene ligesom på højskolen altid stod gæstfrit åbne.

Med Karl Andresen bliver Jaruplund en »kunsthøjskole«

Tiden var kommet til, at der atter skulle findes et nyt forstanderpar til højskolen. I Vanderup havde sydslesvigeren Karl Andresen været skoleleder i 20 år. Karl stammede fra Kalleshave i nærheden af Læk, og han havde efter voldsomme oplevelser som tysk soldat under krigen sammen med sin kone Ellen næsten holdt en slags højskole for den lokale danske befolkning på deres skole. Det gav dem mod på at søge stillingen i Jaruplund.

Det blev til syv år på Jaruplund Højskole, hvor en væsentlig del af højskolevirksomheden blev at fortsætte det arbejde, som Bøgh havde sat i gang, med mange korte ugekurser, efter at højskolen havde opgivet at afholde den traditionelle sommerskole for unge. Vinterskolen for unge elever lykkedes det for Ellen og Karl at holde fast i, men ofte med små hold. Karl havde forstået, at højskolen skulle tilpasse sig den til enhver tid aktuelle nutid, og her kom Karls evner, dels som en stor kender af Sydslesvig, men også som en af de få udøvende danske kunstnere i Sydslesvig, til at udfolde sig. I Karl Andresens tid blev Jaruplund Højskole nærmest en lille dansk kunsthøjskole.

En af vor tids store billedkunstnere, Maja Lisa Engelhardt, gjorde sine første erfaringer med kunsten hos Karl Andresen på Jaruplund. I dag finder vi hendes store værker på Christiansborg, i et utal

af danske kirker og senest har hun og hendes mand, Peter Brandes, stået for udformningen af det spændende vikingetidsmuseum i Gammel Lejre, hvor en endevæg beherskes af hendes store keramiske relief, »Mark«.

For 25 år siden skrev Karl i et brev til mig: » - hvorledes hver generation griber højskolearbejdet an er i grunden ikke så vigtigt, hvis bare det der gives, gives helhertet. Grundtvig skal ligesom myterne og Kold, oversættes og omsættes til nutidssproget. Uden nyvurdering og nytolkning vil det være gammelmandssprog, der ikke når frem til begge øjne og begge ører, - og i dag med så mange ubrugte og uudnyttede hænder, skal vi også være dem, der viser vejen frem til, at hænder også er redskaber til at formidle tanker og visioner«.

Ellen og Karl havde sat syv år af til forstanderhvervet på Jaruplund Højskole, og da disse år var gået, brød de op for at afslutte deres skolearbejde som ledere af Harreslev danske Skole.

Musik og flere korte kurser

Som ny forstander for højskolen ansatte man gymnasieoverlærer Egon Rasmussen, der i otte år havde arbejdet på Duborg Skolens realafdeling og været timelærer hos Karl Andresen på Jaruplund Højskole. Egon Rasmussens kompetencer omfattede særlig klassisk musik, og han var en flittig brugt anmelder af musik i Flensborg Avis. Desuden var andre af hans styrker litteratur og historie.

I Egon Rasmussens tid som forstander blev kortkursusvirksomheden udvidet kraftigt, ligesom den blev det på mange andre danske folkehøjskoler i 80'erne. Antallet af højskoler i Danmark var steget, og konkurrencen om de unge elever til vintrenes lange kurser var skærpet. Nye fag kom desuden på skemaet, så som musik og folkedans. En af højskolens betydelige lærere var dengang vade-

Jaruplund Højskoles foredragssal

havsdigteren Jens Rosendal fra Ballum. I Egon Rasmussens tid kom også den markante foredragssal til. Den var tegnet af den kendte danske flensborgarkitekt Povl Leckband og bygget i auditoriestil ned mod søen.

Efter 15 år som forstander gik Egon Rasmussen på pension og flyttede til Gråsten. Atter skulle der findes en ny forstander til højskolen, hvilket ikke kom til at gå helt stille af. Blandt ansøgerne til stillingen fandt højskolens daværende bestyrelse en kandidat, som den fandt egnet, og som blev indstillet til ansættelse af den ansættende myndighed, der dengang var og stadig er Dansk skoleforening for Sydslesvig. I det sydslesvigske bagland rejste der sig imidlertid uro mod bestyrelsens indstilling. Stærke kræfter pegede på, at højskolens tidligere lærer i Bøghs tid, Dieter Küssner, burde have stillingen.

Dieter Küssner vender tilbage

Dieter Paul Küssner var allerede på tale som Bøgh Andersens efterfølger, da han gik af, og var den som Bøgh havde ønsket

sig som sin efterfølger. Med sine kun 29 år var Küssner blevet vurderet med skepsis, og blev af datidens system betragtet som en rebelsk uomager præget af 68'ernes ungdomsoprørere.

Dieter Küssner var imidlertid blevet ældre og havde været højskolelærer på Krabbesholm og Try højskoler og været højskoleforstander på den store Egmont Højskole ved Hou, inden han nu atter havde slået sig ned i Sydslesvig, hentet til Flensborg som redaktør af månedsbladet Slesvigland. Dieter Küssner var ikke mere til at komme udenom, og højskolens bestyrelse måtte trække sin indstilling tilbage. Dieter Küssner kunne derfor sammen med sin kone Vibeke endelig rykke ind på Jaruplund Højskole som forstander i 1994.

Med Dieter Küssners indtog på højskolen kom der nye initiativer til. Dieter tog konsekvensen af højskolens placering i landsdelen mellem Norden og Europa. Allerede i Küssners første kursusprogram for sommeren 1995 tilbydes et fjorten dages rejsekursus til det Grønland, som han allerede dengang var en stor kender

Den nye kursussal

af. Kurser som Dieter, selv efter sin pensionering, stadig leder for højskolen. Alle, som har mødt Dieter Küssner, har ikke kunnet undgå at lægge mærke til hals-smykket, som han bærer: et lille isbjørnehoved udskåret i narhvaltand. Norden kom til at betyde mere for højskolen. Færøerne kom med på rejseprogrammerne. Dieter Küssner bemærker selv i jubilæumsbogen, at Jaruplund er Nordens sydligste højskole, der gerne arbejder for mellemfolkelig forståelse med mindretalslivet som erfaringsgrundlag, hvor vi dagligt udfordres af forskelligheder uden at opgive os selv. Derfor Grønland og Færøerne.

Da det gik op for ham, at de nærmeste tyske kursusinstitutioner, Akademie Sankelmark og Nordsee Akademie i Leck havde fået regionale midler til byggeri fra Kiel og EU, søgte han i samarbejde med Anke Sporendonk, SSW's repræsentant i Landdagen i Kiel, midler til en udbygning af højskolens kursusfaciliteter. Ud over de egentlige højskolekurser, lagde højskolen efterhånden også hus til mange kurser for organisationer og til efteruddannelsesvirksomhed for Dansk Skoleforening i Sydslesvig.

Nye tilbygninger og grønlandsk kunst

Arkitekt Povl Leckband blev igen inddraget, og han tegnede de tilbygninger og nye bygninger, som skolen havde brug for, tegninger som blev vedlagt ansøgningerne til Kiel, EU og Folketinget. Efter ihærdigt arbejde fra Dieter Küssners side, kom midlerne i hus, og skolen kunne ved Dieters afgang som forstander i 2014 tage nye tiltrængte undervisningslokaler, kontorer, nyt køkken, en ekstra spisesal og en meget flot pyramideformet kursussal i brug.

Dieter Küssner fandt desuden penge til udsmykning af den nye kursussal, hvor der nu hænger fem store malerier malet af Aka Høegh, der er en af Grønlands betydeligste kunstnere, kendt og elsket over hele Grønland for sin kunst. Dieter er en nær bekendt af Aka og hendes mand forfatteren og fotografen, Ivars Silis, som ofte har besøgt Jaruplund Højskole, og som Dieter bruger som foredragsholdere, når han med sine grønlandskurser besøger deres hjemby Qaqortoq i det sydlige Grønland.

Aka Høegh stod i ugevis på loftet oppe i højskolens kunstværksteder og udførte sine billeder. Tre hænger nu modsat salens

indgang, således at tilhørere under foredrag kan lade tankerne forsvinde ind i billedernes horisont, og når man siden forlade salen, mødes man på hver side af udgangsdøren af to store billeder med kyst og små huse, således at man atter kan komme i land.

Højskolens bestyrelse havde aftalt med Dieter Küssner, at han først skulle gå på pension, når byggeriet var færdigt, og da man begyndte at kunne se afslutningen på det, kom bestyrelsen på et spændende arbejde, der også involverede et længere livtag med Dansk Skoleforening i Sydslesvig for at få afklaret bestyrelsens kompetencer og Skoleforeningens, som er ansættende myndighed for hele det danske skolevæsen i Sydslesvig.

Efter en del afklarende samtaler mellem højskolens bestyrelse og Skoleforeningen endte det hele lykkeligt, og efter gennemgang af mange ansøgninger afsluttedes ansættelsesforløbet med at fhv. major og tidl. højskoleforstander for Den Sønderjyske Højskole for musik og teater i Toftlund, Karsten Biering Dressø, fra oktober 2014 blev ansat som Jaruplund Højskoles nye forstander.

Jaruplund Højskole i dag

Karsten har som ny højskoleforstander

fået mange udfordringer at se til. I disse år lider en del højskoler i landets udkanter af lav søgning blandt unge til de traditionelle lange vinterkurser, og det er også en virkelighed for Jaruplund Højskole.

Heldigvis vejes dette op af rigtig god søgning til højskolens mange korte kurser, hvor Karsten og hans medarbejdere hele tiden arbejder med nye initiativer. Der er blevet skabt en støttekreds, hvor kredsens formand har fået plads i skolens bestyrelse, og der er åbnet for, at man kan deltage som dagkursist på en del af skolens korte kurser.

Derudover får højskolen mange besøg af interesserede grupper og enkeltpersoner, som gerne vil se højskolen og høre om den. Karsten Dressø viser gerne rundt og fortæller. Undertiden bliver der også tid til sang, kaffe og kage på højskolen for disse besøgende. Andre grupper og foreninger henvender sig desuden for at få højskolen til at arrangere et kort kursus for sig, hvilket højskolen altid er åben overfor.

Fremtidens udfordringer for en folkehøjskole, dens medarbejdere og forstander er nu som altid hele tiden evnen til at forstå tidens signaler, at kunne flytte sig og at tilpasse sig virkeligheden.

Kristian Kjær Nielsen, fhv. højskoleforstander, årgang 1947. Fra 1980 ansat som højskolelærer ved Uge Folkehøjskole og fra 1981 på Rønshoved Højskole. I 1989 højskoleforstander for Odder Højskole og fra 1994 til 2011 højskoleforstander for Højskolen på Helnæs. Nu pensionist, forfatter og foredragsholder. Formand for Jaruplund Højskole og næstformand for Sprogforeningen. Bosiddende på Gendarmstien ved Flensborg Fjord ved Munkemøllebugten

Kilder:

Danmarks Folkehøjskoler og Landbrugsskoler 1844-1894, ved H. Rosendal, Odense 1894
Sydslesvig i Dag, Den store Sydslesvig-Haandbog, ved G.K. Brøndsted, København 1955-56
Niels Bøgh Andersen, Forstander på Jaruplund, 1978
Barn og Ung i Sydslesvig 1900-1982, ved Jørgen Hamre og Johann Runge, 1986
Slesvigland, Årgang 1994 nummer 4
Jaruplund Højskole 50 år, ved Dieter P. Küssner og Georg Buhl, 2000
Vibeke Winge, Dansk og Tysk i Slesvig, Meddelelser fra Thorvaldsens Museum, 2001
Michael Freund, Rückschauend Voranschreiten, Die Gründung der Akademie Sankelmark, 2002
Artikler fra Flensborg Avis
Mundtlige meddelelser til forfatteren fra Dieter Küssner, 2017

ET ÅR MED FÆLLESSKAB OG UDFORDRINGER I DE BOGLIGE FAG

FRA 8. - 10. KLASSE

Bovrup Storegade 5
6200 Aabenraa
Tlf. 74 68 03 11
www.sundeved-efterskole.dk

 Sundeved
EFTERSKOLE

Når du er færdig med
at læse Almanakken...

– så tag en tur til

Sønderborg

Få øje på de mange muligheder her:
www.sonderborg.dk

Sønderborg

Ringriderfester, historiske ture, klassiske **koncerter i Alsion**, Danmarks største **skulpturpark**, **rock** under åben himmel, **festivaler**, i båd, til fods eller på cykel i **naturen**, **revy**, fællessang, cafeliv, **oplevelsespark**, museer, **møller**, ballet, **kunstscole**, udstillinger, **masser af butikker**, gode råvarer til bordet – **Ja, vi ku' blive ved!**

Af Britta Slot Johnsen

Min fars dagbøger

Tidligere forstander og borgmester Hardy Knudsen, der for 25 år siden var med til at genstarte Sønderjysk Almanak, skrev dagbøger hele sit liv.

Min far begyndte at skrive dagbøger, da han var 20 år gammel. I det allerførste opslag skriver han: »Jeg har besluttet mig til at føre dagbog; om jeg kan gennemføre det, skal tiden så vise«. At det lykkedes ham at gennemføre det, kan der vist ikke være tvivl om: det sidste notat i dagbøgerne er fra januar 2014, ca. en måned før han døde. 73 år oplevet og beskrevet af samme person er noget af en bedrift og samtidig også et interessant tidsbillede.

Min far blev født på Nørrebro i København i 1920 som søn af en enlig mor. Da han er 8 år gammel, dør hun, og nabokonen og en børnehavelærerinde tager sig af ham og sørger for, at han kommer

Hardy som 19-årig i moderigtig habit og slips

i pleje på gården Kallehave i Vestjylland hos familien Lauridsen. Her vokser han op sammen med seks søskende, og efter et efterskoleophold på Rens Efterskole, er han landbrugsmedhjælper derhjemme eller på nogle gårde, og vi møder ham så i den første dagbog 20 år gammel som landbrugsmedhjælper på Højgård på Sjælland.

Dagbøgerne er en blanding af

detaljerede beskrivelser af det arbejde, han udfører, vejr og vind, de personer han arbejder sammen med og omgås samt hans tanker om strømninger i tiden, hans egen rolle og muligheder, hans tvivl på egne evner og hans kristne tro.

De første dagbøger – 1940-47

De første dagbøger er på en måde de mest interessante, fordi han stadig er ved at finde ud, af hvem han er og skriver sine tanker i den forbindelse. Den unge Hardy er en alvorlig og lidt moralsk ung mand. Han interesserer sig meget for andres holdninger og meninger og bruger tit vendingen »vi fik talt ud«, forstået på den måde, at han var meget optaget af samtaler og gerne ville vide, hvad folk indeholdt – om de havde »de rigtige meninger«. Han levede også et muntert ungdomsliv og gik meget til bal. Han så godt ud og var helt klart pigernes ven.

Opholdet på Gerlev Idrætshøjskole fik en afgørende betydning for far. Her fik han indpodet en forpligtelse til at bruge sin delingsføreruddannelse til at gå ud og gøre en indsats for den danske ungdom. Han tager straks fat på opgaven som gymnastikleder i den næste plads, han får. I en af dagbøgerne skriver han: »gymnastik er en slags værnepligt, vi alle skylder vores land.« Året efter deltager han i Drejlejreren, der har til formål at genopbygge Drejø. Her møder han som på højskolen mange forskellige mennesker og skriver bl.a. »Vi kommer ikke langt ved at opelske had til andre nationer, men ved at lære dem noget, der er bedre, end det de kender«.

I 1942 mister far i løbet af 3 måneder de to søskende, han føler sig mest knyttet til. Det er et hårdt slag for ham og kan ses i den alvorlige tone, de første dagbøger er præget af. Han møder også Karen, som han senere bliver gift med. Han finder ud af, at han vil være agronom og går i gang med at forberede sig til det og begynder på Landbohøjskolen i efteråret 1943.

Far er aktiv i modstandsbevægelsen, men skriver ikke direkte om det i dagbøgerne. Efter et forhør hos Gestapo går han under jorden, men skriver i dagbogen, at han afbryder studierne pga. af uro på Landbohøjskolen. Et sted skriver han dog:

»Mads er taget, Rosenkjær og Simony er døde, hvor længe går jeg selv fri«. Han testamenterer sine dagbøger til Karen og skriver i slutningen af dagbog nr. 2: »Det er det eneste, jeg kan efterlade mig som virkelig er mig selv«.

I 1945 genoptager far sine studier på Landbohøjskolen, han er nu forlovet med Karen, og de gifter sig i sommeren 1946. Han gør sig mange tanker om, at han gerne vil have et godt hjem og har høje idealer om, hvordan han bør leve. Han skriver bl.a.: »Det liv jeg selv skal leve, det liv, jeg skal leve med Karen, og det liv, vi skal leve med andre mennesker, det må vi leve i tro og bøn til Gud.« Far bliver agronom i 1947 og får med det samme arbejde som videnskabelig assistent på Statens Forsøgsstation i Store Jyndeved.

Assistent i Jyndeved og forsøgsleder i Borris

Nu begynder en uhyre travl periode i fars liv, som kan deles op i tre næsten lige store områder: familieliv, arbejdsliv og foreningsliv, hvor arbejde fylder mest. Mor og far arbejder begge to, mor som lærer, også efter at børnene er født, hvor de har diverse unge piger til at klare arbejdet i hjemmet. De får 3 børn i hhv. 1948, 1952 og 1953. De dyrker haven, deltager i foreningslivet og omgås familie, venner, kolleger og naboer. At far er så seriøs og målrettet, får ham også til at reflektere lidt over naboernes opfattelse af

Jyndeved Forsøgsstation 1942

ham: »en kontormand, der egentlig ikke er ret meget brug for«.

Fars arbejdsliv er præget af, at forstander Heick bliver valgt ind i Folketinget, og at far derfor kommer til at fungere som Heicks stedfortræder, hvilket giver ekstra arbejde i form af at føre stationens regnskab, lave indberetninger, forberede indlæg og foredrag for Heick samt tage sig af besøgende. Hans egentlig arbejde består bl.a. i at igangsætte og lede diverse forsøg samt passe laboratoriet. Laboratoriarbejdet er omfattende og tidskrævende, bl.a. fordi forsøgsstationen laver analyser for landmændene. Han arbejder ofte i laboratoriet til langt ud på aftenen.

De øvrige assistenter og far får efterhånden indført faste mandagsmøder, hvor Heick burde kunne være til stede, men ofte er han væk alligevel, hvilket skaber store frustrationer hos far, der i perioder overvejer at søge væk fra Jyndeved. Der kommer mange besøgende på forsøgsstationen, så her må alle assistenter træde til og vise grupper, organisationer og enkeltpersoner rundt. I løbet af en sommer kan der være op til 10.000 besøgende.

Far lever i høj grad op til sit mål om »at gøre en forskel« for ungdommen og i lokalområdet. Han leder gymnastik, gerne 4 – 5 hold, underviser i fri idræt og landbrugsfaglig undervisning for unge. Han deltager i delingsførermøder, er dommer ved amtsopvisninger og medlem af bestyrelsen i to foreninger. Han er med i Hjemmeværnet og deltager selvfølgelig i det landbrugsfaglige foreningsarbejde og i lokale foreningsarrangementer og diverse folkelige møder.

I 1955 får far job som forsøgsleder på Borris Forsøgsstation. Mor må opgive sit lærerjob for at forestå folkehusholdningen. Tiden i Borris er kun sporadisk beskrevet i dagbog nr. 11, som dækker perioden 1954–62 med et spring på 3 år i optegnelserne. Far opsummerer denne tid sådan: »Karen, børnene og jeg har oplevet

meget her i Borris. Vi kan indtil nu sige, at vi har haft flest lykkelige timer«. De får bl.a. i denne periode en håndfuld gode, jævnaldrende venner, som de bevarer kontakt med resten af livet.

Da Frederik Heick bliver direktør for Det Danske Hedeselskab, bliver far opfordret til at søge forstanderstillingen i Jyndeved, hvilket han og mor siger ja til efter svære overvejelser.

Årene som forstander i Jyndeved

Man kan på en måde sige, at han fortsætter, hvor han slap, da han kom til Jyndeved, for hans liv er igen nogenlunde lige-ligt delt mellem arbejde, familieliv og arbejde i organisationer og foreninger – arbejdet fylder stadig mest. Han involverer sig meget i forsøgsvirksomheden, holder utallige faglige foredrag og beskriver det meste ret indgående i dagbøgerne. Hans kritiske sans fornægter sig heller ikke, da han kort efter at være blevet forstander skriver følgende: »nogle af de folk, der sidder i mødeudvalget har siddet lidt for længe og trænger til at blive skiftet ud.« – en holdning han lufter af og til i forskellige sammenhænge. Fx skriver han om møder i Skole- og Sprogforeningen og kalder det »de gamle mænds parade«.

Der bliver dog også tid til lidt familieliv og ferier, hvor familien bl.a. tager på campingture: »Selv om vi nok herhjemme har børnene omkring os i det daglige arbejde, er der alligevel så meget andet på en forsøgsstation, der kræver sin del af familien ... det bedste ved campingturene er, at familien oplever noget sammen og har noget ud af samværet«.

Far begynder dagbog nr. 12 med følgende ord: »Jeg begynder en ny dagbog i håbet om, at jeg må være flittigere til at skrive i den end i den foregående«. Men allerede i de to næste dagbøger går det galt med kronologien, da de strækker sig over hhv. 5 og 8 år.

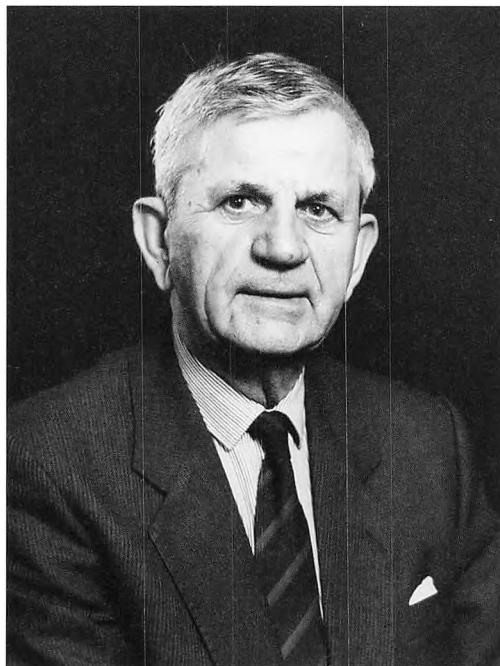
Fars liv er i denne periode for en stor del præget af deltagelse i et utal af møder inden for forsøgsvirksomheden, landbrugsorganisationer, folkelige organisationer m.m. Han fortæller indgående om de forskellige møder og giver hver gang en vurdering af udbyttet. En del af mødeaktiviteten handler også om at få indflydelse politisk og fagpolitisk med henblik på forsøgsvirksomhedens udvikling.

Ind i mellem bliver der set teater, læst bøger, kommenteret politik og tid til besøg hos venner og familie – her er et par citater: Far har set teaterstykket »Bal i den borgerlige« og skriver: »Det var et festfyrværkeri af replikker, men anmeldelserne var efter min mening bedre end stykket.« – en kommentar til et præsidentvalg: »præsident Carter bliver indsat som USA' s 39. præsident ... fremtiden vil vise, om han kan andet end smile.«, og efter et familiebesøg hedder det: »Vi havde en hyggelig aften, hvor præster og politikere fik deres bekomst«. Far får repareret sin delprotese hos tandlægen og skriver: »Han kunne nok reparere min protese, så nu kan jeg bide fra mig igen«.

Vi børn er efterhånden blevet voksne og har fundet partnere, hvilket får far til at reflektere over to af sine børn, som ikke gifter sig: »Vor lovgivning og vort samfund er ikke indrettet på papirløse ægteskaber. Det burde vore børn tænke på, nu hvor der begynder at komme børn«.

Borgmester i Tinglev Kommune

I 1980'erne er far borgmester i Tinglev Kommune, og i den første periode er han stadig forstander på deltid. Han søger sin afsked i forsøgsvirksomheden pr 1/4-84, han har da været forstander i 25 år. »Karen har presset på, for at jeg skulle søge min afsked. Jeg har selv haft lidt svært ved det, men nu er det altså gjort«.

Hardy Knudsen, som de fleste husker ham

I borgmesterperioden beskriver han løbende de forskellige typer af møder i forbindelse med byrådsarbejdet, møder i Venstres arbejdsgruppe og møder med borgere. Tinglev er frikommune, og far deltager i projekter og aktiviteter i forbindelse med det. I forsøgsvirksomheden er han stadig med i forskningsprojekter og deltager i diverse ministerielle udvalg og er medlem af Miljøankenævnet. Ud over alt dette deltager han i en masse arbejde for Venstre og er med til de sædvanlige folkelige møder og foredrag. Alt bliver beskrevet i dagbøgerne.

Han deltager aktivt i kommune- og folketingsvalg og skriver om et af valg-møderne: »Den nye sal var fuld, men ånden fløj lavt over sletten«.

Pensionisttilværelse

Vores mor har jo nok betalt sin pris for at have en mand, der ikke kunne lade være med at involvere sig, og far beslutter derfor, at to byrådsperioder må være nok – han er jo også 69, da han går af

som borgmester. I købet af 80'erne har Mor fået helbredsproblemer, og i løbet af 1989 går det hurtigt tilbage for hende. Far skriver bl.a. I en af dagbøgerne: »Når jeg skriver så meget om vejret, skyldes det, at det har stor indflydelse på Karens velbefindende. Lavtryk er ikke godt for hende, hverken for hjerte eller humør.« Den 30. juni 1990 dør hun, så de når ikke at få ret meget tid sammen som pensionister.

Efter mors død genoptager far forbindelsen med en ungdomsveninde, Johanne. De har en række gode år, hvor de bl.a. rejser en del – noget som mor ikke kunne holde til i sine sidste år. Far taler med Johanne hver morgen: »Et af problemerne ved at være alene er, at man ikke har nogen at drøfte de daglige opgaver og begivenheder med. Disse daglige samtaler er en stor hjælp for mig.« Johanne får omkring 1998 alzheimers, og far hjælper og støtter hende, indtil hun dør i 2008.

På baggrund af Johannes sygdom engagerer far sig i bruger- og pårørenderådet og i aktivitetsudvalget på Munkensdam Plejehjem i Kolding, hvor Johanne bor. Han begynder også i slutningen af denne periode at holde foredrag om, hvordan det er at være pårørende til en dement – et foredrag som han holder mange gange.

Især efter Johannes tiltagende demens er fars dagbøger præget af hans ensomhedsfølelse, og et sted skriver han: »Jeg taler med mange, men det er altid mig, der ringer op. Hvorfor er det sådan ... mine børn ringer en gang imellem, mine børnebørn ringer aldrig. Heldigvis er jeg stadig aktiv med mange ting, men jeg mangler én at drøfte det med. – Det var min weekendprædiken«.

Far var jo en uhyre aktiv pensionist, så det er nok kommet lidt bag på os børn, at denne ensomhedsfølelse var så fremherskende, og set i bakspejlet kunne vi jo nok alle sammen have ringet til ham noget oftere eller besøgt ham noget mere.

Dagbøgerne de sidste 20 år

Fra omkring 70 års alderen er der ikke længere huller i dagbøgerne, nu har han jo god tid til at skrive, så han skriver stort set om alt, hvad han foretager sig og konstaterer bl.a.: »Når man selv skal tage sig af det huslige, bliver man klar over, hvor meget en husmoder skal tage vare på.« Far går meget i kirke og fører i en periode sin egen lille statistik over antallet af kirkegængere. Efter en høstgudstjeneste skriver han: »Kirken var halvt fyldt, men ingen bønder. De må ikke have noget at takke for.«

Ud over politik interesserer han sig for mange ting og kommenterer flittigt højt op i alderen. Her er nogle eksempler: Han læser »Den lukkede bog« af Jette Kårsbøl og skriver: »En fængslende historie om uforløst kærlighed, om mål og midler, idealisme og fejhed.« Om filmen »Italiensk for begyndere« hedder det: »En herlig og humoristisk film«, og han skriver senere: »Filmen fik en sølvbjørn ved filmfestivalen i Berlin. Det havde den fortjent.«

En anden gang er han til koncert med Poul Dissing og to norske musikere: »Det var en stor oplevelse. Et fantastisk samspil mellem sanger, organist og guitarist«. Efter en teaterforestilling, som han ikke bryder sig om: »Skuespillerne var dygtige, men deres kræfter kunne have været bedre anvendt« Han har også ind imellem et ironisk blik på sig selv, og efter at have læst nogle artikler, han skrev som ung, hedder det: »Det var dengang, man var ung og troede, man skulle reformere verden. Det lykkedes vist ikke, selv om verden er noget anderledes i dag«

Da han er 87 får han en meget yngre veninde, Ingeborg, som er blevet enke. Han hjælper hende med at lære at bruge en computer, og som tak inviterer hun ham til koncerter med Sønderjyllands Symfoniorkester, hvilket han sætter stor pris på. Han skriver bl.a. om Ingeborg:

»Vi er begge forbavset over så godt og fortroligt, vi har det sammen trods stor aldersforskel.«

Efter han er blevet 90 begynder det gradvist at gå tilbage for ham, og han begynder at få hukommelsesproblemer. Det ses ganske vist ikke så meget i dagbøgerne før helt til sidst, og et sted skriver han: »Det er godt, jeg har Ingeborg til at hjælpe mig. Det piner mig, at jeg ikke husker så godt mere.«

Dagbog nr. 65 er den sidste. Dagbogsoptegnelserne er for det meste korte, og der er ofte pauser på op til en uge mellem dem. Han gentager ofte sig selv, stopper af og til op midt i en sætning og skriver ikke mere.

17/1: Sidste optegnelse: »Min dagbog har ligget stille siden jul. Hvorfor? Travlhed? Med hvad? Nu må jeg i gang igen. Jeg er blevet 93 år. Vi er begyndt på et nyt år. Jeg er rask og kan deltage i, hvad jeg har lyst til. Min veninde Ingeborg og jeg har det godt sammen, og vi har det godt med hinandens familier, hvad kan man forlange mere?«

Far døde søndag den 16. februar 2014.

Hvorfor skrev han, hvordan brugte han dagbøgerne og hvad skal der ske med dem?

I en af sine sene dagbøger giver far selv svaret på, hvorfor han skriver dagbøger: »Så begynder jeg på en ny dagbog. Man kan stille spørgsmålet, hvem skriver jeg for? Nok mest for mig selv. Det er sundt, når dagen er gået – at prøve at samle tanker om, hvad lavede du egentlig i

dag. Kan mine efterkommere have noget ud af at læse dem – er det godt – men det er ikke dem – jeg skriver for.«

Han brugte dagbøgerne meget, når han skulle skrive foredrag, artikler eller beretninger, både af personlig og faglig karakter. Når han holdt tale ved familiefester, kom der næsten altid et par citater fra dagbøgerne, fx om dengang vi blev født eller andre ting fra vores barndom

eller ungdom.

Når man læser om nogle af de mere sørgelige og dramatiske begivenheder, bliver man slået af, at han skriver meget nøgternt, men min far var ikke en mand, der bar følelserne uden på tøjet, og det gør han heller ikke i dagbøgerne.

Far har bestemt, at hans dagbøger skal afleveres på Landsarkivet. Jeg bliver nok den eneste, der kommer til at læse alle dagbøgerne, og jeg har derfor lavet en oversigt over indholdet til brug for den øvrige familie og Landsarkivet. Dagbøgerne giver som nævnt et interessant tidsbillede – også af vejret: hver eneste optegnelse begynder nemlig med en beskrivelse af dagens vejr.

To ting har været med til at definere min fars liv: den ene er hans barndom, og han skriver selv et sted: »Jeg er klar over, at min barndom har præget mig hele mit liv.« Den anden er besættelsen, som han mindes hvert år den 9. april og den 4. maj.

Det har været en stor oplevelse at læse dagbøgerne, det har været spændende, interessant, af og til kedeligt og indimellem gribende – en god måde at få sagt farvel til far på.

Britta Slot Johnsen er tidligere underviser og uddannelseskonsulent ved bl.a. EUC SYD og BC-Syd. Hun arbejder som guide for Sønderborg Turistkontor og er ansvarshavende redaktør af Sønderjysk Almanak

Portrætfoto:
Ulla Lange

Artikler
og digte

Søndagsturen

Af Anders Schaltz Andersen og Poul Krebs Lange

Dette års søndagstur er en biltur til den vestlige del af de tidligere hertugdømmer Slesvig og Holsten. Turen er tilrettelagt af Anders Schaltz Andersen, og det er ham, der undervejs har fortalt om historie, kultur og natur i dette meget smukke og spændende område. Poul Krebs Lange har lyttet, noteret, fotograferet og skrevet om turen.

Skiltet ved indgangen

Post 7 ved vandposten

NB: Stednavne er oftest skrevet med den danske stavemåde og den tyske i parentes, og der er anført koordinater for stederne med N først og derefter E. På de enkelte steders hjemmesider kan man finde oplysninger om åbningstider m.m.

KZ-lejr Svesing (KZ-Gedenkstätte Husum-Schwesing)

(54-30-39 9-6-57)

I slutningen af 2. Verdenskrig frygtede Hitler en invasion fra Vesterhavssiden, og han beordrede derfor gravet en pansergrav langs kysten. I Svesing oprettedes en af de 87 udekommandoer fra Neuenamme i eksisterende barakker. Lejren bestod fra 26. sept. til 29. dec. 1944.

I denne korte periode ankom 2.500 fanger. 1. november blev 1.000 af dem sendt videre til Ladelund. Livs- og arbejdsbetingelser var katastrofale. Ca. 300 fanger døde på grund af det hårde arbejde, underernæring, for lidt tøj, frygtelige sanitære forhold, sygdom og manglende medicin samt stadige mishandlinger fra fange-

De 297 navneplader

Der er symboler på mange huse. Her et dansk minde

Den jødiske kirkegård

Paludanushuset

vogterne. Navnene på de 297 er kendt og kan ses på en mindetavle ved indgangen. Inde på området har skolebørn været med til at placere 297 navneplader, hvor navnene kan ses, hvis man gnider på dem med f.eks. en græstot.

Lokalområdet havde i mange år ikke lyst til at tale om stedet, og området forfaldt. I dag er der ryddet op, og man kan rundt om på området finde stationer, hvor man med en QR-kode på sin mobiltelefon kan få historien på en række sprog, herunder dansk.

Frederiksstad (Friedrichstadt)

(54-22-34 9-5-23)

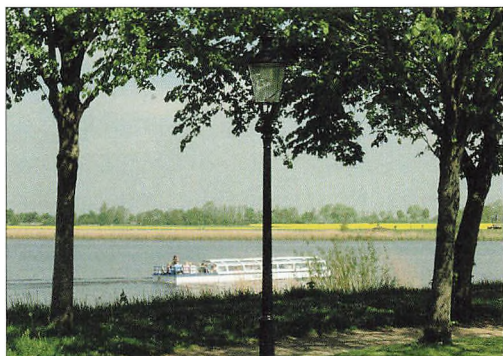
Byen ligger ved sammenløbet af floderne Trene og Ejderen og kaldes på grund af sine kanaler ofte Hollænderbyen. Den blev anlagt af forfulgte hollandske remonstranter (protestantisk trossamfund) og af medlemmer af menonitternes gen-døbersekt i 1621. Hertug Friedrich 3. af Gottorp gav byen omfattende privilegier, bl.a. udstrakt religionsfrihed. Hertugen havde drømme om at etablere en havn, der kunne tage kampen op med Hamborg, men det blev aldrig til noget. Reguleringer af de to floder og etablering af kanaler gav mulighed for at undgå de evigt tilbagevendende oversvømmelser. Under treårskrigen spillede byen en rolle som det yderste led i Danevirkestillingen.

Der er flere kirker i byen, men her må vi henvise til udmærkede turistbrochurer. Den jødiske synagoge, som var hjemsted for en stor jødisk menighed, blev ødelagt af nazisterne i Krystalnatten i 1938. Tilbage er kun det ydre af bygningen, som i dag anvendes til boligformål. Resterne af den jødiske kirkegård ligger ved Trenefloden.

Byen er præget af meget smukke og velholdte gavlhuse. Et af de smukkeste er Paludanushuset, som i dag bruges af det danske mindretal. Den danske skole er opkaldt efter oberst Hans Helgesen, som

Nogle af de smukke gavlhuse

Turbåd

Lunden Kirke

Gravsten

efter kun en times kamp den 7. august 1850 indtog byen.

Har man tid, er der flere muligheder for en sejltur med en turbåd på de mange vandveje.

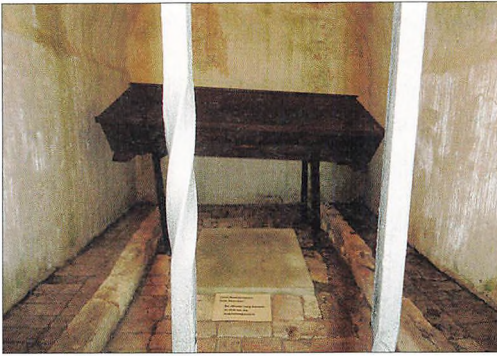
Lunden (54-19-41 9-1-23)

Vi er nu kørt over Ejderen til Holsten. I byens kirke, St. Laurentius-Kirken, kan man finde en brochure på dansk om kirken og områdets historie samt plancher (usædvanligt for os), der fortæller historien med tekst og billeder. 13 velhavende bondefamilier styrede i mange år hele egnen, endda som en bonderepublik fra 1447 til 1559.

Dette selvstyre var til stor irritation for både den danske konge og den holstenske hertug, især fordi man ikke kunne opkræve skat. I januar 1500 samlede kong Hans og lillebror hertug Frederik store hærstyrker i Holsten. Der var adelsmænd i panser og plade til hest, udskrevne bønder og som lejesoldater den berygtede Saksiske Garde. Efter nogle lette sejre, hvor man stort set ikke havde mødt ditmarskerne, beordrede kongen den 17. februar styrkerne nordpå fra Meldorf gennem marsken.

Vejret var elendigt og vejen det rene pløre på grund af tø. Hæren blev overrumplet af de letbenede modstandere, som med deres springstave kunne komme frem over grøfterne, som var fyldt til randen, fordi man havde åbnet sluserne. Tidligere havde garden hånet bondehæren med råbet: »Vogt dig bonde - her kommer Garden«. Nu råbte bønderne: »Vogt dig Garde - her kommer bonden«.

Landsknægtene i deres tunge rustninger og ridderne med heste og lanser havde ikke en chance. Omtrent en tredjedel af hærens 10.000 mand blev dræbt og efterladt på vejen. Kongen og hertugen undslap med nød og næppe. Hærens materiel blev plyndret og det himmelfaldne Dannebrog hængt op som sejrstrofæ i Meldorf

En åben krypt. Kisten er ikke original

Åbne sluseporte i Ejerdæmningen

Café Schweizer Haus

De to forfattere nyder kaffen og de lækre kager

Kirke. Langt senere i 1559 slap bønderne ret godt fra at underlægge sig hertugen, idet de fik lov til at beholde en del af deres privilegier helt frem til 1867.

De velhavende bønder havde deres slægtsbegravelser på sydsiden af kirken. Her ligger store flade sten over krypter, hvor kisterne blev nedsat. De almindelige borgere i byen blev begravet på nordsiden. I dag er der en ny kirkegård et andet sted i byen.

Ejerdæmningen (Eidersperrwerk) (54-15-47 8-50-48)

Efter al denne historie fortsættes til et moderne ingeniørarbejde, nemlig Ejerdæmningen, som blev indviet i 1973. Den blev anlagt for at sikre store landområder og indvandt samtidig 1500 ha nyt land. Dæmningen er 4,8 km lang og er udstyret med mægtige sluseporte. På sydsiden er der en stor parkeringsplads, et informationscenter og trapper, så man kan komme op og se den fantastiske konstruktion. Ved trappen er der en plade, hvor man kan se vandstanden ved stormfloden i 1962, den stormflod som især ramte Hamborg-området. Bilerne kan passere via en tunnel i slusen. Skibsfarten til Tønning foregår gennem et sluseanlæg på nordsiden.

Hochdorfer Garten, Tating (54-19-23 8-42-4)

Ved haubergen Hochdorf er der en park med et utal af træer og buske og et par kunstige ruiner. Det bedste her midt på turen er Cafe Schweizer Haus, som serverer god kaffe og et stort udvalg af lækre lagkager.

Everscop (54-20-10 8-36-13)

Her er der mulighed for at køre helt ud til Vadehavet ved en lille naturlig havn og få et indtryk af dette fantastiske område. Havnen er flere gange brugt til filmoptagelser, hvor der har været opbygget kulisser passende til handlingen.

Røde Hauberg

En detalje fra den imponerende tømmerkonstruktion

Hoyerstved

Indgangspartiet

Røde Hauberg (Roter Haubarg)

(54-25-30 8-57-60)

Røde Hauberg, som nu er hvid, skal man besøge. Det er en vældig konstruktion, hvor alt er samlet under ét tag, op til 20 meter højt. Taget bæres af fire høje stolper, hvorpå der hviler en stor ramme af lange stykker tømmer. I tilfælde af stormflod kunne taget blive stående, selvom væggene blev skyllet væk. Byggeformen er karakteristisk for Ejderområdet. En af de få uden for området er Rothelau, som i dag kan ses på Frilandsmuseet i Sorgenfri. Sagnet fortæller, at Røde Hauberg blev bygget på en nat af selve Fanden. Den rigtige historie er, at gården hørte til slottet i Husum. Gården er nu ejet af byen Husum. Der er restaurant og mulighed for at se laden med tømmerkonstruktionen.

Hoyerswort

(54-21-37 8-57-11)

Overaskende finder man her et smukt renæssanceslot. Det blev bygget i begyndelse af 1590'erne af Ejdersteds kongelige staller (opsynsmand), Caspar Hoyer. På slottet modtog kong Frederik 4. den svenske feltmarskal Magnus Stenbocks kapitulation, efter at svenskerne under Den Store nordiske Krig var blevet indesluttet i Tønning. I slottet er der indrettet en cafe.

Her slutter vi vores tur men fortsæt i området en anden gang. Både Husum og Tønning har seværdigheder nok og er med deres vadehavshavne og gode spisesteder altid et besøg værd. God tur!

Litteratur: Henning Dehn-Nielsen: Sydslesvig på kryds og tværs, Holkenfeldts Forlag 1991.

Anders Schaltz Andersen er tidligere lærer, formand for SSF i Hatsted og medlem af Sønderjysk Almanaks redaktion.

Poul Krebs Lange har arbejdet som lærer, skole-konsulent og været børne- og kulturchef i Nørre-Rangstrup Kommune. Medlem af Sønderjysk Almanaks redaktion

TILIA ALSIE

Artikler
og digte

Hjortspringbåden rekonstrueres

Af Niels Peter Fenger

Den 3. juni 1991 blev Hjortspringbådens Laug stiftet. Et af formålene var at bygge en så nøjagtig kopi som muligt af Hjortspringbåden ved hjælp af datidens håndværksteknikker og kopier af datidens værktøjer. Denne artikel handler om, hvordan dette mål blev gennemført.

Umiddelbart efter genforeningen i 1920 blev Nationalmuseet gjort opmærksom på, at der befandt sig en interessant offermose midt inde på øen Als. Man fandt snart ud af, at der i denne mose befandt sig resterne af en meget stor båd foruden en større mængde våben og andet udstyr.

Man besluttede at foretage en udgravning, som fandt sted i årene 1921 til 22. Til dette arbejde valgte man Gunnar Rosenberg, som var konservator ved Nationalmuseet. En del af vandet i mosen blev pumpet bort, så man kunne få adgang til de bevarede dele af båden. Hver eneste del blev omhyggeligt målt op og beliggenheden registreret. Samtidigt blev det hele fotograferet. Delene blev derefter taget op og opbevaret på en sådan måde, at trædelene ikke tørrede ud. Hvis det havde været tilfældet, ville træet falde sammen, og de bjergede genstande ville være ubrugelige.

De fundne dele blev derpå bragt til Nationalmuseet i København. Der forestod nu et større arbejde med konservering og beskrivelse af de fundne dele. Det stod nu klart, at man havde gjort et enestående fund, idet det viste sig, at man havde fundet resterne af den ældst kendte plankebyggede båd i Nordeuropa. Man mener i

dag, at båden stammer fra ca. 300 f. Kr. Konserveringen foregik med de bedste metoder, som man kendte på dette tidspunkt.

Den norske skibssingeniør Frederik Johannesen, som havde arbejdet med de norske vikingeskibe, påtog sig at tolke fundet og udarbejdede på grundlag heraf tegninger af Hjortspringbåden.

Fundets videre skæbne

Efter konserveringen blev delene sat sammen så godt, som man kunne, og båden blev udstillet på Nationalmuseet.

Lindeværftet

Det viste sig dog, at den benyttede konserveringsmetode ikke var tilstrækkelig god, og man observerede, at båden gik i forfald. Man skilte derfor båden ad og opbevarede delene under betryggende forhold til bedre tider.

I 1980'erne havde man udviklet bedre konserveringsmetoder, og der blev ydet tilskud fra fonde, så bådellene kunne konserveres på ny. Det, som var bevaret, blev på ny sat sammen og understøttet af et let stativ af rustfrit stål. På den måde kan de besøgende i Nationalmuseet få et udmærket indtryk af den elegante båd.

Hjortspringbådens Laug fødes

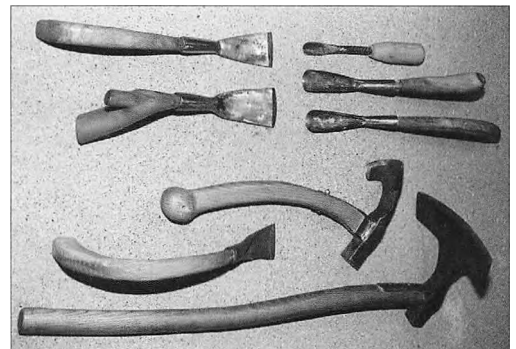
I 1991 ville man gøre opmærksom på eksistensen af Nordals. Man forestillede sig at låne Hjortspringbåden af Nationalmuseet for i en periode at udstille den i nærheden af det sted, hvor den blev fundet. Det kunne dog ikke lade sig gøre. I stedet for blev det besluttet oprette et laug, som fik navnet Hjortspringbådens Laug. Et formål med dette laug består i at bygge en så nøjagtig kopi af båden som muligt med brug af kopier af datidens værktøj.

Byggeprocessen og overvejelserne hermed skal nøje beskrives, således at bygningen og den senere afprøvning har videnskabelig værdi. Der blev oprettet en række grupper til varetagelse af forskellige opgaver. Her skal blot nævnes

konstruktionsgruppen, som arbejdede med bådens udformning. Trægruppen stod for fremskaffelse af det nødvendige træ. Byggegruppen stod for selve arbejdet med bygning af båden. Det vil føre for vidt at beskrive de andre grupper, som hver i sær gjorde et stort arbejde. Hver måned blev der afholdt et medlemsmøde, hvor de forskellige grupper berettede om de opnåede fremskridt.

De indledende øvelser

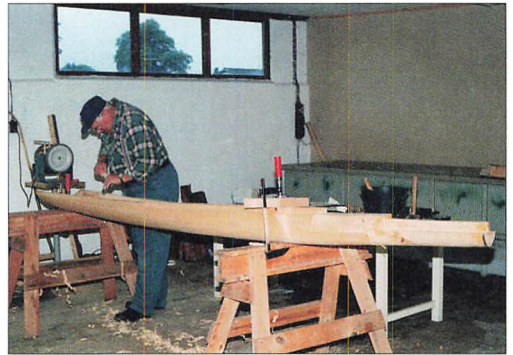
Indledningsvis skulle der fremskaffes så mange oplysninger som muligt om båden. Fra Nationalmuseet blev der skaffet kopier af Johannesens tegninger i skalaen 1:10, og det blev vores arbejdstegninger. Der blev oprettet et netværk med deltagelse af Vikingeskibsmuseet, Nationalmuseets marinarkæologiske afdeling og andre institutioner, som kunne tilføre nødvendig viden. Vi havde en god dialog med

Værktøj til bådbygning

Tilhugning af planker i Lindeværftet

Forsøg med at udarbejde stævnstykket

medlemmerne af disse netværk, og de kom ofte på besøg for at følge arbejdet.

Til bygning af båden lejede laug et sig ind i en hal beliggende i Holm uden for Nordborg. I dag er bygningen kendt som Lindeværftet, et navn, som minder om, at båden er bygget af lindetræ. Laug et har siden købt bygningen og sat den pænt i stand. En del af bygningen er fortsat værft og opbevaringssted for båden. I den anden del af bygningen er der indrettet en sal, hvori der afholdes møder, og hvori mange af laug ets aktiviteter foregår.

For at opnå den nødvendige erfaring blev det besluttet at bygge et prøvestykke, som består af den midterste del af båden. Det nødvendige lindetræ dertil blev doneret af et af laug ets medlemmer. Dernæst blev der bygget en sektion af en stævn med de karakteristiske horn. Ved dette arbejde skulle der tages stilling til udførelsen af nogle af de samlinger, hvor bådens planker bliver sammenføjet med stævntræet.

Udformningen af disse samlinger fremgår ikke af Johannesens tegninger og kan heller ikke studeres på de bevarede dele af den oprindelige båd, som er udstillet på Nationalmuseet. Vi valgte derfor at udføre dem på to alternative måder på hver sin side af stævnstykket. Herefter var vi overbeviste om, hvad der er det rigtige. Dette er med andre ord eksperimentel arkæologi.

Værktøj

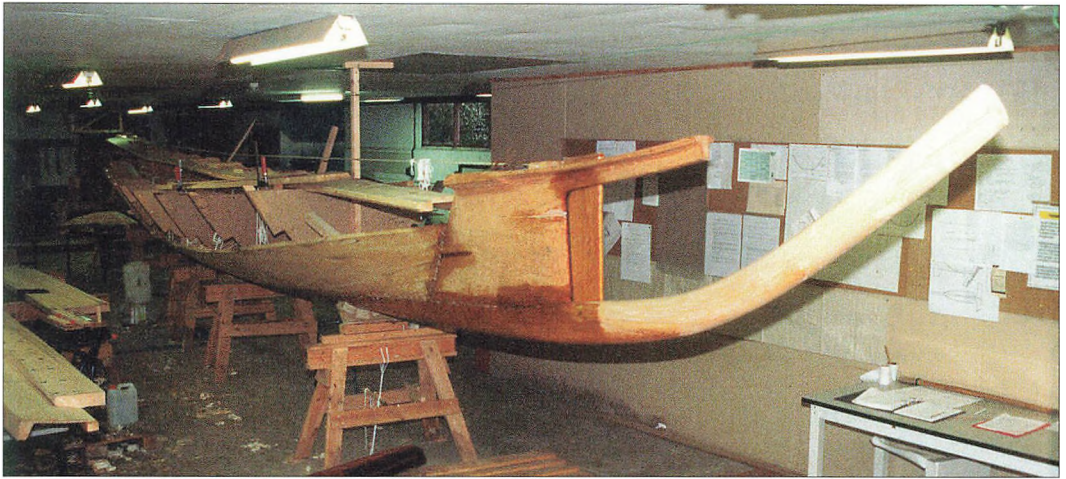
Det ser ud til, at værktøj til træbearbejdning ved bådbygning har eksisteret i næsten uændret form igennem et langt tidsrum helt op til for mindre end 100 år siden. Laug et fik foræret sådant ældre værktøj og med dette begyndte man. På grundlag af fund af værktøj fra Syd-europa, dateret til den keltiske jernalder, har laug ets smedegruppe fremstillet værktøj til bygning af båden. Specielt et af disse værktøjer blev hurtigt meget populært og døbt hjortspringjernet (se billedet). Ved anvendelse af dette jern er det muligt at fremstille en meget fin og glat overflade.

Træ skaffes

Til bygning af de to prøvestykker var det lykkedes lokalt at finde egnet lindetræ. Til bygning af selve båden krævedes der imidlertid betydeligt større træer af god kvalitet. I Danmark var det ikke muligt at finde sådanne træer. Det viste sig at være tilfældet i Polen, og med tilskud fra fonde lykkedes det at købe 4 store lindestammer med en længde på ca. 18 meter og en diameter på 90 centimeter ved roden. De blev transporteret til værftet, og bygningen af båden kunne begynde.

Båden bygges

Sidst i januar måned 1994 ankom de fire store stammer fra Polen. De tre af dem

Stævnstykkerne er sat på

blev lagt i vandet i Dyvig for at forhindre udtørring, mens den fjerde blev transporteret til Lindeværftet. Der blev observeret en begyndende revnedannelse og denne blev udnyttet til flækning af stammen ved indhamring af kiler. Den ene halvdel af stammen blev benyttet til bådens bundplanke. Det var meningen at udhugge

Den nederste bundplade

Hjortspringbådens »horn«

den hult og derpå under opvarmning at udspænde den, så bredden blev større. Forsøg med et mindre stykke træ viste dog, at vi ikke beherskede denne teknik.

Det blev derfor besluttet at udhugge stammen til den rigtige facon. Men her ved blev den ikke bred nok på den midterste del. Den nødvendige bredde blev nu opnået ved at lime træ på, hvor det var nødvendigt. Til dette formål blev der anvendt epoxylim, som har styrkemæssige og elastiske egenskaber, således at det sammenlimede emne har samme egenskaber som træ uden limning. Bundplanken blev lige som de øvrige planker tilhugget på en sådan måde, at der fremkom klamper, som senere kunne bruges til fastsurring af spanterne. Ved roden af disse klamper blev der udstemmet firkanter huller til fastsurringen.

Dernæst skulle stævnstykkerne fremstilles. Det lykkedes at finde lokalt lindetræ, som havde den nødvendige diameter. Der var imidlertid problemer med kvaliteten af dette træ, men efter et par forgæves forsøg lykkedes det at få udhugget to stævne af tilstrækkelig kvalitet og montere dem på kølplanken. Derefter blev de karakteristiske horn fremstillet og fastgjort til stævnene.

Det var nu tiden til at fejre arbejdet med

Tofterne er monteret, og der forsøges med padling

en kølstrækningsfest. Den blev afholdt den 23. marts 1996 som åbent hus, hvor både medlemmer og beboere fra omegnen deltog. Der blev holdt taler og drukket mjød, og det blev vurderet, at det halve arbejde med at bygge båden var overstået. Det viste sig senere ikke at være tilfældet.

Fremstilling af lindebast

Det fremgik af fundet, at Hjortspringbådens planker var syet sammen med plantefibre. Ligeledes var spanterne surret fast til de udhuggede klamper i bådens planker med sådanne fibre. Der er således intet metal i båden. Valget blev at benytte lindebast til dette formål. Der var nedsat en bastgruppe, hvis formål det var at fremskaffe viden om fremstilling af lindebast og fremstille den store mængde tov af dette materiale, som skulle benyttes til bygning af båden.

Det lykkedes at få kontakt til en reb-slager, som beherskede denne teknik. Der blev nu erhvervet grene af lindetræ på tykkelse med en arm og en længde på en meter. Efter et snit på langs blev barken derpå krænget af i et stykke. Barkstykkerne blev derpå lagt i blød i vand i et par måneder, hvorved pektinen rådne. Herefter kunne taver af bast trækkes fri og siden tørres. De blev derpå spundet til kordeler, som så igen blev snoet sammen til reb.

Dokumentation

Imens bygningen af båden skred frem,

Båden er næsten færdig

blev arbejdet og mange overvejelser i forbindelse dermed beskrevet i rapporter, som blev samlet i en medlemsmappe. Sideløbende hermed blev der taget en stor mængde fotografier. En sådan dokumentation er vigtig, for at arbejdet kan have videnskabelig værdi, og for at ny erkendelse kan drages. En sammenfatning deraf blev givet som to foredrag ved et marinarkæologisk symposium, som blev afholdt i Gdansk i september 1997.

Bådbygningen fortsætter

Der blev nu fremstillet skabeloner, som gengav den indre overflade af båden. De blev monteret midlertidigt og med stor omhu. Bådens elegante facon begyndte nu at træde frem. Endnu en stamme blev flækket, og ud af de to halvdele blev der udhugget et par sideplanker. På samme måde som tilfældet var for bundplanken, blev der også her hugget træ væk, således at der opstod klamper til fastsurring af spanterne. De to planker kunne derefter fæstes til bundplanken og til stævnene ved syning med det tov, som var fremstillet af bastgruppen.

Arbejdet gik videre med fremstilling af de to rælingsplanker. Det foregik på samme måde som de to tidligere planker. Den eneste forskel var, at disse planker blev forsynet med en forstærkning ved overkanten. Efter at de var syet fast, var bådens ydre facon færdig. De midlertidige skabeloner blev fjernet og

erstattet med spanter, der består af bøjede hasselgrene.

Spanterne er med lindebast surret fast til de klamper, som er udhugget i plankerne. Tværskibs er de forbundet med tofter, som i siderne har udhuggede sæder. Der manglede nu kun nogle mindre detaljer, før skibet var færdigt. Udvendigt blev båden strøget med træbjæ. Det giver en flot, gyldenbrun farve, som tager sig særligt smukt ud i solskin. Indvendigt blev den mættet med linolie. Bygningen har taget 5 år, og der er medgået 10.000 mandtimer.

Søsætningen

I maj måned 1999 var båden færdig. I slutningen af måneden blev båden i al stilhed sat i vandet for at se, om alt var i orden. Det var det. Den officielle indvielse var planlagt og fastsat til at finde sted grundlovsdag den 5. juni 1999.

Dagen begyndte med silende regn, og stemningen var noget mat. Men over middag klarede det op. Båden blev nu rullet fra værftet ned til Dyvig i et stort optog. Forrest gik høvdingen, fulgt af en trommeslager. Derpå fulgte båden, ledsaget af tyve padlere, iklædt farverige historiske dragter. Herefter kom der skolebørn fra omegnens skoler, ligeledes i flotte dragter.

En tohjulet kærre blev trukket af fire

slaver. I den sad gudinden Nerthus, iført sin hvide dragt. Derpå fulgte der tyve hvidklædte præster, som messede en sang, som var skrevet til en gammel keltisk melodi. Et hold lurblæsere sluttede sig til optøget. Ved Dyvig havde der forsamlet sig en tusindtallig skare af mennesker for at overvære dåben og søsætningen.

Da processionen var ankommet, steg Nerthus ned fra sin kærre og døbte båden Tilia Alsie. Navnet hentyder til, at båden er bygget af lindetræ og er hjemmehørende på Als. Tilia Alsie blev derpå søsat og sejlede nogle ture langs bredden, imens de mange fremmødte hyldede Tilia med klapsalver. Det blev en uforglemmelig dag.

Afprøvninger

Tiden var nu kommet til at afprøve Tilia Alsie for at få viden om dens sejlegenskaber. I sommerens løb blev der foretaget nogle mindre sejlture i nærområdet, hvor laugets medlemmer fik en vis træning i at padle båden. En mere omfattende afprøvning var dog nødvendig, og i september 1999 ankom der 12 personer fra Vikingeskibsmuseets kursus- og skoletjeneste. Her blev der i løbet af tre dage foretaget nogle grundige afprøvninger af Tilias sejlegenskaber.

Flere afprøvninger var dog nødvendige. Til det formål blev der etableret

Mange overværede søsætningen fra land

kontakt til et hold af dragebådssejlere fra Furesøen. Dragebåde er kinesisk inspirede slanke fartøjer, som drives frem ved padling på samme måde som Hjortspringbåden. I sensommeren i året 2000 ankom et hold af dragebådssejlere, der er erfarne padlere, og som deltager i internationale stævner.

Under disse afprøvninger fik dragebådssejlerne Tilia op på en fart på 8 knob, en imponerende fart. Til sammenligning kan det nævnes, at laugets medlemmer sjældent opnår en fart over 5 knob. Her skal man være opmærksom på, at en forøgelse af farten op i nærheden af det maksimale kræver en overordentlig stor kraftindsats. En sejlads i frisk vind og høje bølger viste, at Tilia kan bjerge sig i sådant vejr.

I året 2001 blev der atter foretaget forsøg, denne gang for at for at få erfaring med sejlads over længere afstande. Ved den lejlighed blev der sejlet nogle ture med dagsmarcher på cirka 20 sømil i godt vejr. Konklusionen af de mange afprøvninger er, at fartøjer som Tilia kan sejle i

de danske farvande, når besætningen er erfaren, og man afventer passende vejr. Resultaterne af de mange afprøvninger blev præsenteret ved et marinarkæologisk symposium i Venedig i året 2000.

Bygning og afprøvning af en replika af Hjortspringbåden har således bidraget til en videnskabelig erkendelse om samfærdsel i vore egne for mere end 2000 år siden.

Det videre forløb

Der er nu gået næsten 18 år, siden Tilia blev søsat for første gang. I det forløbne tidsrum har båden været søsat nogle gange hvert år, dels til medlemssejladser, men også for at deltage i forskellige arrangementer. Det har altid vakt opmærksomhed at opleve båden sejle forbi, akkompagneret af den dumpe lyd af trommen, som giver takten til padlingen.

I årenes løb har mange tusinde mennesker besøgt Lindeværftet for at se båden og høre fortællingen om Hjortspringfundet og om bygningen af kopien.

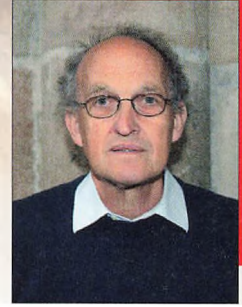
Niels Peter Fenger er født i 1938 og blev student i 1957 og læste derpå til civilingeniør. Efterfølgende blev en forskeruddannelse gennemført. I årene 1970 – 71 var forfatteren ansat af Danida med virke på øen Zanzibar i Tanzania. Her havde han lejlighed til at stifte bekendtskab og sejle med østafrikanske og arabiske sejlforende fartøjer. Efter hjemkomsten blev han ansat på Danfoss indtil 2014. Er selv aktiv sejler og har været med i Hjortspringbådens Laug fra starten. Har i nogle år varetaget hvervet som formand for lauget

»Tilia Alsie« på sin første tur

Kannikegården og Ribe Domkirkes omgivelser

Af Tage Rosenstand

Arealet ved og omkring Ribe Domkirke har i perioden 2010- 2016 undergået store forandringer med en pladsomdannelse, arkæologiske undersøgelser samt et nybyggeri.

I foråret 2009 blev Ribes historie omskrevet. Det skete ved en arkæologisk udgravning foretaget af Sydvestjyske Museer. Umiddelbart syd for Domkirken fremdrog man de indtil nu ældste kristne begravelser i Danmark og ruinerne efter refektoriet (spisesalen) fra et i 1145 opført kannikekloster. Klosteret nedbrændte i 1170-erne og er noget af det ældste teglstensbyggeri i Danmark.

Ruinen blev fredet på stedet og skulle enten eksponeres eller dækkes til for bevarelse for eftertiden. Ved fundene blev det bevist mere konkret, at missionæren Ansgar i Ribe havde fået bygget en kirke omkring 860.

Den udførte udgravning var et resultat

Fra udgravningen af Kannikegården

af et projekt, som skiftende menighedsråd ved Ribe Domkirke havde arbejdet med siden engang i 1960-erne – et projekt, som omfattede bedre forhold for ansatte ved kirkerne i byen og et sted, hvor der kunne holdes forskellige kulturelle arrangementer. Op gennem de mange år har der været en del forslag, som ikke fandt nåde arkitektonisk, eller hvor økonomien ikke passede. Menighedsrådet havde også i perioden arbejdet med at anvende nabo-ejendomme.

I 1995 købte menighedsrådet for lånte penge ejendommen Torvet 13 – en 1200 etagemeter stor 2,5 etagers ejendom umiddelbart syd for Domkirken - med henblik på nedrivning og opførelse af en bygning til de ovennævnte formål. Økonomien var imidlertid ikke til det, så der blev forsøgt inddraget fondsmidler, men det gav ikke noget. Menighedsrådet besluttede så at afgive lånet på huset med lejeindtægten og se tiden an.

Ved en voldsom brand, måske forårsaget af en forvildet nytårsrakat, i 2000 blev bygningen så meget ødelagt, at den blev dømt til nedrivning. Hermed begyndte så et langt sejt træk med at realisere det længe nærrede ønske.

Toppen af ruinen (Fotos: Folmer Iversen)

Det første projekt

Der var mange forhold, som skulle være på plads, inden et evt. byggeri kunne begynde, vigtigst af alt var økonomien. Menighedsrådet havde lånt penge til købet af den brændte ejendom, og den opgjorte forsikringssum kunne først komme til udbetaling, når et projekt forelå. En mere eller mindre ukendt udgift lå godt gemt under overfladen på brandtomten, idet der i de fleste middelalderbyer kan være metertykke kulturlag (her ca. 3,5 m.), som skal undersøges før et byggeri. Der var estimeret et beløb på ca. 4,5 mio. kr. til en afgravning/undersøgelse af arealet til et niveau lidt under Domkirkens.

I 2000 var der blevet nedsat en gruppe, som skulle komme med et såkaldt »program«, som også omfattede Domkirkens omgivelser, en sikring af trekantrelieffet over Kathoveddøren på søndre korsarm og en kommende bygning til menighedsrådets formål. Gruppen fremkom i 2002 med et program, som var lavet i samarbejde med Ribe Kommune. Med det pro-

gram i hænderne, bad menighedsrådet en arkitekt tegne en bygning, som opfyldte det ønskede. Domkirkens omgivelser og trekantrelieffet måtte vente. Denne bygningstegning var færdig i 2005 og blev godkendt af menighedsrådet og i princippet af Ribe Kommune.

Hans Edvard Nørregaard-Nielsen træder hjælpende til

Samme år var Hans Edvard Nørregård-Nielsen blevet udnævnt til æresborger i Ribe, hvor han kvitterede for æren med en tale om byens bygningshistorie. Herunder kritiserede han det fremkomne projekt og antog, at det ville være nemt at få fonde til at spytte i kassen og få et »ordentligt« projekt.

Hans Edvard Nørregård-Nielsen førte så menighedsrådet sammen med Realdania og senere en underafdeling, Realdania By & Byg, med henblik på, at Realdania B & B skulle købe brandtomten og den nærliggende kirketjenerbolig og opføre en bygning, som menighedsrådet kunne leje

Domkirkepladsen i den nye udformning

sig ind i sammen med Esbjerg Kommunes turistorganisation. Denne plan blev så fulgt, men der resterede stadig en ukendt udgift til arkæologien, idet man ønskede mulighed for at udnytte grunden ned til kælderdybde.

Realdania gav en donation på 4 mio. kr. til en prøveudgravning i 2008/2009 for at teste arealet. Med de ovennævnte spektakulære fund (ruin og ældste kristne grave) trak fonden sig ud, idet den ikke fundatsmæssigt kunne støtte byggeri til, hvad man formodede ville blive et resultat af fundene, nemlig museumsformål.

Fonden fortsatte i et partnerskab med Esbjerg Kommune delen fra byggeprogrammet med omdannelse af pladsen omkring Domkirken. Ved en arkitektkonkurrence i 2010 vandt firmaet Schønherr Landskab, Aarhus arbejdet med pladsomlægningen. Området omfattede ca. 6600 m² og påbegyndtes i 2011 med indvielse i juni '13.

Hovedidéerne i projektet var en opløsning af niveauspringet til byens kote og en fortsættelse af gulvenes fragmen-

terede stenbelægning i Domkirkens sideskibe videreført ud på dele af pladsen. Ved de arkæologiske undersøgelser af Domkirkens omgivelser blev der fundet en mængde grave (tidligere kirkegård) og rester af nedbrudte bygninger. Bedst bevarede var nogle kældernedgange til stenboder for østenden ved apsis samt de nedre rester af kirkemuren, en mur som blev nedbrudt omkring 1805.

Menighedsrådet besluttede så at gå solo og ansatte en bygherrerådgiver til at forberede et projekt til en arkitektkonkurrence. Fem arkitektfirmaer deltog i konkurrencen, som blev vundet af Lundgaard & Tranberg Arkitekter A/S, København. Inden da havde menighedsrådet fået samlet penge til en færdigudgravning af byggegrunden, budgetsat til 9,4 mio. kr., med 3 mio. fra de kirkelige ligningsmidler og 3 mio. fra Kulturstyrelsen. De sidste 3,4 mio. kr. blev generøst doneret af Velux Fonden.

Træk af pladsens historie

Den fortsatte udgravning i 2011/2012 be-

Ruinrummet (Fotos: Folmer Iversen)

kræftede fundene fra prøveudgravningen og føjede meget til. Arealets historiske anvendelse kan inddeles i 5 faser:

Først var der gravplads for kristne i tilknytning til kirken fra omkring 860. Med opførelse af kirker med tilhørende kirkegårde andre steder i landet blev arealet for stort og overtaget af den fremvoksende by med huse opført fra omkr. 1075.

Fra 1145 blev arealet overtaget til opførelse af et kannikekloster som bolig for stiftets administratorer og kanniker. En kannik var i den katolske kirke medlem af et dom- eller kollegiatkapitel og var præst, underviser af latinskolenes elever samt administrator.

Efter 1204 opløstes det genopførte kloster, og der opførtes selvstændige kannikegårde på arealet, disse blev igen overflødig efter reformationen i 1536. De nedre dele af klosterets murværk genanvendtes til kirkegårdsmur og i de opførte kannikegårde.

I 1400-årene blev der opført en processionsgang (klosteromgang), hvor igen de

gamle kældermure blev genbrugt. Processionsgangen blev for den største dels vedkommende nedrevet i 1738 på grund af manglende vedligehold, og arealet blev så anvendt til industribyggeri – sidst et bomuldsspinderi. Efter 1860-erne til bolig og forretningsformål.

Ved den sidste udgravning i 2011-2012 blev der fundet et fragment af en kristen runesten med en tekst, der er tydet af runologer til »fuldtro sjæl« (antageligt fra omkring 1050). Stenen havde været anvendt som sokkelsten i bomuldsfabrikken. Endvidere fandt man over 100.000 genstande: seglstamper, mønter, signeter, mosaikperler, fibler, spillebrikker, terninger, keramik, benkamme og andet.

I arealet under processionsgangen blev det praksis, at de mere velstillede lod sig begrave. Gennem 3-400 år blev her gravlagt et utal – de yngste nogenlunde daterede er fra 1700-tallets begyndelse.

Den nye bygning

Efter arkitektkonkurrencen i 2012 blev der

i godt et år arbejdet med en tilretning af projektet, så der i sommeren 2014 kunne gennemføres en licitation. Den blev vundet af firmaet Jorton A/S med underliggende entrepriser. Byggeriet begyndte i okt. 2014. I efteråret 2013 havde Realdania flot doneret et større beløb, således at der blev sikret en kvalitativ komplettering af ruinen og udenomsarealerne.

Den nye bygning er overvejende opført i beton, stål, tombak (en messinglegering), glas, egetræ og tegl. Teglet, som præger bygningen, er i et specielt format (34 x 70 cm) og fremstillet hos Petersen Tegl ved Nybøl Nor. Teglstenene, som er fremstillet i hånden af engelsk ler og hårdt brændt, er alle forskellige, så de varierer lidt i mål, form og farve.

Mod syd, langs Sønderportsgade, ligger der bag en 1,5 meter høj teglstensmur en have, der via terrasser giver besøgende mulighed for at komme ned og kigge på ruinen. Stueetagen er med glasvægge hele vejen, så der er mulighed for se ruinen fra alle sider. Den gennemsigtige etage giver bygningen en let svævende fremtoning, som på en elegant måde

opløser den ellers store tag/murflade. Kannikegården rummer en stor del af den kirkelige administration i Ribe, d.v.s. kordegnekantor, kirkegårdsforvaltning, provstiadministration samt kontorer for præster og organister. Bygningen har en stor sal, som fungerer som konfirmandlokale, møde- og filmsal og til små koncerter.

Kannikegården blev indviet i januar 2016. De mange år fra 1960'erne og til da kan forekomme som en lang tid – det er det også. Det skal dog siges, at det ikke er det nemmeste sted i landet at skulle bygge. Domkirken som nabo og den øvrige meget velbevarede bymidte stiller store krav til udformning, materialevalg og kvalitet. Bygningen skal også kunne »holde« i tid. Med Lene Tranberg og Erik Frandsens projekt tror vi, den holder.

Efterfølgende har byggeriet fået Esbjerg Kommunes Byfonds præmie i 2016 for »nyskabende arkitektur på historisk sted« og er ved starten af 2017 nomineret til EU's Mies van der Rohe pris for samtidsarkitektur.

*Kannikegården i dag
(Foto: Folmer Iversen)*

*Tage Rosenstand er tidligere viceinspektør, Gram Skole.
Medlem af menighedsrådet ved Ribe Domkirke siden 1988, formand fra 1996*

Sønderborg bygger sin egen fremtid

Af Jesper Erik Sørensen

Artikler
og digte

Besøgende som krydser Alssund vil, når de kører over Chr.X's Bro, få øje på et mægtigt byggeri langs kajen på venstre hånd. Her rejser sig Byens Havn på arealerne, hvor Sønderborgs tidligere industrihavn lå. Historien om Byens Havn handler først og fremmest om fødslen af en god idé, og så en masse vilje og fælles beslutsomhed. En ægte sønderjysk historie.

Byens Havn i sin næsten fulde udstrækning. Mod nord Videnshuset, mod syd Havbo, i midten ser man Multikulturhuset og hotelbyggeriet

Et øjebliksbillede en onsdag i slutningen af maj måned: Op mod 100 håndværkere, bygningsarbejdere og entreprenørfolk er mødt tidligt på arbejde. Her er masser af aktivitet. Luften er som en dirrende symfoni af entreprenørmaskiner, køretøjer og trykluftsværkstøj. Vejbanen på Nordre

Havnegade er brækket op, i den nordlige ende kører lastbiler fyldte til og tomme fra.

Midt i sceneriet knejser betonkernen til det, der bliver et 19 etager højt hoteltårn. Mod øst ind mod bakken, står det kommende parkeringshus allerede i sit fulde

omfang. Og helt ude ved kajen troner Sønderborgs kommende Multikulturhus, skabt til at dase, suge viden til sig, lege, opleve og udfolde de kreative talenter.

Helt ude på fløjene mod henholdsvis nord og syd ses to færdigbyggede eksempler på den karakteristiske arkitektur, der kommer til at præge Sønderborgs nye bydel ved Alssund. Videnshuset er en metalglinsende brunlig kontorbygning i det karakteristiske forvredne postmodernistiske format. Boligejendommen Havbo er en lillebror i samme design, bare helt i hvidt.

Frank Gehry planen

Alle disse byggerier vil sammen med et kommende kollegium udgøre den stribe af bygninger, der som tandhjul låser sig fast i hinanden og danner en kæde af ny arkitektur langs Alssund med universitet og koncertsalen i Alsion som genbo på den anden side af vandet. Dertil kommer en række projekter, som venter på finansiering, men indgår i den plan som den canadisk-amerikanske stjernearkitekt og byplanlægger, Frank Gehry, har skabt for bydelen. Det drejer sig om flere boligkomplekser, endnu en bygning til erhverv og så en kunsthall, et museum for moderne kunst, som dog næppe vil se dagens lys de første 10 år. Til gengæld vil projektet lægge areal til Kulturpladsen, som bliver bydelens centrale torv og mødested.

I slutningen af 2018 står de vigtigste bygninger færdige, så det nye byrum kan indtages for alvor. Hotel Alsik, bliver bydelens ankerpunkt, et firestjernet konferencehotel med 190 værelser. Det 19 etager høje hoteltårn rummer en udsigtsplatform med fri adgang. Herfra er der 360 graders udkig over Sønderborg og omegn.

Lige over for hotellet fjører kollegiet en helt ny dimension til det at bo og studere. Som del af den nye bydel ved havnen er det placeret lige over for universitetet, og det er nabo til de kulturelle tilbud, som

Her ses kernen til det som kommer til at udgøre tårnet på Hotel Alsik

rummes af Multikulturhuset. Der er et par minutters spadsering til bycentrum og dets forlystelseliv, og det rummer i sig selv de nyeste boløsninger, som matcher de krav, nutidens unge stiller til at bo. Det bliver kort sagt ikke meget nemmere og mere tilgængeligt at studere, hvilket også er meningen, for alle kræfter er sat til for at gøre Sønderborg til en international og attraktiv studieby.

Bag kollegiet skjuler sig et Parkeringshus til 385 biler, så de trafikale behov også dækkes. Der bliver en adgangsbro direkte til hotellet, så dets gæster nemt og tørskoede kan finde deres køretøjer. Parkeringshuset omslutes af klatrende grønne løvplanter. Toppen af huset er for-

P-huset er en »let« konstruktion, bestående af betondæk lagt på jerndragere

beredt til en byhave, et offentligt rum, med mulighed for fysisk aktivitet og samvær for kollegiets beboere og naboer. Bydelen får også tilknytning til det kollektive trafiksystem, fordi en busrute omlægges, så den kører igennem Byens Havn.

Multikulturhuset er tænkt som kommunens kulturelle knudepunkt og kreative kraftcenter. Det består af en moderne fløj, der rummer cafe, multisal, udstillingslokale og voksenbibliotek. Den ældre del, det renoverede pakhuis, huser børnebiblioteket, Det tyske Bibliotek i Sønderborg og Sønderjyllands Kunstskeole. Huset er designet til, at brugerne kan opleve, skabe og søge viden. Inventaret er venligt og er designet, så der er plads til både udfoldelse, rekreation og fordybelse. En kraftig digital infrastruktur sikrer smertefri adgang til internettet og smart anvendelse af laserlys til information og formidling.

Promenaden langs Byens Havn indgår i Sønderborgs samlede promenadestrækning langs vandet, der kommer til at løbe fra lystbådehavnen i syd til den nordlige ende af Byens Havn. Hermed skabes en helt ny oplevelse for borgerne, hvor by og vand mødes.

Tænketanken og Kunstfonden

Det er en enorm opgave, som Sønderborg har påtaget sig. De samlede investeringer løber op i 1,5 mia. kroner. Målt pr. indbygger er det det mest omkostningsdyre bydelsprojekt i Danmark. Mange udefrakommende måber, når de hører om projektet. Også mange borgere føler, at byen har påtaget sig en enorm opgave. Men der er ikke bare tale om et prestigeprojekt med tomt indhold. Historien bag er beretningen om fremsynede mennesker, der knyttes sammen i strømførende netværk, som gnister på det rigtige tidspunkt.

Det er fortællingen om et vækstprojekt, hvor byen og kommunen forsøger at skabe sin egen fremtid. Det handler om turisme og nye arbejdspladser, rundt regnet 500, når hotellet er i drift. Men bydelen er også led i en strategi om øget erhvervsturisme og støtte til visionen om at gøre kommunen til vækstcenter for virksomheder inden for grønne teknologier. Og projektet er et led i at skabe en moderne og attraktiv by ved vandet, som kan fastholde de unge og tiltrække nye tilflyttere. Byens Havn er således en inte-

Havbo ligger skønt på kanten af Alssund. Alsion ses i baggrunden

greret del af strategien til at sikre kommunens vækstvirksomheder kvalificeret arbejdskraft.

Og det er heraf, det hele udspringer. Lige efter årtusindskiftet udgav Ugebrevet Mandag Morgen en statusrapport om Sønderjylland, der var deprimerende læsning. Den tegnede et billede af et område i økonomisk nedgang præget af lavt uddannelsesniveau, høj arbejdsløshed og faldende befolkningstal. Rapporten sendte chokbølger ud i landsdelen. I Sønderborg gik en gruppe af erhvervsfolk og visionære aktører sammen om at danne en tænketank. Futura Syd, som den kaldtes, begyndte arbejdet med at udtænke vækstprojekter. Dette initiativ førte ad snørklede veje til det byggeri, som nu udfolder sig for fuld kraft. Men først skulle Statens Kunstfond involveres.

Futura Syd kontaktede kunstfonden. I første omgang med henblik på at få rådgivning om skabelse af markante kunstprojekter, men kunstfonden havde en bedre idé. Den ville hellere anlægge en ny bydel på havnen for at imødegå den udvikling, man så overalt i små danske havnebyer på det tidspunkt, hvor tidlige-

re havnearealer blev solgt til investorer, som forvandlede dem til døde boligområder.

Og det forslag greb Futura Syd. Der blev nedsat en arbejdsgruppe bestående af arkitekter, byplanlæggere og kunstnere. Det førte i 2004 til udgivelsen af bogen *Byens Havn*, som beskrev et omfattende projekt med at anlægge en ny bydel, præget af blandet og kreativt byggeri, som skulle tilføje Sønderborg ny dynamik.

Tankerne faldt i så god jord hos byrådet, at det besluttede, der skulle laves en udstilling og afvikles et visionseminar. Arbejdsgrupper bliver nedsat og workshops afviklet. I 2005 er man så langt, at man kan fremlægge en helhedsplan for byrådet. Sideløbende opstår tanken om, at projektet skal have et flagskib, et hotel, som kan virke som en jobdynamo og tiltrække turisme. Medlemmer af tænketanken får nu den »vilde« idé, at den berømte arkitekt Frank Gehry skal stå for udførelsen. Han kan skabe en et blikfang, som skaber en trykbølge af benovelse vidt omkring. Gehry er ikke mindst kendt for at være arkitekten bag den særprægede bygning, som huser Gug-

Vinduespartiet på Multikulturhuset rejser sig som en skibsstævne. Bag vinduespartiet er der cafe-område

genheim Museet i Bilbao i Spanien, der fuldstændig har ændret byens karakter og skabt ny udvikling i den forfaldne industri- og havneby. Det koncept vil man gerne gentage i Sønderborg.

Gehry kontaktes, men han har helt andre idéer. Han betragter sig som byplanlægger og foreslår, at han skal være manden bag masterplanen for Byens Havn. Med så stor en fisk i nettet tænker byrådet sig ikke om mange gange. Det besluttet, at Gehry med udgangspunkt i den foreliggende helhedsplan nu skal udfærdige den endelige masterplan for området.

Resten er historie. Masterplanen offentliggøres og fremlægges personligt af Frank Gehry i oktober 2008. Der er i mellemtiden dannet et privat-offentligt selskab, Sønderborg Havneselskab, som skal stå for at realisere de enkelte projekter.

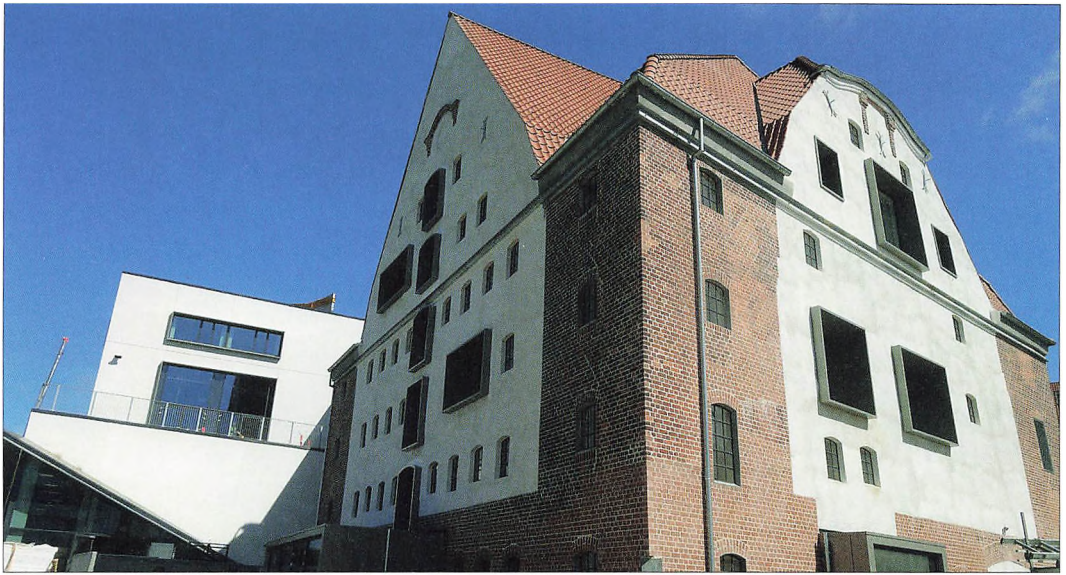
En bæredygtig bydel

Et bærende element i Byens Havn er bæredygtighed. Det korresponderer med den overordnede strategi om at gøre Sønderborg til en grøn kommune, som er CO² neutral allerede i 2029. ProjectZero, som

projektet kaldes, er også en udløber af tænketanken Futura Syds arbejde. Begge projekter udgør samtidig to af kommunens tre fyrtårnsprojekter og mødes altså nu gennem realiseringen af Byens Havn.

Det betyder, at der konkret gøres store anstrengelser for at de enkelte projekter bygges, så de lever op til 2020 normen for varmekonsum og dermed CO²-udslip. Det er et særligt projektmål, at Byens Havn i sig selv er CO²-neutral. Det afspejler sig især i hotellet, som bliver et showrum for den mest moderne klimateknologi. Huset bygges, så vidt det er muligt, med Danfoss-komponenter, som styrer indeklima, varme og vand.

Multikulturhuset og P-huset åbner i november i år. Kollegiet skal stå færdig til studiestart 2018, og senere på året slår hotellet sine døre op til restauranter, konferencerum og spa-landskab. Dermed er 70 pct. af samtlige projekter realiseret. Resten følger de kommende år, når Havneselskabet finder investorer til projekterne.

Det gamle pakhus i renoveret udgave. Læg mærke til de flotte »spejle« på bygningsfacaden, som er bevaret for at holde den oprindelige stil

MULTIKULTURHUSET

(pris 122 mio. kr.)

Bygherre: Sønderborg Kommune
 Projektstøtte: A.P. Møller og Hustru
 Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til
 almene Formaal, 14,5 mio. kr.
 Arkitekt: Art Architects og Zeni Arkitekter
 Entreprenør: Hoffmann

P-HUS (pris: 46 mio. kr.)

Bygherre: Sønderborg Kommune
 Arkitekter: Ravn Arkitektur,
 Møller & Grønborg
 Totalentreprise: C.G. Jensen

HOTEL ALSIK (pris 600 mio. kr.)

4-stjernet, 190 værelser
 Investorer: Mads Clausens Fond og
 PFA Pension.
 Arkitekt: Henning Larsen Architects
 Totalentreprenør A. Enggaard A/S.
 Drift: RIMC, tysk hoteloperatør

KOLLEGIUM

(pris 140 mio. kr.)

Bygherre: Kollegiernes Kontor,
 150 lejemål
 Arkitekter: Blåvand & Hansson og
 Aarhusarkitekterne
 Totalentreprise: Bo Michelsen

HAVBO

Bygget i 2010-2012
 9 boliger
 Areal: 1.600 kvm. Plus P-kælder
 Arkitekt: Juul Frost Arkitekter

VIDENSHUSET

Kontorfællesskab for små og mellemstore
 vidensbaserede virksomheder.
 Udlejet til TeleBilling, Ernst & Young,
 Rambøll og Bitten og Mads Clausens Fond.
 Størrelse: 4.800 m², fem etager.
 Arkitekt: Schmidt Hammer Lassen
 Architects.

Kilder: Byens Havn – Forslag til udvikling af Sønderborg Havn, Statens Kunstfond 2004. Omdannelsen af Sønderborg Havn, Sønderborg Kommune 2006, Steen B. Lauersen, Teknisk direktør Sønderborg Havneselskab A/S

Jesper Erik Sørensen er kommunikationskonsulent i Sønderborg Kommune med Byens Havn som arbejdsområde

Slesvig Roklub

Af Birger Kühl

Artikler
og digte

»Hvor der er en vilje, er der en vej« kunne godt være motto for Slesvig Roklub, der gennem mere end 50 år har været roklub og kulturelt samlingssted for det danske mindretal i Slesvig.

Slesvig Roklubs historie er en del af næsten to tusinde års skandinavisk/dansk liv. Fra tidernes morgen og op gennem vikingetiden har mennesker fra Norden pisket i Sliens bølger på samme måde, som vi gør. For dem var det livsnødvendigt, for os er det en fornøjelse og en enorm vigtig berigelse af vor danskprægede dagligdag i en tysk omverden.

Vi danske roere fra Slesvig by i landsdelen Sydslesvig er en aktiv del af det danske mindretal. Efter den tabte krig i 1864 og genforeningen af den nordlige besatte del af det gamle hertugdømme Slesvig forblev den sydlige del under tysk herredømme efter den første verdenskrig. Men alligevel var der en stor dansk befolkningsdel tilbage, og den blev ved med at være dansk.

Tiden især under naziregimet var ikke let for vores forældre. Men langsomt, og med større fart efter anden verdenskrig blomstrede danskheden igen. Man fandt ud af det med den tyske flertalsbefolkning og opbyggede et dansk Sydslesvig. Skoler, børnehaver og foreninger blev etableret. Det var til dels barske tider, men man stod sammen om tilhørsforholdet. De fleste af vore foreninger stammer fra den periode. Som første roklub syd for grænsen blev Flensborg Roklub grundlagt. Mange år senere fulgte Slesvig Roklub efter. Med sine 50 officielle år er roklubben en af de yngre foreninger.

Det begyndte med en gave fra Danmark til den daværende danske Ansgar Skole i Slesvig: en gammel robåd, en fire årsers inrigger. Dog, hvad skulle man gøre

Vikingskibet

med sådan en båd? Ingen kunne ro med den. Tilfældigvis var en flok slesvigske gymnaster til en opvisning i Danmark. De boede i en roklub og havde mulighed for en lille prøvetur i klubbens både.

Nu fik de blod på tanden. Hjemme fik man fat i båden, prøvede og øvede. Roerne blev uddannet i danske roklubber, og man startede som roafdeling under Slesvig Ungdomsforening. Snart gik flere og flere til roning. Denne idræt var anderledes, det passede til Slien og vikingernes historie. Udviklingen gik så stærkt, at man i 1966 blev en selvstændig forening under Sydslesvigs danske Ungdomsforening; det er klubbens officielle fødselsdag.

Kontakten til Danmark udbygges

Siden 1962 ligger roklubbens hus nede ved yachthavnen. Det blev bygget med stor entusiasme og endnu større arbejdsindsats af medlemmerne. Nu var der plads til flere både og aktiviteter. Motionsroning, kaproning og langtursroning. Der kom rovenner på besøg fra hele Danmark; mange dybe og livsvarige kontakter opstod. Slesvigere tog til Danmark, og danske roere kom til Slesvig.

I efteråret 1978 blev de til denne dato kun associerede roklubber i Flensborg og Slesvig optaget som fuldgældige medlemmer af det danske roforbund (Dansk Forening for Rosport). Siden da sejler Slesvigs

både under DFFRs mørkerøde splitflag som Danmarks sydligste roklub.

Men desværre var der også dårlige tider for klubben, højvande gjorde stor skade på huset, og efter et indbrudstyveri i oktober 1981 brændte huset og mange både. Huset blev totalskadet. Klubben mistede mange medlemmer, og man fik først efter flere års forløb et nyt hus og måtte faktisk starte forfra. Men roere er optimister, og snart var aktiviteten på det højeste igen.

I alle disse år har den lille roklub fundet flere og flere gode venner i hele Danmark, roere som gerne kommer for at ro her. Og så var det nemt at arrangere landsvintertræf for ungdomsroere fra hele Danmark i år 2000, et kæmpe motionsstævne med utroligt mange inriggerbåde på Slien og over 800 danske roere og fest på Kongeengen.

En anden stor begivenhed var i 2004 Nordisk Ro- og Kulturstævne (NoRoKuS) med Hans Kongelige Højhed Prins Joachim som protektor. Sammen med Slesvigs Vikingedage blev der arrangeret en stor kaproning med mannafar-både fra

Fra årsmødepladsen

Færøerne, Norge, Sverige og Danmark. Samtidig var der en stor kunststudstilling med kunstnere fra Færøerne, København og Sydslesvig.

Store begivenheder er højdepunkter, men roklubbens dagligdag er lige så spændende: Mange unge og ældre roere fra egnen mødes til fælles idræt. Man snakker sammen, man er fælles om alt. Roklubben er deres danske fristed. Men roklubben er også et markant mødested for mange gæster fra moderlandet og Sydslesvig. Først og fremmest naturligvis de mange roere, men også børnehaver, skoleklasser, kunstnere, studerende arkæologer og geologer og mange mange andre får husly i Slesvig Roklub eller i klubbens hus i Mysunde.

Fra katastrofe til nyudvikling

Pludselig så det ud, som om roklubbens

historie var slut. I 2008 begyndte piloteringen under huset at sætte sig, og den ene side af huset sank 40 cm. Igen en total-skade. Denne gang var katastrofen større, da ingen forsikring dækkede skaden. En reparation ville blive meget dyrere end en nybygning. Men den ville koste omkring 3,6 mio kroner.

Mørke tider. Men Slesvigs roere kender den slags situationer. Optimister, som de er, tror de på, at enhver katastrofe giver mulighed for forandring. På trods af et skævt hus og døre og vinduer, der klemte, blev man ved med roaktiviteterne. I 2012 holdt klubben sit 50 års jubilæum, hvor Generalkonsul Henrik Becker-Christensen og hustru Grethe Bay fra Flensborg døbte klubbens nye fireårsers coastalbåd »Sleipnir«.

Samtidig drøftede roerne situationen og udarbejdede en ny plan for klubbens fremtid: Udover roing skulle der være meget mere plads til kulturelle oplevelser, plads til udstillinger, foredrag, kurser, til nye fællesaktiviteter som f.eks. madlavning, internetcafe etc. Måske kunne klubben blive til et af DFfRs uddannelsessteder for langtursstyr mænd, instruktører eller materialeforvaltere. Det kunne blive til en multifunktionel roklub. Roklubben søgte om støtte via SdU.

Med dyb og stor taknemmelighed mod-

Maritime arkæologer i roklubben

tog roklubben en bevilling på 2,98 mio. kroner til nybygning af et klubhus fra *A. P. Møller og Hustru Chastine Mc. Kinney Møllers Fond til Almene Formål*. Med stor hjælp og støtte fra Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger og nogle andre sponsorer blev det nye bådehus bygget. Igen med en kæmpearbejdsindsats af vore roere. Det nye bådehus blev indviet i 2014.

Siden da har klubben indfriet den nye plan: Arkæologer har været hos os mange gange for at undersøge Sliens bund. Udstillinger, foredrag, paneldebatter, kurser etc. er blevet gennemført. Klubben har udviklet sig til et mødested for de dansk-sindede i omegnen, men har også åbnet sig for flertalsbefolkningen. Vi er et meget bedre dansk mindretal i byen, når vi er mere synlige. Men det vigtigste for os roere er, at vi og vore venner fra Danmark også fremover kan dyrke vor dejlige idræt på Slien.

På trods af den gode udvikling er der altid problemer, der skal løses. Det er de samme problemer, mange foreninger i Danmark har. Unge mennesker fra vore landsbyer får efter endt uddannelse ingen arbejdspladser i nærområdet og forlader

byerne og deres foreninger. Det er et kæmpe tab, fordi disse unge mennesker jo er klubbens fremtid. De har fået en kostbar uddannelse i foreningen for at dygtiggøre dem til bestyrelsesposter, i klubbens instruktions- og træningssystem, i klubbens dagligdag. Andre læser i Danmark eller andre steder efter studentereksamen, men kommer ikke tilbage.

Så er det igen og igen klubbens gamle nisser, som skal stå for ledelse og aktiviteter. Alligevel lykkes det at finde nye medlemmer til idrætten, og spillet begynder forfra. Hen ad vejen opstår nye idéer for at begejstre folk for klubben. I Slesvig Roklub blev det en succes at starte op med ergometerspinning på roergometre, almindelig ergoroning, nye bådtyper og mange kursus- og foredragsaktiviteter.

Vi tror på, at roklubben vil bestå fremover til gavn for mange unge sydslesvigere og mange venner nordfra. Slesvigs roere, alle danske sydslesvigere er en berigelse for vores fælles samfund. Vi får meget fra moderlandet, men vi giver også meget tilbage. Vi ses i Slesvig!

Birger Kühl er formand for Slesvig Roklub

Salget af De Vestindiske Øer - set fra Sønderjylland

Artikler
og digte

Af Poul Krebs Lange

31. marts 1917 solgte Danmark De Vestindiske Øer til USA for 25 mio. dollars. Pengene gjorde god gavn i Sønderjylland efter Genforeningen. Poul Krebs Lange beretter her om, hvorfor og hvordan salget af De Vestindiske Øer finansierede genforeningen med Sønderjylland.

Det er nemt at komme rundt i Sønderjylland. De mange lige veje - kendt som diagonalveje - skærer landsdelen på kryds og tværs. Mine forældre fortalte, at vejene var betalt af indtægten fra salget af De Vestindiske Øer. Det var mit første kendskab til denne del af vores historie.

I 1963 mødte jeg som løjtnant i Fredericia den pensionerede major Theodor Cizeck von Zeilau (1886-1970), en kendt person i bybilledet, bl.a. i forbindelse med 6. juli-paraderne. Han havde været officer

i Det Vestindiske Gendarmerikorps, som afløste hærstyrken i 1907. Hovedopgaverne for korpset var at holde ro og orden i by og på land, altså politimæssige opgaver. I 1917 var han udstationeret på Fort Frederik i Frederikssted på Sankt Croix. Han fortalte levende om, hvordan han som ung officer den 31. marts 1917 havde været med til at overdrage øerne til USA ved en højtidelighed, hvor Dannebrog blev strøget og Stars and Stripes hejst som symbol på, at alt det formelle om overdragelsen var på plads. Det blev så mit andet møde med denne del af Danmarks kolonihistorie.

I 2017 markerer vi 100-året for salget af De Vestindiske Øer til USA, som gav dem navnet US Virgin Islands (Jomfruøerne).

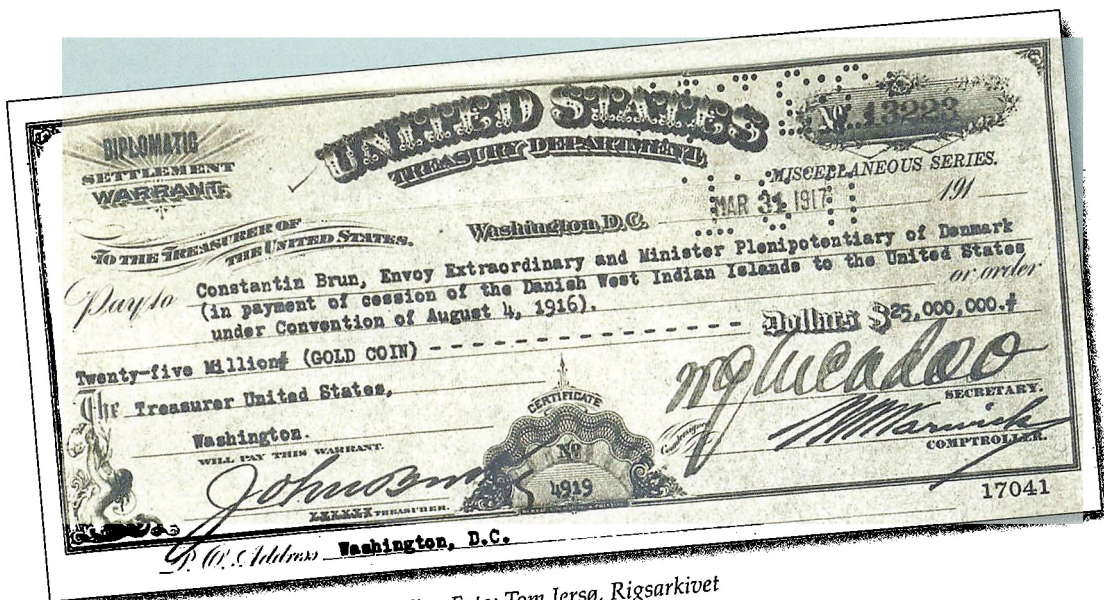
Mine forældres fortælling gav mig så anledning til at grave lidt dybere i historien om Sønderjylland, Genforeningen og de 25 mio. dollars, som salget indbragte.

Lidt kolonihistorie

Danmark blev aldrig en stor kolonimagt. Vi søgte på samme måde som andre europæiske lande at etablere kolonier for at tjene penge på handel med eksotiske

Dannebrog vajer i lufthavnen i St. Croix.
Foto: Lars Krebs Lange

Checken fra salget af de Vestindiske Øer. Foto: Tom Jersø, Rigsarkivet

varer. Mest kendt er Trankebar i Indien, Guldkysten i Afrika og De Vestindiske Øer i Caribien. Her havde først og fremmest Spanien, Portugal, Frankrig, England og Holland koloniseret det meste af området. Ingen af dem interesserede sig for den ubeboede ø Sankt Thomas. Den blev annekteret af Vestindisk-Guinesisk Kompagni i 1672, Sankt Jan blev annekteret i 1718, og i 1733 blev Sankt Croix købt fra det franske vestindiske kompagni.

Det var trekantshandelen, der gav grundlaget for store indtægter. Store palæer i København er stadig et klart udtryk herfor. Fra Danmark eksporterede man skydevåben og andre industrivarer til Afrika og byttede varerne for slaver. Slaverne blev sejlet til Caribien og brugt som arbejdskraft i sukkerplantagerne. Sukker og rom blev så sejlet til Danmark. Ruten var begunstiget af vindforholdene for sejskibene. (Læs Thorkild Hansens bøger om Slavernes Kyst, Slavernes Skibe og Slavernes Øer. Her fortæller han bl.a. om de mange tusinde afrikanere, som i perioden 1673 til 1825 blev sendt til De Vestindiske Øer som slaver. Bøgerne afliver alle romantiske forestillinger om

Karneval i Charlotte Amalie på St. Croix.
Foto: Lars Krebs Lange

Danmarks rolle i forhold til slavehandel). I 1848 blev slaveriet afskaffet af guvernør Peter von Scholten efter et slaveoprør. Forholdene for de nu frigivne slaver blev dog ikke meget bedre, idet de fortsat måtte arbejde for plantageejerne under ofte kummerlige forhold.

I mange år tjente plantageejerne store formuer på denne trafik, men da produktionen af sukker fra sukkerroer i Europa øgedes, blev kolonierne efterhånden en underskudsforretning.

I 1845 blev Dansk Ostindien solgt til Storbritannien, og i 1850 solgtes også

Dansk Guinea. Nu var Dansk Vestindien den eneste danske koloni.

I 1852 drøftede Rigsdagen (Folketing og Landsting) koloniens svigtende økonomi, og flere mente, at øerne burde sælges. Forslaget blev dog stemt ned.

Efter 1864 forsøgte Danmark med et underhåndstilbud at afstå øerne til Preussen og Østrig, mod at vi beholdt hertugdømmet Slesvig, men kansler Otto von Bismarck afviste forslaget.

En amerikansk frygt for tysk indflydelse i Caribien førte i 1865 til en henvendelse om overtagelse af øerne. Drøftelserne blev i første omgang stoppet, da den amerikanske præsident Abraham Lincoln blev myrdet samme år. Forhandlingerne blev genoptaget flere gange, men blev først realiseret med en underskrevet aftale 4. august 1916. Fra dansk side havde man lagt vægt på, at salgsprisen skulle være så høj, at den vakte accept i Tyskland, og at amerikanerne skulle anerkende Danmarks højhedsret til hele Grønland, en betingelse som senere fik stor betydning. I USA blev aftalen uden problemer godkendt, mens den i Danmark først blev godkendt i Rigsdagen sidst i 1916.

Spørgsmålet skulle til folkeafstemning, den første i Danmark og den første gang, hvor kvinderne havde stemmeret. Kun 37,4 % af de stemmeberettigede deltog. 283.670 stemte for og 158.157 imod. Som noget specielt kan nævnes, at Vejle Amt stemte imod. Øernes befolkning deltog ikke i afstemningen. Der blev dog arrangeret en privat afstemning på Sankt Croix, hvor 4027 stemte for og 7 stemte imod.

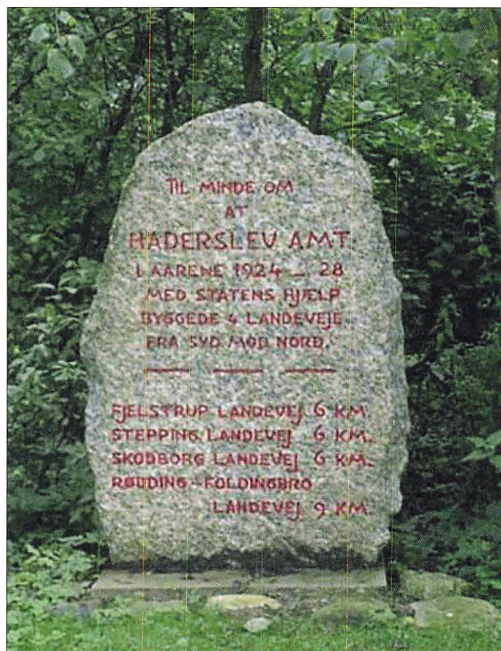
Den 31. marts 1917 kunne den danske gesandt i Washington telegrafere til Sankt Thomas, at han havde modtaget checken på de 25 mio. dollars, og så kunne overdragelsen finde sted.

Finansieringen af Genforeningen

I 1919 besluttede Rigsdagen, at der skulle optages et »Genforeningslån« på 145 mio.

kr. Man vedtog samtidig, at indtægten fra salget af De Vestindiske Øer skulle anvendes til Genforeningen. De 25 mio. dollars svarede i juli 1920 til omkring 153 mio. kr. Til sammenligning var Danmarks finanslov 1919/20 på 286,5 mio. kr.

Fredericia Dagblad refererer 6. nov. 1919 fra finansminister Edvard Brandes fremlæggelse af finansloven for 1920: »Udgifterne til Sønderjylland vil ligeledes sluge store beløb. Man må her skelne mellem kapitaludgifterne og de løbende udgifter, det vil sige hvad der skal til for at supplere pensioner og understøttelser m.v. Angående det sønderjyske valutaspørgsmål vil jeg sige, at det må stå alle klart, at markens store fald siden regeringens oprindelige forslag har bevirket, at de oprindelige planer må forlades, og det vil betyde væsentlig større udgifter end oprindeligt antaget, således at de 145 mio. kr., som Genforeningslånet har indbragt, ikke vil kunne strække til. Jeg mener dog ikke, at det af denne grund vil være nødvendigt at optage nye lån, idet det vil være forsvarligt at anvende de vestindiske

Mindesten ved Foldingbro. Foto: Poul Krebs Lange

*Minutvejen mellem Aabenraa og Sønderborg.
Foto: Poul Krebs Lange*

millioner til dette formål«. Efter tredjebehandlingen af Finansloven kan Fredericia Dagblad d. 23. marts 1920 referere finansministeren for at sige, at genforeningen med Sønderjylland vil forandre det finansielle billede. At erstatninger for tab af formue, dækning af den tyske statsgæld og erhvervelse af statsejendomme i Sønderjylland vil sluge både Genforeningslånet og de mio., der er indgået for Vestindien, og at der desuden vil kræves et større kontant beløb. Der vil derfor ikke være nogen udsigt til skattelettelser.

Omstillingen fra tysk til dansk omfattede en lang række administrative og praktiske områder. På det administrative område gjaldt det hele lovgivningsområdet, herunder kommunale, amtslige og kirkelige forhold, på det praktiske stort og småt lige fra jernbane- og vejskilte i røde og hvide farver til nye landeveje.

Vanskeligst at gennemføre var den økonomiske tilpasning. Krigen havde kostet både menneskeligt og økonomisk. Markens fald var en katastrofe for mange, og her gik staten ind med en valutaerstatning, der gav de mindste formuer fuld erstatning, mens den aftog opefter. Denne ordning kostede alene 60 mio. kr. Det er ikke muligt her at gøre rede for økonomien på de forskellige områder, som nævnes efterfølgende, men udgifter for stat, amter og kommuner var der nok af.

*Diagonalvejene Aabenraa - Esbjerg - Tønder.
Foto: Poul Krebs Lange*

Genopbygningen af Sønderjyllands infrastruktur

I tysk tid var der sket en stor udbygning af jernbanenettet, mens vejene var blevet forsømt. Mange lokale veje endte i ingenting, og der var kun ganske få veje, der førte til Danmark. I nov.1920 blev der udarbejdet en plan for landevejsnettet i Sønderjylland. Økonomisk indvilligede staten i at afsætte 12 mio. kr. til udbygning over en tolvårig periode, en aftale kaldet »Den store Vejplan«. Planen blev vedtaget i 1921. I årene 1921-1933 blev der istandsat og udbygget 834 km veje til en samlet pris på 32,5 mio. kr., finansieret af staten og amterne.

Blandt nyanlæggene var Fjordvejen langs med Flensborg Fjord. Diagonalvejene Aabenraa – Esbjerg og Tønder – Kolding blev først påbegyndt i 1930'erne, men færdiggørelsen blev udsat til efter 1945. Det samme gjaldt vejen mellem Sønderborg og Aabenraa. Den fik kæle-navnet »Minutvejen«, fordi den efter sigende afkortede køreturen med 1 minut.

I 1920'erne og -30'erne nedlagde man de mange smalsporede amtsbaner (æ Kleinbahn), som havde gennemskåret Sønderjylland på kryds og tværs, og der blev i stedet indsat rutebiler på det nu stærkt forbedrede vejnet.

Havnene blev også udbygget. Haders-

lev Fjord blev uddybet, og der kom nye kaj-anlæg i Haderslev og Sønderborg. Aabenraa fik et nyt stort havnebassin med en samlet kajlængde på 450 m. Mommark fik ny havn og Årøsund nyt færgeleje. Der blev bygget 13 km dige, Rejsbydiget, fra Vester Vedsted til Søndernæs, og der blev udført digearbejder på strækningen Højer-Emmerlev og på Rømø. Rømodæmningen blev påbegyndt i 1938 og fuldført i 1948.

Sønderjyllands Højspændingsværk var klar i 1925, og ledningsnettet blev udbygget. De fleste sønderjyder fik strøm, og vi var dermed bedre stillet end f.eks. dele af Midt-og Nordjylland. Og det var ikke alle i »det gamle land« lige tilfredse med.

I 1920'erne overtog staten driften af telegraf-og telefonvæsen i Sønderjylland, og der blev foretaget store investeringer i ledningsnet og centraler. Også her blev vi dermed bedre stillet end mange andre dele af landet.

Tidligere havde dele af politiet været kommunalt, men nu blev det rent statsligt. Det var også en særordning, idet ordenspolitiet i det øvrige Danmark uden for hovedstaden var kommunalt. Fra 1923 var der seks politikredse i henholdsvis Gråsten, Haderslev, Sønderborg, Toftlund, Tønder og Aabenraa.

Skole- og kulturområdet

På det kulturelle område gjorde man sig umage med at skabe ordentlige forhold for det nu tyske mindretal og ikke gentage tidligere tiders undertrykkelse (dansk mod tysk med sprogreskripterne 1851-64 og tysk mod dansk 1864-1920). Den danske mindretalsordning kom til at bygge på Grundlovens frihedsparagraffer. Hertil kom en række nye sønderjyske love, der skulle sikre det tyske mindretals sproglige interesser, først og fremmest inden for skolen og kirken.

Den danske skole blev kaldt »Genforeningens bedste gave«. Sønderjylland fik en særlig ordning med amtsskolekonsum-

lenter, folkevalgte skolekommissioner og afskaffelse af det gejstlige skoletilsyn. Ordningen blev en administrativ forsøgs-mark og senere forbillede for resten af landet. De sidste forskelle forsvandt med skoleloven i 1958. På det praktiske område blev der givet tilskud til nye undervisningsmaterialer, bl.a. kort med den nye grænse.

Der blev oprettet statslige gymnasier i Haderslev, Aabenraa, Tønder og Sønderborg og statsseminarier i Haderslev og Tønder. Også andre og mere selvstændige skoler prægede skolebilledet. Rødding Højskole genåbnede i 1920, Hoptrup Højskole begyndte samme år, og der blev oprettet flere efter- og ungdomsskoler samt en landbrugsskole i Gråsten.

I 1919 var min oldefars bror, Emil Kristian Thyssen, provst og sognepræst ved Sankt Catharinæ Kirke i Ribe. I sommeren 1919 var han sammen med fire andre provster jævnligt til møde i Kirkeministeriet for at forhandle om ordningen af de sønderjyske kirkeforhold. I februar 1920 blev Emil Kristian Thyssen indsat som sognepræst og provst i Sønderborg. I 1921 blev han sognepræst i Ulkebøl og fortsat provst. I 1922 deltes Sønderjylland på langs, og der blev oprettet et nyt jysk stift med bispesæde i Haderslev.

Landbrug og industri

Landbruget var i de første årtier det bærende erhverv. Man måtte nu omstille sig fra at producere til det tyske hjemmemarked til eksport til England. Der var brug for investeringer i jordforbedring, maskiner, dyr, stalde og slagterier.

Afvandingen af marsken omkring Tønder gav bedre muligheder for udnyttelse af 14.000 ha marskjord, og Hedeselskabet, der i 1921 oprettede kontor i Tønder og filialer i Haderslev og Sønderborg, medvirkede til grundforbedringer, vandløbsreguleringer, afvanding af enge og moser og plantning af læhegn og plantager.

- 1: Hoptrup Højskole
 2: Haderslev
 Statsseminarium
 3: Den tidligere
 politistation
 i Toftlund, nu
 Studenterkurset
 i Sønderjylland
 4: Sønderjyllands
 Højspændingsværk.

Foto Poul Krebs Lange

Fra 1922 blev der i Sønderjylland udstykket statshusmandskolonier efter selvejerprincippet. Statens Jordlovsudvalg udstykkede et betydeligt antal husmandsbrug fra opkøbt jord i offentligt eje samt fra 1936 tidligere tyske domænegårde. Frem til 1970 blev der oprettet ca. 3.000 husmandsbrug.

I 1925 udgjorde den sønderjyske industri kun 2 % af den samlede danske, men især Brdr. Gram i Vojens og Danfoss i Nordborg blev lokomotiver i landsdelens industrielle udvikling. Men det er en helt anden historie.

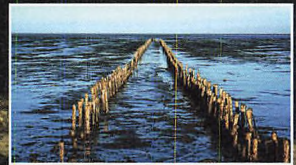
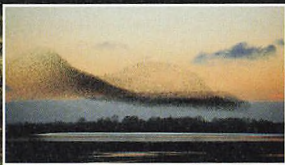
Det sociale område blev forsømt i hele den proces. Kommunerne stod med store udgifter til økonomisk og socialt arbejde, og man manglede midler til udbetaling af løn og forskellige former for socialhjælp. Administrator for landsdelen, Viggo Haarløv, gjorde regeringen opmærksom på det aktuelle behov. Kommunerne fik stillet de nødvendige midler til rådighed, men kun som kortfristede lån. Herefter stod kommunerne med både en stor gældsbyrde og udgifter til skolevæsenet, vejvæsenet og socialvæsenet, og dette kom til at præge kommunernes udviklingsmuligheder.

VADEHAVET

Nationalpark og UNESCO Verdensnaturarv

nationalparkvadehavet.dk
www.toender.dk

*Konfirmationsure fra Den Sønderjyske Fond.
Urene er stillet til rådighed af Jan Samalsson, Haderslev.
Foto Poul Krebs Lange*

Ud over de statslige midler var der en lang række private indsamlinger. Fornuftigvis fandt man sammen og dannede Den Sønderjyske Fond i 1918/19. Formålet var at yde økonomisk og humanitær støtte til sønderjyder, som var mærket af 1. Verdenskrig, især krigsdeltagere, krigsinvalidere og faldnes efterladte. Der blev også givet støtte til bl.a. nye kirkeklokker, hvor de gamle var støbt om til krigsformål, støtte til sønderjyske studerende og uddeling af konfirmationsure til børn af

faldne krigsdeltagere. Urene blev lavet i Besancon i Frankrig. På bagsiden ses De slesvigske Løver. Udenom dem inskriptionen: *Den sønderjyske Fond og Til minde om din Fader*. I alt blev der uddelt ca. 13 mio. kr. Fonden blev nedlagt i 1937, men først endeligt afviklet i 1957.

Til slut en stor tak til forfattere og til Historisk Samfund for Sønderjylland for et fantastisk kildemateriale. Her er et utal af gode historier, som fortjener at blive læst.

Kilder: Damarks Historie. Politikens Forlag 1964, Bent Knie-Andersen: Salget af De Vestindiske Øer. Skalk nr. 15. oktober 2016, Henning Dehn-Nielsen: Sønderjylland. Politikens Forlag 2000. Peter Schjørring Thyssen: Provst Emil Kristian Thyssen. Optegnelser, taler og minder. Dansk Hjemstavns Forlag 1939. Flg. titler udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland: Sønderjyllands Historie efter 1815 - 2009 - og Sønderjylland A - Å - 2011. Kim Furdal: Fra preussiske landkommuner til danske sognekommune 1999, Harmonisering eller særordning. Sønderjylland som administrativ forsøgsmark efter Genforeningen i 1920 2002. Erik Nørr: Genforeningens bedste gave, Skoleordning og amtsskolekonsulenter i Sønderjylland og Danmark 1920-1963. 2003. Knud Kretzschmer: Den sønderjyske Fond. 1960. Rigsarkivet har i over tre år arbejdet på at digitalisere de historiske kilder fra den danske kolonitid. Der er fra 1. marts 2017 adgang for alle til et enormt antal billeder, breve, beskrivelser og andre kilder fra kolonitiden. Adgangen sker via www.virgin-islands-history.org

Poul Krebs Lange er født på Rens Skole i 1943. Skolegang i Jaruplund og Tønder. Student fra Tønder Statsskole 1961, militærtid i Fredericia, på Kronborg og Gurrehus, Vordingborg og Cypern. Lærer fra Haderslev Statsseminarium 1968, lærer på Skrydstrup og Over Jerstal skoler, skolekonsulent og afdelingschef for børn og unge i Vojens 1993-95, børne- og kulturchef i Nørre-Rangstrup Kommune 1995-2003. Herefter aktiv pensionist ved Horsens Fjord og nu Haderslev. Gift med Ulla i snart 50 år. 3 børn og 7 børnebørn

Ud med metal-detektoren

Af Poul Krebs Lange

Bent Hansen fra Vester Lindet har gjort flere spændende fund i det midt-sønderjyske. Poul Krebs Lange var med på en tur med metal-detektoren og fortæller her om nogle af de mange fund, Bent Hansen har gjort.

Bent Hansen har haft interesse for arkæologi og historie lige fra drengetiden i Øster Lindet, hvor han er født og vokset op på en gård. På markerne fandt han de første flinteredskaber, bl.a. en spydspids og stenøkser. Et langt og travlt arbejdsliv gav dog ikke tid til at dyrke interessen intenst, men ved et arrangement på museet i Haderslev i 2013 fik han mulighed for at prøve en metaldetektor. Samme år fik han så en i julegave af sin kone Else Marie, og så skete der noget. Jagt og fiskeri blev lagt på hylden, og et medlemskab af Sønderjyllands Amatørarkæologer gav gode kontakter til ligesindede.

Detektoren, som Bent bruger, er en fransk model, der koster ca. 12.000 kr. De kan fås billigere, men denne model har flere fordele. Den har en lav vægt, og der er ingen ledninger mellem detektorens tre hoveddele: søgehovedet, kontrolpanelet og hovedtelefonerne. Der er oplader til

alle tre dele og batterier til 12 timers drift. Udover ni faste indstillinger i kontrolpanelet kan man selv lave programmer, f.eks. med henblik på forskellige jordbundsforhold.

Det er erfaringen, at der er flest fund på sandede jorder, måske fordi de har været lettere at dyrke, og derfor har

de haft større trafik og større muligheder for at finde tabte genstande. Når man søger, er der forskellige lyde for forskellige metaller: lidt brummende lyde for jern

(der ligger utrolige mængder små metaldele på vore marker) og højere lyde for ædle metaller, også kobber og aluminium. Runde genstande giver god lyd fra sig, derfor graver man også mange kapsler op, for man kan ikke høre forskel på dem og på mønter.

Som medlem af Sønderjyllands Amatørarkæologer får man en godkendelse

Metaldetektor, kontrolpanel og søgehoved

Pinpointer

Bent Hansen finder en mønt. Fotos: Poul Krebs Lange

fra Museum Sønderjylland Arkæologi i Haderslev. Med den i hånden kan man banke på hos jordejeren og få tilladelse til at søge på hans marker. Er jorden forpagtet ud, skal man have tilladelse fra både ejer og forpagter. Bent Hansen har aldrig fået nej. Finder man noget, der er danefæ, er det statens ejendom, og det er derfor finderens, der kan få udbetalt en godtgørelse fra staten. Afgørelsen ligger hos Nationalmuseet, og det stigende antal detektorførere og deres mange fine fund har givet lang sagsbehandlingstid. Hvis jordejeren skal have noget, er det en privat aftale med detektorføreren.

Vi går en tur på Bent Hansens egen mark for at afprøve udstyret. I sin tidligere fiskevest har Bent flere nyttige hjælpemidler. Først tændes en GPS, der giver meget nøjagtige koordinater for findestederne. Til at rense fundene midlertidigt bruges en gammel tandbørste og en lille sprøjteflaske med vand. Der er også små plastposer og sedler til at notere tid og sted. Til at lokalisere fundet i den opgravede jord bruger Bent en pinpointer, som giver lyd, når den peger på genstanden. Så er man fri for at rode i hele jordbunken efter en ting, der ofte er godt groet til med jord. Herefter er det vigtigt at slette alle spor efter opgravningen og tage alt det fundne med sig.

På vores tur er der lyd for jern for næsten hver anden meter, men vi finder også en tabt lommekniv, et stykke kobbertråd, en gammel tube Macs tandpasta og til sidst en mønt, som Bent tidsfæster til begyndelsen af 1800-tallet.

Fine fund i sølv, bronze og flint

Bent Hansens fineste fund er Bakkegårds-skatten, som blev fundet i 2014, hvor den blev nr. seks på listen over Danefæ Top 10. Skatten stammer fra begyndelsen af 1600-tallet, hvor den er gravet ned i forbindelse med de mange krige, ikke mindst Karl Gustav krigene fra 1657 til 1660.

Sølv mønt fra Frederik d. 3. og mønt med Christian d. 4. i fuld figur - fundet 2014

Bæltespænde

Hængesmykke med maske - fundet 2015

Seglstampe - fundet 2015

Skatten er en sølvskat, der består af flere store sølv mønter, bl.a. en mønt med portræt af Frederik 3., der satte den katastrofale krig i gang. Der er også en Corona Danica med Christian 4. i fuld figur. Det er den første tokrone i Danmark.

Resten af mønterne er hollandske, tyske og en enkelt østrigsk. Der er også smukt kunsthåndværk og dragtsmykker, bl.a. et bæltespænde med rester af silkestof. Bent mener, at der mangler et par dele, så han skal på jagt igen på fundestedet. Efter registrering på Nationalmuseet er skatten i marts 2017 kommet tilbage og udstilles på museet på Sønderskov i en flerårig periode sammen med andre skatte fra Vejen Kommune.

Et spektakulært fund er et hængesmykke af sølv, som blev fundet i april 2015 på et engdrag ned mod Gram Å. Smykket er en ansigtsmaske fra 900-tallet på 2,5 cm, og hvem det forestiller, er der ikke enighed om. På Nationalmuseet mener man, at der bag masken gemmer sig guden Odin. Som øverste gud afbildes han mest med maske eller med symboler, som f.eks. de to ravne.

På Sønderskov tager man udgangspunkt i fortællingen om Loke, der har sat sit hoved ind i et væddemål med to dværge. Med sit sædvanlige ordkløveri holder han på, at halsen er stadig hans egen, og så kan de jo ikke få hovedet. De må give ham ret, men de lukker så munden på ham ved at sy den sammen. Det passer med de tre streger over munden.

Et tredje fund, som skal nævnes her, er et bronzesværd i syv dele. Det fandt Bent ved Haderslev Fjord.

I april 2015 fandt Bent nær Mølby en sejlstampe (nogle steder omtalt som seglstampe). Sejlstampen viser et våbenskjold med en lilje, og man kan læse navnet Thomas. Liljen blev brugt som våben af den gamle nørrejske adelslægt Juul. Sejlstampen blev brugt til at forsegle breve.

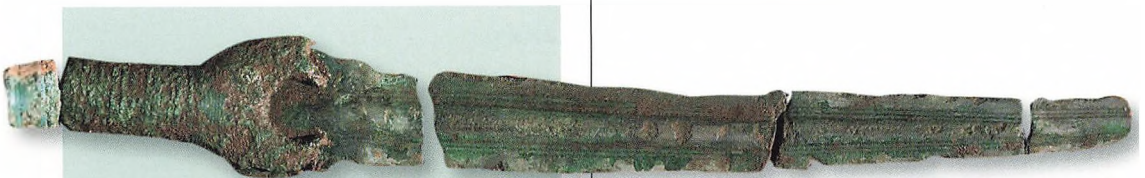
To flintemejsler

Månedens fund

april 2017

Bent Hansen har blik for andet end metalfund, og igen er han manden bag månedens fund. Der er tale om et lille depotfund bestående af flotte slebne flintmejsler. Det længste er 30 cm langt, og det hører derfor til blandt de længere af slagsen. Fundet stammer fra Hjerting, og vi synes det er lidt fantastisk, at de endnu er så flotte trods ca. 5000 år i jorden. Kom og se dem på Museet i april – efter udstillingen sendes mejslerne til København, for der er tale om danefæ!

Tusinde tak for det vanvittigt flotte fund, Bent!

Bronzesværd - 37 cm langt
- fundet ved Haderslev Fjord

Museet på Sønderkov sætter meget stor pris på Bents arbejde og hans sans for at finde gode steder at søge. Man ser derfor frem til endnu flere fine fund.

Artiklen begynder med flinteredskaber, så det kan den også slutte med. Museet på Sønderkov udstillede i april 2017 to flintmejsler, som Bent fandt ved Hjerting for nogle år siden. Den længste er 30 cm. Flint af den kaliber er også danefæ, så efter udstillingen havner mejslerne på Nationalmuseet. Metaldektoren giver ikke udslag for flint, men gode øjne giver også resultater.

Fotos:

Fotos af Bent Hansen med udstyr er taget af Poul Krebs Lange

Fotos af fund er taget af Bent Hansen

Kilder:

Artikel i Kristeligt Dagblad 7. september 2015
Er det mon Loke eller Odin? af Josephine Schnohr,

Museumsavisen Nr. 62, efterår 2016 fra
Museumsforeningen Sønderkov
1600-tallets skattefund fra Vejen Kommune af
museumsinspektørerne Lars Grundvad og
Nick Schaadt.

Bent Hansen er født i 1945 på en gård
i Øster Lindet, hvor han også har gået i skole.
Efter nogle år ved landbruget aftjente han
sin værnepligt ved Den kongelige Livgarde
i København.

Hjemme i Sønderjylland fik han ansættelse
som vejmand ved Sønderjyllands Amt
med ansvar for ca. 100 km landevej
i Gram-Rødding-Jels-Gabøl-området.
Han er gift med Else Marie.

De har to piger og seks børnebørn

Regnbuen viste vej ...

Tema: Hvad
jorden gemmer

Af Marie Aagaard Larsen
Portrætfoto: Bente Grundvad

»Mindets blomst: Friske bøgeskove, grønne enge ... Marken, som er omgivet med de dejligste hegn, fuglesang ... På et sådant sted fører en strøm af tanker os tilbage til vor histories dæmringstid, til oldtidens larmende kampe, til vikingetidens røvertogter, og en række sælsomme billeder drager forbi os: Vilde jagter, hedenske gudfester, larmende kampspil. Alt det fletter: Mindernes krans«.

For kort tid siden arvede jeg med mange års forsinkelse en udgave af Sønderjysk Almanak efter min oldefar. Den er fra året 1925. Det let guldne forsideomslag er prydet med en tegning af de to guldhorn og bagsiden med en runesten. Midt inde i bogen faldt jeg over ovenstående digt.

Om hundrede år er det måske nærværende artikel, der flettes ind i en ny artikel baseret på den tids ny viden og indsigt. Sådan går tingene jo af og til i rundgang. Det, der fascinerer mig ved arkæologien, er netop, at historien hele tiden står åben for omfortolkninger, når nye »brikker« kommer til. Vores alles danmarkshistorie udvides og forandres i takt med, at vi samler og får ny viden.

Lad mig invitere dig *helt* med ud i feltens sorte muld og *helt* ind under huden på mig: Marie. Jeg er én af de tre findere, der var med helt fra starten, da vi be-

gyndte at løfte dele af danmarkshistoriens største vikingeguldschat op til os alle.

Hvordan er det som menneske at møde arkæologiens genstand - fundet, historien, fortiden: I nutiden? Det var sommerens første dag i 2016. Lige fra morgenstunden skinnede solen sine gyldne stråler på lille Gram i Sønderjylland. Det var onsdag. På mange måder en dag som alle andre. Da jeg og mine to amatør-arkæologpartnere (Team Rainbow Power) havde fået fri fra arbejde, satte vi - udstyret med metal-detektorer - kurs mod »Guldmarken«.

Det var varmt, og luften var ladet med forventning. I 1911 havde en landmand nemlig på netop dén mark fundet en fantastisk vikingeguldhalskæde. Den hang ned fra en af harvens tænder, da han hængte den op på muren for at børste den af efter endt markarbejde. Halskædens to ender er udformet som drage- eller løve-

hoveder. Disse hoveder blev senere knyttet til én af Danmarks første vikingekonger og den særlige (dyre)stil. Den såkaldte »Jellingstil«.

Lars Grundvad er arkæolog og vores kontaktperson på det lokale museum, Museet på Sønderkov. Og det er ham, vi afleverer genstandene til fra vores metal-detektorekspeditioner. Vi er store fans af Lars, fordi han er en af den nye generations arkæologer i Danmark, som virkelig værdsætter potentialet ved »borgerinddraget forskning«, d.v.s. samarbejdet mellem forskningssamfundet og kompetente amatører. Hans entusiasme og gavmilde vidensdeling om arkæologisk metode er en stor motivation og inspiration for os.

Guldmarken

I en artikel i Museumsbladet fra 2014 havde Lars Grundvad gjort opmærksom på, at guldhalskæden, fundet i 1911, tydeligvis manglede sit religiøse vedhæng. Enten en Thorshammer eller et kristent kors. Det blev vores drøm at finde dette vedhæng, fordi det ville hjælpe med til mere præcist at tidsbestemme halskædens alder. Hvis det var en Thorshammer, kunne halskæden forbindes med den danske vikingekonge: Gorm den Gamle. Hvis det var et kors, kunne det forbindes med hans søn: Harald Blåtand. Den Harald, der på Jellingestenen lod skrive, at det var ham, der kristnede danskerne,

Det første guldfund
(Foto: Poul Nørgaard Pedersen)

og dermed var den første konge, der herskede over hele Danmark - fra 958 og ca. 30 år frem.

På »Guldmarken« havde vi tidligere gjort nogle interessante fund fra perioden før vikingetiden i form af bronzeperler, samt fra vikingetiden en sølv mønt og et fragment af et sølvsmykke med typisk vikingetidsornamentik. Men fundene var ved at tørre ud, og vi besluttede os for at flytte vores søgefokus til det fjerneste hjørne af den meget store mark.

Der var en særlig følelse over den dag. Kl. 16:35 den 1. juni 2016 sender jeg denne Facebook besked til arkæolog Lars Grundvad: »Du må komme, NU ... Jeg ryster, jeg ryster«. Lars svarer: »Øh ... okay ... Kan du sende mig nogle fotos?«. Jeg sender nedenstående foto fra marken til arkæolog Lars.

Lars: »Åh, Gud. Tager du pis på mig?«. Jeg: »Nej – det pureste guld«.

Lars: »I gjorde det! I fik min drøm til at gå i opfyldelse. Tillykke til alle. Tillykke til jer«.

20 minutter senere kommer endnu to guldarmsringe op af jorden. En af dem i netop den særlige »Jellingstil«, som måske blev lavet på de kongelige smykkeværksteder. Vi havde lokaliseret en guldskat med direkte forbindelse til de første vikingekonger i Danmark og fødslen af Danmark som nation.

Da jeg kom hjem den aften, var jeg i en slags chok- og stresstilstand, som nok

Armbånd nummer 2 dukker op
(Foto: Poul Nørgaard Pedersen)

kun de, der har fundet en vaskeægte skat, kender følelsen af. Henover de næste 12 dage bad vi vore chefer om »guldfri«, og vi fandt flere guldarmbånd og en del sølvgenstande. Hver gang vi fandt guld, føltes det som at blive ramt af lynet i både krop og sind. Herefter voksede majsene sig så store, at vi ikke kunne gå på marken før, der var blevet høstet.

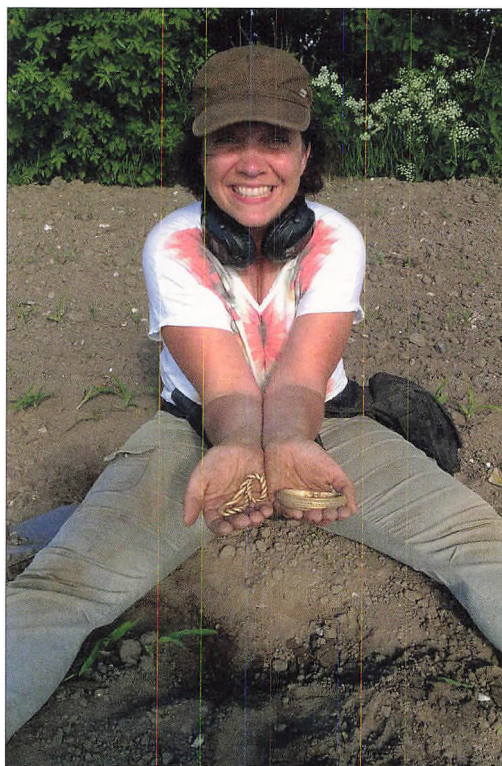
Fire måneder senere lykkes det så en af mine partnere fra Team Rainbow Power at finde en del af vedhængen til halskæden; men det kan ikke afgøres, om vedhængen er en del af hammer eller et af kors!

I december 2016 var vi med Museet på Sønderkov på udgravning i et felt, der var afsat ud fra et formodet centrum af fundenes gps-koordinater. Og vi ramte plet, og det lykkes ved fælles hjælp at finde nedgravningsstedet for vikingeguldskatten, som var blevet udpløjet og spredt henover årene. I de fire dage udgravningen stod på, føltes det som om, at det regnede med guld op af jorden.

I løbet af det seneste år har vores team fundet guld i de 30 af dagene. Så vi har ikke blot fået dette guldsus én gang, men 30 gange. Efterhånden er mine indledende stress-symptomer nu afløst af en kæmpe glæde, stolthed og taknemmelighed. Tænk sig at have været med til at finde, samle og sikre så smukke og vigtige fund - for nu og for al fremtid.

Om at finde guld

Der er ét spørgsmål, som jeg medfinder af guldskatten er blevet stillet igen og igen: »Hvordan føltes det?«. Det korte svar er: Overvældende – »mindblowing«. Det er i sandhed svært at fatte, at der kan komme guld op af den sønderjyske muld. Jeg har altid lært, at vikingetiden var »sølv-alderen«. Og så stod vi på en mark med sammenlagt knap 1,5 kilo vikingeguld i hænderne - og ydermere i »Jellings-til«. Hvilket som sagt betyder, at guldets oprindeligt har været knyttet til hirden

Marie med guld på marken
(Foto: Poul Nørgaard Pedersen)

omkring enten Gorm eller Harald. Så er det jo, at historietimerne begynder at banke på ... og tusindvis af spredte tanker: »Hvad laver guldets her? Hvorfor er det ikke blevet fundet tidligere? Hvorfor er det blevet gravet ned? Og hvorfor er det ikke blevet gravet op igen før nu 1000 år senere!? Er der en mening med, at det lige er os, der finder det? Hvad kommer dette fund til at betyde for forståelsen af Danmarks historie? Er guldets i sikkerhed? Er vi i sikkerhed? Forstår alle omkring os, at vi har de bedste intentioner og faktisk aldrig har set os selv som hverken skattejægere eller guldgravere?«.

Jeg har selv måttet ty til digtets form for til fulde at kunne viderefremde fundoplevelsen med alle dens mange følelser, tanker og kropslige oplevelser. Hermed derfor en hymne skrevet til vikingerne ved fundet af Danmarks største vikingeguldskat:

Vers 1: Viking hør os Viking
Mand af gylden slægt
Her, der, her, der og nu
Hvem var du, tænker jeg
Og hvor er du nu?
Spørgsmål, der overvælder mig

Vers 2: Føler mig så lille
Som jeg står her på din mark
Løfter guldets fri af jord
Jeg blev rørt, du rørte mig
Kæmpe energi
Som lyn og ild og skælvende ve

Omkvæd: Første dag den sommer
Blev glædens dag for os
Hvor regnbuen viste vej
I sorten muld fangede solen guld
Vi knælede ned og hviskede tak
Et gyldent øjeblik
Lyn fór gennem kroppen
Satte sjæl og sind i brand
Smykker: Det pureste guld

Vers 3: Solen var stærk
Jorden den var sort
Gammel tid viste sig på ny
En historie vil fortælles
Så meget at forstå
En gylden skat her i min favn

Vers 4: Viking hør os viking
Menneske som os
Dit guld er nået sikkert frem
Ringene forenet
Med kæden der kom først
Viser hvor mægtig du var

Omkvæd: Første dag den sommer
Blev glædens dag for os
Hvor regnbuen viste vej
I sorten muld fangede solen guld
Vi knælede ned og hviskede tak
Et gyldent øjeblik
Lyn fór gennem kroppen
Satte sjæl og sind i brand
Smykker: Det pureste guld

Vi havde ikke i vores vildeste fantasi forestillet os, at der lå en guldskat fra vikingetiden under vore fødder her i Sønderjylland. Men kærligheden til- og forbundenheden med landsdelen er ikke blevet mindre efter fundet. Faktisk føler vi det som en nødvendighed at blive boende og fortsætte vores hobby med at samle spor efter vikingerne. Samtidig håber vi på, at fagarkæologerne finder ud af, hvad de vikinger dog gik og lavede her i Sønderjylland!

Det har forandret mig at være medfinder af Danmarks største vikingeguldskat. Faktisk har det forandret os alle tre i vores team. Personligt er jeg blevet vild med at samarbejde. Skattefundet er nemlig i højeste grad et resultat af en holdpræstation! Vi har alle bidraget med vores meget forskellige kompetencer og egenskaber, der TILSAMMEN gjorde det muligt. Når man samler et team af en psykolog, en håndværker og en forsker, så kan det mest utrolige åbenbart ske. Men vi gik altså ikke bare ud på en mark og faldt over en guldskat. At være amatørarkæolog med metaldetektor består af flere faser: Før, under og efter markturene i felten

- Forberedelse: At finde en mark med sandsynlighed for gode fund og at få lodsejernes og forpagteres accept.
- Afsøgning: Med metaldetektor, håndscanner og gps til indmåling af fund.
- Efterbearbejdning: Kommunikation med andre amatørarkæologer samt fagarkæologer.
- Aflevering af fund til lokalmuseet.

Og som min søn, Vitus, på 9 år sagde, da han hørte, hvad jeg skrev om: »Mor, husk at fortælle at I ikke kun finder guld, men også skrald«. God, god pointe! Og derfor går vi også altid rundt med en stor bæltetaske, hvori vi opsamler metalskrot fra markerne: Øldåser, kapsler, tuber,

søm, skruer, pyntebeslag, patronshylstre, tinsoldater, lommeure, fingerbøl, bondeknapper og bondejern.

Aktuelt ligger den fantastiske skat på Nationalmuseet i København, hvor den gratis kan ses hele 2017 som en del af årets Danefæudstilling. Herefter kommer skatten til at være en helt central del af den nye, kommende, faste vikingeutstilling på Nationalmuseet fra omkring 2020.

Det hele startede for cirka 3 år siden som en seriøs hobby, der skulle sørge for,

at vi fik mere motion og frisk luft i fritiden. Mit bidrag var, udover en stor viden om genstandstyper og perioder, en positiv, heppende energi og visualisering. Jeg overtalte mine to holdkammerater til, at vi måtte have os et holdnavn: **Team Rainbow Power**, fordi vi fra de gamle eventyr ved, at guldskatte findes for enden af regnbuen ... Her bagefter er det jo vildt, at vores holdnavn er kommet til at symbolisere, at eventyret lever i blandt os!

Kilder: Hejselbjerg-Poulsen, Hans: »Mindets blomst«. Artikel i Sprogforeningens ALMANAK for 1925, red. Hansen & Rud. 32. årgang. Udgivet af Sprogforeningen, 1925.

Larsen, Marie Aagaard og Drejøe, Kristen Nedergaard: »En hymne til vikingerne«. Skrevet i 2016, og opført med sang og guitar i Nationalmuseets festsal til åbningen af Danefæudstillingen 2017.

Marie Aagaard Larsen er født og opvokset i Øster Lindet gamle præstegård. Hun er uddannet psykolog (cand.psych.Aut) og har desuden læst filosofi ved Københavns Universitet. Hun har virket som psykolog i det sønderjyske i de seneste 12 år. Mest som selvstændig med egen klinik. Ved siden af sit fag, er hun meget optaget af maleri, yoga, musik samt selvfølgelig amatørarkæologien. Hun har sammen med sit detektorhold: Team Rainbow Power (TRP) fundet Danmarks største vikingeguldskat i Fæsted. Teamet består af Marie, hendes mand Kristen Nedergaard Drejøe og deres fælles ven Poul Nørgaard Pedersen

NATUR • KREATIVITET • HÅNDVÆRK

– det er Kongeådalens Efterskole.

Vi er ambitiøse med vores fag og ikke mindst vores holdninger til, at alle har en plads i fællesskabet.

Sammen skaber vi efterskole med fokus på bæredygtighed, ligeværd og fællesskab.

Vi har ikke kun fokus på resultater – men på hele processen...

DOVERVEJ 19, 6660 LINTRUP
TELEFON 74 85 53 33
WWW.KESKOLE.DK

KONGEÅDALENS
EFTERSKOLE

Fæstedskatten og fundets historie

Af Lars Grundvad
Portrætfoto: Poul Nørgaard Petersen

Skatten fra Fæsted er i sig selv spændende pga. af de store mængder guld og sølv, der er fundet gennem tiden. Ædelmetallerne er et letkøbt blikfang, for død, ødelæggelser og skatte er noget alle gerne vil se. Især når vikingetiden kobles på som medfortæller. Men skatten fortæller også så meget mere end det – for den beretter om en egn, hvor dansksindet er og var stort. Det beretter om en landsdel, der trodsede den tyske besættelse og fortsatte som danske i sindet.

For den Simon, der som skrevet var finder af halskæden, var ikke bare en landmand og en heldig skattefinder. Han var også en stolt dansker. Simons handlinger viste dette så tydeligt, for efter fundet af guldkæden i 1911, traf han det valg at føre fundet til Nationalmuseet i København. Men derved traf han også det valg at gøre sig til lovbrøder, og han var nødt til at smugle fundet over den dansk-tyske grænse, for egnen var jo endnu tysk, da smykket blev fundet. Faktisk smuglede han mere end bare kæden, for han medbragte også en romersk guldmønt, han også havde fundet på marken. Mønten tog han dog med hjem igen efter at have fremvist den for Nationalmuseet.

Interessant nok var Simon ikke den eneste, der besluttede at følge sit hjerte og føre danske fund til det danske nationalmuseum i den tid, da Sønderjylland ikke

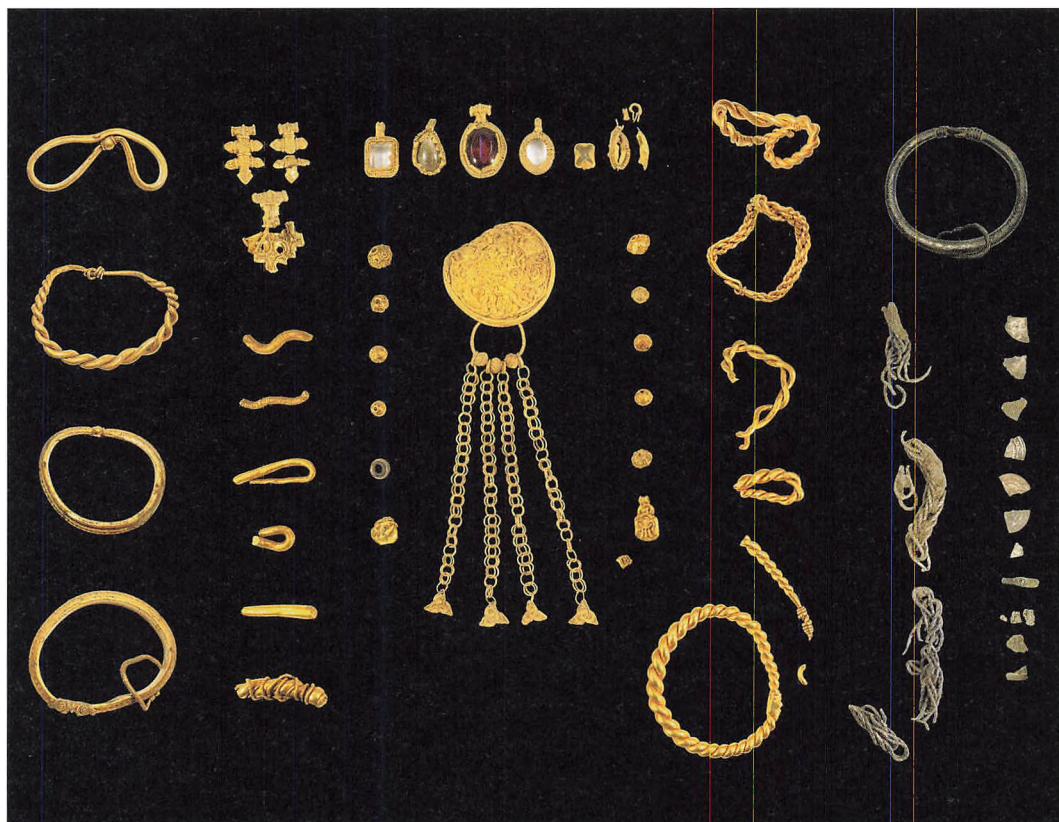
var grænsemæssigt set dansk. For det samme skete allerede i 1865, da Niels Peter Nielsen fra Skodborgegnen fandt dele af den såkaldte Skodborgskat. Niels Peter havde tidligere indleveret guldsager fra den skat til Nationalmuseets forgænger, Oldnordisk Museum. Ligesom Fæstedskatten kommer til at blive en del af Nationalmuseet faste udstilling, så blev Skodborgskatten det også. Det er nemlig to vigtige fund, der er føjet til Danmarks-historien takket være disse to sønderjyder.

Sølv og guld i Fæsted

Skodborgskatten er beskrevet talrige gange af Nationalmuseets arkæologer, så den skal vi ikke dvæle ved, men vi skal derimod kort se på den skat, der blev fundet i 2016 nær Fæsted. For den er endnu stort set ubeskrevet. Fæstedskatten benævnes oftest som »gulds-katten«, men det bør indledningsvis bemærkes, at der faktisk også er en ret stor mængde sølv blandt de mange fund, som hører til skattefundet. Mere end 100 gram ved indgangen til 2017.

Sølvfundene består bl.a. af den velkendte armrings, en itupløjet halskæde og talrige overlappede mellemøstlige mønter.

Havde det kun været sølvet, der var dukket op, havde der i sig selv været tale om en bemærkelsesværdig skat, for den

*Alle skattedele der blev fundet i 2016 ses her samlet.
Foto: Nick Schaadt, red. Brian Christensen, Museet på Sønderkov*

mængde er faktisk relativt stor. Men guld-
et er det, de fleste vil høre om, og det for-
tjener også denne artikels opmærksom-
hed, for blandt de mange guldsager fin-
des der flere smykketyper, som er hidtil
ukendte på dansk jord, men som samtidig
trækker tråde ud mod særligt Norge og
Sverige og måske også mod England.
Marie nævnte de tre smykker, som var
prydet i Jellingstil, og at de formentlig
skal relateres til kongemagten i 900-tallet,
formentlig endda til kong Gorm den
Gamle, hvis man skal forsøge at præcisere,
for Gorm blev selv begravet med gen-
stande lavet efter denne mode, mens
Harald jo brugte den efterfølgende Mam-
menstil på sin biografiske indskrift på den
store runesten i Jelling.

Unikke guldfund

De øvrige guldfund er derimod mere be-
sværlige at knytte til en kongemagt eller
en ejer via deres stilart, for de er så sjæld-
ne – hvis ikke unikke – at det er svært
knytte dem til noget specifikt. Men der
findes som berettet lignende skattefund
og enkeltfund fra det samlede Norden.
Eksempelvis findes der i alt fem eksemp-
ler på pragtfigler - d.v.s. smykket med de
fire kæder - lavet i Jellingstil i Skandina-
vien, hvoraf de tre er fundet i Jylland,
hvilket jo antyder en magtbase, som er
mest synlig i Jylland.

Dette forstærkes ved det faktum, at de
to eneste eksempler lavet i guld er jysk
fundne. Dertil lader det til, at de måske
tilmed er lavet ved roden af den jyske

Den omtalte guldfugl med næbbet der hviler på den venstre skulder, de tre halefjer og de to flankerende vinger. Foto: Nick Schaadt, Museet på Sønderkov

halvø, i Hedeby, for en mulig støbeform til disse smykker er fundet der. Generelt lader Hedeby til at være vigtig for forståelsen af Fæstedskattens baggrund, for blandt gravgaverne, som er udgravet på Hedeby's gravplads, findes der to hængesmykker med indfattede sten, som er meget lig dem fra Fæsted. At disse findes med så relativt kort afstand viser, at der har været en nær kontakt mellem Fæstedegnens vikinger og metropolet i det nuværende Nordtyskland. Her er det interessant at bemærke, at Hedeby dengang var dansk og sandsynligvis kontrolleret af den danske kongemagt. Det sidste fund, som trækker tråde ud til vikingetidens Europa, er det lille fugleformede vedhæng, for det er formmæssigt

identisk med en fuglegengivelse, der ses på en mønttype, der blev slået i 930'erne i det danskkontrollerede York.

Hvad fortæller fundene os?

Hvorfor endte skatten i mulden? Det er selvsagt næsten umuligt at sige. Men det er muligt, at skatten skal betragtes som et offer til de hedenske guder, givet af en stormand. Vi ved, at skatten blev fundet i Frøs (Frejs) Herred, og at et nærliggende lokalt stednavn er Harreby, hvilket betyder byen med hørgen; d.v.s. helligstedet. Samlet antyder det, at skatten blev ofret med håb om bedre tider.

Men det er også muligt, at det hele blev gemt af vejen pga. frygt og ufred. Mod syd truede kejser Otto d. I og derefter

Romersk guldmonnt. Foto: Nick Schaadt

Snoet guldarmbånd. Foto: Nick Schaadt

Kejser Otto d. II. En trussel som kulminerede, da Danmarks grænsevold ved Dannevirke blev stormet og Hedeby brændt. Det er ikke usandsynligt, at stormanden i Fæsted var helt bevidst om, hvad der skete storpolitisk og derfor valgte at gemme alt sit guld og sølv af vejen. Reelt finder vi nok ikke ud af den præcise årsag, men begge muligheder er bestemt tilstede.

Skatten kan altså ses som mere end bare guld og sølv. Metallerne er naturligvis dragende p.g.a. af deres værdi og deres sjældenhed, men reelt er det de øvrige fortællinger, som de belyser, der er spændende. For samlet fortæller Fæstedskatten sammen med de øvrige samtidige skatte-

fund om det danskes riges dannelse, om en ny religion komme og især om egne, der skulle bindes sammen via politik og alliancegaver, for det er sandsynligvis, hvad Fæstedskatten er startet med at være - en allianceforsegler mellem konge og stormand.

Efterskrift

Museet på Sønderkov kunne midt i juli fortælle, at Team Rainbow Power i foråret 2017 på marken ved Fæsted har fundet et fint snoet guldarmbånd og en slidt romersk guldmonnt, som er lavet om til hængesmykke. Herudover blev der fundet flere sølvgenstande.

Kilde: Grundvad, Lars: »Guld fra Fæsted«. Museumsavisen nr. 58, august 2014, 34. årgang. Udgivet af Museumsforeningen Sønderkov.

Lars Grundvad er vokset op i Hobro og flyttede sidenhen til Aarhus for dér at studere middelalder- og renaissancearkæologi. Studiet resulterede i en cand.mag. og en stilling som museumsinspektør ved Museet på Sønderkov, hvor det primære ansvar er afviklingen af udgravninger og behandlingen af detektorfund. Ansættelsen startede i 2008 og har resulteret i flere spændende udgravninger, flotte fund og efterhånden talrige artikler om især bondestenalderen og overgangen til bronzealderen. Fæstedskatten kommer dog som en gave, for den har givet anledning til vende tilbage til vikingetidsforskningen

Jaruplund Højskole

Snup en bid af din fremtid!

Over 35 forskellige korte kurser i 2018

Se mere på www.jaruplund.com

Lange kurser (20 og 12 uger) i perioden 14.01.2018 til 02.06.2018

Vælg blandt følgende fag og sammensæt dit eget skema

Lundweg 2, 24976 Handewitt v. Flensburg

Kontoret@jaruplund.de

0049 4630 969 140

www.jaruplund.com

STOR

Verden er

Af Jens Peder Hansen

Mit navn er Jens Peder Hansen. Jeg er født 19. februar 1949 i Ullerup nær Sønderborg. Mine forældre er / var Anne Helene Hansen og Niels Peter Hansen, født henholdsvis i Løgumkloster og Vissenbjerg.

Et husmandssted i Stenderup

I 1951 flyttede vi til Stenderup Enge, hvor mine forældre byggede et husmandssted på ca. 15 ha jord. Der blev i alt udstykket 4 husmandlodder i området.

I de første år var der stadig rationeret som følge af krigen. Der var ikke rindende vand eller el, så det var nogle hårde år op til 1955, hvor strømmen kom til Stenderup Enge. I disse år

var vi blevet 3 i børne-flokken. Senere blev det til 4 søskende: Svend Åge, Hans Chr., Inge Lise og Bent. De første år var markarbejdet med heste, så vi fik lov til at ride dem til vandtruget og slippe dem løs på græs.

I begyndelsen

hjalp husmændene hin-anden i foråret og høsten. Det var nogle af de dage, vi som børn så frem til, da der skete noget i en fart, og vi børn måtte hjælpe. Høsten foregik med selvbinder, og senere kom der et firma med et tærskværk, hvorefter hele høsten blev tærsket. Halmen blev placeret på loftet sammen med kornet. Noget af høsten var allerede solgt på roden. 11 ha jord var ikke meget at brødføde en familie med, så der blev hurtigt forpagtet noget mere agerjord, samtidig med at min far havde ekstra arbejde på Korn og Foderstof i Toftlund.

Selve jorden havde ikke været dyrket, men kun været brugt til afgræsning og

andet, så ind imellem fandt vi store egetræsstykker. Disse måtte trækkes op med Falcks kranvogn til stor fryd for os børn. Da strømmen kom til Stenderup Enge, gav det en arbejdslettelse, som vi i dag har svært ved at vurdere

Børnene hjælper til i høsten

vigtigheden af, men jeg tror, at det var det, der skulle til, for at mine forældre syntes, det var værd at fortsætte på husmandsstedet. Der blev samtidig kæmpet for at få vand fra vandværket i Stenderup, men udfaldet blev ikke positivt, så alle måtte lave deres egne vandværk. Min far var også i en periode i byrådet.

I skole

Vi var mange børn på de fire husmandssteder. Der var dog stor aldersforskel, så der blev ikke leget så meget børnene imellem. Det var først, da jeg begyndte i skole, det blev til mere leg med drengene fra Stenderup Nørremark og fra klassen. Jeg gik i Stenderup Skole, hvor de 3 første klasser havde Frk. Dahl som lærerinde. De sidste 4 klasser blev undervist af Lærer Wind. Han var også skoleleder. Det var lidt af et chok at komme fra frk. Dahls blide måde at undervise på til at komme ind i den store afdeling, hvor der var mere kæft, trit og retning med spanskør, hvis det var nødvendigt.

Skoletiden var ikke det store problem for mig. Der var ikke så mange lektier, så det var som regel i stalden og marken, det foregik om eftermiddagen efter skole. Vi fik dog danseundervisning i Helsinghoffs

Jens Peder som spejder

danseskole på Frosch Hotel i nogle år, samt svømmeundervisning i Toftlund svømmebad. Vi boede tæt på Gelsåen, så mine forældre mente, det var nødvendigt, at vi kunne svømme.

I tiden op til 1962 husker jeg nytårs-aftenerne, hvor vi var rundt og skyde nytår ind, samtidig med at der blev lavet nytårsløjer. Sommetider gik vi nok lige over stregen, men de voksne fandt som regel ud af, hvem der havde lavet numre som at fjerne malkemaskiner, hænge lokumsspanden op i flagstangen, fjerne diverse ting rundt om husene og meget andet. Juleindkøbet hos købmand Asmusen var årets højdepunkt.

Efter konfirmationen

Efter min konfirmation i foråret 1962, blev jeg sendt ud for at være karl på en gård i Søvang ved Øster Højst. Det blev et meget specielt sted. Der var ørreddamme, hjorte, grise, køer og mink. Ejeren kunne ikke arbejde sammen med forkarlen, så der fik jeg mit første lederjob.

I vinteren 1962 og 63 tog jeg 8.-9. klasse på Vojens Ungdomsskole, hvor vi var 144 drenge mellem 14 og 18 år. Det var et sted, hvor man fandt ud af, at der også var andre drenge, der ville lære noget. Det var her,

jeg fik min gymnastiklærdom, som jeg senere i livet har haft meget gavn af.

Kamp Olesen var vores lærer. Hr. og fru Hagelsø var forstanderparret. Begge var meget konsekvente og afholdte. Jeg var på en gård i Gøttrup i sommeren 1963, her løb jeg ind i et søskendepar, der fik mig overbevist om, at det ikke var landbrugsvejen, jeg skulle fortsætte ad. Jeg fandt ud af det efter 3 måneder, men en konsekvent far fik mig til at blive i pladsen tiden ud.

Læreplads

Det lykkedes at få en læreplads hos CN Maskinfabrik i Tiset efter mit sidste ungdomsskoleophold. Tiden sidst i 60'erne var tiden, hvor generationskløfterne blev større med alkohol, popmusik, knallerter og biler. Vi havde flere penge end vores forældre, når vi var uddannet. I lærlingetiden var ugelønnen 45 kr. som 3. års lærling, så det var nødvendigt at bo hjemme. Huslejen måtte så arbejdes af ved markarbejde, ammoniak-nedfældning, græsklipning og halmpresning i weekenden.

CN værkstedet var en god læreplads. Der var 10 lærlinge, så vi fik mange små opgaver med vores Morris 1000 biler. Der blev også tid til træning i Judo. Træningen foregik tit i middagspausen lærlingene imellem. Gymnastikken og håndbolden blev stadig vedligeholdt.

Etablering

Efter militærtjeneste i Fredericia og Oksbøl flyttede jeg i 1971 sammen med min kommende kone Irene. Efter kort tid købte vi grund på Kongehøjen og byggede hus sammen med mange andre i området. Det blev et spændende år familiemæssigt, da vores datter Gitte blev født. Byggeriet gik godt. Det var mere, end vi kunne sige om den danske økonomi. Renten var ca. 20%, så det blev ingen ny bil i den omgang. Tiden på Kongehøjen var særdeles spændende. Der var masser af unge børne-

familier. I tiden op til 1978 var jeg ansat som smed hos CN Tiset. I den tid var der stadig overskud til at studere på aftenskole.

Jeg blev derefter ansat på DLAM og blev rigtig Toftlunder i et par år, da der igen opstod en krise. Denne gang blev landbruget ramt hårdt, og topfolkene i DLAM Danmark havde ikke penge nok til at modstå krisen.

I 1979 fik min far konstateret kræft. Han døde den 4. maj. Det var et hårdt slag at se ham som en stærk mand og over 4 måneder iagttage hvordan gram for gram blev pillet af ham. Han døde som 59-årig.

Ecco

Vores andet barn Torben var undervejs. Jeg havde fået smag for ledelsesvejen og valgte derfor at fortsætte ad denne vej, og efter nogle jobsamtaler endte jeg hos Ecco i Bredebro. I første omgang blev jeg natværkfører, hvilket var meget specielt. Firmaet havde været igennem en krise i slutningen af 70'erne, men blev reddet af en successko kaldet Joke. Denne sko gav indtjening nok til, at det ikke var nødvendigt at dreje nøglen. Det var også begyndelsen til det succesfulde Ecco, vi ser i dag.

I de omkring 5 år jeg var i Bredebro, var jeg også aktiv i Toftlund Idrætsforening, deraf ca. 2 år som formand. Det var en dejlig tid. Halballeerne var med til at holde kontingenterne på et rimeligt niveau, samtidig med at vi kunne arrangere specielle kurser for ungdomsafdelingen. De fleste afdelinger havde stor succes ud over de sønderjyske grænser, især damehåndbold, hvor holdet var blandt de bedste i Jylland.

Nye veje

Barn nr. 3, Anne, blev født. To år efter måtte vi splitte familien og sælge huset på Kongehøjen, hvorefter jeg flyttede til Tønder. Derefter fulgte nogle spændende år i Ecco-koncernen, hvor jeg var en del af

teamet, der trænede produktionsfolkene bl.a. i Oporto i Portugal, Nicosia i Cypern og Derventa i Bosnien. I Bosnien oplevede jeg at blive inviteret til vinter-OL og fakkelmotagelse. Det var en oplevelse for livet at være tilskuer bl.a. til ishockey mellem USA og Canada samt masser af skidiscipliner.

Efter ecco-tiden blev jeg produktionsleder hos ELMO kontormøbler, hvor jeg arbejdede med overfladebehandling og montage over hele Danmark. I 1989 indtraf en af kriserne, der gjorde at fabrikken måtte drosle ned og senere lukke. Jeg havde en idé om, at jeg kunne klare mig som teknisk salgssingeniør, så efter et kursus fik jeg job hos et roskildefirma som sælger i det jyske. Det gik ganske godt, og jeg skiftede firma til et vestjysk pumpefirma. Det viste sig ret hurtigt, at vi ikke havde samme kemi.

I mellem tiden havde jeg fundet en pige, som jeg var sikker på, at jeg ville leve med resten af mine dage. Vi blev gift på min 40 års fødselsdag, hvilket jeg syntes var en god ide. Så ville jeg altid kunne huske min bryllupsdag. Senere måtte jeg erkende, at bare selv at modtage gaver på fødselsdagen gik lidt fløjten med denne model. Ida og jeg havde nu købt hus på Strucksallé. Huset var stort nok til,

vi kunne have alle børnene på besøg, sammen med 2 piger, der ikke kunne forliges med deres forældre.

Maersk Container Industri

I 1991 begyndte jeg som produktionsleder på Maersk Container Industri i Tinglev. Fabrikken blev planlagt, fordi kineserne havde udnyttet markedet og hævet priserne. Efter forskellige modeller blev det besluttet fra Mærsk McKinney Møller, at fabrikken skulle placeres i Sønderjylland, pga. familiens tætte forbindelse til vores egn. Det tog omkring 4 år, inden vi fik overskud på driften, så det var en sej begyndelse. Den første del af fabrikken fremstillede containere til alt undtagen fødevarer.

I 1994 startede vi produktionen af kølecontainere. Den 13. september blev en milepæl, da jeg blev indlagt med stærk åndenød, og i 3 uger prøvede lægerne at finde årsagen. Det viste sig at være blodpropper i benet. De var vandret op i lungerne og havde dermed nedsat lungekapaciteten. Senere fulgte sygdommen sarkoidose, der er en betændelsessygdom i lungerne. Efter dette blev jeg spurgt, om jeg ville på førtidspension. Jeg var målløs og slet ikke klar til at gå på pension. Jeg måtte dog tage stærk blodfortyndende

Maerskcontainere klar til levering

medicin resten af mit liv samt binyrebarkhormon i 10 år.

På firmaet blev jeg efter en kort sygdomsperiode flyttet over i sikkerheds- og trænings afdelingen og senere til kvalitetsafdelingen. I årene fra 1996 til 1999 blev der bygget så mange containere over hele verden, at Maersk måtte have hjælp til godkendelse af containerne bygget i Kina. Jeg indgik i teamet og var derfor i Kina en del af tiden. Jeg fyldte 50 år i 1999.

Ida og jeg var nu flyttet til Jejsing. Huset i Tønder blev lidt for stort, da alle børnene var rykket hjemmefra. Vi har hver 3 børn, så der var begyndt at komme børnebørn. Huset i Jejsing blev indrettet til lidt mere børneaktivitet igen. Min mor havde i 1988 solgt husmandsstedet og var flyttet på Pilehaven i Toftlund. Min bror Hans Chr. var flyttet til Damparken i Toftlund.

Afrika

I juni 99 fik jeg tilbudt et job som technical manager i Lagos, Nigeria. Vi havde diskuteret muligheden for at komme ud som expats, da vi syntes, vores nuværende jobs var blevet monotone. Ida arbejdede på ecco i Tønder som designerassistent. Hun ville gerne have boet i Asien. Hun var meget lidt vild med Afrika i begyndelsen. Vi blev dog enige om, at jeg kunne prøve at tage derned, og så kunne vi ud fra den første måned tage beslutningen om, hvorvidt vi skulle have fjernægteskab eller rykke teltplæne totalt op og leje huset ud.

Jeg rejste til Lagos. Undervejs fik jeg indtryk, jeg aldrig glemmer. Jeg var tæt på at vende om. Det var simpelthen et kulturchok af dimensioner at gå ind i en terminal med kun sorte mennesker. Det var noget, jeg ikke havde forestillet mig. Efter landingen i Lagos lufthavn blev vi mødt af en lufthavn i totalt kaos. Intet virkede, og man skulle være hurtig med afhentningen af kufferten, før en anden tog den. Kørslen ind til byen var speciel, da der foregik mange røverier på denne strækning. Chaufføren var ekstra opmærksom. Der gik heller ikke mere end en dag, før jeg så den første døde mand liggende på kørebanen.

Min første lejlighed var i en bydel, hvor man havde specielt hegn og overvågning. Der blev skudt ude på gaden om aftenen, så det var nødvendigt. Lejligheden var midlertidig, indtil han, jeg skulle afløse, rejste hjem. Han var ikke særlig glad for at skulle forlade Lagos, da han havde giftet sig med en lokal pige. Hele familien var flyttet ind. Efter at han var flyttet, tog det os en måned at forklare familien, at deres familie var flyttet til Danmark. Ved at gifte sig med en lokal pige forventer hendes familie, at hendes mand brødføder familien. Den, der har, må dele. Jeg har gennem min tid i udlandet set mange mænd blive ribbet for pengene, da de ikke rigtigt forstod denne regel.

Min start i Mærsk Nigeria blev lidt anderledes end forestillet, da det viste sig, at hele den tekniske afdeling var gennemsvundet af svindel og korrupsion, så sorteringen af folkene var den første opgave. Derefter måtte jeg ansætte nye folk og køre nye systemer ind. Alle reservedelene, vi skiftede ud, skulle ødelægges totalt. Ellers kunne jeg risikere, at folkene fra byen havde endevendt affaldsbunken, rengjort og malet delene for at sælge dem til mig igen.

Der arbejdede i alt 5000 på havnen. Jeg havde 200 i mit område. På havnen var der strejke ca. en gang om ugen i forskellige områder. Jeg havde en efter 5 mdr. Da mente folkene, at jeg var gået for vidt med min kontrol. Der blev derfor sat en container ned foran porten med et stort banner, hvor der stod: »Hansen go home«. Jeg måtte desværre ikke forlade min lejlighed, da jeg højst sandsynligt ville blive overfaldet. Efter to dage blev strejken løst igen.

I de næste år kom der ikke mærskbåde ind længere, da man kunne risikere at blive overfaldet af pirater ude på reden, så der forsvandt vores ugentlige danske middag ombord på mærskbådene.

Risiko ved alt

To gange om året var der krig mellem to af de tre hovedstammer, der findes i landet. Der blev som regel dræbt over 1000

Jens Peder, fru og de afrikanske medarbejdere

mennesker. Når man arbejder i et land som Nigeria, bliver sanserne skærpet, og det gælder om altid at have dollars i lommen. Jeg blev spurgt, om jeg ikke skulle have våben i bilen. Det fravalgte vi, da der altid var + 3 røvere.

Ida var med i forskellige frivillige grupper. De lavede meget socialt arbejde, bl.a. for et hjem for piger, der var smidt på gaden. Ida var mere rundt på forskellige markeder inklusive voodoo-markedet, da jeg hele tiden skulle passe på ikke blive kidnappet.

Landet er meget frodigt, men efter at de fandt olie, har de ikke haft motivation til at gøre noget ved jorden. Særgeligt at et lands beboere går over til at være mest svindlere og røvere. Det er det eneste sted i verden, hvor jeg har set skilte med: »This house is not for sale«. Grunden var, at de kunne risikere at tage ud af byen og komme tilbage og se deres møbler stå på gaden. Vi har set soldater hjælpe med at få indflytterne ud igen, selvfølgelig mod god betaling.

Tilbage i Danmark

I 2000 blev jeg bedstefar første gang. I begyndelsen af 2002 blev der omstruktureret, og min stilling blev nedlagt, så vi satte kursen mod Danmark. Arbejdsmæssigt kom jeg tilbage til Mærsk i Tinglev igen, hvor jeg havde mange forskellige jobs, indtil det sidste var at lukke produktionen i Tinglev.

Privat havde vi 2005 bestemt os til at flytte til Aabenraa. Vi fandt et hus på Farversmøllevej og flyttede ind i dec. 2005. Vi begyndte på at ændre huset, som vi ville have det, så lukningen af fabrikken kom ikke helt belejligt. Vi var lidt i et tomrum, indtil jeg blev tilbudt at stå for produktionen af køleunits til kølecontainerne i Kina. Vi besluttede at beholde huset som vores base og ikke leje det ud. Der var ikke meget tid til socialt arbejde i dette år, da huset skulle være færdigt i 2006.

Mærskcontainere i Kina

Kina

Arbejdet som produktionsdirektør i Kina var særdeles interessant. Vi nåede lige at få fabrikken i gang i Qingdao med 300 mand, så kom krisen. Nu havde jeg været igennem nogle kriser i mit liv, men dog ikke en, der bremsede hele verdenshandlen. For at undgå at folkene flyttede hjem tusinde kilometer fra os, brugte vi tiden til at opgradere dem via kurser. Det var dyrt, men da verdenshandlen gik i gang igen i 2010, var vi klar med et mandskab, der var endnu bedre end før krisen.

Kina er i alle henseender et konkurrencesamfund, hvor de stærke med penge og forbindelser får de bedste vilkår. Vi brugte nogle af ferierne til at rejse rundt i Asien, så vi har set mange forskellige kulturer, hvor forskellen mellem rig og fattig er enorm. Rejserne var særdeles interessante. Ida var guide i hele Kina, når jeg skulle arbejde.

I 2008 var der sejler-OL i byen. Vi kun-

ne fra vores terrasse se mange af banerne. Vi blev blandet ind i 49'er-sejladsen, da faderen til en af 49-folkene kommenterede løbet fra vores lejlighed til P1 i Danmark, så vi fik hele dramaet om 49'eren direkte.

Torben var blevet far, og sammen med Annette og Julia, deres førstefødte, kom de til Kina for at se, hvad vi havde gang i. Julia var 14 måneder. Hun var lyshåret, så hun blev straks midtpunktet blandt kineserne. Gitte havde nu 3 piger og Anne havde 1 pige, så familien blev større.

Chile

I foråret 2012 fik jeg muligheden for at være med til at bygge en containerfabrik i Chile på den anden side af jorden. Mærsk havde fundet ud af, at udskibning af frugt, grønt, vin o.a. fra Latinamerika ville kunne give en god mulighed for indtjening. Fabrikken skulle være 4 gange så stor som fabrikken i Tinglev, i alt en samlet bygning på 70.000 m².

Den 1. september fløj vi fra Qingdao til Santiago de Chile via Paris, hvor vi skulle på sightseeing. En rejseforgiftning satte en bremse for det, så turen til Chile blev ikke så behagelig. At lande i Andesbjergene første gang var en kæmpeoplevelse. Vi kørte senere op i Andeskæden på vej over til Argentina. I Chile er der 2000 vulkaner, 500 stadig aktive, og der er daglige jordskælv.

Det viste sig snart, at vi havde fået kam til håret ved opsætningen af fabrikken. Intet gik efter planen. Kinesisk blev skiftet ud med spansk, så det var bare på den igen med at lære sprog. De lokale sagde fra begyndelsen, at vi måtte lave en ny

plan, da den vi havde, var alt for optimistisk. Under et DACAR-rally mødte jeg sønnen fra BATA sko, der fortalte mig, at de havde lukket deres 5 fabrikker, da folkene ikke var stabile. Ikke gode nyheder, men vi fik et team i gang, efter at topfolkene var justeret. Produktionen gik så småt i gang i foråret 2015. Vi brugte også ferietiden på rejser i Chile, Argentina, Påskeøen og Peru.

I 2016 var det slut, og efter at have fejret 25 års jubilæum blev jeg pensionist den 1. april efter 52 år på arbejdsmarkedet. Så nu er vi tilbage i Aabenraa, hvor vi forbereder os til den tredje alder, familien er nu på 15 børnebørn og 4 oldebørn.

Jens Peder Hansen er 67 år født i Ullerup og flyttede til Stenderup Enge i 1951, hvor hans barndom og ungdom sammen med senere 4 søskende foregik. I 1970 var der værnepligt og senere arbejde som maskinarbejder, familiefar og studier om aftenen. Gymnastik og håndbold var fritidssporten, mest i Stenderup og TIF. Midten af 80'erne blev skelsættende år, både familie- og arbejdsmæssigt. Fra midten af halvfemserne, blev det meste af verdenen hans arbejdsplads, med længerevarende ophold i Nigeria, Kina og Chile

Idrætshøjskolen i Sønderborg ...
Du bliver mærket for livet!

Læs mere på www.ihs.dk

Idrætshøjskolen i Sønderborg
Friheds Allé 42 - 6400 Sønderborg
Telefon 7442 1848

IDRÆTSHØJSKOLEN
SØNDERBORG

Af Harald Wolbersen

Sønderjysk i regionen sydøst for Flensborg fik sit endeligt omkring 1900. Hvad var det egentligt for et sprog, der taltes i gamle dage i Angel, og hvorfor forsvandt det? Artiklen giver et overblik over datidens sprogforhold og et bud på sprogets uddøen.

Dansk i Angel

Som bekendt benytter man sig flittigt af det danske sprog inden for de danske institutioner og delvist i sydslesvigske familier i dagens Angel. Selv om den danske dialekt har været en naturlig del af befolkningens sprog i mange århundreder, var sproget i perioden fra 1850 til ca. 1950 næsten helt forsvundet.

Historikerne er i dag enige om, at det danske sprog i Angel forsvandt i løbet af forholdsvis kort tid. Mere præcist anser man første halvdel af 1800-tallet som perioden for sprogets uddøen. Men sproget, som var en sønderjysk varietet med mange lån fra nedertysk, eksisterede endnu i mange årtier efter 1850.

Sprogforskeren Anders Bjerrum undersøgte i første halvdel af 1900-tallet en hel række dialekter i Sydslesvig og skrev dem ned. Mest kendt blev han for sine optegnelser af Fjælde-målet, som var den sydligste sønderjyske varietet, lidt nordøst for Husum. Han undersøgte også forholdene i Angel i 1930'erne og dokumenterede de sidste meddeleres fortællinger på sønderjysk.

Resultaterne udkom så sent som i 1995 i »Ordbogen over den danske dialekt i Angel«, hvis udgivere var Magda Nyberg og Bent Jul Nielsen.

Når man kan gå ud fra, at det sønderjyske sprog i Angel endnu eksisterede i det 20. århundrede, så kan man spørge om, hvorfor historieskrivningen hævder, at sproget skiftede hurtigt til neder-, hhv. højtysk i første halvdel af 1800-tallet. Det er der ikke noget enkelt svar på, men der kan nævnes to væsentlige årsager til, at det forekom, som om sønderjysk hurtigt blev til et dødt sprog: På den ene side var det sprogets sammensætning, der lå tæt op af det nedertyske (og omvendt), mens sprogets eksistens på den anden side blev benægtet i offentligheden. Sprog var blevet til et kendetegn på nationalt tilhørsforhold.

Sproglig og national identitet - en vanskelig forbindelse i Angel

I løbet af 1800-tallet dukkede nationalismen frem som et nyt fænomen i Danmark og hertugdømmerne. Det forandrede vedvarende relationerne mellem folk i

lokalsamfundet og de politiske magtforhold. En ny idé om sammenfald af sprog og nationalitet brød frem under romantikken, og national identitet var i det hele taget noget nyt.

Den hidtidige model fastslog daglig tale som almuemål, mens kirken og den verdslige øvrighed benyttede sig af et højsprog, især når det gjaldt det skriftlige. Der findes mange eksempler på, at man benyttede sig af mange sprog, alt efter hvilke kredse man var relateret til. Derimod byggede den moderne nationalstat på forestillingen om et ensartet tungemål, hvorefter fællesskabet skulle danne sig indenfor ét sprog, nemlig folkesproget, eller rettere sagt det, man formodede, var folkets sprog. Dette blev så igen til grundlaget for definitionen på territorialstaten. På forenkende vis blev det sproglige tilhørsforhold set som et kriterium for folket og dermed nationen.

I Angel og det øvrige Sønderjylland var sprogforholdene »skæve« og næppe forenelige med dogmet om national og sproglig lighed. Slesvig var i det hele taget ikke kun delt op i forskellige talesprog, såsom sønderjysk, plattysk og frisisk, også skriftsproget var delt i rigsdansk i Nordslesvig og højtysk i Sydslesvig. I Angel var skriftsproget historisk set altid knyttet til tyske varieteter, enten mellemnedertysk siden reformationen eller højtysk fra ca. 1600-tallet. Op til 1800 havde det faktisk kun ringe betydning for lokalbefolkningen, fordi man levede i en verden, der var præget af mundtlighed. Den smule udenadslæren af katekismen på tysk var hurtigt glemt, når man var blevet voksen og gik over til en eksistens som sønderjysk landmand.

Et fænomen, som man kalder for »medial diglossi«, betød i praksis, at folk brugte sønderjysk til daglig i et udpræget

Kortet viser Flensborg Amt i 1800-tallet og er taget fra Theodor Gliemanns amtskort. Det nordlige Angel var længe en højborg for det sønderjyske sprog i Sydslesvig

Et skolchæfte der blev brugt af Anna Maria Schmidt fra Nordballe i 1833. Det starter med en religiøs tekst på højtysk: »O Gott, lass deine gut und liebe...«

Anna Maria Schmidt.

Nordballe i
 den 10ten Junnauar
 Anno 1833

O Gott lass deine gut und liebe
 mich in alle noth und pein
 Da dich in mir die gütten erben
 Mein güttes loben dir zu rufen
 Die dich zu mir gütlich erlöset
 Die dich zu mir gütlich erlöset
 Und die dich zu mir gütlich erlöset
 Die dich zu mir gütlich erlöset

Die dich zu mir gütlich erlöset
 Die dich zu mir gütlich erlöset
 Die dich zu mir gütlich erlöset
 Die dich zu mir gütlich erlöset
 Die dich zu mir gütlich erlöset
 Die dich zu mir gütlich erlöset

landbrugsmiljø, mens det var højtysk, når man ville udtrykke sig på skrift. Det var i det hele taget kun i meget begrænset omfang, at den jævne bonde benyttede sig af skriftlig kommunikation og hvis, så var det ofte ved hjælp af lokale sprogkyndige eller halvfærdigt formulerede kladder.

Alfabetisering på højtysk bliver almindeligt

I starten af 1800-tallet kom en del skole-reformer på banen og satte skub i en bred alfabetisering af landbefolkningen. I Angel forgik undervisningen selvfølgelig på tysk, og vi ved fra en hel del kilder, at folk fra lavere sociale lag nu begyndte at skrive på højtysk, mens talesproget fortsat var sønderjysk og/eller nedertysk.

I starten brugte man endnu faste for-

muleringer og halvfærdige tekster som hjælp til sine meddelelser. Men også selvskrevne dagbøger og breve dukker op i denne periode, og højsproglig skriftlighed begynder at blive til en naturlig del af tilværelsen. Først i forbindelse med reguleret skolegang og effektiv alfabetisering får skriftsproget således gennemgribende betydning for hverdagen.

For folk, der har været ubevidste om deres nationale tilhørsforhold, blev det til en nærliggende mulighed at følge skriftsprogets højkultur i den nationale fase omkring 1850. Fra den tid regner man med, at befolkningen som helhed var alfabetiseret i det nordlige og vestlige Europa. Fra treårskrigen ved vi, at angelske bønder skrev breve på tysk, uanset om de kæmpede på tysk eller dansk side.

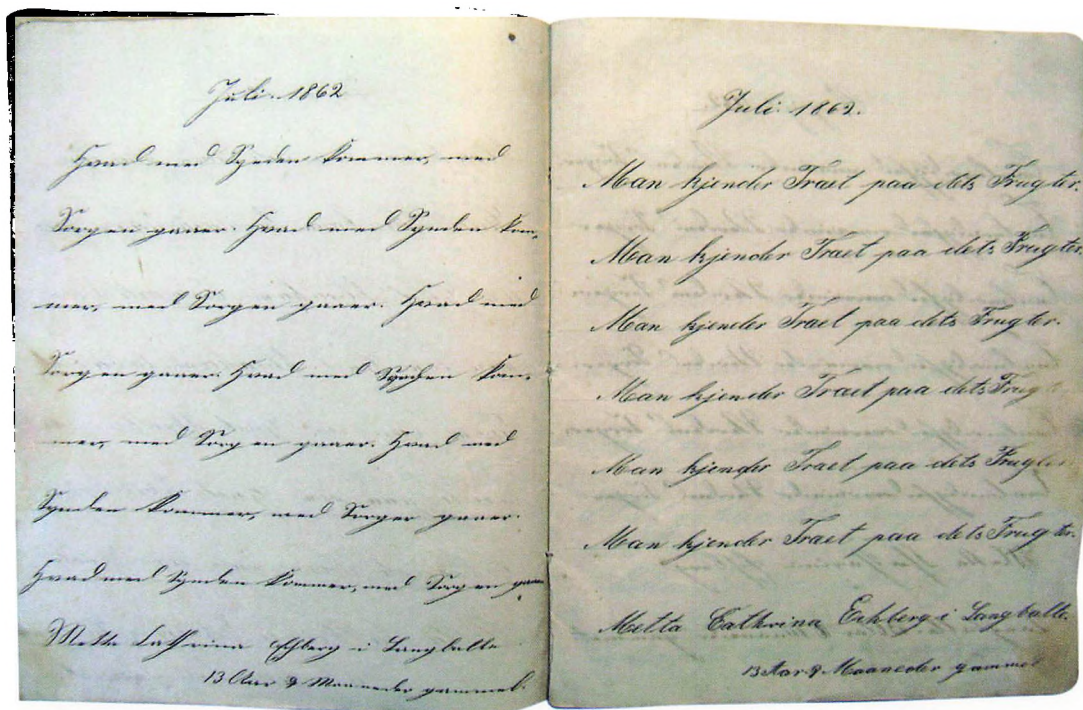
For de jævne mennesker var selve kampen om ideologien mellem slesvigholstenismen og kongetroskab sjældent et vedkommende emne. Brevene vidner mest om dagligdagen i hæren, mødet med bekendte og om landskaber og byer, man drog igennem. På trods af brevenes tyske sprog viser teksterne en del sproglige fænomener, der gør, at det kan formodes, at forfatteren har været sønderjysk og/eller plattysk talende.

Nationalismens dominans

At udvikle nationalstater kræver sproglig homogenisering. Ved overgangen fra en førmoderne til en moderne tidsalder, skete det, at kommunikationsformen ændredes i den almindelige befolkning fra overvejende mundtlig til et »både og« af mundtlig og skriftlig kommunikation. Mange af de områder, der hidtil hørte til folkelige

traditioner inden for fortællekulturen, gik over til skriftlighed.

En gennemgribende skriftlighed af hverdagslivet kræver standardiserede sprogformer, og det er indlysende, at folk fra Angel, som lærte det tyske skriftsprog, brugte dette til deres breve m.m. Formentlig havde folk generelt i Sydslesvig et andet eller tredje talesprog, men det ændrede ikke på den opfattelse, at hvis man havde en tysk skolegang, så måtte man også have en tysk identitet. I nationalismens tidsalder var det dog næppe den enkeltes holdning, der var afgørende for tilhørsforholdet, tit var der slet ingen holdning til sagen. Det var nationale eliter, der udefra definerede folket som den ene eller anden nation og dermed var en konstruktion af et »opfundet fællesskab«, som historikeren og socialantropologen Ernest Gellner udtrykker det.

Efter sprogreskripten blev der lært dansk i Angels skoler. Et skolehæfte fra 1862 viser sproglig indlæring ved hjælp af moralske vendinger (»Hvad med Synden kommer, med Sorgen gaaer. Man kender Træet på dets frugter«). Bemærk de to forskellige skrifttyper: til venstre gotisk og til højre latin

Skærbæks Kultur- & Forsamlingshus Emanuel er et besøg værd!

Emanuel er med sin særlige historie et interessant mål for en udflugt. Vi fremviser gerne huset og fortæller i ord og billeder om dets spændende historie: Bygget i 1909 som dansk frimenighedskirke - i dag et aktivt kultur- og forsamlingshus - en smuk ramme til enhver fest!

- der kan bestilles kaffe med brød eller andet traktement
- vi kan tilrettelægge sangtime eller underholdning
- der er teleslynge og god tilkørsel for kørestole
- husk, at Emanuel også lejes også ud til private - vi glæder os til at høre fra jer!

EMANUEL

Skærbæk Kultur-
og forsamlingshus

Tøndervej 38a - 6780 Skærbæk - Fmd. Tove Tersbøl - tlf. 2070 5728 - www.kulturhus-emanuel.dk

AGERSKOV UNGDOMSSKOLE

"Time of my life"

Vellerupvej 25 - DK-6534 Agerskov - Telefon +45 7483 3315 - www.agerskovungdomsskole.dk

OPLEVELSER
VENSKABER
FAGLIGHED
SPRINGBRÆT TIL DIT
FREMTIDIGE UDDANNELSESLIV
INSPIRATION

SKAB
DIG
SELV

SAMMEN MED OS ANDRE

DANSETEATER
TEATER SANG MUSIK
NY CIRKUS
LYDTEKNIK
EMK
ELEKTRONISK MUSIK KOMPOSITION

musik & teater
HØJSKOLEN
WWW.MUSIKOGTEATER.DK

Det højtyske skriftsprog dominerede i Angel, ligesom i Peter Hansen Brekenfelds dagbog fra Gintoft i det nordlige Angel

Angelbomålets endeligt

En af de væsentligste årsager til angelbomålets forsvinden blev således nationalismen og dens konfliktrige udtryk kort før og efter treårskrigen. Beretninger fra denne tid vidner om, at folk i anden halvdel af 1800-tallet bevidst valgte sønderjysk fra i offentligheden. Man ville ikke kendes ved sproget, selv om man beherskede det. Derimod valgte andre at tale en tysk varietet overfor øvrigheden, især præsten, selv om de knap nok magtede det, for at give udtryk for deres politiske ståsted. Der var altså tale om en mental justering af sprogbrug i forhold til en national orientering.

Sprogreskriptet fra 1851 fastslog, at (rigs) dansk skulle bruges som overvejende undervisningssprog. Denne regulering gjorde det på paradoksalt vis værre for

dem, der stadig beherskede sønderjysk, idet den slesvigholsten-orienterede del af lokalbefolkningen blev endnu mere fjendtligt indstillet over for det danske. Sprogkonflikten eskalerede, og vi ved fra kilderne, at rige bønder i Angel undgik danskundervisning ved at betale ekstra for at få privat undervisning til deres børn i tysk.

Indførelsen af dansk højsprog forekom i det hele taget temmelig fremmedartet, fordi det havde højest en marginal funktion i Angel. Men rigsdansk undervisning var i høj grad med til at fortrænge den lokale danske dialekt, fordi den ikke kunne identificeres med et »rent« dansk sprog, d.v.s. rigsdansk eller i det mindste en østdansk dialekt. Sønderjysk i Angel var mht. fonetikken og grammatikken for farvet til, at det kunne vises frem i offentligheden.

Sprogbrugens forandring skete stærkest i sammenhæng mellem sociale forhold, alfabetisering og oplevelsen af et fællesskab. På den ene side er tale om et bevidst valg ved at bruge tyske varieteter, mens de på den anden side indgik som en almindelig del af hverdagen. Langt den største del af befolkningen var tosproget i den forstand, at skrift- og talesproget enten bestod af to forskellige varieteter af et sprog (neder- og højtysk), eller der var tale om to forskellige sprog (sønderjysk og højtysk).

For de fleste havde nationalismen knap nok nogen særlig betydning, da eliteerne startede bevægelserne i 1830'erne. Sprogskiftet hang mest sammen med overgangen til den moderne tidsalder, eller med andre ord: vi ville kunne høre sønderjysk den dag i dag i Angel, hvis ikke de historiske vilkår havde ændret sig fra 1800.

Harald Wolbersen er bibliotekar og dr.phil. i historie. Han er leder af arkivet og biblioteket på Nordfriisk Instituut og bor i Bredsted

Allerhøieste Approbation

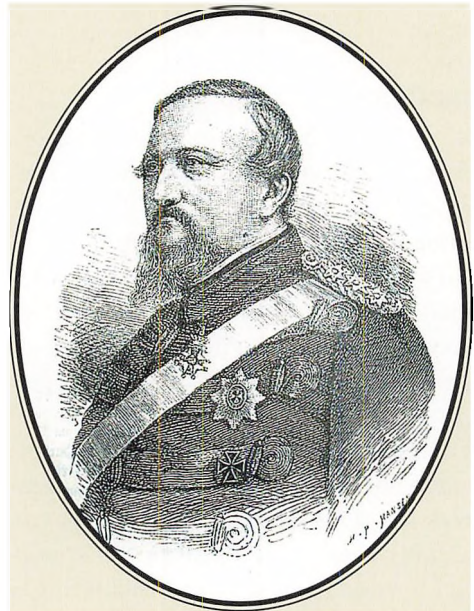

Af Helle Juhl

Der er ikke mange folkelige institutioner med kongelig autorisation, men det har Skamlingsbankeselskabet, som i år fylder 175 år og fortsat hviler på Frederik 7.'s »Allerhøieste Approbation«. Det forhindrer dog ikke deltagelse i en spændende udviklingsproces sammen med bl.a. Kolding Kommune og A. P. Møller Fonden.

Vi Frederik den Syvende, af Guds Naade Konge til Danmark, De Venders og Gothers, Hertug til Slesvig, Holsteen, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenburg etc. etc. Gjøre vitterlig herved: Efter at et af det Selskab, der under Navn af »Skamlingsbanke-Actieselskab« er sammentrådt for aarlig paa Høiskamling i Haderslev Amt at afholde en Festlighed, vedtaget Status har været Os allerunderdanigst foredraget, meddele Vi herved »Skamlingsbanke-Actieselskabet«, som Vi allernaadigst ville have autoriseret som en Corporation, Vor Allerhøieste Approbation på hosføide Statut. Hvorefter Enhver sig allerunderdanigst haver at rette.

Givet paa Vort Slot Frederiksborg
den 26. April 1854

Portræt af Fr. VII
fra Nordens Historie

Under Vor Kongelige Haand og Segl:

Frederik R.

Sådan står der på bagsiden af de vedtægter, som alle medlemmer af Skamlingsbankeselskabet modtager. Som en af landets få folkelige institutioner er selskabet nemlig kongelig autoriseret, hvilket ikke blot vidner om dets lange historie men også er forpligtende for dets virke. Siden 1843 har selskabet, hvis øverste myndighed er aktiehaverne, taget vare på det folkelige møde- og mindested, Skamlingsbanken, og det meste af tiden med kongelig »Allerhøieste Approbation«.

For den daglige ledelse, bestyrelsen, er autorisationen en påmindelse om det historiske ansvar, der følger med opgaven, men også en spore til at tænke i Skamlingsbankens fortsatte udvikling, for ifølge vedtægternes paragraf 12 er selve selskabets formål at: » ... at forøge og forskønne den Ejendom, som Patriotisk fædrelandssind fra først af bragte i dets besiddelse, at Højskamling med tilliggende kan vorde en Pryd for hele Slesvigs land ... «.

Lige nu er paragraffen højaktuel, idet Skamlingsbankeselskabet er midt i en spændende udviklingsproces i samarbejde med Kolding Kommune, andre lodsejere i området samt A. P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond Til Almene Formaal. A.P. Møller Fonden har nemlig bevilget 40 millioner kroner til udvikling af Højskamling og det omgivende landskab, hvilket over de kommende år skal udmøntes i et nyt formidlingscenter, en delvis genopretning af den oprindelige istidsbanke samt nye rekreative og oplevelsesmæssige tiltag i det smukke morænelandskab, herunder en stationær festivalplads til brug for blandt andet den årlige Operafest på Skamling.

Det er selvsagt en stor mundfuld for en frivilligt arbejdende bestyrelse at tage del i så omfattende et projekt, men bestyrelsen er fra første færd gået i dialog med kommunen, fonden og de andre interessenter ud fra en intention om at *bevare ved at udvikle*. Først og fremmest med fokus

på de otte hektar, som udgør selve Højskamling, selskabets ejendom, og de mindesmærker og landskabsværdier, der knytter sig hertil.

I den sammenhæng har det været en stor glæde for Skamlingsbankeselskabet, at de første millioner af donationen er blevet anvendt til en tiltrængt restaurering og fremtidssikring af stedets vartegn, Skamlingsbankestøtten. I maj 2016 – 150-året for støttens genrejsning efter sidste slesvigske krig – blev den endnu engang indviet ved en velbesøgt folkelig sangfest og med festtaler af borgmester Jørn Pedersen, Kolding Kommune, og konsulent Claus Jørn Jensen fra Grænseforeningen.

Samarbejdet om denne specifikke opgave lover godt for resten af udviklingsplanen og for det formaliserede samstyre i form af et fremtidigt driftsselskab med repræsentanter for alle interessenter i området, som Skamlingsbankeselskabet i forbindelse med ansøgningen om og modtagelsen af fondsmidlerne har forpligtet sig til at indgå i. Mere herom senere. Først et historisk tilbageblik på stedet og på Skamlingsbankeselskabets tilblivelse.

Det 19. århundredes danske sag

Skamlingsbanken, der ligger ud mod Binderup Bugt cirka 12 kilometer sydøst for Kolding, er med sine 113 meter over havet Sønderjyllands højeste punkt og derfor et naturligt udflugtsmål med en fantastisk udsigt ud over landsdelen og mod Fyn. Men derudover fortæller Skamlingsbanken også vigtige træk af danmarkshistorien, særligt om 1800-årenes danske sag i Slesvig.

Stedets nationale historie går tilbage til første halvdel af det 19. århundrede, hvor den danske stat bestod af kongeriget Danmark og hertugdømmerne Slesvig og Holsten, men med Slesvig knyttet til den danske krone og Holsten til det tyske forbund. I relation til bl.a. tidens folkestyrebevægelser gav det både forfatnings-

Tegning fra de første sprogfesters tid for 175 år siden. Skamlingsbankeselskabet blev stiftet i 1843, da sprogekampen i Slesvig var på sit højeste

mæssige og kulturelle stridigheder, ikke mindst fordi hertugdømmerne blev administreret på tysk.

Mange dansktalende sønderjyder – særligt i Nord-slesvig - følte sig trængt på sprog og kultur og krævede dansk som administrationssprog, hvor man talte dansk i skole og kirke. Det efterkom Christian 8. i 1840 med et såkaldt 'sprogreskript', og til fejring heraf mødtes en kreds af sønderjyske mænd den 21. februar til fest på Sommersted Kro, hvor de besluttede at købe Skamlingsbanken som et fremtidigt møde- og feststed

Laurids Skau, bonden, der holdt en flammende tale ved den første sprogfest og gjorde stedet kendt langt ud over Sønderjyllands grænser

for den danske sag. Inden festen var ovre, var de første aktier pålydende 5 rigsdaler tegnet, og Skamlingsbankeselskabet en realitet.

Kort efter købte Selskabet Skamlingsbanken for 440 Rigsdaler, og den 18. maj 1843 holdtes den første af mange sprogfester på Skamlingsbanken, som samlede tusindvis af deltagere - første gang cirka 6.000 deltagere, året efter dobbelt så mange. Sprogfesterne var folkefester med taler og sange til understøttelse af den danske sag i Sønderjylland, men blev også brugt af tilreisende politikere til at

fremme andre af tidens bevægelser, såsom kravet om en fri forfatning og etableringen af den første folkehøjskole i Rødning.

Af tidens store navne på disse sprogfester kan nævnes præsten og folkeoplyseren N. F. S. Grundtvig, embedsmanden og politikeren Orla Lehmann og digteren og redaktøren Carl Ploug, der var født i Kolding. Alle tre kom til at spille en rolle for Junigrundloven 1849 og dermed begyndelsen på det moderne Danmark. Men den tale, der gik mest fra sagn om, var den unge sønderjyske bonde, Laurids Skaus, ved den allerførste sprogfest i 1843. Den bidrog til at slå både sagen og stedet fast i dansk selvforståelse og cementerede traditionen for at mødes på Skamlingsbanken om det talte og sunge ord.

Da Danmark i 1864 tabte krigen mod Preussen, blev Skamlingsbanken, som nu kom til at ligge lige nord for den nye landegrænse, primært til et mindested. Granitstøtten for danskhedens forkæmpere, der var blevet bortsprængt af fjenden i oktober 1863, blev genrejst med skrammer og skår som symbol på det tabte Sønderjylland. De øvrige mindesten over personer og begivenheder i den sønderjyske sag kom til i årene efter, den sidste i 1921. Siden har Skamlingsbanken i monumental forstand stået uforandret.

De store nationale folkefester tid er også ovre. Den sidste fandt sted i juni 1945, hvor op mod 100.000 samledes for at fejre befrielsen, og blev fulgt op af en storstilet indsamling, som satte modstandsbevægelsens Region III i stand til at rejse en klokkestabel neden for Højskamling - til minde om faldne syd- og sønderjyske modstandsfolk.

Herfra lyder hver dag tonerne fra 'Prins Jørgens March', og sammen med splitflaget på Højskamlings flagstang, hvor der flages året rundt, indgår de to identitetshistoriske markører i en fælles fortælling om folk og samling på tværs

Skamlingsbankestøtten og flaget på Højskamling, stedets markante signaturer, der kan ses viden om

af gode og onde tider. Skamlingsbankeselskabet har altid haft et godt samarbejde med fonden bag klokkestabelen, som i øvrigt også indgår som en vigtig aktør i den aktuelle udviklingsplan.

Det 21. århundredes danske sag

Initiativet til de skitserede planer for Skamlingsbanken er dog ikke udgået fra hverken Klokkestabelfonden eller Skamlingsbankeselskabet, men fra Kolding Kommune, som siden 2010 har opkøbt arealer rundt om Højskamling med henblik på at sikre de naturmæssige værdier i området. Selve Højskamling er allerede fredet. Derudover er det et ønske for kommunen at højne stedets oplevelsesværdi, både på det historiske, kulturelle og naturmæssige område. Eller sagt lidt mere direkte: Skamlingsbanken

Restaurant Skamlingsbanken er uløseligt knyttet til Højskamling som traditionsrigt samlingssted for møder, fester og mindestunder

skal have fat i et større og bredere publikum.

Det har selskabet fuld forståelse for. Men samtidig har det, som det også ved flere generalforsamlinger er blevet udtrykt, en forpligtelse til at sikre, at Skamlingsbanken ikke tivoliseres, men forbliver den »Pryd for hele Slesvigs Land«, som vedtægterne foreskriver, og som fortsat hjemsted for det, man kan kalde det 21. århundredes danske sag. For at kunne leve op til det har bestyrelsen i de seneste år vendt blikket indad og udarbejdet et bestyrelseskommissorium som supplement til vedtægterne.

Kernen i dette arbejde har været at få defineret nogle retningslinjer for, hvad selskabet skal arbejde for. Der er ikke tale om en radikal kursændring i forhold til tidligere, og det har heller ikke krævet ændring af vedtægterne, men kommissoriet er et redskab til, at disse kan efterlevs i en nutidig kontekst. Hvor tidligere tiders bestyrelser blev mødt med forespørgsler om afholdelse af grundlovs-

fester – hvilke i øvrigt stadig finder sted – sangstævner og andre folkelige møder, er der i dag også ønsker om at bruge Højskamling til kunstneriske events, uden-dørs gudstjenester, sports- og friluftaktiviteter, skoletjenesteformål, busudflugter m.v. Og dertil kommer de aktiviteter uden for Skamlingsbankeselskabets resort, som det ikke har formel indflydelse på, men gerne vil medinddrages i, og som med anlæggelsen af en stationær festivalplads må forventes at vokse i omfang. Alt det hjælper kommissoriet bestyrelsen til at håndtere.

Derudover fastlægger kommissoriet rammerne for selskabets praktiske opgaver med vedligeholdelse af Højskamling og mindesmærkerne samt driften af restaurationen, der udgør en uundværlig del af selskabets økonomi, og som fordrer medtænkning i forhold til fremtidig brug af Skamlingsbanken. Der bliver holdt mange familiefester og mærkedage på Skamlingsbanken, og det skal der fortsat være mulighed for. Bryllupperne, de

runde fødselsdage og begravelsessammenkomsterne er *også* en del af Skamlingsbankens kulturarv og i bestyrelsens øjne lige så uadskillelige med stedet som de fredede friser i Kongesalen over 1840'ernes sprogekamp.

Sidst men ikke mindst har processen med at formulere et bestyrelseskommissorium været nødvendig for at kunne indtage den plads i et fælles driftsselskab, som med tiden skal samordne aktiviteterne og overtage nogle af de praktiske opgaver, der hidtil har påhvilet de enkelte partnere. Formen og indholdet af driftsselskabet er i skrivende stund ikke fastlagt, men Skamlingsbankeselskabet lægger vægt på at indgå ligeværdigt i samarbejdet og samtidig bevare suveræniteten over selve Højskamling, som det har været pålagt siden 1843. Således at bevidstheden om det danske sprog i videste forstand fortsat kan fremmes – det være sig gennem det talte ord, sang, musik, kunst, teater, dans m.v. - og som garant for en lige og tværpolitisk adgang til afholdelse af offentlige arrangementer på

Højskamling, så længe disse efterlever grundlæggende demokratiske værdier. Dette er kernen i såvel vedtægter som bestyrelseskommissorium.

Som nævnt er der altså i disse år manging i spil på Skamlingsbanken og for Skamlingsbankeselskabet, og når det ind imellem kan føles overvældende for en daglig ledelse bestående af syv bestyrelsesmedlemmer, uden hverken ansatte eller sekretariatsbistand, at matche de mange nye udfordringer, er det ikke så ringe at kunne læne sig op ad Frederik 7.'s »*Allerhøieste Approbation, som enhver sig allerunderdanigst haver at rette*«, selv om den sprogligt nok kalder på smilet hos de fleste.

Med Frederik Folkekær i ryggen og med de over fem tusind aktiebrevsindehavere, som siden 1843 har støttet Skamlingsbankeselskabet moralsk og økonomisk – en mulighed, der er *alle* givet formedelst en aktiepris på nu om dage 500 kroner – ser Skamlingsbankeselskabet fortrøstningsfuldt frem imod de næste 175 år.

Helle Juhl er journalist og cand. public. i kulturhistorisk formidling og bor i Sdr. Bjert ved Kolding. Hun har skrevet en række kulturhistoriske bøger om især landboliv og kvindeliv, og er desuden en meget benyttet foredragsholder. Hun sidder i bestyrelsen for Landbrugets Kulturfond og for Skamlingsbankeselskabet. Yderligere information: www.hellejuhl.dk

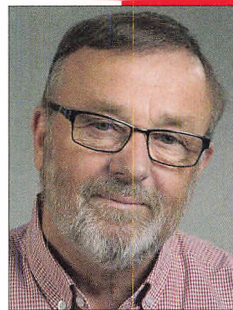

Beretning til Sprogforeningens generalforsamling

2017

Artikler
og digte

Af Frode Sørensen

Sprogforeningens generalforsamling i Billedsalen på Folkehjem

Foreningen til bevarelse af det danske sprog og kultur i Nordslesvig har det godt, og vi ser med spænding frem til de store begivenheder, der ligger lige om hjørnet. 2018 markerer afslutningen af Den Store Krig, hvor rigtig mange danske sønderjyder måtte kæmpe en kamp, der ikke var deres, og hvor mere end 5.000 mistede livet. En åreladning af landsdelens unge mænd, som kom til at præge landsdelen mange år ud i fremtiden.

Men 1918 blev også året, hvor Sprogforeningens senere mangeårige formand

H.P. Hanssen først med sæde i Rigsdagen i Berlin fik accept fra den tyske udenrigsminister til, at man var indstillet på at leve op til aftalen fra 1866 om, at nordslesvigerne skulle have lov til at bestemme deres nationale tilhørsforhold gennem en folkeafstemning. Det skal Sprogforeningen og naturligvis de andre nationale foreninger markere og festligholde.

2018 er faktisk lige om hjørnet. Den nye bog om H. P. Hanssen er godt i vej som et fælles projekt mellem Sprogforeningen og Historisk Samfund for Sønderjylland. Hvordan det store møde på Folkehjem den 17. november 1918, der blev afsluttet med H. P. Hanssens tale fra Folkehjems balkon, skal fejres, ligger endnu ikke klart, men fejres skal det. Bestyrelsen vil inden udgangen af 2017 have en plan klar for vores aktiviteter og medvirken i 2018.

Sprogforeningens bestyrelse har haft et godt arbejdsår. Som det ses af regnskabet, så er der stadig godt salg i vort store bogprojekt »Fyrretyve fortællinger fra Sønderjylland«. Vi er glade for at vi bestilte et oplag på 1000 flere bøger end vi egentlig havde planlagt. Det sikrer, at vi i en del år kan klare den løbende efterspørgsel, der nu kommer fra alle steder i landet. At bogen de sidste to år også har været afgangsgaven til skoleeleverne i Sydslesvig, er vi glade for. Det er også mit indtryk, at

man er det sydpå. Bogen er et godt supplement til finansieringen af Sprogforeningens øvrige aktiviteter.

Kontaktpersoner

Hvert andet år – sådan cirka – mødes Sprogforeningens bestyrelse og dens kontaktpersoner uden for de normale rammer. I oktober 2016 gik turen til Jaruplund Højskole. Vi kom en eftermiddag på højskole med sang, rundvisning og et dejligt foredrag af højskolens forstander Karsten B. Dressø. Vi kan kun være glade for, at vi har denne højskole, og at det går godt i en verden, hvor ikke alle højskoler har det godt.

Sprogforeningens Sprog- og Kulturpris

Årets Sprog- og Kulturpris gik til rektor Jørgen Kühl fra A. P. Møllerskolen i Slesvig. Han fik fortjent prisen for sit forfatterskab, sin foredragsvirksomhed og ikke mindst den fantastiske måde, hvorpå han har løst opgaven med A.P. Møllerskolen. Skolen er i dag fyldt med dygtige elever, men den åbner sig også mod det omkringliggende samfund. Kontakten til os nord for grænsen er præget af åbenhed og engagement.

Det blev en dejlig aften i Billedsalen. Jørgen Kühl fik Sprog- og Kulturprisen og kvitterede med et flot foredrag. Sprogprisen 2017 bliver uddelt i november måned. Som sædvanlig er det hemmeligt, hvem der får prisen, men jeg vil godt røbe, at vi i bestyrelsen har en kontinuerlig drøftelse af, om det vil være bedre at oplyse modtagerens navn inden uddelingen, så alle ved det, når de ankommer.

Samarbejdet med andre nationale foreninger

Samarbejdet med andre nationale foreninger fungerer godt. Vi er 6 foreninger, der samarbejder om afstemningsfesten den 10. februar i Kongesalen her på Folkehjem. I år var det Sprogforeningen,

som stod for arrangementet, og vi kunne glæde os over en fyldt sal og et fremragende foredrag af biskop emeritus Karsten Nissen, som i et meget tankevækkende indlæg satte fokus på »Hvor går grænsen?«. Midtlandskoret stod for den musikalske underholdning.

Det blev en dejlig aften, som der er kommet mange positive tilbagemeldinger på. Igen beviset på, at et godt program frister folk, også selv om det, vi markerer, skete for næsten 100 år siden. Ud over afstemningsfesten fortsætter vi vort centrale foredragssamarbejde med Foreningen Norden, Grænseforeningen og de fire sønderjyske kommuners biblioteker. Fire foredrag i henholdsvis Haderslev, Aabenraa, Tønder og Sønderborg.

Foredragene er velbesøgte. Det er vi glade for, men vi er også glade for det, jeg vil kalde mere smalle foredrag, som måske ikke rammer alle. Det skal der også være plads til.

Genforeningsaktiviteter

Ud over markeringen af afslutningen på Den Store Krig, sættes der allerede nu et stort fokus på markeringen af 100-året for Genforeningen. Borgmestrene fra syv kommuner, Esbjerg, Kolding og Vejen har

Masser af gæster til Sprogforeningens generalforsamling

alle en flig af Sønderjylland og deltager i den formelle styregruppe sammen med Regionsrådsformanden. De nationale foreninger var i begyndelsen repræsenteret af Mette Bock fra Grænseforeningen, men da Mette Bock blev udnævnt til kulturminister, blev pladsen indtaget af formanden for Historisk Samfund for Sønderjylland Hans Schultz Hansen.

For 14 dage siden ansatte gruppen en projektleder til at stå i spidsen for det praktiske arbejde de næste tre år. Det blev Flensborgs tidligere overborgmester Simon Faber. Fra Sprogforeningen vil vi kvittere for valget af Simon Faber. Jeg tror ikke, man kunne have fundet en bedre person til at løse de mange spændende opgaver. Vi, der kender Simon Faber, ved, at han kan løfte en udfordring på en meget kompetent måde. Da Aabenraas borgmester Thomas Andresen er formand for styregruppen, placeres projektlederen fysisk på rådhuset i Aabenraa.

I Sprogforeningen er vi også godt i gang med forberedelser til de store jubilæer. Næstformand Kristian Kjær Nielsen er vores tovholder på den opgave. Lis Mikkelsen og Ingolf Haase har påtaget sig en specialopgave: I perioden fra Sprogforeningens stiftelse i 1880 og frem til Genforeningen var den altoverskyggende opgave vore bøger og ikke mindst deres distribution i alle kanter af Nordslesvig.

Efter købet af Folkehjem var det herfra, den opgave blev løst. Den vanskelige periode, som vore dansksindede bedste- og oldeforældre levede i, har vi en pæn viden om, men vi synes, der mangler noget. Hvordan blev titlerne fx udvalgt? Det prøver Lis og Ingolf at finde ud af, og det vil sikkert ende med et skrift fra deres hånd. Jeg kan give deres første tilbagemelding: »Der er stort set ingen tyske titler, hvorimod forfattere fra andre lande er godt repræsenteret«.

Sprogforeningens formand fra 1922-1936, men aktiv i foreningen fra før 1900,

skal have en central rolle i de forestående festligheder. Sammen med Historisk Samfund for Sønderjylland udgiver vi som nævnt en ny biografi om H. P. Hanssen, forfattet af Hans Schultz Hansen. Den bog glæder vi os rigtig meget til.

Ny dansk generalkonsul i Flensborg

Jeg vil her i aften ikke undlade at kommentere en hændelse, der fandt sted i forbindelse med den seneste regeringsrokade. Jeg tror, vi var mange, der fik noget galt i halsen, da meldingen kom, at generalkonsul Henrik Becker-Christensen skulle afløses på posten af daværende kulturminister Bertel Haarder.

Herfra skal der ikke lyde kritik af Bertel Haarder. Han ville være en udmærket person på den post, og ingen kan sætte en finger på hans interesse for grænseområdet. Kritikken går på den måde, man håndterede sagen på. Siden 1998 har Henrik Becker-Christensen, ofte sammen med sin kone Grethe Marie Bay, udført et fantastisk stykke arbejde som generalkonsul til gavn for og ikke mindst som bindeled til den danske del af befolkningen syd for grænsen.

18 års indsats fortjener ikke, at man bliver ringet op og blot får beskeden »Nu er det slut Becker-Christensen«. Jeg ved godt, at der tidligere har været forhenværende ministre (Arne Fog Petersen og Jørgen Peter Hansen), som har bestridt posten, men det ændrer ikke ved, at måden det hele blev håndteret på, grænser til det uanstændige. Det ligger nu fast, at Henrik Becker-Christensen fratræder den 1. september 2017. Vi, som kender Henrik Becker-Christensen, kan ikke takke ham nok for de næsten 19 års superindsats.

Sprogforeningens medlemstal

Medlemstallet er steget i 2016. 1624 medlemmer ved udgangen af 2015 er steget til 1638 medlemmer pr. 31. december 2016.

I nord er 965 blevet til 964, men i syd er det gået forrygende. Her er 659 blevet til 674. Sidste år fik vi en meget appetitlig hvervefolder. Den har måske virket.

Sprogforeningen er fortsat repræsenteret i flg. bestyrelser:

- Folkehjem:
Gunnar Vind og Frode Sørensen
- H.P. Hanssens Mindefond:
Lis Mikkelsen
- Ingeborg og Thomas Thomsens Legat:
Thorbjørn Heick og Lis Mikkelsen
- Dansk Kultursamfund af 1910:
Frode Sørensen
- Den sønderjyske fond:
Gunnar Vind
- Herudover bestyrer vi
Anna Larsen Stevns legat.

Folkehjem

Folkehjem skal have et par ord med på vejen. Først vil jeg benytte lejligheden til at glæde mig over, at Folkehjems bestyrer Hanne Sennels er vendt tilbage efter en sygdomsperiode. Vi er utroligt glade for, at hun igen styrer tingene. Folkehjem er en udfordring. Det er et stort kompleks, og det giver sig selv, at der skal indtægter i kassen hver eneste dag. Gunnar Vind og jeg, som repræsenterer Sprogforeningen i bestyrelsen, glæder os især over, at restaurationsvirksomheden i de seneste år under Hanne Sennels ledelse har udviklet sig endog meget positivt.

Det sammenholdt med, at Aabenraa kommune har nogle planer, giver forhåbninger om en sund og god fremtid. Vi er

ikke bekymrede for ændringer. Vi har faktisk været fortalere for flere forskellige løsninger, blot de to »helligdomme« Kongesalen og Billedsalen bevares i den form, vi kender og holder af. Billederne i Billedsalen vil sandsynligvis blive overdraget til Museum Sønderjylland. De har mere forstand på billedernes vedligeholdelse, end vi andre har. Men billedernes fysiske placering ændres naturligvis ikke.

Hermed afsluttes dette års beretning. Tak til bestyrelsen for et herligt og konstruktivt samarbejde. Tak til kontaktpersoner og medlemmer for jeres opbakning og fremmøde ved vore arrangementer. Vi glæder os til nogle spændende år: 100-året for freden og Genforeningen og selvfølgelig Sprogforeningens 140 års fødselsdag.

Sprogforeningen i Sydslesvig

Katrin Lass fra Sydslesvig har afløst Lisbet Buhl som formand for Sprogforeningen i Syd. Hun har siddet i bestyrelsen i 2 år. Katrin Lass er vokset op i Sydslesvig og er ansat som konsulent på PPR i Flensborg. Katrin Lass aflagde beretning fra syd. Her er medlemstallet øget efter en imponerende medlemshvervning.

Foreningen i Sydslesvig har i det forløbne år haft 3 velbesøgte arrangementer:

- Foredrag med Lykke Friis
- Læsefestival
- Hit med Højskolesang-bogen

Foreningen har været til stede med en bod mange steder, bl.a. på årsmøderne.

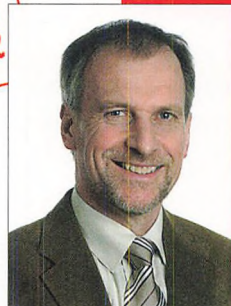
Sønderjydske Skoleforening

Formandens beretning
Årsmødet den 31. maj

2017

Artikler
og digte

Af Peder Moltesen Ravn

I år kan Sønderjydske Skoleforening markere sit 125 års jubilæum. Når man ser tilbage på Skoleforeningens historie, er det lidt tankevækkende, at der et par gange gennem de mange år har været drøftelser i bestyrelsen om at nedlægge Skoleforeningen eller sammenlægge den med andre nationale foreninger. Der har dog hver gang været flertal for at Skoleforeningen skulle fortsætte sit formålsbestemte arbejde som selvstændig forening. Jeg kan i dag konstatere, at Sønderjydske Skoleforening er i »rigtig fin form«.

Bestyrelsen har derfor besluttet, at jubilæet skal markeres. Der er nedsat et jubilæumsudvalg, hvis opgave er at få lavet et jubilæumsskrift, der skal indgå som en del af dette års almanak. Vi har haft Lis Mikkelsen i samarbejde med grafiker Elin Brodersen til at stå for denne opgave. Jeg synes, at de har løst opgaven på bedste vis. Jubilæumsskriftet er klar til at gå i trykken. Derudover skal jubilæumsudvalget forberede et aftenarrangement på Folkehjem den 30. november, hvor Skoleforeningen vil markere sit 125 års jubilæum ved en sammenkomst for indbudte personer.

Økonomi

Jeg vil nu gå over til at berette lidt om foreningens aktiviteter og tiltag i det forgangne år herunder kommentere nogle

hovedtal fra regnskabet. Året 2016-17 blev økonomisk et rigtig godt år for Skoleforeningen. Vi har opnået et resultat før uddelinger på 817.000 kr. Vi har uddelt i alt 347.000 kr. Vores resultat bliver herefter et overskud på 470.000 kr. Bag det fine resultat ligger dog en forklaring. Vi har i regnskabsåret modtaget dobbelt afkast af vores formue. Det skyldes, at en række investeringsforeninger har fremrykket deres termin for udbetaling af afkast. Til næste år skal vi derfor regne med normale afkastforhold igen. Selv om vi korrigerer for dobbeltafkast, ville årets resultat alligevel have været tilfredsstillende. De uddelte midler fordeler sig med 298.200 kr. til 238 efterskoleelever. Til 26 højskoleelever er der i alt uddelt 35.150 kr.

Der er uddelt 12.000 kr. i stipendier til 6 første års studerende ved videregående uddannelser. Til kulturelle formål har vi uddelt 2.000 kr. Skoleforeningens formue udgør nu 11.158.000 kr.

Foreningens medlemstal ligger meget stabilt og udgør pr. 1.4.2017 13.973 medlemmer, der fordeler sig med 13.893 livsvarige medlemmer og 80 årligt betalende medlemmer. Der har i det forgangne år været en medlemstilgang på 200 nye livsvarige medlemmer.

Købmand af Nr. Hostrup Hans Jessen og hustru Kela Jessens studielegat har uddelt 24.700 kr. til 19 studerende. Dette

legat har også modtaget udbytte for 2 år, hvilket forklarer det pæne overskud på 68.000 kr.

Den Sønderjyske Fonds Legat for skolehjælp til danske syd for grænsen har uddelt 37.500 kr. fordelt med 33.000 kr. til unge sydslesvigskoleophold og 4.500 kr. til Jes Kruse skolen i Egernførde, der har søgt tilskud til et lejrskoleophold i København. I det kommende år vil der være et afkast på 30.000 kr. til rådighed for unge sydslesvigskoleophold i Danmark – det være sig efterskole- og højskoleophold samt videregående uddannelser. Ifølge efterskoleforeningen er der i indeværende år 60 unge sydslesvigere på efterskole i Danmark.

Fra Sørensens Legat har vi sidste år modtaget 155.000 kr. Ifølge legatets fundats skal afkastet efter konsolidering tilgå Sønderjydsk Skoleforening. Legatet har en samlet legatformue på ca. 7,3 mio. kr.

I det afsluttede regnskabsår 2016/17 er der uddelt samlet i alt 407.000 kr. af afkastet af de midler som Skoleforeningen administrerer. Trods alt et pænt beløb til gavn for unge sønderjyders og sydslesvigeres uddannelse.

Foreningens portefølje og sammensætningen heraf blev gennemgået på vores regnskabsmøde. Vores formue er placeret bedst muligt med henblik på en optimering af vores afkast og således, at vi overholder fondslovens bestemmelser via en konservativ investeringsprofil. Vi må nok påregne lidt lavere afkast de kommende år.

Årets gang i Skoleforeningen

Bestyrelsens og almanakudvalgets ordinære udflugts- og studietur var sidste år henlagt til Vojens- og Aabenraaområdet. Turen gik først til Flyvestation Skrydstrup – et meget spændende besøg. Derefter besøgte vi Vojens Gymnastik- og Idræts-efterskole, hvor vi drak kaffe og fik en rundvisning og en god orientering af forstander Tommy Mikkelsen. Man har på

skolen rigtig fine rammer at tilbyde sine 190 elever. Vi kørte herefter videre ad Hærvejen igennem afvekslende og flot natur forbi Immervad bro og Hærulfstenen og fortsatte ud på Løjtland, hvor vi på en spændende rundtur fik set og fortalt om de huse og gårde, som skibskaptajnerne gennem tiden har bygget, især koncentreret om slægten Bruhn. Vi sluttede en veltilrettelagt dag på Folkehjem i Aabenraa.

Vi har været medindbyder til afstemningsfest den 10. februar på Folkehjem. Igen i år var det et vellykket og godt besøgt arrangement.

På kontoret i Roost har vi investeret i nyt IT og Skoleforeningen har fået sin egen mailadresse - for at spare tid og porto vil vi fremover bruge mailkorrespondance, hvor det er muligt.: soenderjyskskoleforening@outlook.dk

Der har sidste år været afholdt vores ordinære 4 bestyrelsesmøder med sædvanlig dagsorden i forhold til årets gang i Skoleforeningen. Dertil har der været nedsat nogle udvalg, som har haft flg. opgaver:

En artikelkonkurrence for de efterskoleelever, der har søgt om tilskud: Udvalgets opgave har været at beskrive rammer for en sådan konkurrence og lave invitation hertil. Denne invitation blev medsendt vores svar på ansøgning om elevtilskud.

De tre vindere af artikelkonkurrencen Simon Galsgaard Jensen, Jonas Toft Christensen og Johanne Frølund Jørgensen, som vandt førstepæmien

Dernæst skulle udvalget bedømme de indsendte artikler, idet de 3 bedste bliver præmieret. Der vil senere i aften være præmieoverrækkelse til dette års vindere. Jeg synes, at det har været spændende at læse om de unges gode oplevelser med et efterskoleophold og deres tanker om fremtiden.

Donationer til Skoleforeningen i forbindelse med oprettelse af et særskilt legat: Legatets formål skal være at yde støtte til efterskoleelever fra mindrebemidlede familier, der uden sådan støtte ikke har mulighed for et efterskoleophold. Udvalget arbejder med at søge midler fra fonde, virksomheder og private. Skoleforeningen vil også af egne midler bidrage til legatet. Legatet vil dog ikke kunne søges, inden der er sikkerhed for, at det er lykkedes at finde midler til en sådan særlig uddeling.

Genforeningsjubilæet 2020: Vi har via »De Nationale Foreningers Netværk« deltaget i et møde vedr. planlægning af genforeningsjubilæet i 2020. Jeg kan oplyse, at Skoleforeningen vil indgå i arrangementer vedrørende dette jubilæum, hvor det falder naturligt at gøre det i et samarbejde med andre aktører.

Sønderjysk Almanak: Almanakken bidrager igen i år positivt til regnskabet med et overskud på 30.000 kr. Der gøres et enestående stykke frivilligt arbejde af alle i Almanakudvalget. Det er en fornøjelse at deltage i redaktionsmøderne. I fortjener alle og ikke mindst redaktør Britta Slot Johnsen stor ros for jeres indsats. Uden jeres indsats ingen Almanak. 25. årgang er ved at være klar til at gå i trykken. I kan glæde jer til at blive præsenteret for en ny og spændende udgave medio november måned.

Almanakken vil som tidligere nævnt i næste udgave indeholde et jubilæumsskrift om Skoleforeningen. Desuden kan Almanakken markere sit 25 års jubilæum. Tak til alle jer, der er med til at sælge al-

manakken i jeres nærområde. Det gælder foreningens tillidsmænd, bestyrelsesmedlemmer og andre, der gør en stor indsats. I er med til at sikre en god og stabil kundekreds. Jeg skal sluttelig nævne, at Almanakken også kan bestilles via vores hjemmeside www.sønderjyskcalmanak.dk

Efterskoler og højskoler er et godt springbræt til en ungdomsuddannelse

Der er igen røre om ungdomsuddannelserne. Alt for mange unge hopper ud af et uddannelsesforløb og kommer ikke rigtig i gang med en ny uddannelse. Der er forslag fremme om en forenkling af ungdomsuddannelserne – en såkaldt forberedende grunduddannelse. En ændring som skal medføre, at flere unge vælger den rigtige ungdomsuddannelse, så flere gennemfører deres uddannelse og får et bedre fundament til at gennemføre en videregående uddannelse eller kommer i beskæftigelse.

Jeg er klar over, at opgaven kan være svær at løse. Der skal helt sikkert tages en række tiltag for at komme i mål. Kunne man gøre ungdomsuddannelserne mere vedkommende og spændende for at opnå et mindre frafald? Hvad med at hente inspiration hos de frie skoler? Det er nemlig et faktum, at unge, der har været på en efterskole eller en højskole har mindre frafald på de videregående uddannelser. På efterskoler og højskoler er der nemlig god tid og plads til udfoldelse og afprøvning af de personlige og sociale kompetencer.

Efterskolernes succes blandt de unge og deres forældre kan uden tvivl forklares på den baggrund. Mange unge får indhentet meget på det personlige og sociale område med et eller to år på efterskole. Desuden supplerer en del unge med et højskoleophold. På den måde bliver rigtig mange unge bedre forberedt på en ungdomsuddannelse og på livet som sådan.

Et efterskoleophold koster – men er en god investering! Kan vi som skoleforening medvirke til at flere unge mennesker fra lavindkomst-familier i vores landsdel kan få råd til et efterskoleophold?

Det emne har vi haft en drøftelse af i bestyrelsen. Vi har besluttet, at vi vil forsøge at skaffe midler til en pulje, hvorfra vi efter ansøgning vil kunne give et tilskud på op til 10.000 kr. pr. elev. Vi håber, at kunne skaffe midler til at støtte 3-5 elever årligt. Et sådant tiltag skal ses i sammenhæng med en generel ændring og omfordeling af elevstøtten, hvor der arbejdes på, at lavindkomstfamilier skal have mere i offentlig støtte i modsætning til elever fra familier med en høj indkomst. En pulje som efterskolerne administrerer, kan muligvis også frigøre midler til dette formål.

Vores udfordring bliver at administrere en sådan ordning, men nu skal vi først

have skaffet midler til puljen. Vi søger forskellige fonde, men har indtil nu ikke fået positive svar tilbage. Vi mangler svar fra et par stykker og håber, at det bliver med et positivt resultat. Ellers må vi drøfte i bestyrelsen, om Skoleforeningen af egne midler vil være i stand til at yde en særlig støtte til enkelte elever, samtidig med at vi støtter de mange.

Jeg vil slutte min årsberetning med at bringe en tak til vores tillidsmænd for jeres indsats i det forløbne år. Desuden en tak til bestyrelsen for et godt samarbejde. Sidst men ikke mindst en tak til foreningens kasserer og sekretær for samarbejdet i det forgangne år.

Skoleforeningens hjemmeside er:
www.sønderjydskskoleforening.dk

Sprogforeningens formål er at gavne det danske sprog og den danske kultur i Sønderjylland.

Vi arrangerer og støtter kulturelle aktiviteter, nord og syd for grænsen. Vi udgiver bøger, uddeler Sprogforeningens Kultur- og Sprogpris og vi støtter ungdommen i Sydslesvig.

Medlemskab af Sprogforeningen koster 250 kr. én gang for alle.

Indmeldelse kan ske på telefon 7462 1150 eller på sprogforeningen@gmail.com

Bliv medlem af

SPROGFORENINGEN

Folkehjem · Haderslevvej 71 · 6200 Aabenraa · www.sprogforeningen.dk

Nis Christian Mikkelsen

Simmersted

* 24.12.1936

† 07.07.2016

Det tager mange år at få en gammel ven. Med Nis har jeg haft den glæde at få lov til at have et langt venskab med et af de fineste mennesker, som jeg har mødt i mit liv.

For snart 35 år siden mødte jeg Nis for første gang. Her mødte jeg en mand, som var sympatisk, ærlig, ordholdende, visionær, humoristisk og meget flittig. Det udviklede sig til et venskab og et kammeratskab. Både på det politiske og sociale plan. Nis var en fremragende politiker og borgmester. Det betød meget for ham, at han var lyttende, omstillingsparat, visionær, og at tingene skulle give mening og være til gavn for befolkningen.

Jeg var heldig at have Nis som politisk chef i mange år. Når man forelagde en sag for ham var det ikke altid, at man fik ret. Men han havde tid til at drøfte sagen. Han lyttede og spurgte ind og havde altid evnen til at se muligheder frem for begrænsninger. Man kunne se en sag på flere måder, når man havde diskuteret den med Nis.

Han havde et lunt væsen og ofte med et glimt i øjet. Vi har tit diskuteret og moret os på samme tid. Og i lang tid. Og han lærte mig bl.a., at når man har taget

en beslutning og afgjort en sag, så går vi videre. Selvfølgelig kan en sag tages op igen, hvis der er en god begrundelse. Men Nis var ikke typen, der aldrig kunne nå hen til en afgørelse. Tværtimod.

Nis var politisk interesseret og engageret - ingen tvivl om det. Men jeg har aldrig været i tvivl om, hvad der var vigtigst for Nis. Det vigtigste var familien. Når Nis talte om dem var det med en varme og glæde, som i den grad kunne mærkes. F.eks. når han fortalte om nogle af børnebørnenes bemærkninger, handlinger eller påhit. Så kunne man næsten høre latteren og morskaben.

Nis har været den bedste politiske lærer, som jeg kunne ønske mig. I mit daglige arbejde tænker jeg tit med glæde tilbage på den spændende og inspirerende tid, vi har haft sammen. Nis forstod både som politiker og borgmester at skabe fælles løsninger, som efterlader markante spor. For ham var det ikke vigtigt, hvem der fik æren, men om resultatet blev godt.

Nis er her ikke længere, og med hans bortgang har vi mistet et stort og fint menneske. Han vil blive husket. Han gjorde en forskel.

Æret være hans minde.

Olav C. Lindegaard

Haderslev

* 17.02.1929

† 17.08.2016

Biskop Olav C. Lindegaard var biskop over Haderslev Stift i næsten 20 år. Han var en markant og engageret skikkelse i bispekollegiet med en meget stor berøringsflade.

Vi er mange, der med glæde vil huske hans indsats for arbejdet med gudstjenesteordningen og salmebogen, og så var han generelt en enorm inspiration via sin musikalitet. Jeg har aldrig hørt nogen messe smukkere ved gudstjenester. Han formidlede en ro og teologisk og folkelig rodfæstethed, som var enestående og berigende for folk omkring ham.

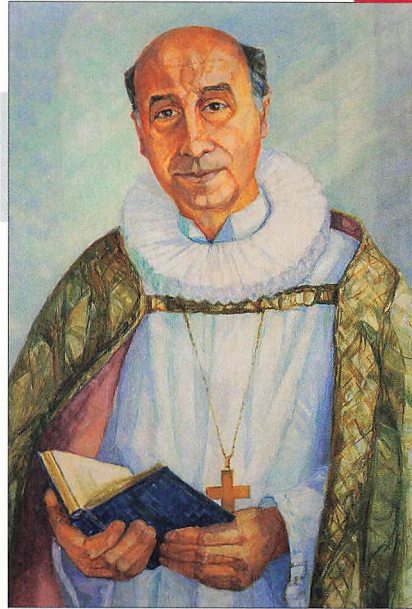
Det danske kirkeliv i Sydslesvig har også mistet en stor støtte, idet han var »vores« biskop via sit store engagement i Dansk Kirke i Udlandet, hvor han var præsident i næsten ti år. Han var god til at forhandle, til at analysere samt fornemme og demontere konfliktpotentiale. Han var tålmodig og udholdende i forhandlinger, og han sagde engang, at den bedste løsning, når der er opstået en konflikt, er, at man forhandler så længe, intenst og i gensidig respekt, så man til sidst ikke længere helt forstår, hvorfor der egentlig havde været en konflikt.

Han udstrålede en naturlig myndighed. Han behøvede ikke at bruge voldsomme og stærke udtryk for at få sin mening frem og få folk til at lytte. Man fornemmede straks, at der var viden, indsigt og stort menneske-kendskab bag hans ord.

Han kunne ikke med sjusk og forventede, at vi præster er velforberedte. Gudstjeneste er ganske enkelt højtid og ikke

Af Viggo Jacobsen

Minde-
ord

en privat sammenkomst. Han forventede engagement af os og gik selv foran med et godt eksempel, idet han som sognepræst havde siddet i flere bestyrelser. Han var engageret i det grundtvigske arbejde og var også formand for den danske præsteforening i otte år, inden han blev domprovst i Haderslev i 1972.

Med ham som biskop blev forbindelsen til Sydslesvig styrket markant. Han gjorde sig umage for at bakke op om vore danske menigheder, rådgive og formidle fra udvikling og tendenser i Folkekirken, så de danske menigheder kunne leve op til formålet om at virke på »folkekirkelig vis«.

I mange år efter at være trådt tilbage som biskop var han en kær gæst ved vores Kirkedag i Slesvig. Vi nød godt af, at han i den grad havde opmærksomheden rettet mod Sydslesvig, for jeg er sikker på, at han med sit store kendskab til det danske mindretal oplyste mange nord for grænsen om den danske folkedel syd for grænsen. Der er mere end meget at takke for.

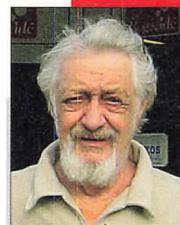
Æret være Olav C. Lindegaards minde!

Launi Pedersen

Padborg

* 24.10.1936

† 12.9.2016

Det er med sorg, vi i Sydslesvig har modtaget meddelelsen om boghandler Launi Pedersens død.

Launi Pedersen var i årtier indbegrebet af »Dansk boghandel« i Padborg, hvor mange sydslesvigere købte danske bøger. Jeg selv købte som dreng engelske tegneserier hos Launi, hvor tyske nazister var de onde, og englænderne vores befriere.

Personligt lærte jeg først Launi at kende mange årtier senere, da jeg som medarbejder i SSWs landdags-gruppe flyttede ind i Flensborg Boghandels tidligere lokaler i Flensborghus. Her mødte jeg Launi som en sympatisk sønderjysk sælger af kontormøbler. Et arbejde han bestred ved siden af sin boghandel i Padborg. Med charme og ekspertise solgte han sine varer og fortalte om den tid, da han havde arbejdet i Flensborg Boghandel. Her bemærkede jeg

hans engagement i og store interesse for danskheden i Sydslesvig. Senere mødte jeg ham som mange andre sydslesvigere jævnligt i butikken i Padborg - særligt, når man skulle købe julegaver. Her fik man en venlig samtale med Launi, der altid var interesseret i nyheder og udviklinger fra Sydslesvig.

Min kone husker ham som en boghandler, der havde en forkærlighed for film. Således kunne man få mange danske film hos ham. I dag køber mange danske bøger og film på nettet, og man har ikke længere kontakt til sin lokale boghandler.

Vores lokale boghandler ... det var Launi for os sydslesvigere.

Vores tanker går til hans enke og familie.

Æret være hans minde.

Karl Kristoffer Juhl

Langetved

* 24.10.1924

† 27.09.2016

Karl Kristoffer Juhl døde den 27. september 2016 omgivet af sin kære familie. Karl Kristoffer Juhl var født den 24. oktober 1924 som søn af Bertha og Johannes Juhl, Branderup. Johannes Juhl var mange år formand for S.I. Sønderjysk Idrætsforening.

Som ung landmand var Kark Kristoffer i England og Holland for at dygtiggøre sig i landbruget. Han kom herefter til Hørlyck på »Skatkær« Skodborg, var på Vallekilde Højskole og Gråsten Landbrugsskole. Senere aftjente han værnepligten ved Den Kongelig Livgarde. 4. maj 1952 blev Karl Kristoffer Juhl gift med Katrine Schelde fra Vellerup, og parret forpagtede derefter en gård i Hoptrup. 1. maj 1957 købte de »Nygård« i Langetved. Da vi kendte lidt til , havde vi vores forventninger. Jeg kan konstatere, at de blev opfyldt, og at der kom gang i landbruget og ungdomsforeningens arbejde i forsamlingshuset.

Sønderjysk Garderforening havde hans

store interesse, og han var formand for den i tretten år.

Stoltheden og glæden ved kammeratskabet lå ham på sinde. K.K. Juhl var en mand med stærke meninger og med sine meningers mod, men altid villig til en konstruktiv diskussion. Medlemstallet voksede støt, og foreningen nåede sit højeste antal på 315 medlemmer. Han deltog i Dronning Ingrid's 50 års jubilæum.

K.K. var ikke ukendt med organisatorisk arbejde og blev derfor ofte vist tillid til at sidde i lokale foreninger. Han var i en lang periode medlem af kommunalbestyrelsen i Rødding Kommune. En del år var han formand for Teknisk udvalg. I den periode kom der skilte ved træerne i Sommerlystskoven med navne på træerne, og hvad de kunne bruges til. Karl Kristoffer var med i opstarten af Linkogas i Tornum i 1990. Han var med i skolebestyrelsen, Grænseforeningen m. fl. Men det var gårdens drift og familien, der kom i første række.

H. D. Kloppenborg Skrumsager

Haderslev

* 06.01.1942

† 08.11.2016

H. D. var ældste barn på Bejstrupgaard i Københoved og fik navnet Hans Diderik efter sin bedstefar.

Der var for ham ikke tvivl om, at han skulle være landmand, og efter realeksamen begyndte han sin uddannelse bl.a. på Ladelund Landbrugsskole. Han var både på Rødding og Askov Højskoler, og han aftjente sin værnepligt ved Livgarden.

I 1971 købte han Sjølundgaard i Sjølund og gik i gang med at renovere, ombygge og udvide. I mange år stod der altid en blandemaskine på gårdspladsen.

Han var ivrig efter at være med i nye tiltag indenfor landbrug, og han var blandt de første, der fik SPF svinebesætning. Han

byggede biogasanlæg og deltog i den forbindelse i foreningsarbejde. Han var i en periode i Christiansfeld Byråd og formand for skolenævn, vandværk og leder af den lokale del af Luftmeldekorpsset.

H.D. var i en årrække i bestyrelsen for Sønderjydsk Skoleforening og af den udpeget som bestyrelsesmedlem på Nordborg Slots Efterskole. Han var også i bestyrelsen i Grænseforeningen i Kolding.

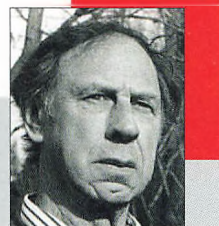
Han var hele sit liv Sønderjyde og de sidste år blev da også i Haderslev. Sjølundgaard solgte han 2007 til sønnen Christian og flyttede i aftægtsbolig, som senere blev byttet om med lejlighed i Haderslev.

Christian Skov

Sønderborg

* 22.05.1922

† 21.11.2016

Christian Skov var husmandssøn, født på Løjtlund og vokset op på Als. Efter præliminæreksamen fra Nordborg Realskole blev han kontrolassistent og kom senere på Tønder Seminarium. Her skrev han to små romaner og en række noveller, som han senere strøg fra sit forfatterskab. 1947-69 var han lærer i Sønderborg og har siden levet som forfatter, bortset fra kortere perioder som vikar på skolen.

Selv regnede han romanen »Hein dør« fra 1968 for sin debut. Hans forfatterskab består derudover af fem romaner og fire novellesamlinger. Der er tale om små og tynde bind, men så meget mere vægtige af indhold.

Et grundelement i hans bøger er spørgsmålet: Hvad er virkelighed, og hvad er drøm? Kan vi regne med, at vi virkelig er her – eller er det hele bare noget, vi drømmer, og som vi vil vågne op af en dag? Han har fortalt, at han som dreng spekulerede så meget over dette spørgsmål, at han var ved at blive sindssyg.

Et af hans kendteste værker er novellen »Majaften«, der er bygget over en virkelig begivenhed, som fandt sted i Sønderborg Havn om aftenen den 5. maj 1945, hvor nogle tyske marinegaster blev henrettet

af deres officerer, fordi de havde nægtet at sejle ud på en selvmordsaktion aftenen forinden, hvor alle vidste, at krigen reelt var slut. Skov ser det meningsløse i eksekutionen og offerets magtesløshed gennem en af de unge mænds følelser og tanker, inden han bliver kaldt ud som den sidste.

Hans bøger har fået ord for at være svært tilgængelige. Det er de måske også. Han gør i hvert fald ikke noget for at gøre det »let« for læseren. De har aldrig været bestsellere og er kun trykt i små oplag. Romanen »Høstnætter«, som var indstillet til Nordisk Råds litteraturpris, er den eneste, der er kommet i mere end ét oplag. Alligevel er han meget anset, ikke mindst blandt forfattere og litterater, og han har modtaget adskillige store priser.

Chr. Skov var en meget stille mand, lavmælt og småttalende. Til gengæld var der dybde i hans ord. Vi sås jævnligt for år tilbage, men senere foregik samværet mest pr. telefon. Sidst jeg talte med ham var på hans fødselsdag et halvt år, før han døde. Stemmen var den samme, og han var glad for at få en hilsen, men det kunne mærkes, at han var blevet træt.

Henry Buhl

Enggården i Bylderup-Bov - tidl. Husum og Hatsted

* 11.09.1924

† 02.12.2016

Henry Buhl, grundlægger og ejer af Mikkelberg - Nordisk Center for Kunst og Cricket, er død efter længere tids sygdom, 92 år gammel. Han vil blive husket for en fremtrædende indsats for idræt og kultur i Sydslesvig. Henry Buhl nåede, inden sygdommen tog hans ånd og vilje, at sikre Mikkelbergs fremtid ved at overdrage sit livsværk til en stiftelse, som SSF er en del af, så arbejdet på og omkring Mikkelberg kan fortsættes af andre gode kræfter i afdødes ånd.

I 1958 kom møbelpolstrer Henry Buhl fra Kolding til Sydslesvig for at blive SdUs ungdomskonsulent i Husum-hovedkredsen. Han oplevede, hvordan de bedste talenter i fodbold, håndbold og bordtennis gik til tyske klubber, så han satsede på noget så eksotisk som cricket, en sport med stil og uden konkurrerende foreninger i nærområdet. Selv var han tidligere topsportsmand og havde spillet divisionshåndbold i fødebyen Kolding.

I 1967 købte han og hustruen Dinne den forfaldne mølle på Mikkels Bjerg i Hatsted. Her fik cricket plads på grunden og kunsten husly i møllen, der blev kendt under navnet Mikkelberg. Henry Buhl havde tag om de unge, havde grundlagt Husum Cricketklub, oprettede cricketcentret på Mikkelberg og påvirkede cricket-landsorganisationen, så hans unge sydslesvigere efter en vedtægtsændring dér kunne spille i den danske liga side om side med de unge danskere. Husum Cricket Club klarer sig stadig

fremragende overfor de bedste danske klubber. Mikkelberg blev også stedet, hvor danske og andre nationers cricketspillere og deres vedhæng fik et første-hånds kendskab til det danske mindretal.

Gennem årene hentede Henry Buhl som anerkendt kunstsamler en hel del moderne danske kunstnere til Mikkelberg og forenede dermed kunst og idræt i en sjælden grad. Dette engagement var også med til at bringe ham gennem tiden efter hustruens død i 1992.

Henry Buhl var altid klar til at tage imod højskoler, grupper, grænseforeninger, private personer og kulturpersonligheder, når der blev vist kunst af høj karat 3-4 gange årligt på hans livsværk Mikkelberg.

Man kan stadig på fotos beundre, hvordan en faldefærdig mølle ude i det flade Nordfrisland fra 1967 blev omdannet til en kulturel forpost med både kultur og sport.

Henry Buhls personlighed, hans engagement og meningers mod - men også hans skarpsindighed og ydmyghed (f.eks. sluttede han altid sine håndskrevne indbydelser med »i hengivenhed«) vil blive savnet.

Og også i kredsen om kz-mindestedet Schwesing, vil han blive savnet for sit store arbejde for, at det ikke skulle gå i glemmebogen.

Vor medfølelse gælder hans børn, svigerbørn, børnebørn og oldebørn.

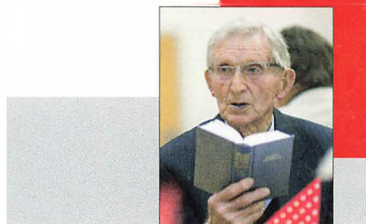
Æret være Henry Buhls minde.

Hans Detlef Andresen

Kalleshave

* 16.10.1917

† 26.12.2016

Hans Detlef Andresen sov fredeligt ind den 26. december 2016. 99 år gammel. Dermed sluttede et langt og virksomt liv inden for det danske mindretal.

Sammen med sin hustru Hedwig drev Hans Detlef slægtsgården i Kalleshave samtidig med et stort engagement i det danske arbejde. I mange år var han distriktsformand i Agtrup og medlem af Sydtønder amtsstyrelse. I en lang periode var han formand for Slesvigsk Kreditforenings tilsynsråd.

Med udgangspunkt i Kalleshave var Hans Detlef foregangsmand i det folkelige arbejde i Agtrup. Hans slægt havde dybe danske rødder på egnen. En slægtskrønike, der skulle plejes og formidles til de næste generationer. Det gjorde afdøde ikke højtråbende og via avisoverskrifter. Nej, Hans Detlef satte sit præg på Sydslesvig gennem hverdagens trofaste virke – ofte som ansvarlig for bordenden.

På ens vej gennem livet hænder det, at man møder personligheder, der får særlig betydning. Som giver en fornemmelse af, om man er på rette spor. En lovsigemand. Hans Detlef besad denne egenskab.

Han kendte min far, Karl Christiansen, fra 30erne og krigens tid. De var, som mange andre unge sydslesvigere, mod deres vilje blevet trukket ind i nazisternes

krigshelvede. Hans Detlef var de første år på Østfronten, min far var i det sidste år af krigen udkommanderet til Vestfronten i nærheden af Sainte-Mère-Église.

August 1946 vendte de to efter krigsfangenskab udmattede hjem. Fra Paris, hvor mange krigsfanger blev samlet, drog Hans Detlef og Karl hjem til Sydslesvig, til deres danske hjemstavn. Da det kneb med at komme det sidste stykke med bus fra Flensborg til Agtrup, overnattede Hans Detlef ved mine bedsteforældre - Oma og Opa. På den måde indgik vi i en fælles historie, der dannede baggrund for vores særlige kontakt de sidste 15 år.

Hans Detlef fulgte med i den unge generalsekretærs arbejde og gav af og til sit besyv med gennem breve og samtaler. Der var tale om inspiration og opbakning fra en mand med flere årtiers livskundskab og erfaring fra det danske arbejde i Sydslesvig. Derved fik det hele lidt mere substans og perspektiv. Det takker jeg Hans Detlef Andresen for. Han var en stovt dansk bonde fra Kalleshave, der bidrog til genopbygning af det danske mindretal efter Anden Verdenskrig.

Mine tanker går til familien.

Æret være Hans Detlef Andresens minde.

Franz Füchsel

Nyborg

* 16.09.1927

† 03.02.2017

Tegneren Franz Füchsel blev født i Skærbæk. Faderen var en indvandret tysk bagersvend, der blev gift med en lokal pige og derfor valgte at blive i byen efter Genforeningen. På grund af små forhold i hjemmet flyttede Franz som 4-årig til sin moster i Holte nord for København. Resten af barndommen boede han her, afvekslende med ophold i Skærbæk.

Faderen havde ikke fået sit danske statsborgerskab i orden, og det betød, at hans børn var tyske statsborgere. Derfor blev Franz som 16-årig indkaldt til arbejdstjeneste i Tyskland. Han udeblev og levede en tid »under jorden«, indtil han i 1944 fik dansk statsborgerskab. I krigens sidste måneder deltog han i modstandsbevægelsen som omdeler af illegale blade. Trods sit tykklingende navn var Franz noget af det mest danske, man kunne tænke sig.

Allerede som dreng viste han evner som tegner, og fra 1946 blev det hans levevej. Han tegnede vittigheder og satire og var gennem 70 år leverandør af humoristiske streger til dag- og ugeblade både i Danmark og udlandet, ikke mindst i Ekstra Bladet og Hjemmet. I mange år var han desuden medarbejder på Svikmøllen og Æ Rummelpot, hvor han spidde de aktuelle begivenheder set fra en skæv og som regel meget morsom vinkel. Sine sidste tegninger i Æ Rummelpot havde han så sent som i 2014. Trods sin »udlæn-

dighed« fulgte han godt med i sønderjyske forhold.

I 2005 var han en af de tolv tegnere bag Muhamedtegningerne, og da han i 2008 modtog Æresrømmepotten, måtte stedet, hvor uddelingen skulle finde sted, ikke offentliggøres på forhånd af sikkerhedshensyn, og under selve arrangementet kredsede politibiler omkring huset.

Han udgav ikke som andre tegnere en årbog med udvalg af årets produktion, i stedet samlede han tegninger over bestemte emnekredse i små bøger og hæfter med titler som »a propos –«, golfspillere, bilister, advokater, sygehuse, kontorfolk, hundeejere, jægere og meget andet. Han skrev og tegnede også de to erindringsbøger »En tegners gale streger« og »Han, hun og humor«, hvor den sidste også er en slags indføring i humorens sære og krøllede verden. I alt tegnede han omkring 30.000 tegninger, hvoraf flere oven i købet var forskellige, som han sagde med sin underspillede humor.

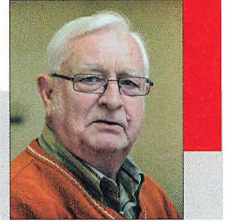
I de senere år boede han og hustruen Ketty i Nyborg. Trods en del sygdom holdt han sig i gang, og han tegnede til det sidste. Han besøgte gerne Sønderjylland og deltog bl.a. i uddelingen af Æresrømmepotten i 2015 på Gram Slot. Familien betød rigtig meget for Franz Füchsel. Han efterlader 3 børn, Hanne, Kim og Lise, 4 børnebørn og 2 oldebørn.

Bent Preben Vognsen

Rabenkirchen

* 19.06.1937

† 11.02.2017

I en alder af 79 år døde Preben Vognsen i weekenden, efter at han i 56 år havde været med til at sætte sit præg på det danske arbejde i Sydslesvig.

For mindre end et år siden påtog Preben Vognsen sig kort før sin 79 års fødselsdag endnu en ledende bestyrelsespost som næstformand for SSF i Gottorp Amt. Valgperioden var kun for et år, men så megen tid blev der ham ikke beskåret, idet han i weekenden afgik ved døden.

Han var født i sommeren 1937 på en lille landbrugsejendom i det nordligste Jylland. Landbruget så også ud til at blive hans fremtid, idet han blev uddannet som mælkekontrollør. Imidlertid ledte et møde med Lis Wehlitz fra Kappel på Vrå Højskole hans livsbane mod Sydslesvig. De to blev gift i 1958, og da hun efter endt læreruddannelse i Skive vendte tilbage til Sydslesvig, var det for Preben Vognsen en selvfølge at tage med.

På hjemegnen var han engageret i ungdomsarbejde, og det hjalp ham til at blive ansat som konsulent for Sydslesvigs

danske Ungdomsforeninger. Strukturændringer gjorde efter en halv snes år hans stilling overflødig, men efter en tid i et byggemarked fandt han arbejde hos Redlefsen i Satrup indtil sin pensionering.

Preben Vognsen var fra sin ankomst til Sydslesvig til sin død involveret i dansk foreningsarbejde. Han har været distriktsformand i Ravnkær, amtsformand for Gottorp Amt og første næstformand i SSF's forretningsudvalg. Også Borgerforeningen i Flensborg nød godt af hans virke, idet han i en årrække var formand for foreningen.

Mange er også de foredrag med lysbilleder fra deres mange rejser, som Preben sammen med Lis har holdt rundt om i SSF-distrikterne. Hendes død i 2013 tog hårdt på ham, men den tætte kontakt til datter og børnebørn hjalp ham igennem den svære tid, og han formåede igen at finde styrke til at give en hånd med, hvor mindretallet havde behov for det.

Gunnar Juul

Rødning

★ 09.10.1921

† 15.03.2017

Gunnar Juul døde 15. marts 2017 95 år gammel. Gunnar Juul var indirekte årsag til, at jeg fik mit virke på Sønderjyllands Husholdnings-og Håndarbejdsskole i Rødning. Nu Rødning Fri Fag-og Efterskole. Initiativtager til skolen var Helga Hørlück, bosat i Skodborg og medlem af Sønderjyllands Amtsråd. Helga Hørlück henvendte sig til Gunnar Juul om idéen og Gunnar Juul kunne se muligheden herfor, idet administrationsbygningen på Vinkelvej blev ledig, når det ny kommunekontor blev taget i brug. Ligeledes ville det være af stor værdi for kommunen at få endnu en fri kostskole, hvor unge mennesker havde mulighed for at dygtiggøre sig. Med Gunnar Juul og Helga Hørlück i spidsen blev skolen en realitet, og efter knap tre års intenst arbejde med bl.a. at skaffe de økonomiske midler og få politisk godkendelse, kunne skolen tage imod det første elevhold. Gunnar Juul fulgte i alle år med stor interesse skolens udvikling.

Jeg lærte i samarbejdet med ham Gunnar Juul at kende som en stout person.

Han var Rødning Kommune en dygtig borgmester, der havde visioner og igangsatte en positiv udvikling. Han var ordholdende, vedholdende og loyal overfor trufne beslutninger. Så muligheder frem for begrænsninger. Samtidig havde han et tillidsvækkende væsen og en imødekommehed, som gjorde det trygt at søge råd hos ham.

Sammen med Musse havde han et åbent gæstfrit hjem. Efter Musses død, som han aldrig helt forvandt, deltog han i Rødning Højskoles Nytårskurser. Her kunne han fortælle om Rødning Kommune, og han fulgte aktivt med i de politiske forhold.

Han holdt helbredet ved lige med daglige cykelture eller gåture. Var meget bevidst om at god og sund mad og motion var med til at have et godt helbred.

Jeg er dybt taknemmelig over, at Gunnar Juul var medvirkende til, at jeg fik mit livsværk i Rødning og at jeg fik mulighed for at møde ham. Han har sat sig mange spor, og Rødning Fri Fag- og Efterskole er blot et enkelt af dem.

Svend Oksen

Skærbæk

*02.05.1925

†01.04.2017

Svend Oksen havde sit barndomshjem i direktørboligen på førstesalen i EASV's hovedbygning på Birkealle i Skærbæk. Her oplevede han om morgenen den 9. april 1940, at besættelsesmagten overtog dele af skolen, der lå lige over for, og højste hagekorsflaget på skolens flagstang. Det glemte han aldrig.

Efter studentereksamen og et ophold på Askov Højskole læste han jura på Aarhus Universitet. Han var i nogle år sagførerfuldmægtig i København, inden han slog sig ned i barndomsbyen. Her havde han i en menneskealder advokatvirksomhed, i den sidste tid sammen med kompagnonen C. J. Mazanti, der overtog forretningen. Oksen var en omhyggelig og vellidt advokat.

Han var stærkt præget af højskolebevægelsen og dybt interesseret i nationale, kulturelle og religiøse spørgsmål. Han var således medlem af en gruppe (»Kaffeklubben«), som jævnligt mødtes og diskuterede sådanne spørgsmål. Desuden var

han kirkesanger i Vodder og Brøns. I det hele taget tog han aktivt del i byens og egnens liv. Han var således formand for Venstre i Skærbæk, ligesom han var formand for Skærbæk Realskole og med i den gruppe, der arbejdede for at oprette en højskole i Brøns. I 1967 var han medstifter af Historisk Forening og femten år senere af Skærbæk Museum. Begge steder var han sekretær og kasserer, hvorfor han ved sin afgang i 2007 blev æresmedlem. Gennem mange år sang han i Skærbæk Egnskor og var medlem af såvel korets som foreningen Emanuels bestyrelse.

Svend Oksen var ugift og boede alene i sit hus på Skolegade, bortset fra en tid, hvor hans mor som gammel boede hos ham. En sygdom gjorde, at han fik det ene ben amputeret, men han blev boende hjemme, indtil han for et par år siden kom på plejehjemmet Mosbølparken. Svend var et meget trofast menneske og altid glad, når han fik besøg.

Jørgen Kusk

Starup

* 27.01.1938

† 21.04.2017

Jørgen Kusk blev 79 år. Familien har mistet et midtpunkt. Efterskoleverdenen har mistet en sand efterskolemand af hjertet. Hans mere end 40 år i efterskoleverdenen har haft en umådelig stor indflydelse på mange mennesker og især på det, mange af os i dag måske tager for givet: special-efterskolen.

Jørgen Kusk blev født på Rigshospitalet d. 27. januar, 1938. Han blev bortadopteret til kærlige adoptiv-forældre, som gav ham en barndom i trygge, men fattige kår på Djursland. Han klarede sig godt i skolen, og i mellemskolen sørgede en lærer for, at han fik en friplads på Birkerød Statsskole. De tre år i Birkerød fik stor betydning for ham - med livsvarige venskaber.

Jørgen blev student med topkarakterer og kom efter en tid hos ØK i 1961 til Emdrupborg Statsseminarium, hvor han mødte sin kommende hustru, Margit Hagelsø. I 1966 vendte han og Margit næsen mod Vojens Ungdomsskole, hvor han fra august 1969 blev forstander. Der, på Vojens Ungdomsskole, blev kimen til livsværket lagt - for i kælderens begyndte et forsøg: *der skulle skabes en skole, som i undervisning og miljø måtte tage udgangspunkt i elevens forudsætninger*. I marts 1970 blev der afholdt stiftende generalforsamling, og Jørgen Kusk var med i skolens første bestyrelse. Aabæk Efterskole var en realitet.

Som lærer på Aabæk var han med til at tage alle kampene med systemet. Som

landets første og eneste specialefterskole, var der mange veje, der skulle banes. Aabæks banebrydende skolepædagogik var i nogle år mere kendt i udlandet og blandt sagsbehandlere i hele landet end i efterskolekredse herhjemme. Langsomt bredte denne pædagogik sig til andre nye skoler, hvor Jørgen Kusk også var med i mange bestyrelser. Af Aabæks pædagogik fødtes også den første produktionsskole i Danmark: Stenderup, som begyndte som en afdeling af Aabæk Efterskole.

Fra 1984 var Jørgen Kusk forstander indtil til sin pensionering i juli 2006 - efter mere end 40 års virke i efterskoleverdenen. For dette livsværk og sin ukuelige kamp for de svage i samfundet modtog han i 2006 Helveg Prisen. Prisen gives til mennesker, der har ydet en særlig indsats for unge med særlige behov, og den uddeles af foreningen Ligeværld.

Så hvem var han? Jo, de bedste ord, der kan beskrive ham er »vid og bid«. Han fyldte ethvert rum, han trådte ind i. Han var en rollemodel, skarp, vidende og videbegærlig, omfavnende og livsglad. Jørgens livsmotto forblev:

- Ét menneske er ét menneske*
- to mennesker er to mennesker*
- tre mennesker er tre mennesker*
- fire mennesker er fire mennesker*
- halvtreds mennesker er ingen flok!*

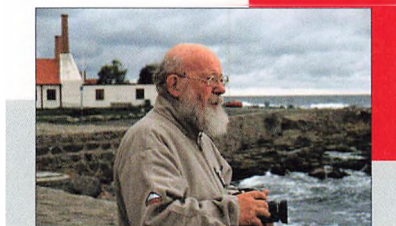
Æret være hans minde.

Thorkild Demuth

Mjolden

* 28.03.1927

† 03.06.2017

Thorkild Demuth var født i Ravsted, hvor forældrene Mette og Christian Demuth var lærere på den danske afdeling af den dengang nationalt delte kommuneskole. De var begge meget interesseret i teater og læste flittigt op af danske skuespil i egnens forsamlingshuse og langt uden for lokalområdet. Blandt husets venner var skuespilleren og teaterlederen Kai Holm, der stod for Dansk Kultursamfundets Sønderjyllandsturneer.

Som sådan gæstede han jævnligt lærerboligen i Ravsted. Det satte sine spor, og inspireret både af forældrene og Kai Holm blev Thorkild uddannet på Skuespiller-skolen ved Odense Teater 1950-52. Derefter spillede han på forskellige teatre, mest i provinsen, men omkring 1960 flyttede han til København, hvor han blev ansat ved Danmarks Radio.

Her var han en af pionererne ved fjernsynets børneprogrammer. Kendt og elsket af en stor del af Danmarks børn blev han som medvirkende i og en af tovholderne bag en række populære serier som »Ingrid og Lillebror«, »Sørøver Sally« og »Magnus Tagmus« samt dukkeprogrammet »Anna og Lotte«.

I 1974 flyttede han tilbage til Sønderjylland, hvor han boede først i Seem, siden i Mjolden til sin død. Herfra rejste han landet rundt med sit børneteater »Teater i kufferten«. Dette stoppede, da han havde passeret de 70, men han

fortsatte endnu i en række år med at være en populær Tobias i Tårnet i »Folk og røvere i Kardemomme by« ved Bellevue-Teatrets juleforestilling. Samtidig var han også særdeles aktiv på den lokale front. Han var bl.a. med til at skabe Folkemusikhuset i Ribe, ligesom han var aktiv omkring dannelsen af Kulturhuset Emanuel i den gamle frimenighedskirke i Skærbæk og spillestedet Trøjborg Performance. Til højt oppe i årene instruerede han friluftsforestillinger, bl.a. på Tørning Mølle, og havde en mindre rolle i filmen »Frygtelig lykkelig« efter Erling Jepsens roman, der foregår i Højer. Han var desuden en udmærket tegner.

Thorkild var venlig og smilende med et klart og opmærksomt blik bag de ovale briller over det mægtige fuldskæg. Når man traf ham rundt i byen og ved forskellige kulturelle arrangementer ville han gerne slå en snak af, og han var fuld af historier, hvis man først fik sat ham i gang.

For mange var hans navn dog først og fremmest forbundet med TVs børneudsendelser, og en af mine bekendte, der tilhører den aldersgruppe, for hvem disse programmer var en uudslettelig del af deres barndom, sagde en gang: »Det forekommer helt forkert at møde Thorkild Demuth nede i Brugsen. Han hører da hjemme i fjernsynet.«

Det danske kongehus

Ifølge § 1 i tronfølge-loven af 27.3.1953 nedarves tronen inden for Kong Chr. X og Dronning Alexandrines efterslægt

Margrethe II (Alexandrine Þorhildur Ingrid) **Danmarks Dronning**, f. 16.4.1940 på Amalienborg, succederede 14.1.1972, gift 10.6.1967 i København med **Prins Henrik af Danmark** (f. Henri-Marie-Jean-André greve de Laborde de Monpezat), f. 11.6.1934 i Talence, Gironde, Frankrig.

Sønner:

(1) **Kronprins Frederik André Henrik Christian**, f. 26.5.1968 i København, gift 14.5.2004 i Vor Frue Kirke med **Kronprinsesse Mary Elizabeth, grevinde af Monpezat**, født Donaldson, f. 5.2.1972 i Hobart, Tasmanien.

Børn:

Prins Christian Valdemar Henri John, f. 15.10.2005 i København.

Prinsesse Isabella Henrietta Ingrid Margrethe, f. 21.4.2007 i Kbh.

Prins Vincent Frederik Minik Alexander, f. 8.1.2011 i Kbh.

Prinsesse Josephine Sophia Ivalo Mathilda, f. 8.1.2011 i Kbh.

(2) **Prins Joachim Holger Waldemar Christian**, f. 7. juni 1969 i Kbh.
Gift 1. gang: 18.11.1995 i Frederiksborg Slotskirke med **Alexandra Christina, grevinde af Frederiksborg**, f. Manley, f. 30. juni 1964 i Hong Kong.

Børn:

Prins Nikolai William Alexander Frederik, f. 28.8.1999 i Kbh.

Prins Felix Henrik Valdemar Christian, f. 22.7.2002 i Kbh.

Ægteskabet opløst 8.4.2005.

Gift 2. gang: 24.5.2008 i Møgeltonder Kirke med **Prinsesse Marie Agathe Odile, grevinde af Monpezat**, f. Cavalier, f. 6.2.1976 i Paris, Frankrig.

Børn:

Prins Henrik Carl Joachim Alain, f. 4.5.2009 i København.

Prinsesse Athena Marguerite Francoise Marie, f. 24.1.2012 i Kbh.

Dronningens søstre:

Prinsesse Benedikte Astrid Ingeborg Ingrid, f. 29.4.1944 på Amalienborg, gift 3.2.1968 på Fredensborg Slot med **Richard Casimir Karl August Konstantin Prins til Sayn-Wittgenstein-Berleburg**, f. 29.10.1934 på Berleburg. Død 13.3.2017 på Berleburg.

Børn:

(1) **Prins Gustav Frederik Philip Richard**, født 12.1.1969 i Frankfurt a.M.

(2) **Prinsesse Alexandra Rosemarie Ingrid Benedikte**, f. 20.11.1970 i København, gift 6.6.1998 i Gråsten Slotskirke med **Jefferson-Friedrich Volker Benjamin Graf von Pfeil und Klein-Ellguth**. Ægteskabet opløst 18. 5.2017

Børn:

Friedrich Richard Oscar Jefferson Graf von Pfeil und Klein-Ellguth, f. 14.9.1999 i København.

Komtesse Ingrid Alexandra Irma Astrid Benedikte von Pfeil und Klein-Ellguth, f. 16.8.2003 i Kbh.

(3) **Prinsesse Nathalie Xenia Margareta Benedikte**, f. 2.5.1975 i København, borgerligt viet 27.5.2010, kirkeligt viet 18. juni 2011 i Berleburg med **Alexander Johannsmann**.

Søn: **Konstantin Gustav Heinrich Richard zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg-Johannsmann**, f. 24.7.2010 i Berleburg.

Prinsesse Anne-Marie Dagmar Ingrid, f. 30.8.1946 på Amalienborg, gift 18.9.1964 i Athen med **Konstantin II**, fhv. Konge af Grækenland. Ved ægteskabets indgåelse er arveretten til Danmarks trone bortfaldet for prinsessen og de i ægteskabet fødte børn og disses afkom.

Regeringen Lars Løkke Rasmussen III

Udnævnt 28. november 2016

Statsminister · Lars Løkke Rasmussen (V)
Udenrigsminister · Anders Samuelsen (I)
Justitsminister · Søren Pape Poulsen (C)
Finansminister · Kristian Jensen (V)
Forsvarsminister · Claus Hjort Frederiksen (V)
Erhvervsminister · Brian Mikkelsen (C)
Økonomi- og indenrigsminister · Simon Emil Ammitzbøll (I)
Minister for udviklingssamarbejde · Ulla Tørnæs (V)
Beskæftigelsesminister · Troels Lund Poulsen (V)
Udlændinge- og integrationsminister · Inger Støjberg (V)
Minister for fiskeri og ligestilling
og minister for nordisk samarbejde · Karen Ellemann (V)
Uddannelses- og forskningsminister · Søren Pind (V)
Energi-, forsynings og klimaminister · Lars Christian Lilleholt (V)
Sundhedsminister · Ellen Trane Nørby (V)
Minister for offentlig innovation · Sophie Løhde (V)
Skatteminister · Karsten Lauritzen (V)
Miljø- og fødevareminister · Esben Lunde Larsen (V)
Børne- og socialminister · Mai Mercado (C)
Undervisningsminister · Merete Riisager (I)
Kulturminister og kirkeminister · Mette Bock (I)
Transport-, bygnings- og boligminister · Ole Birk Olesen (I)
Ældreminister · Thyra Frank (I)

Valg i Sydslesvig

Danske stemmer ved kommunevalgene i Sydslesvig 1994-2013

Kredsresultater:

	FLENSBORG	SLESVIG- FLENSBORG	NORD- FRISLAND	RENDSBORG- EGERNFØRDE	KIEL	SAMLET RESULTAT
1994	11.091	13.398	7.415	4.978	1.043	37.925
1998	9.487	12.979	7.071	8.048	1.130	38.715
2003	6.924	10.830	5.888	6.160	684	30.486
2008	6.394	12.729	6.179	6.996	1.500	33.798
2013	5.068	10.791	6.343	5.967	2.419	30.725

Antal kommuneråds- medlemmer	Antal kredsdays- medlemmer	Danske stemmer v. land- dagsvalgene 1996-2012
1994 137	1994 21	1996 38.285
1998 137	1998 24	2000 60.367
2003 136	2003 21	2005 51.901
2008 195	2008 26	2009 69.701
2013 195	2013 22	2012 61.025

Sydslesvig-udvalget

Kulturministeriets udvalg vedrørende danske kulturelle anliggender i Sydslesvig

V Anni Matthiesen (formand)
Egebjerg Landevej 14, Krogager,
7200 Grindsted
tlf. 3337 4574, E-mail: vannm@ft.dk

O MF, Merete Dea Larsen
Folketinget, Christiansborg,
1240 København K
E-mail: merete.larsen@ft.dk

O MF, Martin Henriksen
Folketinget, Christiansborg,
1240 København K
tlf. folketinget 33 37 51 29
E-mail: martin.henriksen@ft.dk

A MF, Christian Rabjerg Madsen
Folketinget, Christiansborg
1240 København K
tlf. folketinget 33 37 40 22
E-mail: christian.rabjerg.madsen@ft.dk

Ø MF, Christian Juhl
Bindslevs Plads 12, 8600 Silkeborg
tlf. folketinget 33 37 50 05
E-mail: christian.juhl@ft.dk

**Sekretariatsleder chefkonsulent
Steffen Bang, Kulturministeriet,**
Nybrogade 2, 1203 København K,
tlf. 33 92 55 90, E-mail: sbp@kum.dk

Statsforvaltningen

Afdeling Aabenraa

Storetorv 10, 6200 Aabenraa
tlf. 7256 7000
www.statsforvaltningen.dk
Direktør: Helle Haxgart

Ekspeditionstid:

Mandag - onsdag..... kl. 08 - 12
Torsdag kl. 12 - 15
Fredag kl. 08 - 12

Telefontid:

Mandag..... kl. 08 - 15
Tirsdag og onsdag..... kl. 09 - 15
Torsdag kl. 12 - 15
Fredag kl. 09 - 15

Man kan desuden få nærmere oplysninger, blanketter m.v. på statsforvaltningernes hjemmeside: www.statsforvaltningen.dk

Region Syddanmark

Damhaven 12
7100 Vejle
tlf. 7663 1000, fax 7663 2000
E-mail: kontakt@rsyd.dk
www.regionsyddanmark.dk

Regionsrådsformand:
Stephanie Lose

Regionsdirektør:
Jane Kraglund

Sønderjyske regionsrådsmedlemmer

2014 - 2017 pr. 1. januar 2014

- V Hans Philip Tietje,
Bjerndrupvej 34A, 6200 Aabenraa
- A Andrea Terp,
Høgelshøj 107, 6200 Aabenraa
- A Peter Christensen,
Klintvej 9, 6280 Højer
- O Thies Mathiasen,
Ribe Landevej 63A, 6100 Haderslev
- V Mette Bossen Linnet
Gråbrødrevvej 11.1., 6270 Tønder
- C John Lohff
Strandvej 9, st., 6400 Sønderborg
- V Jens Møller
Allégade 13, 6240 Løgumkloster
- A Jørn Lehmann Petersen,
Farverløkke 41, 6310 Broager

- V Tage Petersen,
Skærtoft 10, 6440 Augustenborg

LØGUMKLOSTER EFTERSKOLE

Tønder Landevej 6 · 6240 Løgumkloster
Tlf. 74743652 · Mail: lme@lme.dk

**Hovedlinjer: ● Musik ● Fodbold ● Idræt
● Friluft ● Integration ● Forkuskristendom**

- Herudover er der undervisning i almindelige skolefag og en lang række tilvalgsfag.
- Skolen har trådløst netværk og satser meget på digitalisering af undervisningen.
- Skolen er en kristen efterskole og det kristne menneskesyn er et vigtigt fundament for alt aktivitet på skolen.
- Besøg vores hjemmeside www.lme.dk eller kom forbi og se skolen - det er et besøg værd ...

Region Sønderjylland-Schleswig

Pr. 15. januar 2017

Bestyrelsen:

Regionsrådsmedlem
Hans Philip Tietje (formand)
Amtspræsident
Heinz Maurus (næstformand)
Overborgmester Simone Lange
Minister Anke Spoorendonk
Borgmester Erik Lauritzen
Borgmester Hans Peter Geil
Borgmester Thomas Andresen
Borgmester Henrik Frandsen
Formand for BdN Hinrich C. Jürgensen
Landsformand Flemming Meyer

Regionskontor & Infocenter:

Lyren 1, 6330 Padborg
tlf. 74 67 05 01
fax 74 67 05 21
E-mail: region@region.dk
www.region.dk
www.region.de
www.pendlerinfo.com
Leder: Peter Hansen

Kommuner i Sønderjylland

Aabenraa Kommune

Skelbækvej 2, 6200 Aabenraa
tlf. 73 76 76 76, fax 73 76 76 77
E-mail: post@aabenraa.dk
www.aabenraa.dk
Borgmester: Thomas Andresen
Kommunaldirektør: Tom Ahmt

Haderslev Kommune

Gåskærgade 26-28, 6100 Haderslev
tlf. 74 34 34 34, fax 74 34 01 34
E-mail: post@haderslev.dk
www.haderslev.dk
Borgmester: Hans Peter Geil
Kommunaldirektør: Willy Feddersen

Kolding Kommune

Akseltorv 1, 6000 Kolding
tlf. 79 79 79 79
E-mail: kommunen@kolding.dk
www.koldingkommune.dk
Borgmester: Jørn Pedersen
Kommunaldirektør: Thomas Boe

Sønderborg Kommune

Rådhusstorvet 10, 6400 Sønderborg
tlf. 88 72 64 00, fax 88 72 64 02
E-mail: post@sonderborg.dk
www.sonderborgkommune.dk
Borgmester: Erik Lauritzen
Kommunaldirektør: Tim Hansen

Tønder Kommune

Kongevej 57, 6270 Tønder
tlf. 74 92 92 92
E-mail: toender@toender.dk
www.toender.dk
Borgmester: Henrik Frandsen
Kommunaldirektør: Svend Erik Møller

Vejen Kommune

Rådhuspassagen 3, 6600 Vejen
tlf. 79 96 50 00, fax 79 96 50 06
E-mail: post@vejen.dk
www.vejen.dk
Borgmester: Egon Fræhr
Kommunaldirektør: Ole Slot

Foreninger, organisationer, institutioner m.v.

Sønderjydsk Skoleforening

Formand: Peder Moltesen Ravn,
Harevej 22, Egebæk-Hviding, 6760 Ribe,
tlf. 7544 5433

www.sønderjydskskoleforening.dk

Næstformand: Henrik Nissen, Surrerøj 4,
Bylderup, 6372 Bylderup-Bov

Kasserer: Hanne Clausen,
Møllevej 33, Møgeltønder, 6270 Tønder

Sekretær: Inger Rahbek Andersen
Roostvej 3A, Roost, 6535 Branderup,
tlf. 74 83 40 81

Ellen Christensen,
Nyrøjsvej 6, Lavensby, 6430 Nordborg

Kirsten Dahlmann,
Elmevej 16, 6780 Skærbæk

Ove Kirk Andersen,
Kelstrup Bygade 14, 6100 Haderslev

Povl Chr. Callesen,
Brobølvej 18, Brobøl, 6400 Sønderborg

Laura Skau Bjerregaard,
Fællesgade 20, Rise, 6230 Rødekro

Frode Rindom,
Mojbølvej 4, Mojbøl, 6630 Rødding

Jes Speggers Simonsen,
Rødevej 5, 6310 Broager

Søren Wollesen,
Østermarkvej 14, 6230 Rødekro

Ingelise Duus,
Langtoften 13, Fjelstrup, 6100 Haderslev

Hans-Ole Mørk,
Farverhus 21, 6200 Aabenraa

Bodil M. Jørgensen,
Runebakken 93, 6500 Vojens

Anne Møllergaard,
Provst Petersensvej 3, 6270 Tønder

Birgit Langelund,
Stadionvej 13H, 6392 Bolderslev

Almanakudvalget

Ansvarshavende redaktør:

Britta Slot Johnsen, Kongevej 13,
6400 Sønderborg, tlf. 2970 6414
E-mail: almanak@bbsyd.dk

Lisbet Skau,
Kløvervej 22, Sønder Næså, 5792 Årslev

Lis Mikkelsen,
Gl. Ørderupvej 8, 6520 Toftlund

Povl Chr. Callesen,
Brobølvej 18, 6400 Sønderborg

Hans-Ole Mørk,
Farverhus 21, 6200 Aabenraa

Hanne Clausen,
Møllevej 33, Møgeltønder, 6270 Tønder

Inger Rahbek Andersen,
Roostvej 3A, Roost, 6535 Branderup

Georg Bendix, Hindballevej 8,
Brændstrup, 6630 Rødding

Anders Schaltz Andersen,
Osterwung 5, D-25856 Hattstedt

Mariane Jørgensen,
Jægerskoven 39, 6520 Toftlund

Poul Krebs Lange,
Odinsvej 43, 6100 Haderslev

Peder Moltesen Ravn, (formand)
Harevej 22, Egebæk-Hviding, 6760 Ribe

Sprogforeningen

Folkkehjem, Haderslevvej 7,
6200 Aabenraa, tlf. 7462 1150

Bestyrelse:

Formand: Frode Sørensen, fhv. minister
Vesterled 19, 6400 Sønderborg,
tlf. 7448 6428, mobil 2218 1938

E-mail: frode@danportal.dk
www.s-frode.dk

Næstformand Kristian Kjær Nielsen,
Knudsmade 1, Bækken, 6300 Gråsten
tlf. 2041 1936, E-mail: kjaer1947@gmail.com

Ingolf Haase,
Slotsgaden 28, Møgeltønder, 6270 Tønder,
tlf. 4028 0895, E-mail: haase@mail.dk

Lis Mikkelsen,
Gl. Ørderupvej 8, 6520 Toftlund,
tlf. 7483 2018, mobil 2498 0932
E-mail: glskole@mail.com

Orla Møller,
Ostermark 97, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461-4306733
E-mail: orlahakon@gmail.com

Gunnar Vind,
Skolegade 49, 6780 Skærbæk,
tlf. 74 75 10 72 / 40 17 92 68
E-mail: gunnar@vind1.dk

Jens Erik Salomonsen,
Wilhelm-Mensinga-Str. 4,
D-24937 Flensborg, tlf. 0461 4071505
E-mail: salomonsen@kabelmail.de

Bettina Andresen,
Max-Reger-Str. 66, D-24943 Flensborg
tlf. 0431-64727, E-mail: bean1@live.de

Grænseforeningen

Kontor: Peder Skrams Gade 5,
Postboks 9074, 1022 København K,
tlf. 3311 3063
E-mail: info@graenseforeningen.dk
www.graenseforeningen.dk
Protektor: H. K. H. Prins Joachim
Formand: Jens Andresen
Generalsekretær: Knud-Erik Therkelsen

Grænseforeningen Haderslev

Formand: Peter Popp Andersen,
Thorsvej 15, 6070 Christiansfeld
tlf. 7456 2277
E-mail: peter-popp@christiansfeld.dk

Rødding - Vejen Grænseforening

Formand: Hans Harald Sørensen,
Kirsebærvej 6, 6600 Vejen, tlf. 7536 4363
E-mail: hhs111@googlemail.com

Grænseforeningen for Sønderborg

Kontaktperson: Kirsten Fanø Clausen,
Brobølvej 7, 6400 Sønderborg,
tlf. 8819 3300
E-mail: kifanoeg@gmail.com

Tønder Amts Grænseforening

Formand: Marie Stamp, Ullerupvej 86,
6780 Skærbæk, tlf. 2074 6088
E-mail: stamp.marie02@gmail.com

Grænseforeningen Aabenraa

Formand: Andreas Brandenhoff
Vollerupvej 45, 6392 Bolderslev
E-mail: a.brandenhoff45@hotmail.com

Danmark-Samfundet

Helge Moosmann,
Louisevej 2A, 6100 Haderslev
tlf. 72 81 36 86 / 21 49 93 05
E-mail: helge.moosmann@mail.dk

Den Nordslesvigske Kvindeforening

Formand: Henriette Holsteen Jessen
Hjartbro Byvej 11, 6541 Bevtoft
Næstformand: Pia Festersen
Haderslevvej 82, 6200 Aabenraa
Kasserer: Kirsten Nissen
Vidågade 95, 6270 Tønder
Sekretær: Hanne Schmidt,
Lambjergvej 5, Lambjerg, 6470 Sydals

DGI Sønderjylland

Kystvej 18, 6200 Aabenraa
tlf. 7940 4500, fax 7466 9642
Formand: Claus Klaris, Dybbølsten 24,
6400 Sønderborg, tlf. 2095 1007

Foreningen Hjemmeværnsmuseets Venner

Formand: J. P. Rasmussen
Hærhjemmeværnsdistrikt Syd- og
Sønderjylland, Søgaardlejren,
6200 Aabenraa

Foreningen Landeværnet

Kontor: Jernbanegade 4, 6360 Tinglev
tlf. 74 64 40 54
Formand: Gårdejer Jørgen Jacobsen,
Busholmvej 7, Øster Højst,
6240 Løgumkloster, tlf. 74 77 54 70
Næstfmd.: Gårdejer Svend Vognsen Hansen,
Perbølvej 9, Kliplevej, 6200 Aabenraa,
tlf. 7468 7883 (fortsættes næste side)

Sekretær: Gårdejer Peter Thyssen
Ribevej 21, 6520 Tofthund, tlf. 2334 1990
Forretningsfører: Jørgen Jørgensen,
Hønsnapvej 16, Holbøl, 6340 Kruså
tlf. 7460 8156
www.landevaernet.dk

Sønderjyllands Investeringsfond

Formand: Privatdirektør Jan Poulsen
Danske Bank, Gravene 1, 6100 Haderslev
www.sonderjyllandsinvesteringsfond.dk
Forretningsfører: Jørgen Jørgensen,
Hønsnapvej 16, Holbøl, 6340 Kruså
tlf. 7460 8156

*Foreningen Landeværnet administrerer tillige
Lånefonden for Sønderjylland*

Foreningen »Venner af Rømøs natur«

Formand: Bente Bjerrum
Kildebjergsvej 12, 6780 Skærbæk

Historisk Samfund for Sønderjylland

Sekretariat og ekspedition:
Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa,
tlf. 7462 4683, E-mail: hssdj@hssdj.dk
www.hssdj.dk
Åbent: tirs.-torsdag kl. 9-14, fredag kl. 9-12

Forretningsudvalg:

Formand: Hans Schultz Hansen
Næstformand: Lars N. Henningsen
Kasserer: Arne Fredsted Jørgensen
Mogens Asmund
Finn Bach
Lennart S. Madsen
Kristian Pallesen
Henrik Posselt
Mogens Rostgaard Nissen

Øvrige medlemmer af styrelsen:

Inge Adriansen
Elsemarie Dam-Jensen
Axel Johnsen
Mikkel Leth Jespersen
Anne Marie Overgaard
Carsten Porskrog Rasmussen
René Rasmussen
Henrik Skov Kristensen

Redaktionsadresser:

Sønderjyske Årbøger:

Mogens Rostgaard Nissen
Forskningsafdelingen ved Dansk
Centralbibliotek for Sydslesvig
Norderstrasse 59, D-24939 Flensburg
tlf. 0049 461 86 97 190
E-mail: mrn@dcbib.dk

Sønderjysk Månedsskrift:

Kirsten Clausen, Museum Sønderjylland,
ISL - Lokalhistorie
Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa,
tlf. 7462 5860

Skriftrækken:

Henrik Skov Kristensen
Frøslevlejrens Museum, Lejrvej 83,
6330 Padborg, tlf. 7467 6557

Kredsformænd:

Karl Erik Olesen, Sønderballe Strand
(Haderslev kreds)
Carl E. Michelsen, Tønder (Tønder kreds)
Erling Madsen, Løjt (Aabenraa kreds)
Christian Bo Bojesen, Høruphav
(Sønderborg kreds)
Kirsten la Cour (Sydslesvig)

Historisk Samfund for Als og Sundeved

Formand: Frede Tychsen,
Skeldevej 23, Gammelgab, 6310 Broager,
tlf. 7444 2740 / 5176 8377
E-mail: tyachsen43@gmail.com
Sekretariat: Museet på Sønderborg Slot,
6400 Sønderborg, tlf. 74 42 25 39
Hanne Thrane

Landsforeningen Danske Forsamlingshuse

Formand: Otto Hallberg,
Sidingevej 23, 4560 Vig,
tlf. 59 31 65 85
E-mail: ldf@pc.dk
Næstformand: Henrik Nielsen,
Guldbjergvej 5, Brændstrup,
6630 Rødding,
tlf. 7482 0601

Løgumkloster Refugium

Refugievej 1, 6240 Løgumkloster,
tlf. 7474 3301
E-mail: mail@loegumkloster-refugium.dk
www.loegumkloster-refugium.dk
Forstander: Helle Skaarup

Naturhistorisk Forening for Sønderjylland

Formand: Cand. scient. Vagn Heckmann,
Rosenbakken 109, 6100 Haderslev
tlf. 7452 2765

Slesvigsk Samfund

Formand: Lina Mønster,
Bymarken 12, 4130 Viby Sj.
tlf. 4619 4614
E-mail: lina@adslhome.dk

Syddansk Universitet: Center for Grænseregionsforskning Institut for Statskundskab og Offentlig Forvaltning

Alsion 2, 6400 Sønderborg, tlf. 6550 1186
E-mail: sbf@sam.sdu.dk, www.sdu.dk
Centerleder: Steen Bo Frandsen

Sydslesvigsk Udvalg af 5. maj 1945

Formand Helge Moosmann
Louisevej 2A, 6100 Haderslev
tlf. 7453 1075 / 2149 9305
E-mail: helge.moosmann@mail.dk

Sønderjysk Forsamlingshusforening

Formand: Anders Sørensen,
Åbenråvej 133, Ø. Gasse, 6780 Skærbæk,
tlf. 7475 2273
Sekretær: Karsten Nybjørn,
Ladegårdvej 6, 6500 Vojens, tlf. 7450 7676

Bund Deutscher Nordschleswiger

Generalsekretær: Uwe Jessen
Deutsches Generalsekretariat,
Vestergade 30, 6200 Aabenraa,
tlf. 7462 3833
Formand: Gårdejer Hinrich Jürgensen,
Flensborg Landevej 71, Gårdeby,
6360 Tinglev, tlf. 7464 3644

Deutscher Jugendverband für Nordschleswig

Vestergade 30, 6200 Aabenraa,
tlf. 7362 9192
E-mail: info@djfn.dk, www.djfn.dk

Deutscher Schul- und Sprachverein für Nordschleswig

Vestergade 30, 6200 Aabenraa,
tlf. 7462 4103, fax 7462 7361
Skolekonsulent: Claus Diedrichsen
Formand: Welm Friedrichsen,
Vesterballe 19, Brandsbøl, 6430 Nordborg
tlf. 7449 1409
E-mail: welm@bbsyd.dk

Kirkelige foreninger og organisationer

Den Sønderjydske Forening af Menighedsrådsmedlemmer

Formand: Læge Marius Nørgaard
Hasselhaven 11, 6330 Padborg
tlf. 74 67 28 26
Sekretær: Anna Sigurjonsdottir
Grøngårdvej 21, Sæd, 6270 Tønder
tlf. 2814 1188

Danske Sømands- og Udlandskirker

Smallegade 47, 2000 Frederiksberg,

tlf. 7026 1828
E-mail: kontor@dsuk.dk
www.dsuk.dk
Giro 500-3660

Brødremenighedens Danske Mission (BDM)

Nørregade 14, 6070 Christiansfeld,
tlf. 3529 4820
E-mail: bdm@bdm-dk.dk
Generalsekretær: Jens Peter Rejkjær

Fonde

Dansk Kultursamfund af 1910

Fmd.: Fhv. minister og MF Frode Sørensen
Vesterled 19, 6400 Sønderborg

Fonden til bevarelse af gamle Rømøhuse

Formand: Rosa Schmidt,
Ternevej 11, Havneby, 6792 Rømø

H. P. Hanssens Mindefond

Formand: Margrethe Wind,
Dovervej 3, Hjerting, 6
630 Rødding
tlf. 74 84 14 66

Danske og frisiske foreninger og institutioner i Sydslesvig

Sprogforeningen i Sydslesvig

Formand: Katrin Lass
Nikolaistr. 5, D-24943 Flensburg
E-mail: klassie@gmail.com
www.sprogforeningen.dk

Danmarks Generalkonsulat

Generalkonsul: Kim Andersen
Konsul: Henrik Hansen
Nordergraben 19, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461 / 144000, fax 0461 / 17928
flfgkl@um.dk - www.gkflensburg.um.dk

Sydslesvigsk Forening (SSF)

Formand: Jon Hardon Hansen,
Rosenweg 5, D-25980 Westerland
tlf. +49(0)4651 - 2 28 92 - hansen@kirken.de

Dansk Generalsekretariat

Flensborghus, Norderstrasse 76,
D-24939 Flensburg eller
Postfach 2664, D-24916 Flensburg,
tlf. 0461 / 144080, fax 0461 / 14408-130
E-mail: info@syfo.de
www.syfo.de
Generalsekretær: Jens A. Christiansen
Regnskabsafdelingen: Jens-Søren Jess
Kulturafdelingen: Nina Lemcke
Dansk postadresse: Box 369, 6330 Padborg

A. P. Møller Skolen

Fjordallé 1, D-24837 Schleswig,

tlf. 04621 / 4820-0

E-mail: apms@skoleforeningen.de
www.apmoellerskolen.org
Rektor: Jørgen Kühl

»Christianslyst«

Lejrskole og kursuscenter,
Nottfeld, D-24392 Süderbrarup,
tlf. 04641 / 92229, fax 04641 / 922229
E-mail: christianslyst@sdu.de
www.christianslyst.de
Forstander: Elly Andersen

Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

Norderstrasse 59, D-24939 Flensburg,
Dansk postadresse: Box 528, 6330 Padborg
tlf. 0461 / 8697-0, fax -222
E-mail: dcb@dcbib.dk - www.dcbib.dk
Studieafdelingen og arkivet:
Arkivar: Mogens Rostgaard Nissen

Dansk Gymnastikforening Flensburg e.V.

Formand: Dieter Lenz,
Sandbergvej 3, D-24943 Flensburg,
tlf. 0461 / 63254
E-mail: dieterlenz@versanet.de
Klubhuset: Marienhölungsweg 62,
D-24939 Flensburg
(Frueskovens Idrætspark),
tlf. 0461 / 5700477
E-mail: vorstand@dgf-flensburg.de
www.dgf-flensburg.de

Dansk Kirke i Sydslesvig

Sydslesvigs Kirkekontor,
Südergraben 36a, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461/52925, fax 0461/9091596
E-mail: kirken@kirken.de
www.dks-folkekirken.dk
Provst: Viggo Jacobsen
Forretningsfører: Jytte Nickelsen

Dansk Skoleforening for Sydslesvig

Formand: Udo Jessen, Kontor:
Stuhrs Allee 22, D-24937 Flensburg
eller Postfach 1461, D-24904 Flensburg,
tlf. 0461/50470, fax 0461/5047137
E-mail: post@skoleforeningen.org
www.skoleforeningen.org
Dansk postadresse: Box 389, 6330 Padborg

Dansk Spejderkorps Sydslesvig

Formand: Ricky Teiwes, tlf. 0045-2988 3331
E-mail: ricky@spejder.de
Spejderchef: Tim Riediger,
Barg-Petersburg, D-24966 Sörup,
tlf. 04635-292626, mobil 0170-2729922
E-mail: tim@spejder.de

Det lille Teater

Hjemmet, Marienstr. 20, D-24937 Flensburg
tlf. 0461/80 79 76 30
Formand: Alexander von Oettingen,
Zum Dorfteich 7, D-24975 Husby,
tlf. 04634/9219
E-mail: info@detlilleteater.de
www.detlilleteater.de

Det sydslesvigske Samråd

Formand: Christian Jürgensen
E-mail: christian-juergensen@gmx.de
www.samraadet.info
Sekretariat: Dansk Generalsekretariat,
Norderstr. 76, D-24939, Flensburg,
tlf. 0461/144008-120, Fax 14408-131
E-mail: jac@samraadet.info
Sekretær: Jens A. Christiansen

Duborg-Skolen

Ritterstrasse 27, D-24939 Flensburg,

tlf. 0461/144390, fax 0461/22430
www.duborg-skolen.de
Rektor: Ebbe Benedikt Rasmussen

Flensburg Avis

Hovedredaktion Flensburg
Wittenberger Weg 19, D-24941 Flensburg
tlf. 0461/50 45 0, fax 0461/50 45 203
E-mail: redaktion@fla.de - www.fla.de
Chefredaktør: Jørgen Møllekær
Direktion: Jørgen Møllekær

Friisk Foriining (Friserforeningen)

Formand: Bahne Bahnsen,
Dorfstr. 21, Weding, D-24976 Handewitt
tlf. 04630/9375900
E-mail: bahneb@hotmail.com
Sekretariat: Süderstr. 6,
D-25821 Bredstedt/Bräist
tlf. 04671/6024154
Sekretær: Manfred C. Nissen
E-mail: info@friiske.de - www.friiske.de

Frivilligt Dreng- og

Pigeforbund i Sydslesvig

Distriktsleder: Sten Andersen,
Alt Frösleer Weg 8b, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461/7 70 30 47, fax 0461/9402858
sten_andersen@skoleforeningen.de

Lejrskoler og hytter:

»Trenehytten«, Harkielweg 2,
D-24963 Tarp, tlf. 04638/527
udlejning v/ Elof Asmussen,
Ochsenredder 7, D-24941 Flensburg ,
tlf. 0461/3 51 34
E-mail: trenehytten@gmail.com
»Kongenshus«, Rehmstackerdeich 13
D-25882 Tetenbüll
udlejning v/ Kirsten Schlickert,
Osterstr. 24, D-25832 Tönning,
tlf. 04861/54 42, mobil 0170 - 2135 826

Historisk Samfund for Sønderjylland

Sydslesvigs Amtskreds
Formand: Kirsten la Cour, Gammelau 2,
D-24980 Schafflund, tlf. 04639 - 782402
E-mail: lac@skoleforeningen.de

Jaruplund Højskole

Lundweg 2, D-24976 Handewitt,
tlf. 04630/969140, fax 04630/969149

E-mail: kontoret@jaruplund.de

www.jaruplund.de

Forstander: Karsten B. Dressø

Ladelund Ungdomsskole

Karlumer Str. 1, D-25926 Ladelund,
tlf. 04666/714, elevtlf. 1200, fax 04666/853

ladelundungdomsskole@skoleforeningen.org

www.ladelundungdomsskole.de

Forstander: Hans H. Heide Jochimsen

Lejrskolen »Skipperhuset«

Am Hafen 30, D-25832 Tønning,

tlf. 04861/5493, fax 04861/1607

E-mail: ejdersted@syfo.de - www.syfo.de

Bestyrer: Kerstin Pauls

E-mail: kerstin@syfo.de

Nordfriisk Institut

Süderstrasse 30, D-25821 Bredstedt,

tlf. 04671-6012-0, fax 04671/1333

E-mail: info@nordfriiskinstitut.de

www.nordfriiskinstitut.de

Instituttleder og dir.: Dr. Thomas Steensen

Sct. Georgs-Gildet

Gildemester: Anne-Margrethe Jessen,

E-mail: amjess@aol.com

www.flensborggildet.dk

Sct. Knuds-Gildet

St. Knudsborg, Munketoft 33,

D-24937 Flensborg

Oldermand: Karl Heinz Rudebeck,

Fördebogen 33, D-24955 Harrislee,

tlf. 0461/979393

www.knudsgildet-flensborg.dk

Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger

Formand: Kirstin Asmussen,

Ochsenredder 7, D-24941 Flensborg,

tlf. 0461/3 51 34, E-mail: kirstin@sdu.de

Dansk Ungdomssekretariat:

Norderstr. 76, D-24939 Flensborg,

tlf. 0461/14408-0, fax 14408-222

E-mail: kontoret@sdu.de - www.sdu.de

Direktør: Anders Kring

Sydslesvigs Vælgerforening (SSW)

Landsformand: Flemming Meyer,

Berliner Ring 62, D-24980 Schafflund

tlf. 04639/7839133

Landssekretariat: Schiffbrücke 42,

D-24939 Flensborg, tlf. 0461/14408-310

E-mail: info@ssw.de - www.ssw.de

Landssekretær: Martin Lorenzen

SSW-Landdagsfraktionen i Flensborg:

Norderstr. 76, D-24939 Flensborg,

tlf. 0461/14408-300, fax 0461/14408-305

E-mail: info@ssw-sh.de - www.ssw-sh.de

SSW-Landdagsfraktionen i Kiel:

Schleswig-Holsteinischer Landtag,

Düsternbrooker Weg 70, D-24105 Kiel,

tlf. 0431/988-1380, fax 0431/988-1382

Landdagsmedlemmer:

Lars Harms,

E-mail: lars.harms@ssw.de

Jette Waldinger Thiering,

E-mail: jette.waldinger@ssw.de

Flemming Meyer,

E-mail: flemming.meyer@ssw.de

Spejdergården Tydal

Tydal 1, D-24852 Eggebek,

tlf. 04609/91030, fax 04609/494

E-mail: dss.tydal@t-online.de

www.tydal.dk

Bestyrer: Helmuth Werth

Union-Bank A/S

Grosse Strasse 2, D-24937 Flensborg,

tlf. 0461/8414-0, fax 0461/8414-290

Süderstr. 89, D-24955 Harrislee,

tlf. 0461/700320, fax 0461/7003232

Schleswiger Str. 85, D-24941 Flensborg,

tlf. 0461/902100, fax 0461/9021010

Stadtweg 59, D-24837 Schleswig,

tlf. 04621/9925-0, fax 04621/9925-29

Direktion: Volker Andersen, Frank Baasch

tlf. 0461-14408-600, fax 14408-603

www.union-bank.de

Musik, teater og kunst

Sønderjydsk Teatersamarbejde

Formand: Palle Guldbrandsen,
Værftvej 15, 6270 Tønder, tlf. 7472 5380
Sekretær: Peter Aldershaab,
Nørregade 38, 6100 Haderslev,
tlf. 74 52 27 34

Dansk Amatør Teater Samvirke

Landsformand: Pia Bredow,
Gunderupvej 20, 9260 Gistrup
Sekretariatsleder: Liselotte Lunding
Redaktør af »Rampelyset«: Lene
Grønberg Poulsen

Landssekretariat:

Jernbanegade 5, 6230 Rødekro,
tlf. 7465 1103
E-mail: dats@dats.dk
www.dats.dk

Forlaget DRAMA:

Jernbanegade 5, 6230 Rødekro
tlf. 7025 1141
www.dramashop.dk

Forsøgsscenen, Haderslev

Formand: Marianne Møller,
Grønkær Høj Vej 6, 6100 Haderslev
tlf. 22 81 57 67, E-mail: pchm@bbsyd.dk

Det lille Teater, Gråsten

Ladegårdskov 14, 6300 Gråsten
Formand: Ole Gaul Nilum,

Smedebakken 2, Adsbøl, 6300 Gråsten,
tlf. 74 65 37 67
www.lilleteater.dk

Det lille Teater, Aabenraa

Formand: Christian Rathje,
Over Jerstalvej 56, 6500 Vojens
tlf. 60 85 55 55
E-mail: kontakt@detlilleteater.com
www.detlilleteater.com

Amatørteaterforeningen Stjernen

Formand: Betina Nauschütt,
Sønderager 17, Frifelt, 6780 Skærbæk

Teatergaleasen, Højer

Formand: Per Loldrup,
Carstensgade 56, 6270 Tønder

Teatret Møllen

Møllepladsen 4, 6100 Haderslev
Teaterchef: Nikolaj Mineka
tlf. 74 52 66 79 mellem kl. 10 og 15
E-mail: post@teatretmoellen.dk
www.teatretmoellen.dk

Tønder Festival Fond

Vestergade 80,1. 6270 Tønder,
Festivalkontoret tlf. 74 72 46 10
Billetsalg via: www.billetten.dk
Kundeservice tlf. 70 20 20 96

Stedet for eftertanke,
inspiration og den gode samtale.

loegumkloster-refugium.dk ▪ Refugievej 1 ▪ 6240 Løgumkloster ▪ T: 7474 3301

Lokalhistoriske foreninger, arkiver og samlinger

Rigsarkivet Aabenraa

Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa,
tlf. 3392 3310
E-mail: mailbox@sa.dk - www.sa.dk
Områdeleder: Hans Schultz Hansen

Lokalhistoriske Arkiver og Samlinger i Sønderjylland (LASS)

Formand: Anker Ravn Knudsen,
Frøsvej 10, 6630 Rødding, tlf. 7484 6737
E-mail: arkitekt.ark@mail.dk
Lokalhistorisk konsulent: Kirsten Clausen
Museum Sønderjylland, ISL-Lokalhistorie
Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa,
tlf. 7462 5860
E-mail: isl@museum-sonderjylland.dk
www.lass1979.dk

Dansk Slægtsgaardsforening

Formand: Gunhild Møller, »Bronzehave«,
Strædet 38, 7990 Øster Assels

Haderslevkredsen:

Formand: Gunnar Kloppenborg-
Skrumsager, »Lilleterp«, Terpevej 24,
Øster Lindet, 6630 Rødding

Det sydlige Sønderjylland:

Formand: Gårdejer Chr. A Krogh,
Majbølvej 17, 6470 Sydals, tlf. 7441 5312

Slægtshistorisk Forening Sønderjylland

Formand: Nicolai Johannsen,
Kystvej 9, 6320 Egersund, tlf. 7444 2383
E-mail: nic@egersund.dk

ESBJERG KOMMUNE

Hviding Sognearkiv

Arkiv: Egecentret, Ribevej 2b, 6760 Ribe.
Leder: Anne Lorenzen, Gl. Hvidingvej 26,
6760 Ribe, tlf. 7544 5127
E-mail: anne@hvidingsognearkiv.dk

Spandet Sognearkiv

Arnumvej 9, Spandet, 6760 Ribe
Leder: Jesper Olesen,
Skolevænge 6a, 6760 Ribe, tlf. 7486 7136
E-mail: jo-mo@mail.tele.dk

HADERSLEV KOMMUNE

Lokalhistorisk forening for Bevtoft og Tirslund Sogne

Formand: Hans Iver Iversen,
Aabøl Østermarkvej 6, 6541 Bevtoft
Arkiv: Bevtoft skole,
Krügersvej 45, 6541 Bevtoft
Leder: Anni Huusmann, Mergellandvej 11,
6541 Bevtoft, tlf. 7483 1978

Fjelstrup & omegns lokalhistoriske Arkiv

Formand: Anne Marie Jacobsen,
Fjelstrupvej 142, 6100 Haderslev,
tlf. 2447 5275
Arkiv: »Rosenvang«,
Avnøvej 7, Fjelstrup, 6100 Haderslev

Lokalhistorisk Arkiv for Gram og Omegn

Slotsvej 9, 6510 Gram
tlf. 7482 2662 - mobil 2145 2262
Arkivleder: H. H. Lundtofte

Haderslev Arkiv- og Museumsforening c/o Museum Sønderjylland - Arkæologi

Dalgade 7, 6100 Haderslev
Formand: Hans Aage From,
Fælleslykkevej 6, 6100 Haderslev,
tlf. 2396 9153, E-mail: hamfpost@gmail.com

Haderslev Slægtsforsknings Forening

Formand: Per Gravgaard Kristensen,
Sandager 7, 6500 Vojens
E-mail: hsf@haderslaegt.dk
www.haderslevslaegt.dk

Historisk Arkiv for Haderslev Kommune
Kløvervej 87B, 6100 Haderslev,
Læsesalen, Bispebroen 3, tlf. 7434 7800
E-mail: arkiv@haderslev.dk
www.historiskarkiv.dk
Leder: Bent Vedsted Rønne

Halk-Hejsager Lokalhistoriske Forening
Formand: Kim Bjerringgaard,
Fredeshøj 2, 6100 Haderslev
Arkiv: Halk skole,
Hejsagervej, 6100 Haderslev
Leder: Harald Schytt, Langgyde 5,
6100 Haderslev, tlf. 7457 1291

Hoptrup sogns Lokalhistoriske Forening
Formand: Jens M. Knudsen,
Kalmargårdparken 1, Marstrup,
6100 Haderslev, tlf. 7457 5165
Arkiv: Hoptrup Hovedgade 62,
6100 Haderslev
Leder: Jørgen Hasberg,
Kalmargårdparken 18,
Marstrup, 6100 Haderslev, tlf. 4141 7886

Højrup Sogns Lokalhistoriske Forening
Formand: Ove Juhl,
Højrupvej 22, 6510 Gram, tlf. 74 82 62 89
Arkiv: Skolevej 2, Arnum, 6510 Gram
Arkivleder: Birthe Sørensen,
Søndermarksvej 8, 6510 Gram,
tlf. 74 82 61 38

Lokalhistorisk Forening for Jegerup Sogn
Formand: Lisbeth Kærgaard-Pedersen,
Østerager 10, 6500 Vojens,
tlf. 7454 3186
E-mail: jegeruplokal@gmail.com
www.jegeruplokal.dk
Arkiv: Jegerup skole, Bygaden 18,
Jegerup, 6500 Vojens

**Lokalhistorisk Forening for Maugstrup,
Kastvrå, Simmersted og Hjerndrup**
Formand: Louise Toft Petersen,
Haderslevvej 30, 6500 Vojens,
tlf. 2493 1069

Moltrup-Bjerring Lokalhistoriske Arkiv
Arkiv: Bramdrup Vestergade 9,
6100 Haderslev
E-mail: moltrup-bjerring@gmail.dk
Arkivleder: Lisbeth Schultz,
Rovstrupvej 58, 6100 Haderslev
tlf. 6126 1353, E-mail: lisbeth@rovstrup.dk

**Lokalhistorisk Forening
for Oksenvad Sogn og Omegn**
Formand: Grethe Kock, Vadstedvej 11,
Oksenvad, 6560 Sommersted
tlf. 7450 5680
E-mail: lokalhistorie-oksenvad@mail.dk
Arkiv: Øster Lindetvej 5, Oksenvad,
6560 Sommersted
Leder: Peter Süberkrüb

**Sommersted Sogns
Lokalhistoriske Forening**
Vestermarksvej 2, 6560 Sommersted
Formand: Anders Mølbak Jensen
Kirkevej 11, 6560 Sommersted,
tlf. 40 91 12 35
E-mail: sommerstedslf@gmail.com
Arkiv: Vestermarksvej 2,
6560 Sommersted
Leder: Ulla Jensen

**Starup sogns lokalhistoriske
Arkivforening**
Formand: Karl Erik Olesen, Diernæsvej 220,
6100 Haderslev, tlf. 21 21 63 80
E-mail: keohaderslev@gmail.com
Arkiv: Starup skole, Starup Skolevej,
6100 Haderslev
Leder: N. P. Bladt, Bjørnøvej 3. Starup,
6100 Haderslev, tlf. 74 52 41 95

Vilstrup Sogns Lokalhistoriske Forening
Formand: Jørgen Nissen, Vilstrup Vester-
mark 15A, 6100 Haderslev, tlf. 74 58 26 80
E-mail: jpnissen@bbsyd.dk
Arkiv: Vilstrup Bysving 22A,
6100 Haderslev
vilstruplokalhistoriske@gmail.com
Leder: Peter Jessen

Lokalhistorisk Forening for Vojens-området

Formand: Preben F. Nørup, Kædevænget 1,
6500 Vojens, tlf. 74 54 16 02

E-mail: noerupsenior@gmail.com

Arkiv: Danmarksgade 16, 6500 Vojens,
tlf. 7450 7031

Arkivleder: Agnes Svendsen,
Jernhytvej 21, 6500 Vojens, tlf. 7454 1941
E-mail: agnes_svendsen@mail.tele.dk

Lokalhistorisk Forening for Vonsbæk Sogn

Formand: Holger Krøyer Eskildsen,
Kildager 30, Bæk, 6100 Haderslev,
tlf. 7457 9110. E-mail: he9110@gmail.com

Arkiv: Vonsbæk skole, Vonsbækvej 88,
6100 Haderslev

KOLDING KOMMUNE

Christiansfeld lokalhistorisk arkiv og forening

Formand: Leif Jacobsen, Kongensgade 35,
6070 Christiansfeld, tlf. 2124 2637

Arkiv: Søstrehuset, Nørregade 14,
6070 Christiansfeld,
arkivet-christiansfeld@christiansfeld.tv
www.christiansfeldarkiv.dk

Leder: Jytte Møller Ludvigsen,
Nørregade 14, 6070 Christiansfeld
tlf. 5095 9707

Lokalhistorisk Forening og Arkiv for Hejls-Hejlsminde

Formand: Gunnar M. Krag,
Trappendalvej 29, 6094 Hejls,
tlf. 7557 4754 / 4116 1128

E-mail: hejlsarkiv@hejlsnet.dk
eller trappendal@profibermail.dk
www.hejls-arkiv.dk

Arkiv: Hejls Landevej 20A, 6094 Hejls
Leder: Gunnar Krag

Vejstrup lokalhistoriske Forening og Arkiv

Formand: Johannes Larsen, Toldbakken 53,

6094 Hejls, tlf. 7557 5097

Arkiv: »Lærkebo«, Sjølundgade 28,
6093 Sjølund

Leder: Jørgen Skeem, Grønninghoved-
vej 28, 6093 Sjølund, tlf. 5051 5678

SØNDERBORG KOMMUNE

Lokalhistorisk Arkiv for Augustenborg og Omegn

Slotsallé 10, 6440 Augustenborg
tlf. 7447 1808

Formand: Birte Thuesen,
Møllegade 10, 6440 Augustenborg
Arkivleder: Marianne Nehm,
Sørensmøllevej 43, Asserballeskov,
6440 Augustenborg

Lokalhistorisk Forening for Broagerland

Formand: Carl Jürgen Bock
Skeldekobbøl 20, 6310 Broager,
tlf. 7444 1458

Broagerlands Lokalarkiv:
Storegade 33, 6310 Broager,
tlf. 7444 9351

Leder: Orla Kristensen, Nattergalevej 7,
6310 Broager, tlf. 2672 2228

Lokalhistorisk Arkiv for Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg

Formand: Knud Erik Sørensen,
Skovbrynet 38, 6400 Sønderborg,
tlf. 7443 6343

Arkiv: Asylvej 1, 6400 Sønderborg,
tlf. 7443 2710

Leder: Svend-Erik Olsen, Brunhoved 2B,
6400 Sønderborg, tlf. 2029 0634

Arkivafdeling: Torvet 12, Ulkebøl,
6400 Sønderborg, tlf. 7442 9366

Leder: Helene Petersen, Hesselvej 2,
6400 Sønderborg, tlf. 7447 1833

Egen Sogns Lokalhistoriske Forening

Formand: Henrik Skrydstrup,
Runevænget 37, 6430 Nordborg,
tlf. 3028 8713

E-mail: henrik.skrydstrup@hotmail.com

Arkiv: Sommervej 11, »Spiloppen«
6430 Nordborg, tlf. 7445 9301
Leder: Jørgen Wrang

Historisk Forening for Gråsten By og Egn
Formand: Bodil Gregersen,
Klokkevej 2, Rinkenæs, 6300 Gråsten,
tlf. 7465 3181

**Lokalhistorisk Arkiv
for Graasten By og Egn**
Ahlmannsparken, 6300 Gråsten,
tlf. 2636 0694
E-mail: post@graastenarkiv.dk
Leder: Else Egholm, Toldbodgade 6, st.tv.,
6300 Gråsten,
tlf. 7465 1243, mobil 2636 0694

Lokalhistorisk Forening for Hørup sogn
Formand: Hans Erik Hansen,
Lundvej 106, Lambjerglund, 6470 Sydals,
tlf. 8652 4490 / 4089 3730
Arkiv: Hørup Centralskole, Vestervej 42,
Kirkehørup, 6470 Sydals, tlf. 7440 4884
Arkivleder: Henning Popp,
Skovhøj 88, Høruphav, 6470 Sydals,
tlf. 2285 0460

**Lokalhistorisk forening
for Kegnæs sogn**
Formand: Jens Bladt,
Nørre Landevej 51, Kegnæs, 6470 Sydals
tlf. 3123 5857
Arkiv: Kegnæs Forsamlingshus,
Nr. Landevej 59, Kegnæs, 6470 Sydals
Arkivleder: Kaj Woelke, Hagensig 12,
Kegnæs, 6470 Sydals

Lysabild Sognehistoriske Forening
Formand: Jørn Lind,
Lysabildgade 42, 6470 Sydals
tlf. 7440 4514
Arkiv: Lysabild skole, østfløjen,
Lysabildgade 2, Lysabild
Leder: Inge Christiansen
Lillehave 35, 6470 Sydals,
tlf. 7440 4493

**Lokalhistorisk Forening for
Nordborg Området**
Formand: Jens-Ove Hansen,
Møllebakken 15, 6430 Nordborg
tlf. 23 61 62 89
Arkiv: Løjttertoft 32, 6430 Nordborg,
tlf. 74 45 08 29

Selskabet for Nydamforskning
Arkiv: Bakkensbro 6, 6400 Sønderborg
Leder: Richard Fisker Jensen,
Rojumvej 38, 6400 Sønderborg,
tlf. 50 48 38 97
Udstilling: Nydamhuset, Nydamvej 41,
Øster Sottrup, 6400 Sønderborg
Udstilling: Nydam Tveir og Naust
Sottrupskov 36 A, 6400 Sønderborg

Lokalhistorisk Forening for Sundeved
Formand: Povl Chr. Callesen,
Brobølvej 18 6400 Sønderborg,
tlf. 21 17 91 31
Arkiv: Bakkensbro 6, Ullerup,
6400 Sønderborg, tlf. 29 63 79 75
Leder: Frede Jensen,
Fruenskær 8, Vester Sottrup,
6400 Sønderborg, tlf. 29 37 37 64

Lokalhistorisk Arkiv for Tandslet sogn
Formand: Egon Villumsen,
Mommærkvej 296, Tandslet, 6470 Sydals
tlf. 41 24 73 45
E-mail: egon.v@bbsyd.dk
Arkiv: Tandslet Friskole,
Ertebjergvej 2, 6470 Sydals.
Leder: Leif Kristiansen, Kavsløkke 36,
Høruphav, 6470 Sydals,
tlf. 30 74 52 13
E-mail: lf.kristiansen@gmail.com

TØNDER KOMMUNE

**Lokalhistorisk Forening
for Agerskov Sogn**
Formand: Jens Lautrup, tlf. 40 45 11 79
Arkiv: Bytoften 34, 6534 Agerskov
Leder: Niels Baunsgaard. tlf. 74 83 51 20

Lokalhistorisk Arkiv for Arrild Sogn

Formand: Kent R. Johansen, Roostvej 6,
Roost, 6535 Branderup, tlf. 7383 4110
Arkiv: Skærbækvej 16, Arrild,
6520 Toftlund
Leder: Inger Rahbek Andersen,
tlf. 7483 4384

Branderup-Rurup Lokalhistoriske Arkiv

Formand: Per Ernø,
Rundbjergvej 5, 6535 Branderup,
tlf. 2479 9236, E-mail: per.erno@sport.dk
Arkiv: Friskjærvej 4a, 6535 Branderup

Historisk Forening for Bredebro og Omegn

Formand: Erland Jensen,
Vænget 7, 6261 Bredebro

Lokalhistorisk Arkiv for Bredebro og Omegn

Arkivets adresse: Langagervej 64 (hallen),
6261 Bredebro
E-mail: lokalarkiv@msn.com

Historisk Samfund i Brøns

v/ Mie Schmidt
Vangsbovej, 6780 Skærbæk

Døstrup Sogns Lokalhistoriske Forening

Formand: Lis Schulz, Povlskrovej 13,
Lovrup 6780 Skærbæk, tlf. 7475 4535
dostrup@dostrup-lokalhistoriske-arkiv.dk
www.dostrup-lokalhistoriske-arkiv.dk

Højeregnens Lokalhistoriske Arkiv

Møllegade 12, 6280 Højer
E-mail: hlarkiv@gmail.com
Brevadresse: Lis Hindrichsen,
Uldgade 6, 6270 Tønder
tlf. 7378 2045
E-mail: lishindrichsen@mail.dk

Historisk forening for Løgumkloster Kommune

Formand: Vagn Lauritzen, Ved Dammen 56,
6240 Løgumkloster, tlf. 74 74 43 03

Arkiv: Mellemgade 4st., 6240 Løgumkloster
www.lokalhistorisk-arkiv-6240-1gkl.dk
Leder: Frede Gotthardsen, Ringgade 15,
6240 Løgumkloster, tlf. 7474 4204

Rejsby-arkivet

Formand: Niels L. Petersen,
Hovedvejen 33, Kærbølling,
6780 Skærbæk, tlf. 7475 3364
E-mail: sofienederby@mail.dk

Rømø lokalhistoriske Forening

Formand: Sten Jensen, Sildestræde,
6792 Rømø, tlf. 7475 5904
Arkivleder: Mary-Anna Wraae Larsen,
6792 Rømø
E-mail: mary-anna@ez-p.com

Historisk Forening for Skærbæk og Omegn

Formand: Jørn Otto Dahlmann,
Elmevej 16, 6780 Skærbæk, tlf. 6175 6913
post@historiskforeningskaerbaek.dk

Lokalhistorisk Arkiv for Skærbæk og omegn

Arkivet er midlertidigt lukket
Leder: Lis Jønsson, Nissumsgade
tlf. 2398 1172
E-mail: lis.joensson@bbsyd.dk

Toftlund Lokalhistoriske Forening

Formand: Anne-Grethe Petersen,
Mariavænget 9, 6520 Toftlund,
tlf. 2025 9513
Arkiv: Søndergade 56, 6520 Toftlund
tlf. 2025 9513
E-mail: tlhf6520@gmail.com

Lokalhistorisk Forening for Gl. - Tønder Kommune

Formand: Ingolf Haase, Slotsgade 28,
Møgeltønder, 6270 Tønder, tlf. 4028 0895
E-mail: haase@mail.dk
Arkiv: Biblioteket, Richtsensgade 10,
6270 Tønder, tlf. 7472 3326
Leder: Birgitte Thomsen

VEJEN KOMMUNE

Hygum lokalhistoriske Forening

Formand: Bjarne Holm, Gammelmark 16,
Sdr. Hygum, 6630 Rødding, tlf. 7484 5225
Arkiv: Ribevej 61, Hygum, 6630 Rødding
Leder: Laurids E. Blomgreen
Højskolelunden 1A, 6630 Rødding,
tlf. 2124 4571
E-mail: blomgreen7@gmail.com

Lokalhistorisk forening for Jels sogn

Formand: Margit Falkenberg Ottosen,
Jelsvej 24, Grønnebæk, 6630 Rødding,
tlf. 7455 2245 / 6166 7882
Arkiv: Jels Torvet 2, Jels, 6630 Rødding
tlf. 2692 1054
Leder: Niels Clausen, Jels Toftevej 6,
6630 Rødding, tlf. 7455 3050

Lintrup Sogns lokalhistoriske udvalg

v/ Aase Ravn,
Kongeåvej 146, 6660 Lintrup
Arkiv: Lintrup skole,
Kirkepladsen 1, 6660 Lintrup
Leder: Hanna Madsen

Rødding lokalhistoriske Arkiv

Søndergyden 15, 6630 Rødding,
tlf. 7996 5665
Leder: Lars Thisgaard

Skodborg Hjemstavnsforening

Formand: Kirsten Fynbo,
Skodborg Søndergade 34E, 6630 Rødding,
tlf. 7484 8148 / 2645 1169
Arkiv: Søndergade 2, Skodborg,
6630 Rødding, tlf. 6464 7769
Leder: Ellen Jensen, Persillegade 9,
Skodborg, 6630 Rødding, tlf. 2030 1338
E-mail: skodborg-arkiv@bbsyd.dk

Skrave Hjemstavnsforening

Arkivleder: Solvejg Holm,
Anneksvej 3, 6630 Rødding
tlf. 7484 7131 / 4016 0806
E-mail: soniho3@gmail.com
Arkiv: Skrave Foreningshus

Lokalhistorisk Forening for Ø. Lindet Sogn

Formand: Kaj Morten Frandsen,
Villavej 13, Øster Lindet, 6630 Rødding,
tlf. 7484 6106 / 6072 6184
Arkiv: Stadionvej 5, Øster Lindet,
6630 Rødding
E-mail: oesterlindetlokalarkiv@gmail.com
Leder: Hedde Fuglsig, Hovgårdsvej 7,
Øster Lindet, 6630 Rødding, tlf. 2091 6323
E-mail: fuglsig@bbsyd.dk

AABENRAA KOMMUNE

Bov Lokalarkiv

Bov Bibliotek, Bovvej 4, 6330 Padborg,
tlf. 7376 8090, E-mail: hidalgo@bbsyd.dk

Historisk Sogneforening for Bovrup og Varnæs

Formand: Jes Ove Petersen, Ravnhøjvej 4,
Bovrup, 6200 Aabenraa, tlf. 7468 0506,
E-mail: ravnhoej4@gmail.com
Arkiv: Bovrup Aktivcenter, Bytoften 13,
Bovrup, 6200 Aabenraa
Leder: Viggo Petersen, Bovrup Kirkevej 47,
Bovrup, 6200 Aabenraa, tlf. 7468 0083
E-mail: viggo@it.dk

Ensted sogns lokalhistoriske forening

Formand: Niels H. Rossen,
Sdr. Hostrup Bygade 64, 6200 Aabenraa
Arkiv: Stubbæk Skolegade 1, Stubbæk,
6200 Aabenraa
Leder: Rita Æbeløe Clausen,
Stubbæk Bygade 36, 6200 Aabenraa,
tlf. 7461 3455, E-mail: eslfa@mail.dk

Historisk Forening for Felsted Sogn

Formand: Kai Eskildsen Møller
Tværgade 5, Felsted, 6200 Aabenraa,
tlf. 7452 4461 og 2023 4461
E-mail: kem@canzone.dk
Arkiv: »Patsches Hus«, Præstegårdsvej 4,
Felsted, 6200 Aabenraa
E-mail: info@felsted-arkiv.dk
www.patscheshus.dk
Leder: Kai Eskildsen Møller

Lokalhistorisk Forening for Kliplev Sogn

Formand: Kaj Lassen, Holmvej 15,
Kliplev, 6200 Aabenraa, tlf. 7468 7462
Arkiv: »Straagaards Smedie«,
Skolegade 4, Kliplev, 6200 Aabenraa
Leder: Merete Jensen

Løjt lokalhistoriske Forening

Formand: Erling Madsen,
Dybvighoved Møllevvej 1, 6200 Aabenraa,
tlf. 7461 7804
Arkiv og lokalmuseum: Rundemølle
Henv. Erling Madsen, tlf. 7461 7804 eller
Jacob Holdt, tlf. 7461 7790

Lokalhistorisk Fællesarkiv for Ravsted Sogn

Formand: Claus Clausen,
Ravsted Storegade 3,
6372 Bylderup-Bov
Arkiv: Ravsted Hovedgade 64,
6372 Bylderup-Bov
lokalhist.arkiv.ravsted@hotmail.com
Leder: Birgitte Borchert,
Tjørnevej 4, 6520 Toftlund

Lokalhistorisk Forening for Rødekro Kommune

Arkiv: Borgerhuset, Østergade 40C,
6230 Rødekro, tlf. 7366 2919
E-mail: lokalhistoriskarkiv@youmail.dk
www.roedekro-lokalarkiv.dk
Arkivleder: Else Meldgaard, Nørager 54,
6230 Rødekro, tlf. 2246 3210

Lokalhistorisk Arkiv for Tinglev Kommune

Tinglev Midt 2, 6360 Tinglev, tlf. 7376 7297
Kontaktperson: Leif Christiansen,
Rugmarken 9, 6360 Tinglev, tlf. 4031 3064
E-mail: christiansen@6360.dk
Leder: Leif Christiansen

Lokalhistorisk Forening for Tinglev Kommune

Formand: Bent Pawlowski, Nørreagervej 2,
6360 Tinglev, tlf. 7464 4551

Aabenraa Byhistoriske Forening

Formand: Svend Nielsen, Nørreskov-
vænget 17, 6200 Aabenraa, tlf. 3089 6336
E-mail: mariesvend@gmail.com

Biblioteker

HADERSLEV KOMMUNE

Haderslev Bibliotekerne
www.haderslevbibliotekerne.dk

Gram afdeling

Østergade 10, 6510 Gram
tlf. 7434 7740, fax 7434 7734
E-mail: grambib@haderslev.dk

Haderslev afdeling

Bispebroen 3, 6100 Haderslev
tlf. 7434 7777
E-mail: biblioteket@haderslev.dk

Vojens afdeling

Rådhuscentret 5, 6500 Vojens
tlf. 7434 7700, fax 7434 7710
E-mail: vojensbib@haderslev.dk

KOLDING KOMMUNE

Christiansfeld Bibliotek

Gl. Kongevej 3, 6070 Christiansfeld
tlf. 7979 1100

SØNDERBORG KOMMUNE

Biblioteket Sønderborg

Kongevej 19, 6400 Sønderborg,
tlf. 8872 4200
E-mail: biblioteket@sonderborg.dk
www.biblioteket.sonderborg.dk

TØNDER KOMMUNE

Tønder Bibliotekerne

www.tbib.dk

Løgumkloster Bibliotek
Storegade 16, 6240 Løgumkloster,
tlf. 7492 9800
E-mail: bibliotek@loegumkloster.dk

Skærbæk Bibliotek
Jernbanegade 2, 6780 Skærbæk,
tlf. 7492 9813
E-mail: skaerbaekbib@toender.dk

Toftlund Bibliotek
Toldbodgade 8, 6520 Toftlund,
tlf. 74 92 98 09
E-mail: toftlundbib@toender.dk

Tønder Bibliotek
Richtsensgade 10, 6270 Tønder,
tlf. 74 92 98 40
E-mail: biblioteket@toender.dk

VEJEN KOMMUNE

Rødding Bibliotek
Søndergyden 15,
6630 Rødding,
tlf. 7996 5666
E-mail: roedbib@vejenkom.dk
www.vejbib.dk

AABENRAA KOMMUNE

Aabenraa Bibliotekerne
E-mail: aabenraabib@aabenraa.dk
www.aabenraa.dk
tlf. 73 76 80 80

Aabenraa Bibliotek
Haderslevvej 3, 6200 Aabenraa

Bov Bibliotek
Bovvej 4, 6330 Padborg

Felsted Bibliotek
Gråstenvej 12, Felsted, 6200 Aabenraa

Rødekro Bibliotek
Vestergade 20, 6230 Rødekro,

Tinglev Bibliotek
Tinglev Midt, 6360 Tinglev

TYSKE BIBLIOTEKER

Aabenraa
Deutsche Zentralbücherei Apenrade,
Vestergade 30, 6200 Aabenraa,
tlf. 7462 1158, fax 7362 0736
E-mail: zentral@buecherei.dk
www.buecherei.dk
Desuden 2 bogbusser.

Haderslev
Deutsche Bücherei Hadersleben,
Åstrupvej 9, 6100 Haderslev,
tlf. 7452 1529
E-mail: hadersleben@buecherei.dk
www.buecherei.dk

Sønderborg
Deutsche Bücherei Sønderburg,
Rønhaveplads 12, 6400 Sønderborg,
tlf. 7442 5765
E-mail: sonderburg@buecherei.dk
www.buecherei.dk

Tinglev
Deutsche Bücherei Tingleff,
Hovedgaden 100, 6360 Tinglev
tlf. 7464 3577
E-mail: tingleff@buecherei.dk
www.buecherei.dk

Tønder
Deutsche Bücherei Tøndern,
Popsensgade 6, 6270 Tønder,
tlf. 7472 3359
E-mail: tondern@buecherei.dk
www.buecherei.dk og
<http://buechereitondern.wordpress.com>

UNGDOMS- OG EFTERSKOLER

Efterskoleforeningen

Sekretariat: Vartov, Farvergade 27, opg. H,
1463 København K, tlf. 3312 8680
E-mail: info@efterskoleforeningen.dk
Formand: Troels Borring,
Stationsvej 62, 5792 Årslev, tlf. 2179 2410

Adventure Efterskolen

Dyntvej 113, 6310 Broager,
tlf. 7444 2762, vagt 2083 2762
Oprettet 1992
Forstander: Steen Emgren

Agerskov Ungdomsskole

Vellerupvej 25, 6534 Agerskov,
tlf. 7483 3315
E-mail: info@agerskovungdomsskole.dk
www.agerskovungdomsskole.dk
Oprettet 1919 (hvilende 1930 - 42)
Forstander: Lars Kristensen

Askov Efterskole

Maltvej 1, Askov, 6600 Vejen
tlf. 7696 1800
E-mail: askov@askovefterskole.dk
Oprettet 2001
Forstander: Helle Barnhøj

Bramming Gymnastik- og Idrætsefterskole

Gabelsvej 12, 6740 Bramming
tlf. 7517 3833
E-mail: be@bramming-efterskole.dk
www.bgi-e.dk
Oprettet 1897
Forstander: Kirsten Tygesen

Design- & Idrætsefterskolen Skamling

Gl. Skamlingvej 1, 6093 Sjølund,
tlf. 7557 4026
E-mail: kontor@skamling.dk
www.skamling.dk
Oprettet 1955. Forstander: Brian Vittrup

Deutsche Nachschule Tingleff

Grønnevej 51, 6360 Tinglev,
tlf. 74 64 48 20
E-mail: nachschule@tingleff.dk
www.nachschule.dk
Oprettet 1951
Forstander: Jørn Warm

Dybbøl Efterskole

Ragebølskovvej 3, 6400 Sønderborg
tlf. 74 48 70 80
Oprettet 1992
Forstander: Jakob Carl Christensen

Efterskolen Epos

Færgevej 5, Fynshav,
6440 Augustenborg
tlf. 50 30 41 81
E-mail: kontor@efterskolen-epos.dk
Oprettet 2015
Forstander: Mathias Granum

Emmerske Efterskole

Åbenråvej 14, 6270 Tønder,
tlf. 74 72 44 33
E-mail: ee@eeskole.dk
www.eeskole.dk
Oprettet 1977
Forstander: Bo Jørgensen

Frøslevlejrens Efterskole

Løjervejen 85, 6330 Padborg,
tlf. 74 67 66 44
E-mail: post@fle-skole.dk
www.fle-skole.dk
Oprettet 1996
Forstander: Annemette Hess

Gram Efterskole

Slotsvej 19-21, 6510 Gram,
tlf. 74 82 04 82
E-mail: kontor@gram-efterskole.dk
Oprettet 1998
Konstitueret forstander: Henriette Thøisen

HOEJER

DESIGNEFTERSKOLE

Søndergade 21 - 6280 Højer
Telefon 73628900
mail@hoejerdesignefterskole.dk

www.hoejerdesignefterskole.dk

Hoptrup Efterskole

Hoptrup Hovedgade 11,
6100 Haderslev, tlf. 7457 1014
E-mail: mail@hoptrupefterskole.dk
www.hoptrupefterskole.dk
Oprettet 2006. Forstander: Ken Petersen

Højer Design Efterskole

Søndergade 21, 6280 Højer,
tlf. 7362 8900, fax 7478 9225
E-mail: mail@hoejerdesignefterskole.dk
www.hoejerdesignefterskole.dk
Oprettet 2007. Forstander: Amy Hamilton

Højer Efterskole

Nørrevej 68, 6280 Højer, tlf. 7478 2140
Oprettet 1951
Forstander: Mads Hegaard Hansen

Kongeådalens Efterskole

Dovervej 19, Dover, 6660 Lintrup,
tlf. 7485 5333
E-mail: info@keskole.dk
www.keskole.dk
Oprettet 1979. Forstander: Tina Knudsen

Ladelund Efterskole

Ladelundvej 75, 6600 Vejen, tlf. 7538 1006
E-mail: postkassen@ladelundefterskole.dk
www.ladelundefterskole.dk
Oprettet: Landbrugs- og Mejeriskole 1879
Ladelund Efterskole 2000
Forstander: Steffen Bendix Pedersen

SINE.DK
TIL DIG DER BRÆNDER FOR SPORT

- BADMINTON
- DANS
- GOLF
- HÅNDBOLD
- FODBOLD
- CYKLING
- FITNESS
- SKI

FØLG OS PÅ DE SOCIALE MEDIER

- Sportsefterskolen SINE
- Sportsefterskolensine
- efterskolensine

LÆS OGSÅ OM VORES
CAMBRIDGE KLASSE

Løgumkloster Efterskole

Tønder Landevej 6, 6240 Løgumkloster
tlf. 74 74 36 52
Oprettet 1951. Forstanderpar: Birgitte og
Niels Kousgaard

Nordborg Slots Efterskole

6430 Nordborg, tlf. 74 45 15 28
E-mail: slottet@nordborg-slot.dk
Oprettet 1922. Forstander: Rune R. Madsen

Rejsby Europæiske Efterskole

Kogsvej 3, 6780 Skærbæk,
tlf. 74 75 36 22, fax 74 75 30 04
www.rejsby-efterskole.dk
Oprettet 1994
Forstander: Brian O. Bastiansen

Skanderup Efterskole

Kastanie Allé 51, Skanderup,
6640 Lunderskov
tlf. 75 59 41 26
E-mail: kontor@skanderupefterskole.dk
Oprettet 1914
Forstanderpar: Matilde og Rune Peitersen

Skibelund Gymnastik- og Idrætsefterskole

Kongeåvej 34, 6600 Vejen,
tlf. 7536 0751
E-mail: kontor@s-g-i.dk
Oprettet 1874. Forstandere: Asbjørn
Nielsen og Birgitte Pallesen

DESIGN
—
HØJSKOLEN
—
HØJER

Sportsefterskolen SINE

Idrætsvej 23, 6240 Løgumkloster,
tlf. 74 74 49 90, fax 74 74 59 90
E-mail: sine@sine.dk - www.sine.dk
Oprettet 1997
Forstander: Peter Bruhn Jepsen

Sundeved Efterskole

Storegade 5, Bovrup, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 68 03 11
www.sundeved-efterskole.dk
Oprettet 1957
Forstander: Peter Koldby Juhl

Sydvestjyllands Efterskole

Kirkebrovej 7, 6740 Bramming
tlf. 75 17 42 99
se@sydvestjyllandsefterskole.dk
Oprettet 1975
Forstanderpar: Bente og Leif Kruse

Vojens Gymnastik- og Idrætsefterskole

Ungdomsskolevej 8, 6500 Vojens,
tlf. 74 54 11 29, fax 73 20 22 09
E-mail: vgie@vgie.dk - www.vgie.dk
Oprettet 1939
Forstander: Tommy Mikkelsen

Aabæk Efterskole

Jørgensgård Skovvej 101, 6200 Aabenraa,
tlf. 7462 5063
www.aabaek.dk
Oprettet 1970
Forstander: Thomas Frickmann

HØJSKOLER

Designhøjskolen Højer

Søndergade 21, 6280 Højer
tlf. 7362 8900, fax 7478 9225
E-mail: info@designhojer.dk
www.designhojskolenhojer.dk
Oprettet 2015
Forstander: Amy Hamilton

Løgumkloster Højskole

Brorsonsvej 2, 6240 Løgumkloster,
tlf. 7474 4040, fax 7474 4551
E-mail: info@lkhojskole.dk
www.lkhojskole.dk
Oprettet 1960

Rødding Højskole

Flors Allé 1, 6630 Rødding,
tlf. 7484 2284
www.rhskole.dk
Oprettet 1844.
Forstanderpar:
Mads og Anja Rykind-Eriksen

Rønshoved Højskole

Højskolevej 4, Rønshoved, 6340 Kruså,
tlf. 7460 8318
fax 7460 8546
E-mail: info@ronshoved.dk
www.ronshoved.dk
Oprettet 1921
Forstanderpar:
Thue og Nina Kjærhus

Idræts højskolen i Sønderborg
Frihedsallé 42, 6400 Sønderborg,
tlf. 7442 1848
E-mail: admin@ihs.dk
www.ihs.dk
Oprettet 1952
Forstander: Michael Willemar Svanøe

Musik og Teaterhøjskolen
Herredstedgade 6-8, 6520 Toftlund,
tlf. 7483 0104
E-mail: kontor@musikogteater.dk
www.musikogteater.dk
Oprettet 1984.
Forstander: Thomas Trier

Højskolen Østersøen
Flensborgvej 48-50, 6200 Aabenraa,
tlf. 7462 4700, fax 7462 4701
adm@hojoster.dk - www.hojoster.dk
Oprettet 1993
Forstander: Annemarie Morris

HUSHOLDNINGS- OG HÅNDARBEJDSKOLER

Rødding Fri Fagskole
Rødding Præstegårdsvej 11, 6630 Rødding
tlf. 7484 2500, fax 7484 2508
E-mail: mail@fagogefterskole.dk
www.rødding.dk
Oprettet 1981. Forstander: Jette Christensen

Kirkemusikskoler

Løgumkloster Kirkemusikskole
Vestergade 9-13,
6240 Løgumkloster
tlf. 7474 4070
E-mail: lkms@km.dk
www.kirkemusikskole.dk

Telefontid: Mandag kl. 8.30-12.00,
tirsdag - torsdag kl. 8.30 - 12,00 og
13.30-15.30
Rektor: Hans Christian Hein
Afdelinger i Horsens, Odense, Tarm og
Flensborg

Tlf.
74724433

Efterskolen for normaltbe-
vede unge med skrive- og
læsevanskeligheder.

Læs mere på www.eeskole.dk
eller mød os på facebook

EMMERSKE
efterskole

Klassisk
grundtvigsk højskole
i Sønderjylland

 Rønshoved Højskole
Højskolen ved Flensborg Fjord

Vandrerhjem

Danhostel Haderslev Vandrerhjem

Erlevvej 34, 6100 Haderslev
tlf. 7452 1347, fax 7452 1364
E-mail: haderslev@danhostel.dk
www.danhostel-haderslev.dk

Danhostel Rudbøl

Rudbølvej 21, Rudbøl, 6280 Højer
tlf. 7473 8298,
E-mail: danhostelrudb@gmail.com
www.danhostel.dk/rudboel

Danhostel Sønderborg Vandrerhjem

Kærvej 70, 6400 Sønderborg
tlf. 7442 3112, fax 7442 5631
E-mail: sonderborg@danhostel.dk
www.danhostel.dk/sonderborg

Danhostel Sønderborg/Vollerup

»Abildgården«, Mommarkvej 17 og 22
6400 Sønderborg,
tlf. 7442 3990, fax 7442 4396
E-mail: vollerup@c.dk
www.visit-sonderborg.dk

Danhostel Tønder Vandrerhjem

»Kogsgården«, Sønderport 4, 6270 Tønder
tlf. 7472 3500, fax 7472 3505
E-mail: tonder@danhostel.dk
www.danhostel.dk/tonder

Danhostel Aabenraa »Fjordlyst«

Sønderskovvej 100, 6200 Aabenraa
tlf. 7462 2699, fax 7462 2939

Muséer m.v.

Ballum Enges Forskønnelsesforening Bevandingsmøller

Formand: Erhardt Ehmsen,
Bunti 26, Ballum, 6261 Bredebro
tlf. 7471 6268

Bronzealderhuset

Syd for Brdr. Grams Fabrikker, 6500 Vojens

Brødrene Grams Arkiv og Museum

Danmarksgade 16, 6500 Vojens
Formand: Niels Gregers Nielsen
tlf. 2159 3528
E-mail: info@broedrene-gram.dk
www.broedrene-gram.dk

Dansk Klokkemuseum

Over Lerte Kirke, Farrisvej 12,
6560 Sommersted,
tlf. 7542 3873

Deutsches Museum Nordschleswig

Rønhave Plads 12, 6400 Sønderborg,

tlf. 7443 5423 eller 3052 5495
E-mail: info@deutsches-museum.dk
www.deutsches-museum.dk
Museet viser den tyske befolkningsdels
historie i Sønderjylland

Deutsches Schulmuseum Nordschleswig

Jørgensgård 5, 6200 Aabenraa,
tlf. 7362 0331
E-mail: dsmn@mail.dk

Egns- og Landbrugsmuseet i Egen

Sebbelundvej 26, Egen,
6430 Nordborg, tlf. 7445 8919

Ehlers Lertøjssamling

Slotsgade 20, 6100 Haderslev
tlf. 2491 1085

Elstrup Mølle museum

Fynshavvej 12, Elstrup, 6430 Nordborg,
tlf. 7445 8989
E-mail: linow@post7.tele.dk

FN-Museet

Frøslevlejren, 6330 Padborg,
tlf. 7467 6855
www.fnmuseet.dk

Frøslevlejrens Museum

Lejrvej 83, 6330 Padborg,
tlf. 7467 6557
froeslevlejrensmuseum@natmus.dk

Genforenings- og Grænsemuseet

Koldingvej 52, Frederikshøj,
6070 Christiansfeld,
tlf. 7557 3003
E-mail: info@genforeningsmuseet.dk
www.genforeningsmuseet.dk

Hjemmeværnsmuseet

Barak H2, Lejrvej 101, Frøslevlejren,
6330 Padborg, tlf. 4174 6829
E-mail: museeth2@gmail.com
www.hjemmevaernsmuseet.dk

Den levende Landsby

Hygum Hjemstavnsgård

Ribevej 74, Sdr. Hygum, 6630 Rødding,
tlf. 7484 5566
www.hygumhjemstavnsgaard.dk

Jels Mølle

Jels Møllegade 5, Jels, 6630 Rødding,
tlf. 7455 2634 / 7455 2004
Møllen fremvises efter aftale

Lorenzens Gård

Nørrevej 29, Bådsbøl-Ballum,
6261 Bredebro, tlf. 7471 6111

Museet Holmen

Østergade 13, 6240 Løgumkloster,
tlf. 7474 4165, fax 7474 4122
E-mail: info@museetholmen.dk
www.museetholmen.dk
Skiftende kunst - og
moderne samtidskunst udstillinger

MUSEUM SØNDERJYLLAND

Arkæologi Haderslev

Dalgade 7, 6100 Haderslev,
tlf. 7452 7566
haderslev@museum-sonderjylland.dk
www.museum-sonderjylland.dk

Cathrinesminde Teglværk

Illerstrandvej 7, 6310 Broager,
tlf. 7444 9474
cathrinesminde@museum-sonderjylland.dk

Drøkses Hus

Storegade 14, 6270 Tønder,
tlf. 7472 4990
www.museum-sonderjylland.dk

Historiecenter Dybbøl Banke

Dybbøl Banke 16, 6400 Sønderborg,
tlf. 7448 9000, fax 7448 9922
historiecenter@museum-sonderjylland.dk
www.museum-sonderjylland.dk

Dybbøl Mølle

Dybbøl Banke 7, 6400 Sønderborg,
tlf. 7448 9000, fax 7448 9922
historiecenter@museum-sonderjylland.dk
www.museum-sonderjylland.dk

Højer Mølle

Møllegade 13, 6280 Højer,
tlf. 7478 2911
E-mail: hoejer@museum-sonderjylland.dk

ISL - Lokalhistorie

Billed- og lydarkiv

Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa
tlf. 7462 5860
E-mail: isl@museum-sonderjylland.dk
www.museum-sonderjylland.dk

Jacob Michelsens Gård i Kolstrup

Toften 37, 6200 Aabenraa,
tlf. 7462 2645
www.museum-sonderjylland.dk

Kulturhistorie Tønder

Wegners Plads 1, 6270 Tønder,
tlf. 7472 8989, fax 7472 8980
toender@museum-sonderjylland.dk
www.museum-sonderjylland.dk

Kulturhistorie Aabenraa

H. P. Hanssens Gade 33, 6200 Aabenraa,
tlf. 7462 2645

Kunstmuseet Brundlund Slot

6200 Aabenraa, tlf. 7463 3649
brundlund@museum-sonderjylland.dk
www.museum-sonderjylland.dk

Kunstmuseet i Tønder

Wegners Plads 1, 6270 Tønder,
tlf. 7472 8989, fax 7472 8980
kunsttoender@museum-sonderjylland.dk
www.museum-sonderjylland.dk

Naturhistorie - palæontologi

Gram Lergrav

Lergravsvej 2, 6510 Gram, tlf. 7482 1000
E-mail: gram@museum-sonderjylland.dk
www.museum-sonderjylland.dk/
naturhistorien.html

Oldemorstof

Bovvej 2A, 6330 Padborg,
tlf. 7467 5150
E-mail: bov@museum-sonderjylland.dk

Sønderborg Slot

Sønderbro 1, 6400 Sønderborg,
tlf. 7442 2539
sonderborg@museum-sonderjylland.dk
www.museum-sonderjylland.dk

Hjemsted Oldtidspark

Museum samt aktivitets- og
oplevelsespark
Hjemstedvej 60, 6780 Skærbæk
tlf. 7475 0800
E-mail: oldtidspark@hjemsted.dk
www.hjemsted.dk

Nationalmuseets Kommandørgård

Juvrevej 60, Toftum, 6792 Rømø,
tlf. 74 75 52 76

Naturcenter Tønninggaard

Havnebyvej 30, Tvismark, 6792 Rømø,
tlf. 7475 5257 - E-mail: info@tonnisgaard.dk
www.tonnisgaard.dk

Rømø Minimuseum

Havnebyvej 30, Tvismark, 6792 Rømø
tlf. 7475 5257

Slesvigske Vognsamling

Dansk vognmuseum

Simmerstedvej 1, 6100 Haderslev
tlf. 5143 9401

Sønderjysk Skolemuseum

Over Lerte Gamle Skole, Farrisvej 10,
Over Lerte, 6560 Sommersted
tlf. 7482 9494 / 2121 6380
E-mail: skolemuseum@mail.dk
www.sonderjysk-skolemuseum.dk
www.skolemuseum.info

Tørning Mølle

Tørningvej 6, Hammelev, 6500 Vojens,
tlf. 7450 7450
E-mail: post@toerning-moelle.dk
www.toerning-moelle.dk

Vibæk Vandmølle

Jens Peter Kock,
Bredsten 9, Kegsnæs, 6470 Sydals

Von Oberbergs Hus

Slotsgade 22, 6100 Haderslev, tlf. 2491 1085

Wellings Landsbymuseum

Mejlbyvej 10, 6660 Lintrup,
tlf. 74 85 52 86 - www.wellings.dk

Zeppelin Museet

Gasværkvej 1, 6270 Tønder, tlf. 7472 7254
E-mail: zeppelin@zeppelin-museum.dk
www.zeppelin-museum.dk

Muséer m.v. i Sydslesvig

BREDSTED

Naturcentrum Nordfrisland

Bahnhofstr. 23, D-25821 Bredstedt,
tlf. 04671/4555

E-mail: naturzentrum-nf@versanet.de
www.naturzentrum-nf.de

DANEVIRKE

Danevirke Museum

Ochsenweg 5, D-24867 Dannewerk,
tlf. 04621/37814

E-mail: info@danevirkemuseum.de
www.danevirkemuseum.de

EGERNFØRDE

Det Gamle Rådhus

Rathausmarkt 8, D-24340 Eckernförde,
tlf. 04351/712547

E-mail: museum-eckernfoerde@gmx.de
www.museum-eckernfoerde.de

FLENSBORG

»Museumsbjerget«

Museumsberg 1, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461 - 852956

E-mail: museumsberg@flensburg.de
www.museumsberg.flensburg.de

Naturvidenskabeligt Museum

Museumsberg 1, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461/852504

E-mail: naturwissenschaftliches-
museum@flensburg.de
www.naturwissenschaftliches-museum.
flensburg.de

Phänomenta

Norderstrasse 157-163, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/1444911, fax /1444920

E-mail: science@phaenomenta.com
www.phaenomenta.com/flensburg

Søfartsmuseum

Schiffbrücke 39, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461-852970

E-mail: schiffahrtsmuseum@flensburg.de
www.schiffahrtsmuseum.flensburg.de

FREDERIKSSTAD

Museet »Gammel Mønt«

Am Mittelburgwall 23,
D-25840 Friedrichstadt, tlf. 04881-1511
c.thomsen@museum-friedrichstadt.de
www.museum-friedrichstadt.de

GARDING

Mindeværelse for historikeren

Theodor Mommsen

Markt 5, D-25836 Garding,
tlf. 04862/100310, fax 04862/100348

E-mail: kg@kirche-eiderstedt.de
www.museen-nord.de/museum/
de-mus-051716

HALLIG HOOGE

Kongepeselen

Hanswarft 11, D-25859 Hooge, tlf. 04849/219
E-mail:koenigspesel@t-online.de
www.erlebnistouren-nordfriesland.de/
index.php?id=606

HALLIG LANGENÆS

Honkenswarft Friserhuset

Friesenhaus-Honkenswarf, Honkenswarf
D-25863 Hallig Langeness, tlf. 04684/235
E-mail: info@friesenhaus-honkenswarf.de
www.friesenhaus-honkenswarf.de

Kaptajn-Tadsen-Museet

Ketelswarft 1, D-25863 Hallig Langeness
tlf. 04684/217
E-mail: info@langeness.de
www.langeness.de/museen.phtml

HATSTED

Mikkelberg, Nordisk Center for Kunst & Cricket

Horstedter Chaussee 1, D-25856 Hattstedt,

Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger

SdU

er en sammenslutning af ungdoms- og idrætsforeninger samt landsdelsorganisationer for børn og unge.

Organisationens formål er at fremme det danske ungdoms- og idrætsarbejde, samt at styrke det folkelige arbejde i Sydslesvig

www.sdu.de

Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger, Norderstr. 76, D-24939 Flensburg . tlf. +49 (0)461-144 08-0

W. KRAGH A/S

STATSAUTORISERED E REVISORER

Jan Wilhelmsen

Statsautoriseret revisor

Østergade 56
DK-6270 Tønder

Telefon: +45 74 72 36 80
Mobil: +45 21 44 00 00

Mail: jan.wilhelmsen@wkragh.dk
E-mail: www.wkragh.dk

Revision • Regnskab • Rådgivning • Skat • Bogføring

tlf. 04846/6604

E-mail: info@mikkelberg.de

www.mikkelberg.de

HUSUM

Nissenhaus - Nordsø Museum

Herzog Adolf-Str. 25, D-25813 Husum,

tlf. 04841/2545

info@museumsverbund-nordfriesland.de

www.museumsverbund-nordfriesland.de

Ostenfeldhuset

Nordhusumer Str. 13, D-25813 Husum,

tlf. 04841/2545

info@museumsverbund-nordfriesland.de

www.museumsverbund-nordfriesland.de

Nordfrislands Skibsfartmuseum

Zingel 15, D-25813 Husum,

tlf. 04841/5257

schiffahrtsmuseum-nf@t-online.de

www.schiffahrtsmuseum-nf.de

Husum Slot

König Friedrich-V.-Allee, D-25813 Husum,

tlf. 04841-8973 130 eller 04841-2545, fax

04841/63280

info@museumsverbund-nordfriesland.de

www.museumsverbund-nordfriesland.de

Poppenspäler Museum

König Friedrich-V.-Allee, D-25813 Husum,

tlf. 04841/6 32 42

E-mail: husum@pole-poppenspaeler.de

www.pole-poppenspaeler.de

Theodor Storm-Huset

Wasserreihe 31-35, D-25813 Husum,

tlf. 04841/80 38 630

E-mail: info@storm-gesellschaft.de

www.storm-gesellschaft.de

ISTED

Isted-Mindehallen

D-24879 Idstedt, tlf. 04625-402

E-mail: kreis@schleswig-flensburg.de

www.museen-sh.de/museum/

de-mus-069118

JARDELUND

Christian Lassens Mindemuseum

Kupfermühlenweg 4, D-24994 Jardelund,

tlf. 04605-188759

Pedel: Søren Lund, tlf. 04605-208

E-mail: faelleslandboforeningen@gmx.de

www.faelleslandboforeningen.de

KAPPEL

Sli-museet

Mittelstr. 7-8, D-24376 Kappeln,

tlf. 04642/1428

E-mail: erne@gmx.de

www.schleimuseum.de

Møllen »Amanda«

Schleswiger Str. 1, D-24376 Kappeln,

tlf. 04642-4027

E-mail: stadt@kappeln.de

www.kappeln.de

Angel Museumsjernbane

mellem Kappel og Sønderbrarup

D-24376 Kappeln, tlf. 04631/2095

info@angelner-dampfeisenbahn.de

www.angelner-dampfeisenbahn.de

KEJTUM / SILD

Det frisiske Hus

Am Kliff 13, D-25980 Keitum/Sylt,

tlf. 04651/31101

E-mail: info@soelring-foriining.de

www.sylt.de/altfrisisheshauskeitum

Hjemstavns museet på Sild

Am Kliff 19, D-25980 Keitum/Sylt,

tlf. 04651/32805

E-mail: soelring-foriining@t-online.de

www.soelring-foriining.de

KOBBERMØLLE

Kobbermølle Industrimuseum

Messinghof 3, D-24955 Harrislee,

tlf. 49(0)461-407 71 25

E-mail: museum@kabelmail.de

www.industriemuseum-kupfermuehle.de

LADELUND

KZ-mindelund ved den evangelisk-lutherske kirke St. Petri
Raiffeisenstr. 3, D-25926 Ladelund,
tlf. 04666-449, fax 04666-989537
www.kz-gedenkstaette-ladelund.de

LYKSBERG

Lyksborg Slot
Grosse Strasse, D-24960 Glücksburg,
tlf. 04631/442330, fax 04631/4423329
E-mail: info@schloss-gluecksburg.de
www.schloss-gluecksburg.de

NEBEL / AMROM

Hjemstavnsmuseum
Ualjaat 4, D-25946 Nebel/ Amrum,
tlf. 04682/872 - harkthomsen@t-online.de
www.museen-sh.de

NIBØL

Naturhistorisk Museum
Hauptstr. 108, D-25899 Niebüll,
tlf. 04661/5691
E-mail: info@nkm-niebuell.de
www.nkm-niebuell.de

Frisisk Hjemstavnsmuseum
Osterweg 76, D-25899 Niebüll,
tlf. 0175 414 6185
E-mail: museum@stadt-niebuell.de
www.friesisches-museum.de

Richard-Haizmann-museet
Rathausplatz 2, D-25899 Niebüll,
tlf. 04661/1010 - www.haizmann-museum.de

OEVENUM / FØR

Oevenum-museet
Buurnstraat 48, D-25938 Oevenum/Föhr,
tlf. 04681/2673 - www.oevenum.de

PELLWORM

Ø-museet
Uthlandstr. 2, D-25849 Pellworm,
tlf. 04844-18935 - www.insel-museum.de

RENDSBORG

Historisk museum og Det nordtyske Trykkerimuseum
Arsenalstr. 2-10, D-24768 Rendsburg,
tlf. 04331/331336, fax 04331/27687
E-mail: info@museen-rendsborg.de
www.museen-rendsborg.de

Elektromuseum Eon-Hanse AG
Stormstrasse 1, D-24768 Rendsburg,
tlf. 04106/629 2464
E-mail: elektromuseum@eon-hanse.com
www.elektromuseum-rendsborg.de

Jødisk museum
Prinzessinstr. 7-8, D-24768 Rendsburg,
tlf. 04331 44043-0 - E-mail: info@jmr.d
www.schloss-gottorf.de/juedisches-museum

Kunststøberimuseet
Ahlmannallee 5, D-24782 Büdelsdorf,
tlf. 04331-43370-22
E-mail: kasse@schloss-gottorf.de
www.schloss-gottorf.de/
eisenkunstguss-museum

SKT. PETER-ORDING

Ejdersted Hjemstavnsmuseum
Olsdorfer Str. 6, D-25826 St. Peter-Ording,
tlf. 04863/1226, fax 04863/703337
info@museum-landschaft-eiderstedt.de
www.museum-landschaft-eiderstedt.de

SLESVIG

Gottorp Slot
Schlossinsel 1, D-24837 Schleswig,
tlf. 04621/813-222; fax 04621/81 32 22
E-mail: kasse@schloss-gottorf.de
www.schloss-gottorf.de

Holm-museet
Süderholmstr. 2, D-24837 Schleswig,
tlf. 04621/936820
E-mail: stadtmuseum@schleswig.de
www.stadtmuseum-schleswig.de/
das-holm-museum

Slesvig Bymuseum
Friedrichstr. 9-11, D-24837 Schleswig,

tlf. 04621/936820

E-mail: stadtmuseum@schleswig.de

www.stadtmuseum-schleswig.de

Slesvig-Holstenske landsarkiv

Prinzenpalais, D-24837 Schleswig,

tlf. 04621/861800

E-mail: landesarchiv@la.landsh.de

www.landesarkiv.schleswig-holstein.de

Vikingemuseet Hedeby

Am Haddebyer Noor 5, D-24866 Busdorf,

tlf. 04621/813-222

E-mail: kasse@schloss-gottorf.de

www.schloss-gottorf.de/haithabu

SATRUP

Landsbymuseet »Satruphuus«

Flensburger Str. 8, D-24986 Satrup,

tlf. 04633/9 68 77 33

E-mail: info@satruphuus.de

www.satruphuus.de

SVAVSTED

Dr. Hans Meyer-Heimatmuseum

Treenehaus, D-25876 Schwabstedt,

tlf. 04884/420 - www.museen-sh.de

SVESING

Svesinglejren - KZ-Gedenkstätte

Husum-Schwesing

Engelsburg 10, D-25813 Husum

tlf. 04841 - 8973-0

www.nordfriesland.de/kultur-bildung/
kulturarbeit

SØBØL

Nolde-museet

Seebüll 31, D-25927 Neukirchen,

tlf. 04664/983930, fax /98 39 329

E-mail: info@nolde-stiftung.de

www.nolde-stiftung.de

TETENBØL

»Haus Peters«

Dörpstraat 16, Eiderstedt,

D-25882 Tetenbüll, tlf. 04862/681

E-mail: post@hauspeters.info

www.hauspeters.info

TYDAL

Tydal Spejdermuseum

Spejdergården Tydal, D-24852 Eggebek,

tlf. 04609/91030

E-mail: dss.tydal@t-online.de

www.tydal.dk

Formand: Torben Kvist, Marienallee 49,

D-24937 Flensborg, tlf 0461/51673

TØNNING

Historisk pakhuis ved havnen

Am Eiderdeich 18, D-25832 Tönning,

tlf. 04861/1650

www.packhaus-tönning.de

Multimar Wattforum

Dithmarscher Str. 6a, D-25832 Tönning,

tlf. 04861/96200, fax 04861/962010

E-mail: info@multimar-wattforum.de

www.multimar-wattforum.de

UNEVAD

Museumslandsby

Unewatter Strasse 1a, D-24977 Langballig,

tlf. 04636/1021, fax 04636/8226

E-mail: info@museum-unewatt.de

www.museum-unewatt.de

VYK/FØR

Dr. Carl-Häberlin-Friesen-Museum

Rebbelstieg 34, D-25938 Wyk/Föhr,

tlf. 04681/2571, fax 04681/748420

E-mail: info@friesen-museum.de

www.friesen-museum.de

WITZWORT

Roter Haubarg

Sand 5, D-25889 Witzwort,

tlf. 04864/845

E-mail: gottorf@roterhaubarg.de

www.roter-haubarg.de

Miljøministeriet Naturstyrelsen

Haraldsgade 53,
2100 København Ø,
tlf. 7254 2424 (kl. 9-12)
E-mail: jagttegn@nst.dk
www.jagttegn.dk

Dansk Jagtforsikring A/S

Frederiksberggade 16,
1459 København K,
tlf. 3311 0747
fax 3311 8081

Naturstyrelsen Vadehavet

Skovridervej 3, Arnum, 6510 Gram,
tlf. 7254 3000
Vildtkonsulent Svend Hansen,
tlf. 20 98 35 80

Naturstyrelsen Sønderjylland

Felstedvej 14, 6300 Gråsten,
tlf. 7254 3500
E-mail: sdj@nst.dk

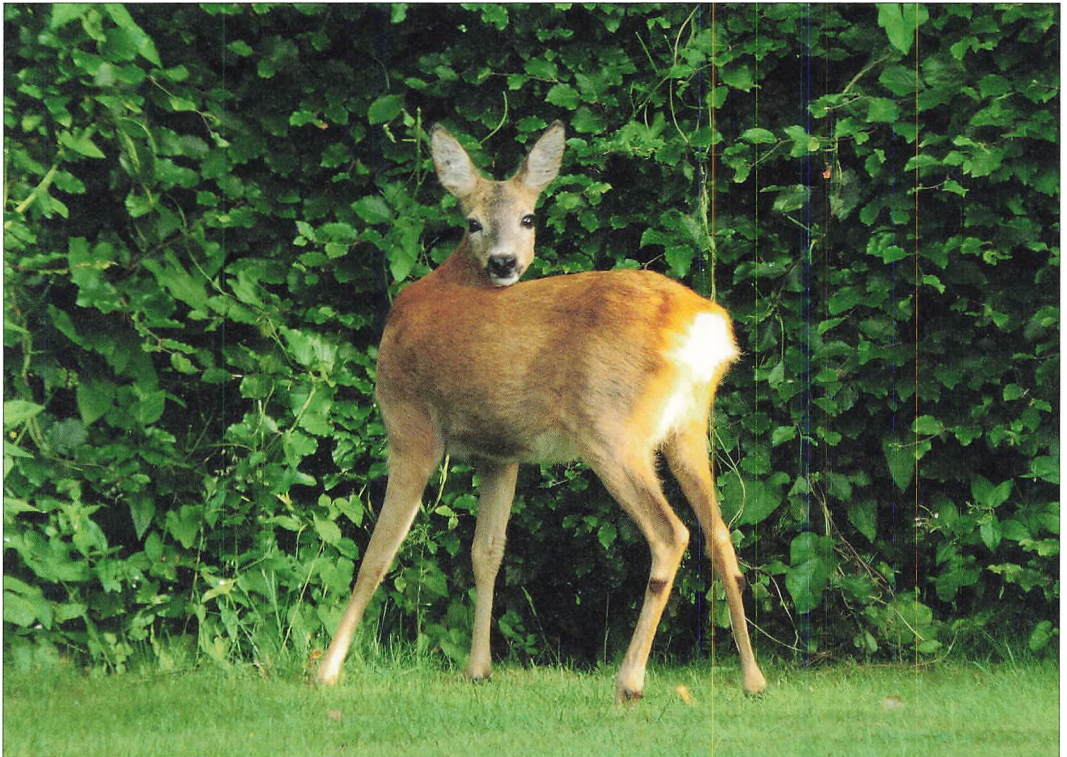
AABÆK EFTERSKOLE

Jørgensgård Skovvej 101,
6200 Aabenraa.

tlf 7462 5063
e-mail: aabaek@aabaek.dk

www.aabaek.dk

Forstander Thomas Frickmann

Jagttider og fredningsbestemmelser

Miljø- og Fødevarerministeriet / Miljøstyrelsen. Jagttabel med jagttider for jagtåret 2016/2017

FUGLE

Andefugle:

Gråand	01.09-31.12
Atlingand	01.09-31.12
Krikand	01.09-31.12
Spidsand	01.09-31.12
Pibeand	01.09-31.12
Skeand	01.09-31.12
Knarand	01.09-31.12

Ovenstående andefugle på fiskeriterritoriet desuden

Grågås	01.09-31.01
Blisgås	01.09-31.01
Sædgås	01.09-30.11
Kortnæbet gås	01.09-31.01
Canadagås	01.09-31.01
Taffeland	01.10-31.01
Troldand	01.10-31.01
Bjergand	01.10-31.01
Hvinand	01.10-31.01
Havlit	01.10-31.01
Ederfugl han	01.10-31.01
Sortand	01.10-31.01
Fløjlsand	01.10-31.01

Hønsfugle:

Agerhøne	16.09-15.10
Fasanhøne	01.10-31.12
Fasanhane	01.10-31.01

Vandhøns:

Blishøne	01.09-31.01
----------------	-------------

Vadefugle:

Dobbeltbekkasin	01.09-31.12
Skovsneppe	01.10-31.01

Duer:

Ringdue	01.11-31.01
Tyrkerdue	01.11-31.12

Kragefugle:

Husskade	01.09-31.01
Krage (gråkrage / sortkrage)	01.09-31.01

ANDET

Invasive arter:

Nilgås	01.09-31.01
Bisamrotte	01.09-31.01
Sumpbæver	01.09-31.01
Vaskebjørn	01.09-31.01
Mårhund	01.09-31.01
Mink	01.09-31.01

PATTEDYR

Hovdyr:

Kronhjort	01.09-31.01
Kronhind og -kalv	01.10-31.01
Dåhjort	01.09-31.01
Då og -kalv	01.10-31.01
Sikahjort	01.09-31.01
Sikahind og -kalv	01.10-31.01
Råbuk	16.05-15.07 og 01.10-31.01
Rå og -lam	01.10-31.01
Muflonvædder	01.09-31.01
Muflonfår og -lam	01.10-31.01
Vildsvin, orne	01.09-31.01
Vildsvin, so og grise	01.10-31.01

Rovdyr:

Ræv	01.09-31.01
Husmår	01.09-31.01

Støtdannede:

Hare	01.10-15.12
Vildkanin	01.09-31.01

◆ Pattedyr og fugle, for hvilke der ikke er fastlagt jagttid, er fredede hele året.

◆ Pattedyr og fugle, for hvilke der er fastlagt jagttid, er fredede udenfor jagttiden.

◆ Fredning af en vildtart omfatter, hvor andet ikke er angivet, tillige artens yngel samt reder og æg.

◆ Jagt må kun finde sted i tiden mellem solopgang og solnedgang.

- ◆ Ænder og gæs må dog jages 1,5 time før solopgang til 1,5 time efter solnedgang.

LOKALE JAGTTIDER

REGION HOVEDSTADEN:

Sædgåsingen jagttid

Region Hovedstaden bortset fra Bornholms Kommune:

Kronkalv, kronhind, spidskronhjort og kronhjort med mindst 6 sprosser på min. 2 cm på den ene stang 01.11-30.11
 Øvrige kronhorte.....ingen jagttid

Bornholms Kommune:

Då og dåhjortingen jagttid
 Dåkalv01.01-15.01
 Ræv.....ingen jagttid
 Hare.....01.10-31.12
 Agerhøne.....01.10-31.10

REGION SJÆLLAND:

Bortset fra Møn, Lolland, Falster og regionen mellem Roskilde og region Hovedstaden, nord for motorvej 21

Kronhjort01.10-31.01

Bortset fra Vordingborg -, Guldborgsund - og Lolland Kommune:

Sædgåsingen jagttid

Øen Sejerø:

Råbuk 16.05-15.06 og 01.12-20.01
 Rå og lam01.12-20.01
 Hare.....01.11-15.12
 Agerhøne01.10-15.10
 Fasanhøne 16.11-30.11
 Fasanhane.....01.11-31.01

Øen Fejø:

Hare.....16.10-15.12
 Fasanhøneingen jagttid
 Fasanhane..... 16.10-30.11

Øen Femø:

Hare.....01.11-15.12
 Agerhøneingen jagttid
 Fasanhøne 01.11-02.11
 Fasanhane.....16.10-31.12

REGION SYDDANMARK:

Sædgåsingen jagttid

Nord for motorvej E20, syd for motor- trafikvej 28 mellem Bredsten og Vejle, syd og vest for hovedvej 176 mellem Bredsten og Give, syd og vest for motor- vej 18 mellem Give og Herning, syd for hovedvej 15 mellem Herning og Vide- bæk, syd og øst for hovedvej 467 mellem Vide-bæk og Skjern samt syd for Skjern Å mellem Skjern og Ringkøbing Fjord:

Kronkalv01.09-31.01

Kolding Kommune, øst for rute 170 mellem Vejle og Kolding og nord for Kolding Fjord, Fredericia Kommune og Vejle Kommune, øst for rute 170 mellem Vejle og Kolding og syd for Vejle Fjord:

Dåkalv01.10-07.10 og 24.01-31.01
 Då og dåhjortingen jagttid

Esbjerg Kommune:

Dåvildtingen jagttid

Aabenraa Kommune

- øst for motorvej E45:

Då, dåkalv og dåspidshjort.....01.11-31.12
 Øvrige dåhjorte01.12-31.12

Haderslev Kommune:

Dåkalv01.11-31.12
 Andet dåvildt.....ingen jagttid

Kolding Kommune - vest for motorvej E45 og syd for E20:

Då, dåkalv og dåspidshjort.....01.11-31.12
 Øvrige dåhjorteingen jagttid

Kolding Kommune

- øst for motorvejen og syd for Kolding By samt Kolding By:

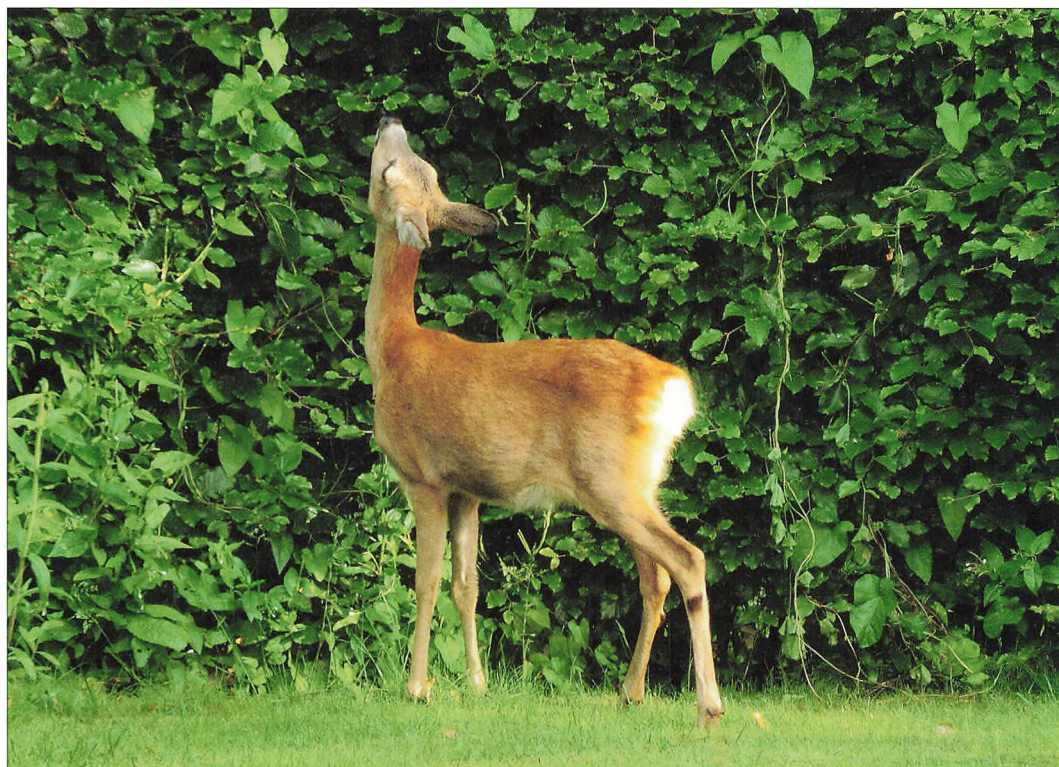
Dåvildtingen jagttid

Vejen Kommune - syd for motorvej E20:

Dåkalv01.11-31.12
 Andet dåvildt.....ingen jagttid

Sønderborg Kommune med undtagelse af øen Als og Kegnæs:

Dåvildtingen jagttid

Tønder Kommune:

Dåvildtingen jagttid

Øen Langeland:

Dåhjort01.12-31.12

Då01.12-31.01

Dåkalv01.10-31.01

Øen Tåsinge:

Då og dåkalv01.11-31.01

Dåhjort01.01-31.01

Øen Lyø:

Råvildt.....01.10-15.10

Øen Strynø:

Hare.....ingen jagttid

Fasanhøne 1. og 2. lørdag i november

Fasanhane..... 1. og 2. lørdag i okt. og nov.
samt alle lørdage i december

Øen Ærø:

Dåspidshjort og dåkalv01.01-31.01

Øvrigt dåvildt.....ingen jagttid

Råbuk 16.06-15.07 og 01.11-30.11

Rå og -lam 01.11-30.11

**Nordfyns Kommune samt
den del af fiskeriterritoriet,
der indgår i EF-fuglebeskyttelses-
område nr. 76, Nordfyn:**

Blisgåsingen jagttid

Øen Als:

Råbuk 16.05-15.07 og 01.11-31.12

Rå og -lam01.11-31.12

Hare.....01.11-15.12

Fasanhøne01.11-31.12

Fasanhane.....01.11-31.12

Skovsneppe01.11-31.12

Då, dåkalv og dåspidshjort.....01.11-31.12

Øvrige dåhjorte01.12-31.12

Halvøen Kegnæs:

Som for øen Als,
dog råvildt.....ingen jagttid

Øen Rømø:

Kronhjortingen jagttid

Øen Mandø:

Råvildt.....ingen jagttid

Agerhøneingen jagttid

REGION MIDTJYLLAND:

Sædgåsingen jagttid

Syd for hovedvej 16 ml. Randers og Viborg, syd og øst for hovedvej 12 ml. Viborg og Herning, nord og øst for motorvej 18 ml. Herning og Give, nord og øst for hovedvej 176 ml. Give og Bredsten, nord for motortrafikvej 28 ml. Vejle og Bredsten. Vest for motorvej E45 ml. Aarhus og Randers:

Kronspidshjort og kronkalv.....01.09-31.01
Kronhind16.10-31.01
Kronhjort med mindst 5
sprosser på minimum 2 cm
på den ene stang.....01.09-31.01
Øvrige kronhjorte.....ingen jagttid

Syddjurs og Norddjurs Kommune:

Kronhind og kronkalv01.10-31.01
Kronspidshjort.....ingen jagttid
Øvrige kronhjorte.....01.09-31.12

Lemvig -, Struer -, Holstebro - og Skive Kommune. Viborg Kommune, vest og syd for Hjarbæk Fjord, syd for Skals Å og vest for rute 533, Vestre Ringvej, rute 13 og 12. Herning Kommune, der ligger vest for rute 12 og nord for rute 15. Ringkøbing-Skjern Kommune, nord for rute 15, vest for rute 467, vest for rute 11/28, nord for Skjern Å og Hvide Sande:

Kronspidshjort og kronkalv.....01.09-31.01
Kronhjort med mindst 5
sprosser på minimum 2 cm
på den ene stang.....01.09-31.12
Øvrige kronhjorte.....16.10-31.12
Kronhind16.10-31.01

Herning -, Holstebro -, Struer - og Lemvig kommuner:

Dåkalv01.12-15.12
Då og dåhjortingen jagttid

Ikast-Brande Kommune:

Dåvildtingen jagttid

Ringkøbing-Skjern Kommune:

Dåvildt01.12-31.12

Øen Endelave:

Råvildt.....01.10-08.10
Hare.....ingen jagttid
Agerhøneingen jagttid

REGION NORDJYLLAND

Sædgåsingen jagttid

Øst for motorvejen

Aalborg-Frederikshavn

Dåvildt og kronvildtingen jagttid

Vest for Aalborg-Frederikshavn motorvej, øst for Aalborg-Hirtshals motorvej E39 samt øst for »Ålborgvej«, der forbinder E39 og Hirtshals. Mod nord inkl. området hele Skagens Odde:

Kronkalv, kronspidshjort samt kronhjort med mindst 5 sprosser på minimum 2 cm på den ene stang.....01.11-31.12
Kronhind16.11-31.12
Øvrige kronhjorte.....ingen jagttid

I samme område, nord for Brønderslev-Frederikshavn vejen (Jerslevvej, Hjulskovvej, Mylundvej og Brønderslevvej)
Dåvildt16.11-31.01

I samme område, syd for Brønderslev-Frederikshavn vejen (Jerslevvej, Hjulskovvej, Mylundvej og Brønderslevvej)
Dåvildtingen jagttid

Vest for Aalborg-Hirtshals motorvejen inklusiv Thy og Mors

Dåvildt01.11-31.01
Då, dåkalv og dåspidshjort.....01.12-31.12
Øvrige dåhjorte01.01-07.01

Syd for Limfjorden og vest for motorvej E45 ml. Aalborg og afkørsel 33 Haverslev, nord for hovedvej 535 ml. Haverslev og Vitskøl Kloster, nord for Løgstørvej ml. Aars og Vester Hornum, nord for Hyllebjergvej ml. Vester Hornum og Overlade, nord for Bjørneholmvej ml. Overlade og ud til Limfjorden (ikke Livø)
Kronvildtingen jagttid
Dåvildtingen jagttid

Ferieplan i Sydslesvig 2018

Ferieplan for skolerne

i Sydslesvig i 2018, fastlandet

Forårsferie3. april - 13. april

Sommerferie..... 9. juli - 17. august

Efterårsferie..... 8. oktober - 19. oktober

Juleferie.....24. december - 4. januar 2019

Danske helligdage i 2018

som er hverdage i Sydslesvig

29. marts Skærtorsdag

27. april St. Bededag

Sydslesvigske fest- og helligdage i 2018

som er hverdage i Danmark

1. maj Maj-festdag

3. oktober Tysk enhedsdag

Gymnastik og fællesskab flytter grænser

SKIBELUND

GYMNASTIK- OG IDRÆTSEFTERSKOLE

www.s-g-i.dk

Sydbank

Hvad kan vi gøre for dig

Flagregler

Flaget hejses ved solopgang, dog tidligst kl. 8.00, og nedhales ved solnedgang.

Ved flagning på halv stang hejses flaget først til top, forbliver der nogle sekunder, hvorefter det sænkes til halv. Den korrekte position er, når flagets underkant befinder sig ud for midten af flagstangen. Flaget nedtages ved først at lade flaget gå til tops, hvor det forbliver nogle sekunder, derefter hales det langsomt ned.

Hejsning og nedhaling af flaget bør altid foregå langsomt.

Ophalerlinen skal være stram, nedhalerlinen skal være løs (slæk) så flaget vajer frit ud fra stangen - det skåner flaget i stærk blæst.

Bortset fra de nordiske flag, FN-flaget, og EU-flaget, der frit kan benyttes sammen med eller uden Dannebrog, består der et almindeligt forbud mod at flage med fremmede nationers flag på dansk territorium. Tilladelse skal i hvert tilfælde indhentes hos den lokale politimyndighed.

Ved flagning med Dannebrog i forbindelse med andre nationers flag skal Dannebrog hejses først og have den fornemste plads.

Ved ulige antal stænger er den fornemste plads i midten.

Ved 2 stænger skal Dannebrog være til venstre for beskueren (set forfra).

De fremmede nationers flag må ikke være større end Dannebrog.

Rul aldrig et vådt flag sammen.

Et flag med itublæste hjørner bør repareres hurtigst muligt.

Flagets højde skal være 1/5 af stangens længde.

Officielle civile flagdage 2018

(fastsat af Justitsministeriet)

1. januar: Nytårsdag

5. februar: Kronprinsesse Mary

6. februar: Prinsesse Marie

30. marts: Langfredag (halv stang til solnedgang)

1. april: Påskedag

9. april: Danmarks besættelse 1940 (halv stang til kl. 12, derefter på hel stang)

16. april: Dronning Margrethe II

29. april: Prinsesse Benedikte

5. maj: Danmarks befrielse 1945

10. maj: Kr. Himmelfartsdag

20. maj: Pinsedag

26. maj: Kronprins Frederik

5. juni: Grundlovsdag

7. juni: Prins Joachim

11. juni: Prins Henrik

15. juni: Valdemarsdag: Genforeningsdag

5. september: Danmarks udsendte soldater

25. december: Juledag

Løgumkloster Kirke

Klokketårnet i Løgumkloster

Sønderjyds Skoleforening

Sønderjyds Skoleforening yder sønderjysk ungdom - nord og syd for grænsen - hjælp til skoleophold og støtter folkeoplysende arbejde i Sønderjylland.

Der kan søges tilskud til ophold på de frie efterskoler i 8., 9. og 10. skoleår, samt til ophold på højskoler og husholdningsskoler af mindst 3 måneders varighed, hvortil der kan opnås statstilskud.

Sønderjyds Skoleforening bestyrer en række legatmidler, som kan søges af studerende på videregående uddannelser. I det første studieår kan medlemmer søge stipendium fra Sønderjyds Skoleforening.

Forældre, der er medlemmer, kan søge tilskud til deres børn, indtil børnene er 20 år. Ansøgere over 20 år skal selv være medlem.

Bliv medlem af Sønderjyds Skoleforening

Formand:
Peder Moltesen Ravn
Harevej 22
Egebæk-Hviding
6760 Ribe
Telefon 7544 5433

Sønderjyds Skoleforenings kontor,
v/ sekretær:
Inger R. Andersen
Roostvej 3A, Roost
6535 Branderup
Telefon 7483 4081

Mailadresse:
soenderjysksskoleforening@outlook.dk

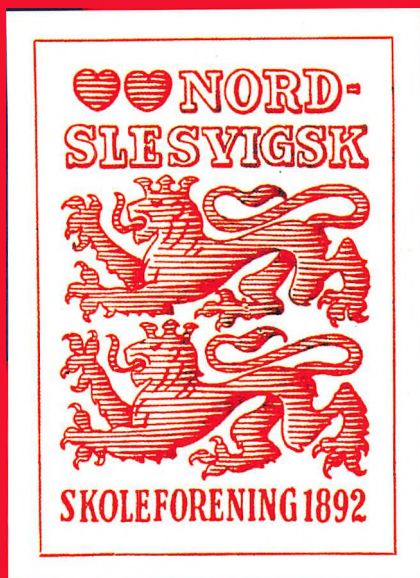
Sønderjyds
Skoleforening
udgiver
»Sønderjysk
Almanak«

Mailadresse:
almanak@bbsyd.dk

Se foreningens
årsberetning inde
i Almanakken.

Se mere på www.sønderjysksskoleforening.dk

Sønderjysk Almanak 2018
25. årgang

Udgivet af Sønderjysk Skoleforening[©]